

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

DISERTAČNÍ PRÁCE

2016

Hana RUDOVÁ

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ
ÚSTAV HISTORICKÝCH VĚD

***ZA BOHA, KRÁLE A KRÁSNÁ UMĚNÍ.
BUQUOYOVÉ A VIZUÁLNÍ UMĚNÍ V „DLOUHÉM“ 19. STOLETÍ***

Disertační práce

Autorka práce: Mgr. Hana Rudová

Vedoucí práce: prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc.

2016

UNIVERSITY OF PARDUBICE
FACULTY OF ARTS AND PHILOSOPHY
INSTITUTE OF HISTORICAL SCIENCES

***FOR GOD, KING AND THE FINE ART:
THE COUNTS OF BUQUOY AND THE VISUAL ARTS IN THE
“LONG“19TH CENTURY***

Ph.D. Thesis

Author: Mgr. Hana Rudová

Supervisor: prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc.

2016

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem práci *Za Boha, krále a krásná umění. Buquoyové a vizuální umění v „dlouhém“ 19. století* vypracovala samostatně, s použitím pramenů a literatury uvedených v závěrečném seznamu.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb. (autorský zákon), zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění (zákon o vysokých školách) souhlasím se zveřejněním své disertační práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejné části databáze STAG provozované Univerzitou Pardubice na jejích internetových stránkách. Dále souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

.....

Mgr. Hana Rudová

V Žichovicích 23. srpna 2016

PODĚKOVÁNÍ

Za cenné rady, kritické postřehy a metodické vedení práce děkuji své školitelce prof. PhDr. Mileně Lenderové, CSc. Mé díky směřují také k Mgr. Zdeňku Bezecnému, Ph.D., který mne s hraběcí rodinou Longueval-Buquoyů seznámil a následně rozmanitými připomínkami či poznámkami inspiroval a rozvíjel mé bádání.

Za vstřícný přístup a laskavou pomoc bych ráda poděkovala zaměstnancům Státního oblastního archivu v Třeboni, Státního oblastního archivu v Litomyšli (pracoviště Děčín) a Archivu Národní galerie v Praze. Tato práce by neznikla bez ochotné pomoci zaměstnanců dalších institucí, zejména Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích, Národní knihovny v Praze, Deutsche Nationalbibliothek in Leipzig a Österreichische Nationalbibliothek in Wien.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala svým blízkým – své rodině a svým přátelům vděčím za morální podporu, zájem a bezmeznou pomoc.

ANOTACE

Za Boha, krále a krásná umění. Buquoyové a vizuální umění v „dlouhém“ 19. století

Předkládaná disertační práce se zaměřuje na hraběcí rodinu Longueval-Buquoyů a na její vztah k vizuálním uměním mezi lety 1803 a 1911. Členové této urozené rodiny měli v 19. a na počátku 20. století blízko k rozmanitým formám umění a jejich aktivita může posloužit jako příklad různého šlechtického přístupu k výtvarným uměním (vlastní umělecká tvorba, obchodování s uměleckými předměty, stavební činnost, mecenášství).

Do těsného vztahu k vizuálním uměním se promítaly individuální zájmy urozených mužů a žen i dobové šlechtické milieu, a proto se metodologickým východiskem staly tak zvaná nová biografie a tak zvané nové kulturní dějiny.

Klíčová slova: Buquoyové; vizuální umění; „dlouhé“ 19. století

NOTICE

For God, King and the Fine Art: The Counts of Buquoy and the Visual Arts in the “Long 19th Century”

This thesis focuses on the count family of Longueval-Buquoy and its relation to the visual arts between 1803 and 1911. In the 19th and at the beginning of the 20th century, the members of this noble family were close to various forms of art and their activity is able to be an example of different attitude to the fine art (own artistic work, trading in artistic articles, active interest of architecture and building, sponsorship).

In the close relation to the visual arts, there were expressed individual interests of noble men and women as well as the then aristocratic milieu. Therefore the so called new biography and new cultural history became the methodological basis.

Key words: the Counts of Buquoy; the visual art; the “long 19th century”

OBSAH

1 PŘEDMLUVA	1
1.1 Aktéři, doba, místa.....	2
1.2 Vymezení badatelského tématu	3
1.3 Představení práce	4
2 ÚVOD	6
2.1 Exkurz: Pravopisná a terminologická odbočka	6
2.1.1 Philippine Czernin von Chudenitz und Morzin, nebo Filipína Černínová? Hauenstein, nebo Horní Hrad? Poznámka k pravopisu vlastních jmen.....	6
2.1.2 Šlechta versus aristokracie.....	8
2.1.3 Devatenácté století a úskalí jeho vnitřního dělení	9
2.1.3.1 Dělení „dlouhého“ 19. století z pohledu historiografie	11
2.1.3.2 Dějiny umění a jejich pohled „dlouhého“ 19. století.....	12
2.1.4 O jakém umění se píše a hovoří.....	14
2.1.5 Historismus, romantismus, romantický historismus?	15
2.2 Šlechta jako badatelské téma evropských historiografií.....	16
2.3 Česká šlechta „dlouhého“ 19. století očima české i zahraniční historiografie	20
2.4 Vizualní umění 19. století v historiografii a dějepisu umění	29
2.5 Obraz Buquoyů a jejich vztahu k umění v literatuře	32
2.6 Pramenná základna	38
2.6.1 Písemné prameny	38
2.6.2 Ikonografické a hmotné prameny	42
2.7 Metodická východiska a teoretické inspirace	44
2.7.1 (Nové) kulturní dějiny	45
2.7.2 Člověk v centru dění. Mikrohistorie, historická antropologie a „nová biografie“ ..	47
2.7.3 Historická sociologie/sociologizující historie a možnosti studia šlechty v kontextu celé společnosti	50
2.7.4 Paměťová studia	53
3 BUQUOYOVÉ MEZI STŘEDOVĚKEM A MODERNÍ DOBOU. HISTORICKÁ PAMĚŤ LONGUEVAL-BUQUOYŮ	58
3.1 Utváření obrazu Buquoyů	58
3.2 Tři „živé obrazy“ z rodových dějin.....	61
3.2.1 Kořeny rodu Longueval-Buquoy	62
3.2.2 Karel Bonaventura Buquoy, nedostižný vzor	63

3.2.3 Knížecí korunka nad erbem	68
3.3 Stavitelské umění a rodová paměť	69
4 BUQUOYOVÉ A VIZUÁLNÍ UMĚNÍ V 19. A NA POČÁTKU 20. STOLETÍ. PĚT PŘÍPADOVÝCH STUDIÍ.....	77
4.1 Ve stínu „jihočeského polyhistora.“ Ludvík Arnošt Longueval-Buquoy, hrabě s výtvarným nadáním.....	78
4.1.1 Životopisný medailonek	79
4.1.1.1 V péči otce a strýce. Dětství, mládí a vzdělávání Ludvíka Arnošta Longueval- Buquoye	80
4.1.1.2 Hrabě Longueval v armádě Rakouského císařství.....	83
4.1.1.3 Život hraběte a důstojníka v první třetině 19. století	84
4.1.2 Ludvík Arnošt Buquoy a dějepis umění	86
4.1.2.1 Umění v českých zemích v první třetině 19. století.....	86
4.1.2.2 Výtvarná pozůstalost Ludvíka Arnošta Buquoye	87
4.1.2.3 Kritéria profesionality a diletantismu	91
4.1.3 Umělecká tvorba urozených očima historiografie	94
4.1.3.1 Kreslení jako záliba. Výtvarné umění v každodenním životě aristokracie první třetiny 19. století	94
4.1.3.2 Šlechtic jako profesionální výtvarník. K (ne)možnosti umělecké kariéry.....	99
4.1.4 „Druhý život“ Ludvíka Arnošta Longueval-Buquoye.....	100
4.2 Jiří František Buquoy, nevšední šlechtic a výjimečný sklář	103
4.2.1 Životopisný medailonek	105
4.2.1.1 Mezi otcem a strýcem. Výchova a vzdělávání buquoyského dědice.....	105
4.2.1.2 Mezi tradicí a revolucí. Hrabě Jiří František ve veřejném životě podunajské monarchie.....	109
4.2.1.3 Mezi přírodou a filozofií. Hrabě Jiří František Buquoy na poli vědeckém a akademickém	113
4.2.2 „Jihočeský polyhistor“ a vizuální umění	119
4.2.2.1 Jiří František jako umělec a estetik.....	119
4.2.2.2 Hrabě Longueval-Buquoy a jeho sklo	121
4.2.2.3 Sklo Jiřího Františka – umělecké dílo, chemický experiment, nebo obchodní artikl?	126
4.3 Stavebníci hraběcího rodu. Buquoyové a jejich romantický pohled na minulost	129
4.3.1 Život ve Vzpomínkách. Jiří Jan Buquoy a Jeho Rožmberk.....	130

4.3.1.1 Životopisný medailonek	131
4.3.1.2 Jiří Jan Buquoy a Nové Hrady	138
4.3.1.3 První rožmberské kroky. Dílčí úpravy horního hradu a zahrady	139
4.3.1.4 Zrození „chrámu vzpomínek“	140
4.3.2 Zakladatel v desetiletích dědiců. Hrabě Ferdinand Buquoy	149
4.3.2.1 Životopisný medailonek	150
4.3.2.2 Ferdinand Buquoy a budování „druhého Rožmberku“	154
4.4 Karel Bonaventura Buquoy, „poslední mohykán“	157
4.4.1 Životopisný medailonek	158
4.4.1.1 Na cestě k longueval-buquoyskému dědictví. Dětství, mládí a vzdělávání....	158
4.4.1.2 Karel Bonaventura Buquoy ve veřejném prostoru	160
4.4.1.3 Soukromí urozeného muže – zájmy a záliby	162
4.4.2 Karel Bonaventura Buquoy, šlechtický mecenát a Společnost vlasteneckých přátel umění	165
4.4.2.1 Vsuvka: Vývoj a proměna šlechtického mecenátu do konce 19. století.....	165
4.4.2.2 Karel Bonaventura Buquoy, přispívající člen Společnosti vlasteneckých přátel umění	173
4.4.2.3 Karel Bonaventura Buquoy v roli prezidenta Společnosti vlasteneckých přátel umění	176
4.4.3 „Stále jsou naši mrtví s námi ...“ Karel Bonaventura Buquoy jako stavebník	182
4.5 Role výtvarných umění v životě buquoyských žen	185
4.5.1 Výjimečná žena výjimečného muže. Gabriela Buquoyová, rozená z Rottenhanu	186
4.5.1.1 Životopisný medailonek	187
4.5.1.2 Gabriela Buquoyová, rozená z Rottenhanu, a vizuální umění.....	192
4.5.2 další urozená malířka? Filipína Buquoyová, rozená Czerninová	205
4.5.2.1. Životopisný medailonek	205
4.5.2.2 Hraběnka a její malby	208
5 ZÁVĚR.....	211
PRAMENY A LITERATURA	220
Nevydané prameny	220
Vydané prameny	221
Dobový tisk.....	222
Literatura.....	223
Staré tisky	223

Dobová literatura	223
Encyklopedie a slovníky	226
Literatura.....	227
Elektronické zdroje	257
PŘÍLOHY	264
Seznam obrazových příloh.....	264
Obrazové přílohy	269

1 PŘEDMLUVA

„Umělecké dílo – zastavený čas.“

Pierre Bonnard

„Dětství je to co dávno kdysi

bývalo a dnes ze sna visí

jak provázek a zbytek pout

jež lze a nelze rozetnout

Třeba nám život jinak káže

kdo moudrý je ten nerozváže

motouzek co s dětstvím spíná

a krásná pouta neroztíná“

Jan Skácel

Předkládaná disertační práce nese název *Za Boha, krále a krásná umění*. Toto slovní spojení je jazykovou hříčkou, variantou rodového motto *Bohu a svému králi*,¹ a podle našeho mínění přesně charakterizuje myšlenkový svět jednoho jihočeského šlechtického rodu v 19. století – i v předminulém věku si hrabata a hraběnky z Longueval-Buquoy uchovali hlubokou víru a silné katolické smýšlení, zachovávali věrnost domu habsburskému a oddaně mu sloužili a konečně všechny příslušníky a příslušnice této rodiny pojil silný vztah k rozmanitým formám vizuálních umění.

Jiným (možná výstižnějším, poetičtějším nebo spíše alegorickým) způsobem vystihují podstatu této rozpravy dva citáty, stojící na samém počátku celého textu.

Malíř Pierre Bonnard² viděl v uměleckém díle zastavený čas – grafické listy Ludvíka Arnošta Buquoye, obrázky Gabriely Buquoyové, rozené z Rottenhanu, kresby Jiřího Františka Buquoye a jeho jediného syna Jiřího Jana, kvaše Rudolfa Alta, akvarely Bedřicha Ströbla,

¹ Devíza, která je nedílnou součástí longueval-buquoyského erbu, se až na výjimky používá ve francouzské podobě, tedy ve znění *Dieu et mon roi*. Při překladu do českého jazyka použil Pavel Koblasa obrat *Bohu a svému králi*, zatímco Pavel Juřík motto přeložil jako *Bohu a mému králi*. Viz Pavel KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny rodu*, České Budějovice 2004, s. 63; Pavel JUŘÍK, *Jihočeské dominium. Rožmberkové, Eggenbergové, Schwarzenbergové a Buquoyové v jižních Čechách*, Praha 2008, s. 395.

² Pierre Bonnard (1867 – 1947) byl francouzským malířem a grafikem. Jeho tvorbu zpočátku ovlivnila secese, později se stal členem umělecké skupiny *Les Nabis* a přiklonil se k intimismu a postimpresionismu. K němu podrobně Antoine TERRASSE, *Bonnard*, Paris 1988.

buquoyské sklo stejně jako dolní zámek v Rožmberku nad Vltavou či rodinná hrobka na novohradském hřbitově jako by opravdu dokázaly obelstít čas, přenášejí nás do časů, kdy střední Evropě vládli příslušníci habsbursko-lotrinského rodu a jsou trvalým zachycením ztracených epoch.

Podíváme-li se na báseň Jana Skácela očima historika, respektive historičky, mohli bychom slovo dětství nahradit výrazem minulost a viděli bychom, že přítomný okamžik je pevně připoután k předcházejícímu věku, který buď můžeme ctít, anebo ho můžeme přehlížet. Příslušníci a příslušnice buquoyského rodu byli moudří, rodové dějiny neopomíjeli, ba naopak – část jejich činnosti v umělecké a šířeji kulturní oblasti navazovala na skutky předků, byla dědictvím i závazkem a stala se bezděčnou, každodenní připomínkou dob minulých.

1.1 AKTÉŘI, DOBA, MÍSTA

Devatenácté století přineslo řadu změn dotýkajících se všech společenských vrstev, respektive sociálních skupin. Jestliže se soustředíme pouze na česko-rakouskou šlechtu, ukáže se, že na jedné straně starobylé rody zápolily s proměnou ekonomických a podnikatelských aktivit, reagovaly na omezování politické moci, vyrovnávaly se se ztrácením elitního postavení ve společnosti. Na druhé straně si urození muži a ženy dokázali zachovat specifický životní styl a udrželi si dominantní postavení ve sféře kulturní.

Pozitivní vztah ke kultuře a umění prokazovaly všechny vysoce postavené rody habsburského soustátí. V předkládané práci však svou pozornost věnujeme hraběcí rodině Longueval-Buquoy, třetímu nejvýznamnějšímu rodu jižních Čech, a podrobněji se seznámíme se třemi buquoyskými generacemi, jejichž členy a členkami byly fascinující osobnosti, vyznačující se pozoruhodným vztahem k rozličným formám umění.

Časový horizont předkládané práce představuje tak zvané dlouhé 19. století, tedy časové období, jež uvozuje Velká francouzská revoluce a jež uzavírá propuknutí první světové války. Lépe řečeno, hlavní část našeho příběhu byla ohraničena roky 1803 a 1911 – první letopočet odkazuje k roku, kdy zemřel hrabě Jan Nepomuk a správu rodového majetku převzal jeho synovec Jiří František, a druhé datum připomíná úmrtí Karla Bonaventury Buquoye.

Společně s našimi hrdiny se budeme pohybovat zejména v jižním cípu Českého království, na panstvích Nové Hrady a Rožmberk nad Vltavou, vlastněných hraběcí rodinou od dvacátých let 17. století. Zavítáme také do severozápadních Čech, na panstvích Červený Hrádek, Přísečnice a Horní Hrad-Měděnec, která Buquoyové získali v první polovině předminulého věku. Část našeho příběhu se odehraje v Praze, dále v hlavním městě celé

podunajské monarchie a čas od času dokonce překročíme hranice habsburského soustátí a navštívíme několik evropských zemí.

1.2 VYMEZENÍ BADATELSKÉHO TÉMATU

Úzký vztah urozených, kultury a různých druhů (vizuálních) umění měl své kořeny ve středověku, rozvíjel se v renesanci i baroku a nových impulsů se dočkal v 19. století. Nejdéle se formoval poměr šlechty k architektuře a stavitelství, neboť roli iniciátora vzniku nějaké budovy přijímala již ve vrcholném středověku. V raném novověku byl podíl nobilitovaných na kulturním životě znásoben pomocí mecenátu a díky sběratelské činnosti. Rovněž v předminulém století si šlechtická společnost (a zvláště pak aristokracie) zachovávala svou tradiční pozici v kulturní a umělecké oblasti, ovšem ve vztahu k jednotlivým složkám výtvarných umění docházelo k posunům: proměnily se architektonické zakázky, vlastní umělecká aktivita urozených mužů a žen se stávala běžnou záležitostí, individuální mecenát doplnila, v některých případech dokonce nahradila podpora kolektivní, změnil se kontakt mezi nobilitou a umělci, šlechta nejenže sbírala užité umění, ale sama ho také produkovala.

Jestliže budeme svou pozornost směřovat k Buquoyům, spatříme hraběcí rodinu, mající od svého příchodu do Českého království v první čtvrtině 17. století velmi úzký vztah k vizuálním uměním. Hluboký zájem o tuto oblast si Buquoyové zachovali i v období mezi roky 1803 a 1911, v době, kdy příslušníci a příslušnice tohoto rodu prokazovali specifický poměr k jednotlivým složkám tvorby. Jednotlivé osobnosti tak reprezentovali určité role, které mohli aristokraté a aristokratky v rámci kulturního života sehrát (kupříkladu diletant, stavebník, pořadatel významných událostí).

Na následujících stránkách se budeme snažit přiblížit hrabata a hraběnky z Buquoy jako (šlechtické) představitele určité úlohy v kulturním a uměleckém světě, tedy jako umělce, podnikatele s uměním, stavebníka, organizátora výtvarného dění. Vedle toho se budeme snažit stanovit kritéria, proč daná žena, nebo daný muž odpovídá, respektive neodpovídá stanovené kategorii. A také se pokusíme určit, zda role Buquoyů představují standardní přístup „první společnosti“ Rakouska (respektive Rakouska-Uherska) ke kulturní oblasti, nebo zda se od soudobého úzu výrazně odlišují. Jinými slovy řečeno, na příkladu Buquoyů tak lze definovat „kategorie“ šlechticů ve vztahu k umění, lze ukázat roli umění v životě urozených či hledat odpověď na otázku, jestli je úzký vztah k umělecké produkci odrazem individuálních zájmů, nebo je spíše projevem dobové šlechtické mentality.

1.3 PŘEDSTAVENÍ PRÁCE

Předkládaná rozprava je tvořena pěti kapitolami, soupisem pramenů a literatury a obrazovými přílohami.

První dvě části představují poměrně obsáhlý úvod do dané problematiky – objasňují badatelské téma, všímají si některých pojmů (těch, které jsou používány v mlhavých významech, či těch, které si žádají jisté osvětlení), přibližují pohled historiografie a dějepisu umění na problematiku šlechty a umění v „dlouhém“ 19. století, heuristicky hodnotí pramennou základnu a ozřejmují teoretická východiska a metodické inspirace následujícího textu.

Třetí kapitolu lze vnímat jako jakýsi historický exkurz, v jehož rámci pozornost směřuje ke středověku a ranému novověku, lépe řečeno cílí na období mezi roky 1089 a 1803, a v centru dění stojí jak dějiny hraběcího rodu, tak umělecké dějiny jejich jihočeských panství. Kromě toho se v tomto oddílu vyrovnáváme se třemi úhly pohledu na časy dávno minulé, a sice s „objektivním“ představením longueval-buquoyské minulosti, se stereotypním uvažováním o tomto starobylém rodu a s historickou pamětí, respektive s (po)vědomím o dějinách hraběcí rodiny jednak u Buquoyů samotných, jednak u jejich bližšího i vzdálenějšího okolí.

Jádrem práce je část čtvrtá. Tu tvoří pět případových studií, v jejichž rámci jsou přiblíženy tři generace longueval-buquoyského rodu i jejich postavení v kulturním a uměleckém životě předminulého věku. První generaci představují bratři Jiří František a Ludvík Arnošt Buquoyové. Hrabě Jiří František je pokládán za nejobtížněji uchopitelného člena rodu, neboť zájmy proslulého „jihočeského polyhistora“ směřovaly k mnoha oborům lidské činnosti a mimo jiné se uplatnily při inovacích sklářské produkce na jeho jihočeských panstvích. Ve stínu staršího bratra a trochu stranou badatelského zájmu dlouhou dobu stál Ludvík Arnošt, který se věnoval umělecké tvorbě téměř na profesionální úrovni. Druhou generaci zastupuje hrabě Jiří Jan, muž úzce svázaný s rozmanitými stavebními projekty a zvláště s novogotickou úpravou tak zvaného dolního hradu v Rožmberku nad Vltavou. Ve třetí generaci se opět objevují dva bratři, a sice Karel Bonaventura a Ferdinand Buquoyové. Oba navázali na stavební podniky svého otce a svými činy uzavřeli období romantizující architektury v českém aristokratickém prostředí. Karel Bonaventura navíc završil tradiční angažovanost hraběcího rodu v kulturní sféře, když se stal předposledním předsedou Společnosti vlasteneckých přátel umění. Ve vztahu Buquoyů k umění nelze opominout ani ženský prvek. Ženy, které se v této rodině narodily, nebo se do ní přivdaly, se hluboce a aktivně zajímaly o kulturní dění a samy k němu také přispívaly – buď jako mecenášky, či jako talentované

diletantky (to platí zejména pro Gabrielu z Rottehnanu, manželku Jiřího Františka Buquoye, a Filipínu Czerninovou z Chudenic a Morzinu, choť Karla Bonaventury Buquoye).

Příspěvky o vybraných členech a členkách longueval-buquoyského rodu mají jednotnou podobu. Nejprve jsou popsány jejich životní osudy, a to formou životopisných medailonků, objasňujících jejich životní cestu, přibližujících jejich úlohu ve veřejném a poodhalujících mnohé z jejich soukromého života. Poté je pozornost věnována vztahu dotčených mužů a žen k rozmanitým formám umění.

Výše popsaná struktura jednotlivých studií může vzbuzovat mnoho otázek a vést k jisté nespokojenosti, neboť v centru naší práce má stát zejména role buquoyských mužů a žen v kulturním a uměleckém životě Rakouského císařství. Jistého rozporu jsme si vědomi i my, a proto si dovoluujeme upozornit na to, že je naše pojetí dílčích podkapitol plodem mnoha úvah, že je výsledkem těžkého rozhodování a že je reakcí na úroveň poznání longueval-buquoyských osudů v „dlouhém“ 19. století (při přípravě tohoto textu neustále naráželi na skutečnost, že pozoruhodné příběhy většiny zvolených zástupců jihočeské hraběcí rodiny dosud stály mimo zorné pole badatelů a badatelek, a to s výjimkou hraběte Jiřího Františka).

2 ÚVOD

2.1 EXKURZ: PRAVOPISNÁ A TERMINOLOGICKÁ ODBOČKA

V okamžiku, kdy se člověk odhodlá studovat minulost, začte se do pozoruhodných knih a vnoří se do výzkumu archivních pramenů, předpokládá, že bude bojovat s různými obtížemi, jakými mohou být odborné texty (post)moderní historiografie, v inventáři uvedené, leč nedohledatelné archiválie, dopisy či deníkové záznamy, napsané téměř nečitelným rukopisem.

Ve chvíli, kdy by historici rádi přiblížili své poznatky a svá zjištění širší veřejnosti, se mohou setkat se dvěma dalšími problémy. První nesází jsou záludnosti našeho mateřského jazyka. Druhé úskalí v případě společenských věd představuje odborná terminologie.

2.1.1 PHILIPPINE CZERNIN VON CHUDENITZ UND MORZIN, NEBO FILIPÍNA ČERNÍNOVÁ? HAUENSTEIN, NEBO HORNÍ HRAD? POZNÁMKA K PRAVOPISU VLASTNÍCH JMEN

Patrně největší obtíží, s níž se badatelé nejen předminulého století ve svých textech vyrovnávají, je psaní křestních a rodových jmen, eventuálně predikátů šlechticů a šlechtičen z podunajské monarchie. Mají se bezmezně respektovat urození lidé dob minulých, a proto používat taková jména, jimiž se vymezovali oni muži a ženy? Má se v odborných statích ctít téměř dvoustletá tradice počešťování, nebo se dokonce máme vydat svou vlastní cestou?

Na následujících stranách se přikloníme k přístupu, který se v posledním desetiletí ustálil v pracích předních českých historiků a historiček, zabývajících se výzkumem šlechty od poloviny 18. do poloviny 20. století.

V předkládané rozpravě budou křestní jména příslušníků a příslušnic česko-rakouské šlechty uváděna v jejich české podobě (tedy Jiří František namísto Georg Franz, Jindřiška namísto Henriette). Pokud do buquoyského příběhu vstoupí lidé, pocházející z jiných evropských zemí, budeme respektovat jejich „zemskou příslušnost“ a jejich křestní jména překládat nebudeme (ostatně v některých případech by to ani nebylo možné).

Co se rodových jmen a predikátů týče, jejich grafická podoba většinou počeštěná nebude. Důvody, proč se od používání takovýchto forem oprostít, do čtyř bodů výstižně shrnul Ivo Cerman – novočeské (vesměs fonetické) přepisy šlechtických jmen jsou nekorektní, nemají jasně daná pravidla, nedají se kombinovat s plnými názvy rodů a „*prostě jsou nehezke*“.³ Pro úplnost se sluší dodat, že tvary rodových jmen a predikátů budou vycházet z pravopisu, jehož

³ IVO CERMAN, *Šlechtická kultura v 18. století. Filozofové, mystici, politici*, Praha 2011, s. 17 – 18.

ve svých vynikajících genealogických publikacích užívá přední znalec česko-rakouské šlechty Petr Mašek.⁴

Ovšem s jednou výjimkou, a tou je sama jihočeská hraběcí rodina, stojící v centru našeho zájmu. Petr Mašek pro ni, stejně jako většina historiků a genealogů, používá označení Buquoy, nicméně v tomto textu se objeví také rozšířená verze rodového jména, to jest Longueval-Buquoy. Toto rozhodnutí vyplynulo ze skutečnosti, že se zmíněná varianta rodinného jména v souvislosti s hrabaty a hraběnkami nezdávka objevovala v celém 19. století (občas ji používali příslušníci a příslušnice této rodiny jako jakýsi odkaz ke slavné minulosti, čas od času tak byli označováni ve veřejném prostoru ve smyslu přesnějšího označení konkrétního člena urozeného rodu⁵).

K počest'ování, respektive nepočest'ování šlechtických rodových jmen se úzce pojí problematika psané formy adjektiv, která jsou odvozována od jmen rodových. V tomto případě se zatím ani v jazykovědné ani v historické obci žádná pravidla neustálila. Lépe řečeno, přídavná jména jsou většinou vytvářena z českých forem rodových jmen (pro příklad černínský, lobkovický, šternberský), občas se odvozují od variant cizojazyčných (kupříkladu colloredovský, schwarzenberský) a v některých případech pravopis dokonce kolísá (jako v případě adjektiva lichtenštejnský, respektive lichtensteinský, anebo liechtensteinský). Na následujících stránkách budeme respektovat zažitá tradice a budeme se držet té psané podoby, jež v české historiografii převládá.

V souvislosti s psaným textem vyvstává ještě jeden jazykový oříšek, a sice přechylování „příjmení“ šlechtičen. S ohledem na doporučení jazykovědců buď budou rodová jména urozených dam psána s koncovkou -ová (kupříkladu Isabela Buquoyová, Filipína Czerninová), anebo bude použit predikát (například Gabriela z Rottenhanu).

Obdobný lingvistický problém představují v českém prostředí zeměpisné názvy, jména měst, vesnic, osad či konkrétních staveb. Také v tomto případě by si badatelé měli stanovit, jak k vlastním jménům budou přistupovat.

Jisté geografické a kartografické pravidlo praví, že pokud je pro konkrétní místo k dispozici označení v češtině, tak používáme výhradně českou variantu (například Štrasburk namísto Strasbourg, Florencie namísto Firenze). Avšak vedle toho existují české překlady názvů zejména německých a rakouských měst, které se dnes prakticky nepoužívají – u těchto

⁴ Petr MAŠEK, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti I – II*, Praha 2008 – 2010.

⁵ Viz např. Wiener Zeitung, 9. dubna 1834, s. 329; Blätter für literarische Unterhaltung, 25. června 1853, s. 610; Wiener Salonblatt, 10. září 1882, s. 5; Brioni Insel-Zeitung, 4. června 1911, s. 4.

vlastních názvů respektujeme jejich cizojazyčnou variantu (kupříkladu používáme název Bad Schandau namísto počeštěného Žandova, Zwettl místo Světlé).

Nadto je potřeba dodat, že až do poloviny 20. století měla řada míst v zemích Koruny české jak český, tak německý název. Četnost používání té které jazykové varianty se v průběhu staletí proměňovala, avšak v příhraničních oblastech (v místech, kde bylo blízko do Pruska, Saska, Bavorska, Horních a Dolních Rakous) převažoval německý jazyk a český jazyk stál spíše v pozadí.

Co se našeho textu týče, rozhodli jsme se respektovat výše uvedenou normu a u zeměpisných názvů se budeme klonit k české variantě, ovšem za splnění podmínky, že je tato verze běžně používaná a je možné si pod ní představit konkrétní místo. U lokalit, které se nacházejí na území někdejšího Českého království, budeme preferovat české varianty zeměpisných názvů (budeme tedy používat Nové Hrady namísto Gratzen, Horní Hrad namísto Hauenstein), přičemž jedinou výjimku v tomto ohledu představuje někdejší buquoyský statek Sorgenthal v severozápadních Čechách, pro nějž česká varianta neexistuje.

2. 1. 2 ŠLECHTA VERSUS ARISTOKRACIE

Ti, kteří se chtějí věnovat předminulému věku a chtějí studovat osudy příslušníků a příslušnic knížecích, hraběcích, baronských nebo rytířských rodů, narazí dříve či později na nemalý problém v historiografickém názvosloví. Mají ve svých textech předmět svého zájmu souhrnně označovat jako šlechtu, či jako aristokracii? Odlišuje se význam těchto slov, nebo je lze libovolně zaměňovat? Pokud se nejedná o synonymní výrazy, jaký je mezi nimi rozdíl?⁶

V hierarchicky uspořádané společnosti, jak ji v českých zemích známe od středověku do roku 1914, je šlechta vymezena jako vyšší vrstva společnosti a je vnímána jako zastřešující termín pro relativně velkou skupinu osob, k jejichž jménu se vázala jakákoli forma šlechtictví (ve středověku zahrnovala vladyky, rytíře a pány, v době pobělohorské prosté šlechtice, rytíře, barony, hrabata, knížata a vévody), a to bez ohledu na to, zda se ke šlechtickému titulu pojil rodový znak, zda měl urozený muž v držení panství nebo statek, zda šlechtici měli reálnou politickou moc nebo zda se k jejich titulu vázala nějaká privilegia. Pojetí šlechty je tedy poměrně široké, a proto je tato sociální skupina dále dělena do menších skupin, mezi nimiž již panují značné rozdíly (dvorská šlechta, vyšší šlechta, nižší šlechta, starožitná šlechta, nově nobilitovaná šlechta).

⁶ K těmto otázkám se ve svých pracích vyjádřili např. Petr MAŤA, *Svět české aristokracie (1500 – 1700)*, Praha 2004, s. 11 – 17; Radmila ŠVARČÍKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19. století*, Praha 2007, s. 31 – 32.

Pokud jde o aristokracii, různé slovníkové definice dokládají, že toto slovo může mít řadu významů,⁷ avšak v nynějším myšlení a jazyce je aristokracie chápána úžeji, a sice jako sociální seskupení, které jako by se v českých zemích formovalo v době raného novověku a které je povědomě, či možná spíše pocitově vnímáno jako skupina „nejlepších z nejlepších.“ Aristokracie je v současném (historickém) povědomí definována obdrženým titulem (od hraběcího po vévodský), starobylostí rodu, velikostí majetku (ať osobního, nebo rodinného), mocí (politickou, ekonomickou či kulturní) a reprezentací (ve smyslu nákladného životního stylu, architektonického řešení a výzdoby nádherných rezidencí, nemalých výdajů na veřejné blaho).

Z výše popsaného plyne, že v této studii budeme označení šlechta používat jako obecný termín. Pod pojmem aristokracie budeme rozumět přesně vymezenou skupinu šlechty, pro niž lze v kontextu dějin 19. století použít jako synonymum označení vyšší šlechta, popřípadě taktéž spojení první společnost.

2.1.3 DEVATENÁCTÉ STOLETÍ A ÚSKALÍ JEHO VNITŘNÍHO DĚLENÍ

Od poloviny minulého století si nejen historici a historičky navykli minulost dělit mnoha způsoby. Kromě obligátních tisíciletí, staletí a desetiletí, kromě tradičních pojmů jako starověk, středověk či novověk začali používat různých přízvisek a obrátů. Pojmenování jako „dlouhý středověk“,⁸ „dlouhé 19. století“ nebo naopak „krátké 20. století“, vzešlé z francouzského a anglosaského prostředí, do značné míry problematizují ustálené představy o členění dějin, vyvolávají otázku, zda je možné s nimi pracovat ve středoevropském prostoru, a pokud ano, tak jakým způsobem.

„Dlouhé“ 19. století vstoupilo do světové historiografie v šedesátých letech minulého věku a je pevně svázáno s obsáhlými dějinami z pera Erica Hobsbawma, zabývajícího se obdobím od počátku Francouzské revoluce do propuknutí první světové války.⁹ Ve svém výkladu považoval tuto epochu za jeden z nejpodstatnějších úseků dějin, protože byla spojena se

⁷ Např. *Příruční slovník naučný* I, Praha 1962, s. 109; *Malá československá encyklopedie* I, Praha 1984, s. 231; *Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích* I, Praha 1996, s. 136.

⁸ „Dlouhý středověk“ do historického bádání vešel zásluhou francouzského medievalisty Jacquese Le Goffa, který užívání tohoto termínu zdůvodňoval tím, že až do 18. století si evropská společnost udržovala neměnný charakter, respektive fungovala stále na stejných základech. Viz Jacques LE GOFF, *Středověká imaginace*, Praha 1998, s. 32 – 36; TÝŽ, *O hranicích dějinných období. Na příkladu středověku a renesance*, Praha 2014, s. 59 – 78.

⁹ Eric HOBBSAWM, *The Age of Revolution 1789 – 1848*, London 1962; TÝŽ, *The Age of Capital 1848 – 1875*, London 1975; TÝŽ, *The Age of Empire 1875 – 1914*, London 1987.

zásadními vývojovými procesy, jež lze postihnout pouze rámci tak zvaného dlouhého trvání¹⁰ a jejichž důsledky se projevují i v dnešní (post)moderní společnosti. Ve třech svazcích svých dějin 19. století se přední britský historik, odborník na sociální a hospodářské dějiny, zaměřil na procesy modernizace, industrializace a urbanizace, sledoval proces sekularizace a racionalizace ve vztahu k náboženství a všiml si i dalších jevů, jako například demokratizace společnosti a kolonialismu.

Navíc na počátku devadesátých let 20. století postavil sám Eric Hobsbawm obrat „dlouhé 19. století“ do přímého kontrastu s „krátkým 20. stoletím“, tedy časem mezi počátkem první světové války a pádem Sovětského svazu.¹¹ Jestliže na období mezi lety 1789 a 1914 nahlížel tento badatel ze Spojeného království prostřednictvím dlouhodobých procesů, minulé století vnímal jako dobu rychlých vzestupů a pádů, jako období, které se, jak sám autor poznamenal, „podobá jakémusi triptychu nebo historickému sendviči.“¹² Dvacáté století tak v jeho pojetí tvoří doba katastrof (léta 1914 až 1945, nesoucí se ve znamení dvou zničujících válečných konfliktů i celosvětové hospodářské krize), zlatý věk (jedná se o padesátá až sedmdesátá léta minulého století, jež byla spojena s ekonomickým rozkvětem, s nečekanými vědeckými objevy, s další vlnou idealismu a liberalismu, s nesmírnou tvůrčí svobodou) a doba rozkladu a nejistot (tu představuje období od počátku osmdesátých let 20. století, tedy doba svázaná s rozmanitými společenskými, politickými, válečnými i hospodářskými problémy ve větší části světa).

Eric Hobsbawm obohatil historiografický slovník o „dlouhé 19. století“ před více než padesáti lety, ovšem v české historiografii se tento pojem objevil s jistým zpožděním až v devadesátých letech minulého století. Přestože si badatelé a badatelky toto spojení osvojili a v nemalé míře s ním pracují, profilové práce o tomto období dlouho chyběly¹³ a stále postrádáme kritické zhodnocení samotného obratu či naznačení možností výzkumu dané epochy.¹⁴

¹⁰ K termínu *dlouhé trvání/la longue durée* více Fernand BRAUDEL, *Dlouhé trvání*, in: Laurent Bazac-Billaud – Václav Hubinger – Françoise Mayer[ová] (edd.), *Antologie francouzských společenských věd. Antropologie, sociologie, historie*, Praha 1995, s. 1 – 18.

¹¹ Eric HOBBSAWM, *Věk extrémů. Krátké 20. století 1914 – 1991*, Praha 1998.

¹² TAMTÉŽ, s. 18 – 19.

¹³ Publikace z per českých historiků, které se charakteristikou a problematikou „dlouhého“ 19. století zabývají, byly vydány až po roce 2010 – viz *Velké dějiny země koruny české XI/a – b*, Praha – Litomyšl 2013; *XII/a – b*, Praha – Litomyšl 2012 – 2013; Milan HLAVAČKA a kol., *České země v 19. století. Proměny společnosti v moderní době I – II*, Praha 2014.

¹⁴ Cestu může naznačit německá historiografie. Srov. Nils FREYTAG – Dominik PETZOLD (Hrsg.), *Das „lange“ 19. Jahrhundert. Alte Fragen und neue Perspektiven*, München 2007; Franz J. BAUER, *Das lange 19. Jahrhundert (1789 – 1917). Profil einer Epoche*, Stuttgart 2014⁴.

V souvislosti s „dlouhým“ 19. stoletím zbývá objasnit, jak budeme s daným spojením nakládat na následujících stranách. Budeme ho používat výhradně jako časové vymezení období mezi lety 1789 až 1914, neboť jsme si plně vědomi limitů a úskalí, které jsou s tímto termínem spojeny a které by si zasloužily samostatnou studii.

Vedle samotného časového rozpětí je s předminulým věkem spojena ještě jedna nesnáz, a sice vymezení jednotlivých částí tohoto století. V případě tohoto období se při označování jednotlivých fází významně prolínají historiografické a uměleckohistorické, respektive kulturologické pojmy, což vede k jakémusi chaosu a jistému „zmatení jazyků“, protože se význam některých termínů v různých oborech proměňuje a totožná slova mohou označovat několik rozdílných věcí.

2.1.3.1 Dělení „dlouhého“ 19. století z pohledu historiografie

Z hlediska vnitřního členění představuje „dlouhé“ 19. století velmi komplikované období. Na jedné straně „dlouhé trvání“ předminulého věku oceňujeme při studiu déle trvajících vývojových procesů a změn, na druhé straně jeho důsledné uplatnění stírá více či méně podstatné rozdíly mezi jednotlivými částmi tohoto časového úseku. Chceme-li se omezení výzkumného pole vyhnout a studovat epochu mezi lety 1789 a 1914 ve všech jejích aspektech, vyvstane v našem bádání potřeba tuto éru jistým způsobem dělit anebo diferencovat a my se ocitneme na další křižovatce: mimo na výsost klasického dělení na první a druhou polovinu, případně na jednotlivé čtvrtiny, třetiny anebo desetiletí můžeme reflektovat alternativní označení jednotlivých údobí „dlouhého“ 19. století.

V rámci dějin střední, respektive středovýchodní Evropy se předminulý věk v posledních dvou desetiletích obvykle dělí na období mezi časy, dobu předbřeznovou a druhou polovinu 19. století. Spojení *mezi časy* se vžilo pro období mezi lety 1790 a 1815. Chceme-li onu dobu nějakým způsobem vymežit, můžeme si vypůjčit slova Mileny Lenderové, která danou epochu charakterizovala jako „*období mezi doznívajícím josefinismem a gründerským kapitalismem, [...] období, jemuž chybějí ve střeoevropských dějinách dostatečně výrazné záchytné body.*“¹⁵ Doba předbřeznová se vztahuje ke dvěma desetiletím mezi Vídeňským kongresem a revolučním rokem 1848. Jedná se o dobu, v níž kroky podunajské monarchie řídil rukou pevnou a neochvějnou Klemens Lothar kníže Metternich, o dobu, v níž byly prostřednictvím aktivních intervencí ve střední a středovýchodní Evropě omezovány liberální

¹⁵ Milena LENDEROVÁ, *Tragický bál. Život a smrt Paulíny ze Schwarzenbergu*, Praha – Litomyšl 2004, s. 10. K tomu srov. Roman PRAHL, *Úvodem*, in: Zdeněk Hojda – Roman Prah (edd.), *Mezi časy ... Kultura a umění v českých zemích kolem roku 1800*, Praha 2000, s. 9 – 10.

ideje, o dobu, v níž pomalu na síle nabýval nacionalismus, o dobu, v níž klíčily a pozvolna rostly modernizační, industrializační a urbanizační tendence. Druhá polovina 19. století byla v habsburské monarchii svázána s vládou císaře Františka Josefa I., se vznikem konstituční monarchie, s rozvojem občanské společnosti i nebývalým rozkvětem.

Další možnosti, jak ve střední Evropě dělit předminulé století, poskytla historiografie francouzská, která terminologii obohatila o spojení starý režim (*ancien régime*), krásná doba (*belle époque*) a konec století (*fin du siècle*).

Pojem *starý režim* vyšel z osvícenské kritiky a jednalo se o hanlivé označení epoch předcházejících 18. století.¹⁶ Od osvícenců tento obrat převzali francouzští revolucionáři, již se chtěli distancovat od absolutistického způsobu vlády bourbonských králů. V současnosti se tento termín používá jako označení politického a sociálního systému absolutistických monarchií kontinentální Evropy, který byl obvykle násilně ukončen a ve většině zemí vedl ke vzniku konstitučních monarchií.

Za *belle époque* se považují poslední tři desetiletí před rokem 1914. Tato léta jsou vnímána jako doba krásy, radosti a poklidného žití, jako doba nebývalého rozkvětu a rozmachu jak přírodních věd, přinášejících převratné novinky na poli technickém, technologickém či vědeckém, tak společenského a kulturního života.

Jako protiklad k *belle époque* může posloužit obrat *fin du siècle*. Toto sousloví bylo též provázáno s dobou mezi lety 1890 a 1914, avšak na rozdíl od *belle époque* byl onen čas spojen s nemalým pesimismem a rezignací na pozitivní (vědecký i technický) pokrok, se ztrátou víry, s hlubokým a v této době až nenávisným nacionalismem, s vědomím, že se zažitý způsob života a myšlení chýlí ke konci.

2.1.3.2 Dějiny umění a jejich pohled „dlouhé“ 19. století

V této disertační práci se před námi bude odvíjet příběh hraběcí rodiny Longueval-Buquoyů. Budeme sledovat osudy tří generací urozeného rodu, přičemž v centru našeho zájmu bude stát vztah vybraných mužů a žen k výtvarnému umění, respektive rozmanité role, které mohli sehrát na kulturní a umělecké scéně „dlouhého“ 19. století. Z tohoto důvodu budeme na následujících stranách zohledňovat také terminologii dějepisu umění, lépe řečeno budeme pracovat s pojmy, jež tato věda používá při dělení a přesnějším definování jednotlivých částí předminulého věku.

¹⁶ Ke starému režimu více Alexis de TOCQUEVILLE, *Starý režim a revoluce*, Praha 2010.

Jestliže se v historiografii setkáváme s obtížemi při označování a vymezení jednotlivých etap mezi pozdními osmdesátými lety 18. a desátými lety 20. století, situace v kulturních dějinách, v dějepisu umění je ještě složitější. Dílčí složky dějepisu umění (dějiny architektury, dějiny sochařství, dějiny malby a kresby, dějiny fotografie, dějiny užitého umění) sice pro některé časové úseky používají shodné termíny, ale pro jiné používají odlišné názvosloví. Mimoto platí, že totožné pojmy mohou v jednotlivých evropských státech popisovat jiné časové období. Ještě je potřeba připomenout, že se v dějepisectví umění nesetkáváme se zlomovými okamžiky a milníky, takže vymezení jednotlivých epoch je poměrně vágní a vedle sebe obvykle koexistují dva i více stylů, nebo slohů.

Zaměříme-li se na vnitřní členění „dlouhého“ 19. století, jako nejpřehlednější se jeví dějiny architektury. Prakticky v celé Evropě i ve Spojených státech se uplatňuje dělení na tři základní epochy, přesněji řečeno stavební slohy – (novo)klasicismus pro období od devadesátých let 18. do přelomu třicátých a čtyřicátých let 19. století, historizující styly pro dobu od čtyřicátých do devadesátých let předminulého věku a raná moderna pro desetiletí před rokem a po roce 1900.¹⁷

V případě malířství, kresby a grafiky se badatelé ocitají na tenčím ledu. Pro první polovinu předminulého věku se ustálila víceméně jednotná terminologie a většina historiků umění pracuje s označeními klasicismus a (pre)romantismus. Větší pojmoslovná pestrost se dotýká druhé poloviny 19. století, respektive období od čtyřicátých do osmdesátých let tohoto století, v němž má téměř každá země nějaké specifikum (jako příklady necht' poslouží hudsonská škola a luminismus ve Spojených státech amerických, britští prerafaelité, německá Mnichovská škola, vídeňsko-římské nazaréni, česká generace Národního divadla). A konečně závěr „dlouhého“ 19. století se opět celosvětově nese ve znamení rané moderny (tedy symbolismu, impresionismu a secese).¹⁸

Dějiny užitého umění v sobě zahrnují nábytkářství, sklářskou a porcelánovou produkci, šperkařství a kovovýrobu, textilní produkci a s ní spojenou módu. Tato různorodá odvětví

¹⁷ Srov. např. Jindřich VYBÍRAL, *Století zakladatelů a dědiců. Architektura jižních Čech v období historismu*, Praha 1999; Rolf TOMAN (ed.), *Neoclassicism and Romanticism. Architecture, Sculpture, Painting, Drawings 1750 – 1848*, Cologne 2000; Jindřich VYBÍRAL, *Česká architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esejů o devatenáctém století*, Praha 2002; Pavel ZATLOUKAL, *Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750 – 1914 na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc, 2002; Pavel VLČEK, *Dějiny architektury (neo)klasicismu a 19. století*, Praha 2009.

¹⁸ Srov. např. José PJOAN, *Dějiny umění VIII*, Praha 1990; Ernst H. GOMBRICH, *Příběh umění*, Praha 1997²; *Dějiny českého výtvarného umění IV/1*, Praha 1998; *Dějiny českého výtvarného umění III/1 – 2*, Praha 2001; Naděžda BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ (ed.), *Umění 19. století v Čechách (1790 – 1910). Malířství, sochařství a užité umění*, Praha 2009.

používají klasickou periodizaci z hlediska desetiletí, či univerzálního stylu (klasicismus, empir, druhé rokoko, historismus, secese) i různá zvláštní označení (jako příklad specifického termínu uvádíme art deco).¹⁹

Do periodizačního schématu kulturních dějin, úžeji dějin umění, bychom měli zařadit ještě jeden termín, a to *biedermeier*. Slovo *biedermeier* se v prostoru severní, střední a středovýchodní Evropy uplatnilo jako označení relativně stabilní a klidné doby mezi lety 1815 a 1848. Původně se tento název vztahoval pouze k nábytkové a interiérové tvorbě první třetiny 19. století, šířeji k celému uměleckému stylu doby předbřeznové. Postupně se však toto poetické jméno vžilo také jako pojmenování pro specifický systém hodnot a postoje ke světu, které se odlišují od jednostranného osvícenského racionalismu či naopak citově nespoutaného romantismu²⁰ a které charakterizuje „*radost z malého a bezvýznamného, zřeknutí se velkého a nedosažitelného*“²¹ a dále „*respekt k objektivním danostem světa, spjatost s domovem, snaha o životní harmonii*.“²² Výše uvedené tudíž naznačuje, že pro dobu *biedermeieru* je příznačné intenzivní sepejetí člověka s vlastní rodinou a také těsné spojení s rodnou zemí, odrážející se jak ve společenském životě (počátky formování občanské společnosti, počátky turistiky), tak v umění (rozvoj intimního portrétního malířství, rozkvet krajinomalby, obracení k historickým námětům).²³

2.1.4 O JAKÉM UMĚNÍ SE PÍŠE A HOVOŘÍ

V kontextu humanitních, lépe formulováno společenských věd si badatelé a badatelky uvykli, že *kultura* je pojmem obtížně uchopitelným a že v různých zeměpisných šířkách a v různých vědních oborech může označovat odlišné skutečnosti.²⁴

¹⁹ Srov. např. Henry de MORANT, *Dějiny užitého umění od nejstarších dějin po současnost*, Praha 1983; *Dějiny českého výtvarného umění IV/1; Dějiny českého výtvarného umění III/1 – 2*; Noël RILEYOVÁ (ed.) *Dějiny užitého umění. Vývoj užitého umění a stylistických prvků od renesance do postmoderní doby*, Praha 2004; Judith MILLEROVÁ, *Užití umění. Styl a design od klasiky po současnost*, Praha 2008.

²⁰ Radim VONDRÁČEK, *Úvod: Dějiny a recepty biedermeieru*, in: Týž (ed.), *Biedermeier. Umění a kultura v českých zemích 1814 – 1848*, Praha 2010², s. 11 – 33, zde s. 21.

²¹ TAMTÉŽ, s. 23.

²² TAMTÉŽ, s. 28.

²³ K definici *biedermeieru* srov. Radim VONDRÁČEK, *Biedermeier a jeho moderní minulost*, in: Helena Lorenzová – Taťána Petrasová (edd.), *Biedermeier v českých zemích*, Praha 2004, s. 7 – 18; Hans OTTOMEYER – Klaus Albrecht SCHRÖDER – Laurie WINTERS[OVÁ] (Hrsg.), *Biedermeier. Die Erfindung der Einfachheit*, Ostfildern 2006, s. 31 – 121; Jiří RAK – Vít VLNAS, *Libosad českého biedermeieru*, in: Radim Vondráček (ed.), *Biedermeier. Umění a kultura v českých zemích 1814 – 1848*, Praha 2010², s. 34 – 53.

²⁴ Viz např. Milena LENDEROVÁ, *Kulturní dějiny? Kulturní dějiny!*, *Theatrum historiae* 2, 2007, s. 7 – 26, zde s. 9 – 13.

Na první pohled by se mohlo zdát, že v souvislosti s uměním, popřípadě s uměními žádná taková nesnáze nastat nemůže. Leč zdání klame: umění je sice termínem srozumitelným, ovšem na jisté úskalí narazíme, když chceme umění blíže specifikovat a určit konkrétní umělecký žánr. Literatura, hudba i múzická (v dnešní době spíše performativní) umění jsou jasně definována a stejně tak nemáme pochybnosti o jejich dílčích žánrech. Avšak hledáme-li zastřešující označení pro další odvětví umělecké tvorby, dostáváme se poněkud do úzkých a před námi vyvstává otázka, zda máme jako souhrnné používat označení výtvarné umění, výtvarná umění, nebo vizuální umění, zda můžeme mezi tyto obraty položit rovnítko, nebo zda představují jiné kategorie.

V této práci budeme ona sousloví užívat následovně: Spojení vizuální umění a výtvarná umění chápeme jako synonyma a zároveň jako zastřešující termín pro stavitelství, sochařství, malířství, kresbu, grafiku, užité umění, případně fotografii. Pokud jde o spojení výtvarné umění, budeme jej používat výhradně jako souhrnný pojem pro sochařská, malířská a grafická díla.

2.1.5 HISTORISMUS, ROMANTISMUS, ROMANTICKÝ HISTORISMUS?

Devatenácté století, jeho myšlenkový svět a estetické cítění bývá někdy chápáno jako synonymum pro historismus, romantismus, případně romantický historismus. Na jedné straně jsou výše uvedené termíny používány synonymně, avšak na druhé straně mohou charakterizovat odlišné jevy.

První z pojmů – historismus – představuje jeden z nejméně jasných termínů společenských věd, jehož vymezení je obtížné jak v historické vědě, tak v blízkých oborech (dějiny umění, dějiny filozofie, literární věda).²⁵ Z filozofického hlediska lze jako historismus označit jistou formu idealismu, která se obracela k odkazu či tradici minulosti, která kladla důraz na dějinný vývoj a která vycházela z předpokladu, že dějiny jsou dobré a vedou ke šťastnější a vyspělejší společnosti. V případě dějin umění se tento pojem pojetí váže k dějinám architektury a charakterizuje evropské stavitelství od čtyřicátých let 18. století do osmdesátých let 19. století (historismus je jakýmsi zastřešujícím výrazem pro novorománské, novogotické, novorenesanční a novobarokní projevy v architektuře).²⁶

²⁵ Odlišnosti jsou patrné již ve slovníkových definicích historismu. Viz *Masarykův slovník naučný* III, Praha 1927, s. 198; *Komenského slovník naučný* V, Praha 1938, s. 138; *Universum – všeobecná encyklopedie* III, Praha 2000, s. 505.

²⁶ K tomuto vymezení *Dějiny výtvarných umění* III/1 – 2, Praha 2001; J. VYBÍRAL, *Století*, s. 16.

Termín romantismus²⁷ je pro naše potřeby svázán s kulturními dějinami a lze ho považovat za souhrnné označení uměleckého hnutí první poloviny 19. století, které nejvýrazněji zasáhlo malířství, literaturu a hudbu.

Vedle historismu a romantismu se objevuje také spojení romantický historismus. Tento obrat je v českých zemích užíván ve spojitosti s uměleckým děním od sklonku čtyřicátých let předminulého věku a zjednodušeně řečeno ho můžeme považovat za zastřešující výraz pro projevy tak zvaných novo-stylů, výstižněji řečeno slohových revivalů,²⁸ v architektonickém řešení exteriérů i interiérů jak rozličných soukromých staveb, tak utilitárních, veřejných budov. Vedle toho může být romantický historismus spojován s životním milieu části šlechtické společnosti, která dokázala žít svůj sen o dávných dobách, která byla s to v 19. století uspořádat pravý rytířský turnaj anebo si obléci v každodenním životě starodávné oděvy.

2.2 ŠLECHTA JAKO BADATELSKÉ TÉMA EVROPSKÝCH HISTORIOGRAFÍ

Společenské, v užším vymezení historické vědy umožňují přinejmenším v Evropě a Severní Americe svobodně zkoumat různá období lidských dějin, dovolují studovat rozmanité společenské vrstvy a sociální skupiny, otevírají cesty k rozličným tématům. Jedním z těch, která se těší neutuchajícímu zájmu, jsou dějiny šlechty.

V evropských historiografiích a také v americkém dějepisectví má bádání o šlechtě dlouhou tradici. Ač se může zdát, že v současné době směřuje pozornost historiků a historiček více k dějinám šlechty v raném novověku, pozadu nezůstává ani výzkum šlechty novověké a (post)moderní. Bádání pokrývá široké spektrum oblastí, studie přináší množství inspirativních podnětů a zajímavých výsledků.

Velkou inspiraci přináší německé a rakouské dějepisectví, k nimž má česká historiografie v mnoha kulturních, společenských a historických ohledech nejblíže. V pravdě tradiční směřování v Německu představují hospodářské a s nimi úzce provázané sociální dějiny.²⁹

²⁷ Termíny romantismus a romantika v různých souvislostech i vztazích přibližuje Gerhard SCHULZ, *Romantika. Dějiny a pojem*, Praha – Litomyšl 1999.

²⁸ *Revival* do českého dějepisu umění přivedl Jindřich Vybíral, který konstatoval, že tradiční označení pseudo/novo-styl vyvolává a priori negativní konotace, zatímco *revival* považuje ve vztahu k architektuře za výstižnější – naznačuje, že architekti v 19. století se k dřívějším stavebním formám odkazovali, nepochybně z nich čerpali inspiraci, ale zároveň je obohatili o své vlastní myšlenky. J. VYBÍRAL, *Století*, s. 11 – 24.

²⁹ K vývoji německých hospodářských a sociálních dějin více např. Georg G. IGGERS, *Dějepisectví ve 20. století. Od vědecké objektivy k postmoderní výzvě*, Praha 2002, s. 64 – 75.

Zaměříme-li se pouze na šlechtické prostředí, musíme připomenout studie Heinze Reifa.³⁰ Za inovativní můžeme směle označit již jeho disertační rozpravu o vestfálské šlechtě. Ve své obsáhlé práci, obhájené na sklonku sedmdesátých let minulého století na bielefeldské univerzitě, se německý historik zaměřil na šlechtu jako aktéra dlouhodobých změn. Ty byly těsně svázány s politickým, ekonomickým, sociálním i kulturním vývojem na území dnešní Spolkové republiky Německo a vedly k tomu, že se z privilegovaného stavu, jenž působil na celou společnost, stala uzavřená regionální elita, uplatňující svůj vliv pouze ve svém bezprostředním okolí.³¹

V německých zemích docházelo od devadesátých let 18. do desátých let 20. století k výrazným zlomům a k zásadním transformacím (za vše připomeňme zánik Svaté říše římské, prosazení parlamentarismu, nebo proces sjednocování menších státních útvarů a rozdrobených území do jediného celku) a není tedy divu, že téma změny, proměny nebo dokonce převratu³² výrazným způsobem rezonuje v německojazyčném dějepisectví. Ve vztahu k dějinám šlechty badatelé a badatelky sledují, jak urozená společnost reagovala na omezování svých politických, mocenských i ekonomických pozic. Paralelně se zajímají, jakým způsobem se příslušníci více, či méně známých šlechtických rodů s nastalou situací vyrovnávali anebo jakými cestami se vydali, aby si udrželi své výsadní postavení, aby „zůstali nahoře.“³³ Jinými slovy řečeno, historici a historičky se ptají, jaké bylo právní ukotvení šlechty ve společnosti zvláště v druhé polovině předminulého věku, věnují se otázce jednání šlechty jako určité zájmové skupiny (jako korporace), zabývají se kolektivní mentalitou, řeší

³⁰ Heinz REIF (Hrsg.), *Adel und Bürgertum in Deutschland I – II*, Berlin 2000 – 2001; Týž, *Adel im 19. und 20. Jahrhundert*, München 2012².

³¹ Reifova disertační práce byla vydána jako Heinz REIF, *Westfälischer Adel 1770 – 1860. Von Herrschaftsstand zur regionalen Eliten*, Göttingen 1979.

³² V německojazyčné historiografii se v posledních dvou desetiletích používá termín *das Wandel*. Standartní německo-český slovník uvádí, že českými ekvivalenty tohoto substantiva jsou slova změna a obrat. Z pohledu historiků a historiček nabízí zajímavější srovnání výčet synonym ve slovníku spisovného jazyka německého, mezi nimiž nalezneme také *die Erneuerung* (obnovení), *der Umschwung* (obrat, zvrát), *die Umwälzung* (revoluce). Viz *Německo-český, česko-německý velký slovník nejen pro překladatele*, b. m. 2006, s. 701; *Duden – Rechtschreibung der deutschen Sprache*, Mannheim 1996²¹, s. 724.

³³ Ke strategii „zůstat nahoře“ (oben zu bleiben, eventuálně *das Obenbleiben*) např. Rudolf BRAUN, *Konzeptionelle Bemerkungen zum Obenbleiben. Adel im 19. Jahrhundert*, in: Hans-Ulrich Wehler (Hrsg.), *Europäischer Adel 1750 – 1950*, Göttingen 1990, s. 87 – 95; Ewald FRIE, *Adel um 1800. Oben bleiben?*, *zeitenblicke*. Onlinejournal für Geisteswissenschaften 4, 2005, č. 3, nestr.; Eckart CONZE (Hrsg.), *Kleines Lexikon des Adels. Titel, Throne, Traditionen*, München 2012², s. 187 – 188; Silke MARBURG[OVÁ] – Josef MATZERATH, *Vom Obenbleiben zum Zusammenbleiben. Der Wandel des Adels in der Moderne*, in: Walter Schmitz – Jan Harasimowicz (Hrsg.), *Adel in Schlesien III. Adel in Schlesien und Mitteleuropa. Literatur und Kultur von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*, München 2013, s. 299 – 312.

hospodářskou proměnu panství, přibližují rodovou reprezentaci, eventuálně svou pozornost obracejí k aktivitám šlechticů a šlechtičen v kulturní sféře.³⁴

Téma zlomových momentů a proměn, které byly ve šlechtických očích vnímány jako nemilé a nepříjemné, problematika jakéhosi upadání aristokratické společnosti zejména v druhé polovině 19. a na počátku 20. století, tázání se po roli šlechty v měšťanské společnosti se nenese pouze historiografiemi našich západních a jižních sousedů. Francouzský historik Michel Figeac ve své práci ukázal, jak bordeauxská šlechta reagovala na revoluční události roku 1789, jak se vyrovnávala se ztrátou svého postavení, jak se přizpůsobila novým podmínkám, případně jak se adaptovala na život za hranicemi Francie.³⁵ Britský historik David Cannadine sledoval proměnu šlechty Spojeného království od pozdně viktoriánského období do druhé světové války – obdobně jako jeho němečtí a rakouští kolegové popisoval příčiny postupné ztráty elitního postavení ostrovní šlechty i důsledky, jež tento pád měl (David Cannadine se věnoval ztrátě politické moci na celozemské i lokální úrovni, zabýval se proměnou šlechtických pozic v rámci britského parlamentu, britského soudního systému, anglikánské církve, armádních složek a diplomacie, upozornil na devalvaci šlechtictví).³⁶ Jeho americký kolega Anthony L. Cardoza se v podobných intencích zaměřil na sever Apeninského poloostrova – u piemontské šlechty sledoval její odcházení z politického a veřejného života, všímal si jejího ekonomického zázemí, pozoroval strategie nutné pro uchování šlechtického životního stylu, zkoumal vztah mezi severoitalskou šlechtou a tamním měšťanstvem a popsal osudy urozených mužů i žen v první světové válce a v meziválečném období.³⁷

³⁴ Tento diskurz je patrný v řadě publikací, které byly v Německu a Rakousku vydány v posledních dvaceti pěti letech. Např. Helmuth FEIGL – Willibald ROSNER (Hrsg.), *Adel im Wandel. Vorträge und Diskussionen des elften Symposiums des Niederösterreichischen Instituts für Landeskunde*, Wien 1991; Silke MARBURG[OVÁ] – Josef MATZERATH (Hrsg.), *Der Schritt an der Moderne. Sächsische Adel zwischen 1763 und 1918*, Köln – Wien – Weimar 2001; Günther SCHULZ – Markus A. DENZEL (Hrsg.), *Deutscher Adel im 19. und 20. Jahrhundert*, St. Katharinen 2004; Walter DEMEL – Barbara KINK[OVÁ] – Ferdinand KRAMER (Hrsg.), *Adel und Adelskultur in Bayern*, München 2008; Eckart CONZE – Sönke LORENZ (Hrsg.), *Die Herausforderung der Moderne. Adel in Südwestdeutschland im 19. und 20. Jahrhundert*, Ostfildern 2010; Eckart CONZE – Alexander JENDORFF – Heide WUNDER[OVÁ] (Hrsg.), *Adel in Hessen. Herrschaft, Selbstverständnis und Lebensführung vom 15. bis ins 20. Jahrhundert*, Marburg 2010; Jan HARASIMOWICZ – Matthias WEBER (Hrsg.), *Adel in Schlesien I. Herrschaft – Kultur – Selbstdarstellung*, München 2010; Gabriele B. CLEMENS[OVÁ] – Malte KÖNIG – Marco MERIGGI (Hrsg.), *Hochkultur als Herrschaftselement. Italienischer und deutscher Adel im langen 19. Jahrhundert*, Berlin – Boston 2011; Jörn LEONHARD – Christian WIELAND (eds.), *What Makes the Nobility Noble? Comparative Perspectives from the Sixteenth to the Twentieth Century*, Göttingen – Oakville 2011.

³⁵ Michel FIGEAC, *Destins de la noblesse bordelais 1770 – 1830 I – II*, Bordeaux 1996.

³⁶ David CANNADINE, *The Decline and Fall of the British Aristocracy*, London 1999³.

³⁷ Anthony L. CARDOZA, *Aristocrats in Bourgeois Italy. The Piedmontese Nobility 1861 – 1930*, Cambridge 1997.

K problematice překotného vývoje společnosti v průběhu 19. století je v německé a rakouské historiografii pevně připoután další tematický okruh, a sice žití šlechty v měšťanské éře. Přesněji řečeno, badatelé se ptají, jaký byl vztah šlechty a měšťanstva, či jakým způsobem docházelo ke vzájemnému prolínání a přejímání životního stylu a modelů chování, dále věnují pozornost šlechtě jako (ne)elitní skupině a hledají zdroje šlechtické moci.³⁸

Jednou z mocí, která se drží v popředí zájmu, je moc politická. Studium politických dějin 19. století je pevně ukotveno v evropských historiografiích. Jejich tradiční pojetí – souhrnná představení tak zvaných velkých dějin, biografie vládců a vladařek, životopisy předních evropských státníků – se v posledních letech rozvinulo novými směry: studují se rozličné politické přístupy (konzervatismus, liberalismus, případně nacionalismus, socialismus a komunismus), sleduje se postavení parlamentů v evropských státech, zkoumá se poměr šlechty k novému státnímu zřízení, hodnotí se politické aktivity urozených mužů v (konstituční) monarchii, bádá se o tom, jak urození reflektovali rozličné ideologie.³⁹

Lákavým byl a je každodenní život šlechty a studium životního stylu. Jednou z nejvýraznějších osobností tohoto metodického přístupu je Hannes Stekl. Tento vídeňský historik již v sedmdesátých letech minulého století zobrazil způsob vlády a životní styl předních rodů podunajské monarchie, tedy Liechtensteinů a Schwarzenbergů.⁴⁰ Na toto v pravdě průkopnické dílo navázal na počátku devadesátých let – společně se svou kolegyní Marijou Wakounigovou se zaměřil na osudy knížat a kněžen z Windischgrätzu.⁴¹

Kontinentální historiografie reagovaly i na trendy, přicházející z anglosaského dějepisectví. Jedním z témat, která americká historiografie přinesla nejen do německojazyčného prostoru, byly „ženské dějiny“, respektive *gender studies*. Genderové hledisko reflektovaly zvláště historičky, píšící o osudech šlechticů v 19. století. Tyto autorky popisovaly životní pouť urozených žen (zkoumaly šlechtičny v pozici dcery, manželky, matky či vdovy), všímaly si postavení kněžen a hraběnek ve společnosti (sledovaly osudy žen na císařském dvoře, psaly o roli dam v salonních společnostech nebo představovaly filantropické zájmy urozených žen) a přiblížily i to, jak se aristokratky vyrovnávaly se zlomovými

³⁸ Pro konkrétní publikace viz Zdeněk BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století*, České Budějovice 2005, s. 20 (poznámky 81 a 82).

³⁹ Přehled německojazyčného bádání TAMTÉŽ, s. 20 – 21 (zejména poznámky 84 až 90).

⁴⁰ Hannes STEKL, *Österreichs Aristokratie im Vormärz. Herrschaftsstill und Lebensformen der Fürstenhäuser Liechtenstein und Schwarzenberg*, Wien 1973

⁴¹ TÝŽ – Marija WAKOUNIG[OVÁ], *Windisch-Graetz. Ein Fürstenhaus im 19. und 20. Jahrhundert*, Wien – Köln 1992.

okamžiky „velkých dějin“, jakými byly první světová válka či zánik středoevropského habsburského soustátí.⁴²

Za jedno z nejzajímavějších děl, jež se problematice šlechty 19. a 20. století v posledních dvaceti letech věnovaly, lze označit publikaci Monique de Saint Martinové *Der Adel: Soziologie eines Standes*.⁴³ Tato francouzská socioložka ve své syntetické práci zkoumala šlechtictví v institucionálním smyslu – pod vlivem svého kolegy Pierra Bourdieua se zaměřila na budování šlechtické identity prostřednictvím sociálního a symbolického kapitálu, přesněji řečeno sledovala, jakým způsobem vědomí o sobě sama formovaly výchova ve vlastní rodině a vzdělávání na prestižních školách, ptala se, jakou roli hrál v myšlení šlechticů a šlechtičen způsob trávení volného času, zkoumala význam slavné rodové minulosti a heroických činů předků a zaměřila se také na hierarchické přemýšlení o světě a společnosti (uvažování o moci, chápání pravidel a závazků).

2.3 ČESKÁ ŠLECHTA „DLOUHÉHO“ 19. STOLETÍ OČIMA ČESKÉ I ZAHRANIČNÍ HISTORIOGRAFIE⁴⁴

Poslední desetiletí minulého a první desetiletí našeho století přinesla a přináší do českého dějepisectví řadu nových témat a současně i inspirací ze zahraničních historiografií. Naprostá badatelská svoboda i nemalé množství metod umožnily a umožňují věnovat se historickým obdobím, tématům či osudům konkrétních jedinců pouze na základě vlastních preferencí, na základě vlastní volby.

Jedním z témat, která se těšila a těší jak oblibě mezi odbornou veřejností, tak popularitě u široké veřejnosti, jsou dějiny, nebo spíše osudy česko-rakouské aristokracie v „dlouhém“ 19. a „krátkém“ 20. století. Zájem o přední šlechtické rody i méně známé rodiny našel svůj odraz jednak v řadě bakalářských, diplomových či disertačních prací, jež jsou uloženy v akademických knihovnách českých a moravských univerzit, jednak v množství odborných i popularizačních publikací, s nimiž se lze setkat v knihkupectvích i veřejných knihovnách.⁴⁵

⁴² Např. Christa DIEMEL[OVÁ], *Adelige Frauen im bürgerlichen Jahrhundert. Hofdamen, Stiftsdamen, Salondamen 1800 – 1870*, Frankfurt am Main 1998; Monika KUBROVA, *Vom guten Leben. Adelige Frauen im 19. Jahrhundert*, Berlin 2011; Martina WINKELHOFER[OVÁ], *Šlechtictví zavazuje. Osudy žen v c. k. monarchii*, Praha 2012.

⁴³ Monique de SAINT MARTIN[OVÁ], *Der Adel: Soziologie eines Standes*, Konstanz 2003.

⁴⁴ Následující text se zaměřuje zejména na práce vydané po roce 1989. Předcházející vývoj českého dějepisectví vynikajícím způsobem shrnul ve své knize Zdeněk Bezecný. Viz Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 5 – 14.

⁴⁵ Z řady prací jen namátkou připomínáme Aleš VALENTA, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice 2004; Jana SEKYROVÁ, *Eliška Šliková. Život neprovdané hraběnky v první polovině 19. století*, České Budějovice 2006

Lidé, zajímající se o české šlechtické rodiny i o životní cesty konkrétních urozených mužů a žen, se se svými hrdiny a hrdinkami nejčastěji seznamují prostřednictvím rozličných encyklopedií, slovníků a genealogických přehledů. První prací tohoto druhu, vydanou po roce 1989, byl *Lexikon české šlechty* z pera historika a novináře Jana Halady.⁴⁶ Ten sice po dlouhé době přiblížil české veřejnosti rozličné šlechtické rodiny, žijící v českých zemích až do poloviny minulého století, avšak ve svém textu se nevyvaroval řady nepřesností.

Po výše uvedeném lexikonu vyšly další práce, představující urozené rodiny,⁴⁷ a to na půdorysu, který vycházel z pojetí jednotlivých hesel o české šlechtě v nepřekonaném *Ottově slovníku naučném*.⁴⁸ Přestože se jednotlivé statě lišily svým rozsahem, měly jednotnou strukturu: Úvodní exkurz se dotýkal kořenů rodu. Poté následoval výčet významných členů rodiny, přičemž největší pozornost směřovala k těm, již nějakým způsobem ovlivnili „velké české dějiny“. Statě byly případně doplněny o vývoj rodových držav na českém území a dovětkem o rodovém erb. I když se tyto rodopisné přehledy vyvarovaly nejvýraznějších nedostatků Haladovy práce, nedokázaly se vesměs oprostít od po léta tradovaných informací, a tak většina těchto encyklopedií přináší stále stejné, neměnné poznatky.

Konec minulého milénia se nesl ve znamení zvýšeného zájmu o českou šlechtu 19. i první poloviny 20. století. Touha po poznání životního milieu urozených mužů a žen mohla dojít naplnění skrze čtení vzpomínek a memoárů členů a členek aristokratické společnosti. V devadesátých letech minulého století byly vydány klasické memoáry českých, potažmo česko-rakouských šlechticů a šlechticů.⁴⁹ Další pohled nabídl triptych žurnalisty Vladimíra Votýpky – ten minulost nobilitovaných rodin a jejich pestré osudy zejména v dramatickém

(Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav); Ivo CERMAN, *Choťkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008; Dušan UHLÍŘ, *Slezský šlechtic Felix Lichnovský. Poslední láska kněžny Zaháňské*, Praha – Litomyšl 2009; Vít POLÁČEK, *Kouzelný svět. Prostor, čas a postavy příběhu dětství v rodině prince Johanna Schönburg-Hartensteina*, České Budějovice 2010 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav); Eva NEDĚLÍKOVÁ, *Šlechtický rod Loudonů*, Bystřice pod Hostýnem 2014.

⁴⁶ Jan HALADA, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti I – III*, Praha 1992 – 1994.

⁴⁷ Petr MAŠEK, *Modrá krev. Minulost a přítomnost šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 1992; Vladimír POUZAR a kol., *Almanach českých šlechtických rodů*, b. m. 1996 – 2011; Milan FIALA – František STELLNER – Jan ŽUPANIČ, *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha 2001; P. MAŠEK, *Šlechtické rody I – II*; Pavel JUŘÍK, *Encyklopedie šlechtických rodů*, Praha 2014.

⁴⁸ *Otův slovník naučný I – XXVI*, Praha 1898 – 1909.

⁴⁹ Např. Tatiana METTERNICH[OVÁ], *Svědectví o neobyčejném životě*, Praha 1992; Erwein LOBKOWICZ, *Vzpomínky na monarchii*, Praha 1997; Alfons CLARY-ALDRINGEN, *Vůně vzpomínek. Kniha Clary-Aldringen vypráví o „starých zlatých časech“*, Praha 2002; Cecilia STERNBERG[OVÁ], *Cesta. Paměti české aristokratky*, Praha 2002²; Rudolf CZERNIN, *Ein böhmisches Märchen. Helle Tage – dunkle Zeiten – erlebte Zeitgeschichte*, Graz 2003.

20. století přiblížil prostřednictvím rozhovorů s žijícími zástupci a zástupkyněmi oněch rodů.⁵⁰

Rozmanitou nabídku knih, které se zabývají problematikou české šlechty 19. století, doplnila a doplňuje řada inspirativních děl z pera předních českých badatelů a badatelek. Ti byli a jsou postaveni před nelehký úkol – jednak by měli vyplnit téměř čtyřicetiletou mezeru, kdy dějiny české šlechty předminulého věku stály na okraji historického výzkumu, jednak by měli reagovat na výzvy (post)moderního dějepisectví a reflektovat současné metodické přístupy, diskurzy a paradigmaty.

Pakliže porovnáme studium šlechty „dlouhého“ 19. století v českém a evropském prostředí, zjistíme, že se Češi a Češky *en général* v posledních dvou desetiletích obracejí ke stejným tématům jako jejich zahraniční kolegové. Současně bychom ale měli podotknout, že se evropské, eventuálně americké dějepisectví více méně rovnoměrně věnuje všem myslitelným badatelským problémům, zatímco v České republice se některá témata těší nesmírné popularitě a do jiných se pouští jen několik málo odvážlivců.

Na samém počátku je studium proměny šlechtické společnosti v čase, kdy nebývalým způsobem vzrostl počet nobilitačních řízení, kdy se daly poměrně jednoduše získat přinejmenším nižší šlechtické tituly, kdy se starobylé šlechtické rody setkávaly i konfrontovaly s rodinami nově nobilitovanými. První vlaštovku na tomto poli představují texty Jana Županiče, který se zajímal o „první a druhou společnost“, respektive o vztah mezi starožitnou šlechtou a nově povýšenými rodinami, a který se zabýval i takovým specifickým, jakým byla židovská šlechta.⁵¹ Obdobnou látku si vybral Rudolf Kučera, jenž se ve své disertační práci zaměřil na nově nobilitované – zkoumal, za jakých podmínek mohlo v 19. století dojít k nobilitaci, sledoval právní stránku povýšení do šlechtického stavu, věnoval se společenským rolím nově nobilitovaných, zejména jejich vztahu k rozmanitým podpůrným spolkům.⁵²

K méně oblíbeným, byť neopomíjeným tématům zcela nepochybně přináleží výzkum šlechty z hlediska hospodářských a sociálních dějin. Pokud jde o ekonomické zázemí šlechty v předminulém věku, lépe řečeno o fungování velkostatku nebo o proměnu hospodaření v souvislosti s modernizačním procesem, za průkopnické můžeme i dnes považovat studie o

⁵⁰ Vladimír VOTÝPKA, *Příběhy české šlechty*, Praha 1995; TÝŽ, *Návraty české šlechty*, Praha – Litomyšl 2000; TÝŽ, *Paradoxy české šlechty*, Praha – Litomyšl 2005.

⁵¹ Jan ŽUPANIČ, *Nová šlechta rakouského císařství*, Praha 2006; TÝŽ, *Židovská šlechta podunajské monarchie. Mezi Davidovou hvězdou a křížem*, Praha 2012.

⁵² Disertační práce byla publikována jako Rudolf KUČERA, *Staat, Adel und Elitenwandel. Die Adelperleihungen in Schlesien und Böhmen 1806 – 1871 im Vergleich*, Göttingen 2012.

windischgrätzském hospodaření z pera západočeského archiváře Gustava Hofmanna.⁵³ Na jeho příspěvky z devadesátých let minulého století posléze navázali čeští i němečtí badatelé, již se soustředili zejména na modernizaci velkostatků ve druhé polovině předminulého věku.⁵⁴ Zabýváme-li se hospodářským zázemím urozených rodů v „dlouhém“ 19. století, je potřeba připomenout příspěvky Milana Myšky o šlechtickém podnikání⁵⁵ a nelze opomenout ani sborník, který vzešel z konference konané v listopadu roku 2007 v Ostravě a který obsahuje řadu článků k problematice šlechtického podnikání.⁵⁶ Za zcela ojedinělou můžeme směle označit práci Dany Cerman-Stefanové o šlechtickém bankovníctví.⁵⁷

Své nezpochybnitelné místo mají ve výzkumu politické dějiny. V centru badatelské pozornosti tradičně stály výrazné osobnosti politického života podunajské monarchie, díky čemuž existují životopisné črty a studie, přibližující osudy šlechticů-politiků.⁵⁸ Vedle toho historici pojednávali o úloze šlechty v politickém dění země Koruny české – mohučský

⁵³ Gustav HOFMANN, *Pohled na hospodaření šlechty v první polovině 19. století. Hospodářské a majetkové poměry Alfréda Candida z Windischgrätzu v letech 1802 – 1862*, Studie k hospodářským dějinám 4, 1999, s. 53 – 100; TÝŽ, *Majetkové poměry Alfréda Josefa Mikuláše a Alfréda Augusta Karla z Windischgrätzu v letech 1862 – 1927*, Studie k hospodářským dějinám 5, 2000, s. 7 – 59.

⁵⁴ Např. Bohumír SMUTNÝ, *Liechtenštejnské hospodářské snahy od poloviny 17. do poloviny 20. století na území Moravy a Čech*, Časopis Matice moravské 132, 2005 (supplementum 5), s. 303 – 316; Milan HLAVAČKA, *Modernizace velkostatků Jiřího Kristiána knížete Lobkowicze v druhé polovině 19. století*, in: Jiří Mikulec – Miloslav Polívka (edd.), *Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka II*, Praha 2007, s. 647 – 656; Miloš HOREJŠ – Michal NOVOTNÝ, *Hospodářské aktivity rodu Schliků na sklonku 19. a v první polovině 20. století*, in: Ivo Navrátil (ed.), *Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji. Sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 24. – 25. dubna v Turnově, Semily 2009*, s. 347 – 378; Raimund PALECZEK, *Modernisierung des Großgrundbesitzes des Fürsten Johann Adolph II. zu Schwarzenberg*, Marburg 2009; Jaromír PATOČKA, *Hospodářská situace majetkových komplexů šlechtických rodů Waldstein-Wartenberg, Lobkowicz, Fürstenberg a Schönborn na počátku 20. století*, *Hospodářské dějiny* 26, 2011, č. 2, s. 174 – 210; Tatjana TÖNSMEYER[OVÁ], *Adelige Moderne. Großgrundbesitz und ländliche Gesellschaft in England und Böhmen*, Wien – Köln – Weimar 2012.

⁵⁵ Viz např. Milan MYŠKA, *Šlechta v Čechách, na Moravě a ve Slezsku na prahu buržoazní éry. Hospodářská aktivita české aristokracie a tzv. „kapitalistická modernizace“*, Časopis Slezského muzea – série B 36, 1987, s. 46 – 65; TÝŽ, *Der Adel der böhmischen Ländern. Seine wirtschaftliche Basis und ihre Entwicklung*, in: Armgard von Reden-Dohna[ová] – Ralph Melville (Hrsg.), *Der Adel an der Schwelle des bürgerlichen Zeitalters 1780 – 1860*, Stuttgart 1988, s. 168 – 189. Další zmínky o šlechticích podnikatelích nalezneme v TÝŽ (ed.), *Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do poloviny XX. století*, Ostrava 2003.

⁵⁶ Jiří BRŇOVJÁK – Aleš ZAŘICKÝ (edd.), *Šlechtic podnikatelem – podnikatel šlechticem. Šlechta a podnikání v českých zemích v 18. a 19. století*, Ostrava 2008.

⁵⁷ Dana CERMAN-STEFANOVÁ, *Schwarzenberská banka 1787 – 1830. Firma období osvícenství*, in: Tamtéž, s. 69 – 92.

⁵⁸ Např. Stefan LIPPERT, *Felix zu Schwarzenberg. Eine politische Biographie*, Stuttgart 1998; Jan GALANDAUER, *František kníže Thun. Místodržící Českého království*, Praha – Litomyšl 2007; Lothar HÖBELT, *Prinz Konrad zu Hohenlohe-Schillingsfürst (1863 – 1918). Vom „roten Prinzen“ zur „Adelsjunta“*, in: Alma Hanning[ová] – Martina Winkelhofer[ová]-Thyri[ová] (Hrsg.), *Die Familie Hohenlohe. Eine europäische Dynastie im 19. und 20. Jahrhundert*, Wien – Köln – Weimar 2013, s. 201 – 228.

historik Ralph Melville sledoval konání šlechty v revolučním roce 1848,⁵⁹ naproti tomu jeho mnichovský kolega Robert Luft se zaměřil na vztah moravské šlechty k aktivní zemské politice.⁶⁰ Nelze opomenout ani práce Lothara Höbelta z Vídně, který „se věnuje nobilitě jako důležitému politickému elementu a nositelce konzervativních myšlenek“.⁶¹ Ve výčtu badatelů, inklinujících k politickým dějinám, respektive k roli šlechticů v politickém životě habsburského soustátí, nesmíme vynechat studie Jiřího Georgieva, jenž se zabývá jak politickou činností jednotlivých aristokratů, tak politickým (konzervativním) smýšlením česko-rakouských šlechticů.⁶²

Co se týče prací z politických dějin, nelze nezmínit studie dvou amerických historiků. William D. Godsey, působící na Vídeňské univerzitě, se širší veřejnosti představil prací o ministerstvu zahraničí Rakouska-Uherska: přiblížil strukturu a fungování tohoto úřadu, zachytil změny, k nimž došlo po dosazení hraběte Leopolda Berchtolda na pozici ministra a na základě důkladného studia životních osudů šlechticů (vyslanců i vídeňských úředníků) popsal jejich zázemí a kolektivní mentalitu.⁶³ Ke šlechtickému prostředí se William D. Godsey obrátil i se svou druhou obsáhlou prací – soustředil se na šlechtu Svaté říše římské a studoval její osudy v první polovině 19. století, tedy ve zlomové epoše, v níž se aristokraté vyrovnávali se zánikem starého režimu a přizpůsobovali se „novému světu“.⁶⁴ Eagle Glassheim, druhý ze zámořských historiků, otevřel téma zemského patriotismu ve šlechtické společnosti, respektive téma šlechticů a českého (a)nebo německého nacionalismu v období od poloviny 19. do poloviny 20. století, zabýval se problematikou postavení šlechty za tak zvané první republiky a také řešil obtížné otázky, týkající se role šlechty v protektorátních Čechách (problematika aktivního odporu, nečinnosti či kolaborace).⁶⁵

⁵⁹ Svě poznatky shrnul v Ralph MELVILLE, *Adel und Revolution in Böhmen. Strukturwandel von Herrschaft und Gesellschaft in Österreich um die Mitte des 19. Jahrhunderts*, Mainz 1998.

⁶⁰ Pro konkrétní studie viz Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 135.

⁶¹ TAMTÉŽ, s. 21. V poznámce 90 je shrnuta také publikační činnost Lothara Höbelta.

⁶² Jiří GEORGIEV, *Jindřich Jaroslav Clam-Martinic a počátky obecní samosprávy v Rakousku*, Právněhistorické studie 36, 2003, s. 75 – 111; TÝŽ, *Der böhmische Adel und Anfänge des österreichischen Parlamentarismus*, in: TÝŽ – Jan Kysela (edd.), *Kapitoly z dějin stavovského a parlamentního zřízení*, Praha 2004, s. 63 – 69; TÝŽ, *Strana konzervativního velkostatku*, in: Jiří Malíř – Pavel Marek (edd.), *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861 – 2004 I. Období 1861 – 1938*, Brno 2005, s. 59 – 86 a souhrnně TÝŽ, *Až do těch hrdel a statků? Konzervativní myšlení a otázka samosprávy v politických strategiích české státoprávní šlechty po roce 1848*, Praha 2011.

⁶³ William D. GODSEY, *Aristocratic Redoubt. The Austro-Hungarian Foreign Office on the Eve of the First World War*, West Lafayette 1999.

⁶⁴ William D. GODSEY, *Nobles and Nation in Central Europe. Free Imperial Knights in the Age of Revolution 1750 – 1850*, Cambridge 2004.

⁶⁵ Eagle GLASSHEIM, *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, Praha 2012.

Tím, co naopak české historiky a historičky předminulého věku okouzlo, byly dějiny každodennosti česko-rakouské šlechty. V průběhu posledních let se nahlíželo na řadu dílčích témat, souvisejících se dny všedními i svátečními v českých šlechtických rodinách. Badatelé obrátili svou pozornost k životnímu cyklu šlechticů a šlechticů – široké veřejnosti přiblížili dětství, mládí a vzdělávání mladších příslušníků a příslušnic šlechtické společnosti,⁶⁶ zaobírali se sňatky a stavem manželským⁶⁷ a neopominuli ani poslední věci člověka.⁶⁸ Další perspektivu prezentuje trávení volného času – v centru pozornosti se ocitla salonní kultura a vazby šlechticů k uměleckému prostředí,⁶⁹ zájem směřoval k cestovatelským zkušenostem urozených⁷⁰ a zaujaly také lovecký sport a jiné tělesné aktivity.⁷¹

⁶⁶ Např. Alena BUDÍKOVÁ, *Výchova šlechtice v první polovině 19. století*, České Budějovice 2001 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Historický ústav); V. POLÁČEK, *Kouzelný svět*; Marcela OUBRECHTOVÁ, *Dětská vyprávění tří bratří. Pokus o rekonstrukci dětství a výchovy šlechtice v první polovině 19. století na příkladu děčínských Thun-Hohensteinů*, Děčínské vlastivědné zprávy. Časopis pro vlastivědu Děčína a Šluknovska, 20, 2010, č. 2, s. 29 – 45.

⁶⁷ Např. Zdeněk BEZECNÝ, *Sňatky české šlechty ve druhé polovině 19. století*, in: Václav Petrbok (ed.), *Sex a tabu v české kultuře 19. století*, Praha 1999, s. 88 – 93; Eva HRACHOVCOVÁ, *Šlechtické sňatky v druhé polovině 19. století*, České Budějovice 2007 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav).

⁶⁸ Umírání a smrti ve šlechtickém prostředí se dlouhodobě věnuje jihočeský historik Václav Grubhoffer. Viz např. Václav GRUBHOFFER, *Posvátné v profánním aneb Smrt a pohřeb šlechtice na samém konci „dlouhého“ 19. století*, in: Milan Svoboda (ed.), *Celostátní studentská konference Historie 2005*, Liberec 2006, s. 269 – 318; TÝŽ, „*Mou nesmrtelnou duši poručím milosrdenství jejího Stvořitele ...*“ *Pohřby Schwarzenbergů v 19. a na počátku 20. století*, in: Martin Gaži (ed.), *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008, s. 653 – 664; TÝŽ, *Poslední věci člověka v diskursu katolické církve v době předbřeznové. Rituál smrtelné postele mezi barokní zbožností a osvíceným rozumem*, HOP. Historie – Otázky – Problémy 1, 2009, č. 2, s. 175 – 185 a souhrnně TÝŽ, *Pod závojem smrti. Poslední věci Schwarzenbergů v letech 1732 – 1914*, České Budějovice 2013 (Disertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav).

⁶⁹ Milena LENDEROVÁ, *Lidé v salonech osmnáctého století (Salon pražský a salon pařížský – příspěvek k dějinám mentalit)*, Scientific Papers of the University of Pardubice – Series C 3, 1997, s. 151 – 169; Zdeněk BEZECNÝ, *Šlechta a umění v 2. polovině 19. století*, in: Kristina Kaiserová – Ivan Martinovský (edd.), *Umění a veřejnost v 19. století*, Praha 1998, s. 105 – 110; TÝŽ, *Česká šlechta a salony v druhé polovině 19. století*, in: Helena Lorenzová – Taťána Petrasová (edd.), *Salony v české kultuře 19. století*, Praha 1999, s. 201 – 207; Zdeněk HOJDA – Roman PRAHL, *Umění v konverzaci. Thunův salon*, in: Helena Lorenzová – Taťána Petrasová (edd.), *Salony v české kultuře 19. století*, Praha 1999, s. 35 – 57; Hana RUDOVÁ, *Nejen hudba ... Buquoyský salon v Nových Hradech*, *Dějiny a současnost* 33, 2011, č. 6, s. 38 – 40.

⁷⁰ Jindřich VYBÍRAL – Milada SEKÝRKOVÁ, *Britská cesta Jana Adolfa ze Schwarzenbergu roku 1825*, *Umění* 66, 1998, s. 129 – 145; Milada SEKÝRKOVÁ – Tomáš SEKÝRKA, *Bratři Šternberkové na cestách*, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Ústí nad Labem 1997, s. 415 – 420; Milena LENDEROVÁ, *Paříž, rok 1808. Deník Eleonory ze Schwarzenbergu*, *Minulostí Západočeského kraje* 33, 1998, s. 161 – 197; TATÁŽ – Jarmila PLŠKOVÁ (edd.), *Gabriela ze Schwarzenbergu: Krátká cesta životem a Evropou*, Praha 2006; Jitka KOTALOVÁ, *Reflexe jinakosti? Šlechtičny na cestách v první polovině 19. století*, České Budějovice 2007 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav); Marcela ZEMANOVÁ-OUBRECHTOVÁ, *Hrabě František Thun-Hohenstein a jeho reflexe rodinné cesty po západní Evropě v letech 1833 až 1835*, in: *Theatrum historiae* 12, Pardubice 2013, s. 47 – 68.

Mezi prvními, již se vydali do šlechtických apartmánů, zámeckých zahrad i rozmanitých zákoutí evropského kontinentu, byli Robert Sak a Zdeněk Bezecný. Ti na počátku nového milénia představili fascinující osudy Sidonie Nádherné z Borutína, kultivované baronky a přítelkyně předních evropských literátů, jejíž život zásadním způsobem ovlivnily zlomové okamžiky 20. století.⁷²

Také Milena Lenderová svou pozornost obrátila k výrazné ženě, k jedné z nejznámějších šlechticů předminulého věku, k Pavlíně ze Schwarzenbergu.⁷³ Na základě studia jednoho konkrétního života se východočeské historičce podařilo popsat životní milieu celé generace vznešených dam, poodhalit roli urozených žen ve společnosti i přiblížit myšlenkový svět aristokratek doby „mezi časy“.

Výše zmíněný Zdeněk Bezecný je autorem jedné ze zásadních prací o šlechtě druhé poloviny 19. a první polovině 20. století.⁷⁴ Pod vlivem německé historiografie se zaměřil na každodenní život orlické linie knížecího rodu Schwarzenbergů, přičemž se ve své práci vyrovnával s několika fenomény „dlouhého“ 19. století, to jest s problematikou šlechty v občanské společnosti, s otázkou rodových tradic ve smyslu myšlenkového konzervatismu a (po)vědomí o neměnných ideálech šlechtictví, s konceptem přechodových rituálů v aristokratické společnosti i s životním stylem české šlechty.

Ve výčtu přelomových studií, které se věnují české šlechtě mezi lety 1789 a 1914, nesmíme opomenout práci Radmily Švaříčkové-Slabákové, jež svou pozornost obrátila k rodu Mensdorff-Pouilly.⁷⁵ Na příkladu tohoto starobylého rodu ukázala strategie, díky nimž se původem francouzská šlechta vyrovnávala s úskalími „velkých dějin“, popsala, jak se dotčená rodina vyrovnávala se zahraničním exilem, jakým způsobem se integrovala do nového prostředí, jak udržovala, rozvíjela a zvyšovala svůj ekonomický, politický i symbolický kapitál.

Jak příslušníci rodu Schwarzenberg, tak Mensdorff-Pouilly slavili úspěchy na polích Martových. Přesto, že česko-rakouští šlechtici v „dlouhém“ 19. století svazovali své osudy

⁷¹ Viz např. Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 119 – 122; Markéta SLABOVÁ, *Lovecká dobrodružství v Africe. Adolf Schwarzenberg*, in: Lubica Obuchová (ed.), *Krajané ve starém Orientu. Soubor studií*, Praha 2008, s. 34 – 53; Radek HOLCEPL, *Šlechtic a lov. Příklad hlubockých Schwarzenbergů v letech 1848 – 1914*, České Budějovice 2010 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta – Filozofická fakulta, Historický ústav); Pavel POKORNÝ, *Ušlechtilá zahálka. Hony a lovy na přelomu 19. a 20. století*, *Dějiny a současnost* 33, 2011, č. 1, s. 14 – 17.

⁷² Zdeněk BEZECNÝ – Robert SAK, *Dáma z rajskeho ostrova. Sidonie Nádherná a její svět*, Praha 2002.

⁷³ M. LENDEROVÁ, *Tragický bál*.

⁷⁴ Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*.

⁷⁵ R. ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *Rodinné strategie*.

s rakouskou armádou poměrně často, byla šlechtickým vojenským kariérám věnována prozatím menší pozornost.⁷⁶ Pozoruhodným příspěvkem k dané problematice je studie Marie Mackové o Karlu Gustavovi Hohenlohe-Langenburg,⁷⁷ v níž se východočeská historička neomezila jen na popis vojenské dráhy dotčeného prince, ale věnovala se také jeho rodinnému zázemí, všímala si jeho každodenního života v dobách míru, sledovala jeho osudy ve výslužbě a neopomněla také problematiku „druhého života“ vojáka.

Řadu inspirativních studií o šlechtě „dlouhého“ 19. století můžeme doplnit o publikace Iva Cermana. Primárním zájmem tohoto historika jsou dějiny osvíceného věku, zvláště vztah šlechticů k osvícenecké filozofii a etice či poznání principů vzdělávání urozených mužů a žen. Ovšem Cermanovy práce značně přesahují dané období a navíc jsou velice inspirativní, a to jak po stránce metodické (Ivo Cerman umně kombinuje přístupy německé, anglosaské a francouzské historiografie), tak po stránce stylistické (výstavba textu, čtivé představení výsledků historického výzkumu).⁷⁸

Čeští historici a historičky přilnuli ještě k jednomu tématu, a sice k pozici šlechty na poli kulturním, přesněji řečeno ve sféře umělecké. Lubomír Slavíček přiblížil roli sběratelství v každodenním životě šlechticů a šlechtičen.⁷⁹ Poměr Schwarzenbergů ke kulturnímu a uměleckému světu naznačil obsáhlý sborník, vzešlý z konference, kterou v roce 2007 uspořádal Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích.⁸⁰ Iveta Rucková se ve své disertační práci soustředila na Lichnowské a poodhalila vztah tohoto knížecího rodu k rozličným uměleckým žánrům, ať už se jednalo o mecenášství, anebo aktivní uměleckou tvorbu.⁸¹ A svým způsobem má k této problematice úzký vztah také výpravný katalog, představující široké veřejnosti sbírkotvornou činnost pánů z Liechtensteinu v první polovině 19. století.⁸²

⁷⁶ Na počátku 21. století byly vydány např. životopisy dvou účastníků tak zvané Bitvy národů. Petr HAVEL – Andrej ROMAŇÁK, *Maršál Radecký. Vojevůdce pěti císařů*, Praha 2000; Josef HANESCH, *Karel I. Filip, kníže Schwarzenberg. Polní maršál*, České Budějovice 2003.

⁷⁷ Marie MACKOVÁ, *Mladší princ. Karl Gustav Wilhelm Hohenlohe-Langenburg 1777 – 1866*, Brno 2014.

⁷⁸ I. CERMAN, *Chotkové, Příběh*; TÝŽ, *Habsburgischer Adel und Aufklärung. Bildungsverhalten des Wiener Hofadels im 18. Jahrhundert*, Stuttgart 2010; TÝŽ, *Šlechtická kultura*; TÝŽ, *Aufklärung oder Illuminismus? Die Enzyklopädie des Grafen Franz Josef Thun*, Stuttgart 2015.

⁷⁹ Lubomír SLAVÍČEK, *„Sobě, umění, přátelům.“ Kapitoly z dějin sběratelství v Čechách a na Moravě 1650 – 1939*, Brno 2007.

⁸⁰ Martin GAŽI (ed.), *Schwarzenbergové v české a střeoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008.

⁸¹ Disertační práce byla vydána jako Iveta RUCKOVÁ, *Das Adelshaus der Lichnowskys. Eine kulturelle Kontinuität*, Ostrava 2007.

⁸² Johann KRÁFTNER – Radim VONDRÁČEK, *Klasicismus a biedermeier z lichtenštejnských sbírek*, Praha – Vídeň 2010.

Naším úkolem není podat vyčerpávající a komplexní výklad o literatuře, která se zabývá šlechtickými dějinami mezi devadesátými lety 18. a desátými lety 20. století. Přesto musíme na tomto místě zmínit ještě jeden počín, a sice ediční řadu *Studien zum mitteleuropäischen Adel*, vydávanou mnichovským nakladatelstvím Meidenbauer. V jejím rámci se středoevropští historici a historičky věnují různým otázkám, jakými jsou vzdělávání šlechty, ekonomické zázemí šlechtických rodů, poměr šlechty k politickému životu nebo otázka (ne)elitního postavení šlechty v druhé polovině 19. a na počátku 20. století.⁸³

Sledujeme-li výzkum české, potažmo česko-rakouské šlechty v 19. století, měli bychom také připomenout jakousi disproporci ve stavu bádání, ve studiu šlechtických rodů: Na jedné straně pomyslné barikády stojí hlubocko-krumlovští a orličtí Schwarzenbergové, jimž byla v česko- i německojazyčné historiografii věnována mimořádná pozornost.⁸⁴ Díky tomu jsou k dispozici souhrnná pojednání o tomto jihočeském rodu⁸⁵ nebo stručnější i obsáhlejší biografie jednotlivých příslušníků a příslušnic rodu.⁸⁶ Na druhé straně připomínáme, že znalosti o příslušnících a příslušnicích dalších šlechtických rodin jsou značně torzovité – lépe řečeno, v případě několika význačných rodů existují různé skupinové biografie, u jiných rodin jsou k dispozici životopisy nejvýraznějších osobností a další více, či méně známé rody na své badatele stále čekají.

⁸³ Ivo CERMAN – Luboš VELEK (Hrsg.), *Adelige Ausbildung. Die Herausforderung der Aufklärung und die Folgen*, München 2006; TITÍŽ (Hrsg.), *Adel und Wirtschaft. Lebensunterhalt der Adelligen in der Moderne*, München 2009; Ute HOFMANN[OVÁ], *Aristokraten als Politiker. Der böhmische Adel in der frühkonstitutionelle Zeit (1860 – 1871)*, München 2011; Tatjana TÖNSMEYER[OVÁ] – Luboš VELEK (Hrsg.), *Adel und Politik in der Habsburgermonarchie zwischen Absolutismus und Demokratie*, München 2011; Miloš ŘEZNÍK – Luboš VELEK (Hrsg.), *Adelsgeschichte als Elitenforschung*, München 2012; Oliver GROß, *Die Debatten über den Adel im Spiegel der Grundrechtsberatungen in den deutschen Parlament 1848/1849*, München 2013.

⁸⁴ Z badatelského hlediska jsou Schwarzenbergové tak atraktivním tématem proto, že knížata a kněžny ze Schwarzenbergu můžeme bezpochyby označit za nejmocnější jihočeské muže a ženy a za jedny z nejvýraznějších příslušníků česko-rakouské aristokracie (jimž mohli konkurovat jen některé rody jako např. Lobkowiczové, Liechtensteinové, Thun-Hohensteinové) a že na rozdíl od dalších urozených rodů jsou Schwarzenbergové „přehlednou“ rodinou, neboť v jejím rámci existovaly pouze dvě rodové linie. Přitažlivost schwarzenberské rodiny je znásobena tím, že nejen rodové archivy, ale i archivy knížecích panství jsou dobře uchovány a výtečně uspořádány.

⁸⁵ Antonín MARKUS, *Rod knížat ze Schwarzenberku*, in: Schwarzenberská ročenka 1935, České Budějovice 1935, s. 25 – 85; Karl SCHWARZENBERG, *Geschichte des reichsständigen Hauses Schwarzenberg*, Neustadt an der Aisch 1963; Jiří ZÁLOHA, *Stručné dějiny rodu knížat ze Schwarzenberga*, Hluboká nad Vltavou b.d.

⁸⁶ Pouze výběrově Jan Bedřich NOVÁK, *Polní maršál Karel kníže Schwarzenberg. Historický portrét podle rodinné korespondence*, Praha 1913; Jiří ZÁLOHA, *Eleonora ze Schwarzenberku*, *Obnovená Tradice* 4, 1994, č. 9, s. 6 – 7; TÝŽ, *Adolf Josef ze Schwarzenberku*, *Obnovená Tradice* 5, 1995, č. 11, s. 23; TÝŽ, *Jan Adolf II. ze Schwarzenberku*, *Obnovená Tradice* 4, 1994, č. 9, s. 5 – 6; TÝŽ, *Jan Nepomuk Schwarzenberg*, *Obnovená Tradice* 3, 1993, č. 8, s. 17 – 18, Zdeněk BEZECNÝ, *Marie Anna ze Schwarzenbergu*, in: Milena Lenderová (ed.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 155 – 164.

2.4 VIZUÁLNÍ UMĚNÍ 19. STOLETÍ V HISTORIOGRAFII A DĚJEPISU UMĚNÍ

Jak podtitul naší disertační práce napovídá, v předkládaném textu se nebudeme omezovat pouze na studium rodiny Longueval-Buquoy v „dlouhém“ 19. století. Do centra našeho zájmu se dostal vztah tohoto urozeného rodu k rozličným formám vizuálních umění a role, jež příslušníci a příslušnice jihočeského hraběcího rodu zaujímali v umělecké (a v širším vymezení v kulturní) sféře. Chceme-li se na toto území vydat, nesmíme opomenout přínos uměnovědných prací.

Umělecké dědictví předminulého věku zcela jistě není na okraji badatelského zájmu, ba naopak – v posledních dvou, třech desetiletích se ocitlo spíše pod drobnohledem historiků a historiček umění. Výsledkem systematického a všeobjímajícího výzkumu výtvarných umění je několik syntetizujících prací, které postihují jak celé období, vymezené přibližně lety 1789 a 1914,⁸⁷ tak jednotlivé stylové etapy (kupříkladu *biedermeier*,⁸⁸ *secese*⁸⁹). Kromě těchto přehledů je k dispozici nepřeborné množství odborné literatury, týkající se jednotlivých oblastí výtvarných umění, konkrétně architektury, sochařství, malířství, kresby a grafiky, stejně jako užitého umění.

V rámci této rozpravy se nezdá jako nezbytně nutné podávat podrobný výklad o uměnovědné literatuře, vztahující se ke všem odvětvím umělecké tvorby předminulého věku. V kontextu předkládané práce je potřeba se blíže soustředit pouze na některé složky výtvarných umění a jen na konkrétní časová údobí, tedy na architekturu čtyřicátých až devadesátých let 19. století, na malbu, kresbu a grafiku celého „dlouhého“ 19. století a na užité umění, přesněji sklářskou produkci v rozmezí let 1803 až 1851.

Obraťme tedy svou pozornost nejprve k dějinám stavitelství. Jak v úvodu své práce připomenul Jindřich Vybíral, architektura podstatné části 19. století představovala v evropském dějepisu umění poněkud kontroverzní téma, o kterém se hojně a bouřlivě diskutovalo – ve středu této odborné debaty stála otázka estetické hodnoty staveb předminulého věku, otázka vztahu mezi původními, originálními stavebními slohy a jejich novodobými revivaly nebo otázka inovativního přístupu architektů 19. století k dědictví minulosti.⁹⁰

⁸⁷ *Dějiny českého výtvarného umění* III/1 – 2, IV/1; Naděžda BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ (ed.), *České malířství 19. století. Katalog stálé expozice sbírky umění 19. století*, Praha 1998.

⁸⁸ Radim VONDRÁČEK (ed.), *Biedermeier. Umění a kultura v českých zemích 1814 – 1848*, Praha 2010².

⁸⁹ Např. Petr WITTLICH, *Česká secese*, Praha 1982.

⁹⁰ J. VYBÍRAL, *Století*, s. 11 – 24.

V českém prostředí byl však přístup k budovám, vystavěným v časovém rozpětí od čtyřicátých do devadesátých let 19. století, a k jejich stavitelům poněkud odlišný – vždyť daným stavebním slohům byla věnována pozornost již v prvních dvaceti letech minulého století (jako první vybízel ke kritickému zhodnocení této architektury Vincent Kramář,⁹¹ ke světské novogotické architektuře se vyjádřil Ješek Hofman⁹² či Zdeněk Wirth společně s Antonínem Matějčkem⁹³). Soustavněji se studium romantického historismu rozvíjelo od osmdesátých let 20. století, kdy byly napsány první práce zaměřené na architektonické řešení vnějších i vnitřních prostorů.⁹⁴

Vrcholného zájmu se historismus a romantismus dočkaly na přelomu 20. a 21. století, kdy vznikala řada podnětných textů. Problematice romantismu v české architektuře se dlouhodobě věnuje Marie Mžuková, jež se koncentruje na obecnou rovinu tohoto slohu, na jeho východiska a vlivy ze zahraničí.⁹⁵ Projevům romantického historismu v architektuře šlechtických sídel se věnoval Jiří Kuthan.⁹⁶ Historismus na Moravě a ve Slezsku se stal jedním z témat Pavla Zatloukala, který se neomezil jen na statický popis staveb, ale snažil se odhalit inspirace a vzory, a tak zasadit moravský a slezský historismus do evropského rámce.⁹⁷

Architektura druhé poloviny 19. a počátku 20. století učarovala Jindřichu Vybíralovi, zabývajícímu se jak jednotlivými stavbami, tak architekty dané epochy.⁹⁸ Z hlediska předkládané práce je potřeba vyzdvihnout Vybíralovu práci o historickém romantismu v jižních Čechách. Ve svém textu tento historik umění představil jednak stavební aktivity předních šlechtických rodů, jednak stavební činnost v několika jihočeských městech. Vybrané stavební počiny se snažil zařadit do širšího kontextu, a to ve smyslu sledování širších společenských souvislostí, ve smyslu hledání inspirací a vzorových staveb, ve smyslu

⁹¹ Vincent KRAMÁŘ, *Architektura v devatenáctém století*, Památky archeologické 61, 1914, s. 99 – 104, 209 – 221.

⁹² Ješek HOFMAN, *Pražské novogotické stavby profánní*, Památky archeologické 69 – 70, 1922 – 1923, s. 69 – 87.

⁹³ Zdeněk WIRTH – Antonín MATĚJČEK, *Česká architektura 1800 – 1900*, Praha 1922.

⁹⁴ Historizující architektuře se ve své syntéze částečně věnovala Marie Benešová, historizující interiéry šlechtických sídel stojí ve středu odborného zájmu Marie Pospíšilové. Marie BENEŠOVÁ, *Česká architektura v proměnách dvou století*, Praha 1984; Marie POSPÍŠILOVÁ, *Historizující zámecký interiér Čechách*, Umění 27, 1979, s. 296 – 321; TATÁŽ, *Romantické zámecké interiéry*, Ústí nad Labem 1986.

⁹⁵ Marie MŽUKOVÁ, *Romantický historismus, novogotika*, Sychrov – Bítov 1995; TATÁŽ (ed.), *Kamenná kniha. Sborník k romantickému historismu – novogotice*, Sychrov 1997.

⁹⁶ Jiří KUTHAN, *Aristokratická sídla období romantismu a historismu*, Praha 2001.

⁹⁷ P. ZATLOUKAL, *Příběhy*.

⁹⁸ J. VYBÍRAL, *Století; Týž, Česká architektura*.

studování myšlenkového světa jednotlivých aristokratů a aristokratek či představitelů městské samosprávy.

Obdobně jako v případě historiografie jsou i dějiny architektury a stavitelství úzce provázány s evropským uměnovědným bádáním, neboť právě poznatky zahraničních badatelů a badatelek ovlivňují a inspirují české prostředí a umožňují studovat architektonické dědictví v celoevropském, nebo přinejmenším středoevropském kontextu. Chceme-li získat zevrubný přehled o vývoji evropské architektury 19. století, můžeme se začíst do obsáhlé publikace, kterou sestavil Rolf Toman.⁹⁹ Jestliže se chceme blíže seznámit s rakouským pohledem na historizující slohy, můžeme se s důvěrou obrátit k nestárnoucím textům vídeňské badatelky Renaty Wagnerové-Riegerové.¹⁰⁰ Další, neméně zajímavé práce napsal heidelberský (kunst)historik Heinz Biehn, jehož badatelský zájem směřoval k německým aristokratickým sídlům a jejich parkům.¹⁰¹ Šlechtickým sídlům, jejich vnitřnímu vybavení i zahradnímu umění ve smyslu životního milieu se věnoval kupříkladu Hannes Stekl.¹⁰²

Co se malby, kresby a grafiky předminulého věku týče, také tato odvětví umění nejsou v českém prostředí polem neoraným. Na tomto místě pouze připomínáme, že existuje řada monografií, zabývajících se jednotlivými výtvarnými žánry a jejich vývojem v 19. století, a že vzniklo množství životopisných studií a črt, jež přibližují osudy známých i polozapomenutých umělců.¹⁰³

Ve vztahu k našemu tématu se nabízí otázka, zda se historici a historičky umění věnují vztahu urozených k umění a pokud ano, tak jakým způsobem. Hlubokého zájmu se šlechta ve spojitosti s jednotlivými složkami výtvarného umění zatím v českém prostředí nedočkala, přesto se můžeme setkat s několika publikacemi a studii, jež se k danému tématu tím či oním způsobem přibližují. Jednou z historiček umění, tíhnoucích ke šlechtickému prostředí, je Marie Mžyková. Ta v osmdesátých letech minulého století v časopise *Památky a příroda* představila řadu urozených mužů a žen, kteří se malbě a především kresbě aktivně

⁹⁹ R. TOMAN (ed.), *Neoclassicism*.

¹⁰⁰ Renate WAGNER[OVÁ]-RIEGER[OVÁ], *Wiens Architektur im 19. Jahrhundert*, Wien 1970; TATÁŽ, *Das Haus der österreichischen Akademie der Wissenschaften*, Wien – Köln – Graz 1972; TATÁŽ – Walter KRAUSE (Hrsg.), *Historismus und Schloßbau*, München 1975.

¹⁰¹ Heinz BIEHN, *Residenz der Romantik*, München 1970. Heinz Biehn přispěl i do několika kolektivních děl jako například *Gartenkunst*, München 1966; *Park Wilhelmshöhe*, München – Berlin 1962; *Schloß Wilhelmshöhe*, München – Berlin 1962.

¹⁰² H. STEKL, *Aristokratie*, s. 173 – 184.

¹⁰³ Pouze výběrově Jana PASÁKOVÁ, *Praha v díle Karla Postla a jeho žáků*, Praha 2001; Roman PRAHL (ed.), *Grafika v Praze 1800 – 1835 a Josef Bergler*, Praha 2000; Adam HNOJIL (ed.), *Nekonečné perspektivy. Krajina a veduty 19. stoletím sbírce Patrika Šimona*, Praha 2013; Eva PETROVÁ, *František Tkadlík*, Praha 1960; Naděžda BLAŽIČKOVÁ-HOROVÁ, *Maliřská rodina Mánesů*, Praha 2002.

věnovali,¹⁰⁴ v letech devadesátých byla výkonnou redaktorkou časopisu *Cour d'honneur*¹⁰⁵ a ani v následujícím období téma šlechty a výtvarného umění neopustila.¹⁰⁶ Tématem vlastní umělecké tvorby urozených se podrobněji zabývaly Jana Bělohlávková s Alenou Míškovou.¹⁰⁷ Květa Křížová se soustředila na zobrazení šlechtických interiérů 19. století¹⁰⁸ a Martina Reifová přiblížila vztah šlechty k portrétnímu umění.¹⁰⁹

Pokud jde o užité umění, některá jeho odvětví se těší nemalé oblibě, jiná stojí spíše na okraji badatelské pozornosti. Do první skupiny můžeme zařadit české sklářství¹¹⁰ a výrobu porcelánu,¹¹¹ k druhé přináleží například produkce nábytku nebo fotografování.

Soustředíme-li se na vztah šlechtického prostředí k užitému umění, můžeme se vydat dvěma cestami. První z nich by měla produkty užitého umění (keramika, porcelán, nábytek) představovat jako objekty sběratelské vášně, druhá by se měla zaměřit na šlechtice jako producenty rozmanitých předmětů každodenní potřeby.

2.5 OBRAZ BUQUOYŮ A JEJICH VZTAHU K UMĚNÍ V LITERATUŘE

Hraběcí rodina Longueval-Buquoyů se (spolu s knížaty ze Schwarzenbergu a hrabaty Czerniny z Chudenic) od první třetiny 17. do poloviny 20. století řadila k nejvýraznějším, nejdůležitějším a nejbohatším rodům jižních Čech. Přes její nesporný význam se jí v historiografii nevěnovala soustředěná pozornost, příspěvky k dějinám tohoto šlechtického rodu jsou roztráštěné a osudy některých příslušníků a příslušnic této rodiny známe pouze v náznacích.

¹⁰⁴ Marie MŽYKOVÁ, *Díla českých malířů 19. a 20. století v zámeckých sbírkách*, Památky a příroda 10, 1985, s. 22 – 26, 84 – 90, 152 – 157, 214 – 220, 341 – 348, 402 – 409, 469 – 476, 534 – 542; 11, 1986, s. 16 – 22, 85 – 92, 149 – 156, 216 – 221, 534 – 543.

¹⁰⁵ V letech 1998 až 2009 vyšlo pouze několik čísel *Cour d'honneur*. V nich se objevily texty, které se tím či oním způsobem věnovaly šlechtickému prostředí (a)nebo umění – jednalo se o články, zaměřené na historii šlechtických rodin, na šlechtická sídla či na šlechtické umělecké sbírky. *Cour d'honneur. Hrady, zámky, paláce* 1 – 4, 1998 – 2009.

¹⁰⁶ Např. Marie MŽYKOVÁ, *Cesty Serényiů. Z obrazárny šlechtického rodu*, Praha 2010.

¹⁰⁷ Jana BĚLOHLÁVKOVÁ – Alena MÍŠKOVÁ, *Kresba a grafika šlechty v Čechách v 19. století*, Praha 1992.

¹⁰⁸ Květa KŘÍŽOVÁ, *Z obrazové sbírky na zámku Orlík*, Památky a příroda 10, 1985, s. 131 – 142; TATÁŽ, *Josef Schütz (1774 – 1851). Zapomenutý kreslíř a památkář*, Památky a příroda 16, 1991, s. 203 – 208; TATÁŽ, *Zobrazení historických interiérů vídeňských interiérů a rezidencí v našich sbírkách*, Zprávy památkové péče 52, 1992, s. 1 – 8 a souhrnně TATÁŽ, *Šlechtický interiér 19. století v dobových zobrazeních ze zámeckých sbírek*, Praha 1993.

¹⁰⁹ Martina REIFOVÁ, *Portrétní práce Franze Schrotzberga pro českou šlechtu*, Brno 2006 (Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Seminář dějin umění).

¹¹⁰ Např. souhrnná pojednání Georg HÖTL (Hrsg.), *Das böhmische Glas I – VII*, Passau 1995; *Historie sklářské výroby v českých zemích I – II*, Praha 2003 – 2005.

¹¹¹ Např. Emanuel POCHE, *Český porcelán*, Praha 1954; Anton GNIRS – Anna GNIRS[OVÁ], *Porzellanfabriken in Böhmen 1791 – 1945*, München 1990; Dagmar BRAUNOVÁ, *Porcelánová tradice*, Karlovy Vary 1992.

Navzdory výše uvedenému byl celý buquoyský rod poměrně podrobně představen již v polovině 19. století v publikaci *Das Haus Longueval-Vaux-Buquoy*.¹¹² V útle knize je příběhu starobylého rodu vyhrazeno devět stran,¹¹³ na nichž anonymní tvůrce vylíčil osudy Longueval-Buquoyů od 11. do poloviny 19. století. Text je rozčleněn do tří obsáhlejších částí, které vymezují tři období rodinných dějin (*Die Herren und Chevalier von Longueval, Die Freiherren von Vaux, Die Grafen von Buquoy*), a v jejich rámci jsou v časové posloupnosti představeny významné osobnosti rodu. Vzhledem k tomu, že vydání knihy *Das Haus Longueval-Vaux-Buquoy* úzce souviselo se zpřístupněním buquoyského „místa paměti“ *par excellence* (s otevřením dolního hradu v Rožmberku nad Vltavou),¹¹⁴ má text o historii hraběcí rodiny oslavný ráz a svým pojetím se řadí ke konceptu slavnostní reprezentace aristokratické rodiny v době rostoucího historismu.

Od předminulého století lze heslo Buquoy nalézt ve všech možných naučných slovnících jak české, tak německé provenience¹¹⁵ a stejně tak jméno hraběcí rodiny nechybí v žádném přehledu česko-rakouské aristokracie či v genealogických příručkách.¹¹⁶ Texty v takových knihách poskytují povšechný přehled o historii rodu a velmi stručně charakterizují nejznámější buquoyské osobnosti, zejména generála Karla Bonaventuru a vědce Jiřího Františka.

Kromě rozličných publikací encyklopedického charakteru je k dispozici neobsáhlá skupinová biografie Buquoyů od Pavla Koblasy¹¹⁷, medailonky členů a členek hraběcího rodu z pera Pavla Juříka,¹¹⁸ a také biografická skica francouzské historičky Marie-Elisabeth Ducreuxové¹¹⁹ nebo Michala Bečváře.¹²⁰ Všichni autoři ve svých pracích v chronologickém sledu představili hrabata Longueval-Vaux-Buquoy od mytických počátků až do současnosti.

¹¹² *Das Haus Longueval-Vaux-Buquoy*, b.m. b.d.

¹¹³ TAMTÉŽ, s. 3 – 11.

¹¹⁴ Součástí publikace jsou ještě dva texty: *Erinnerung an die Einweihung des Ritter-Saales von Rosenberg* (s. 13 – 18) a *Rosenberg. Eine Vision* (s. 19 – 46).

¹¹⁵ Zde pouze výběrově *National-Encyklopädie oder alphabetische Darlegung der wissenschaftlichsten Eigenthümlichkeiten des österreichischen Kaiserthumes I*, Wien 1838, s. 411 – 413; *Ottův slovník naučný IV*, Praha 1891, s. 943 – 944; *Brockhaus. Enzyklopädie in vier und zwanzig Bänder IV*, Mannheim 1987¹⁹, s. 191.

¹¹⁶ Kupříkladu *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Gräflichen Häuser auf das Jahr 1825 – 1942*, Gotha 1825 – 1942; Rudolf von MERAUVIGLIA-CRIVELLI, *Siebmachers grosses und allgemeines Wappenbuch IV/9. Der böhmische Adel*, Nürnberg 1886, s. 109 – 110; M. FIALA – F. STELLNER – J. ŽUPANIČ, *Encyklopedie*, s. 44 – 48; P. MAŠEK, *Šlechtické rody I*, s. 125; P. JUŘÍK, *Encyklopedie*, s. 318 – 322.

¹¹⁷ P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 9 – 42.

¹¹⁸ P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 376 – 426.

¹¹⁹ Marie-Elisabeth DUCREUX[OVÁ], *Les Buquoy dans l'histoire de la Bohême (1620 – 1848)*, in: Mojmir Horyna a kol., *Le Palais Buquoy. Ambassade de France à Prague/Buquoyský palác v Praze. Francouzské velvyslanectví v Praze*, Paris 2005, s. 67 – 116.

¹²⁰ Michal BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, Chomutov 2014, s. 5 – 17.

Jednotlivé medailonky jsou velmi schematické, omezují se na základní životní data, stručné vyličení životních osudů a slouží spíše k prvotnímu seznámení s touto rodinou.

Pokud se zaměříme na konkrétní hrabata a hraběnky, zjistíme, že se největší pozornosti dlouhodobě těší generál a proslulý účastník bitvy na Bílé hoře Karel Bonaventura Buquoy. Jeho životní příběh a slavné skutky byly popsány v rozmanitých pracích, čítající vše od panegyrických spisů,¹²¹ přes pozitivisticky laděné publikace vydávané od poloviny 19. století¹²² až po (post)moderní práce, které na osudy císařského vojevůdce nahlízejí optikou tak zvaných nových politických dějin.¹²³

V případě dalších příslušníků a příslušnic hraběcí rodiny, žijících v době barokní a osvícenské, se musíme smířit s menším množstvím odborných statí. K dispozici máme několik studií a článků, vážících se k vybraným zástupcům a zástupkyním jihočeského rodu (zejména k osobnosti Jana Nepomuka Buquoye a jeho choti Terezie, rozené Paarové¹²⁴), nebo zaměřujících se na konkrétní události buquoyových dějin 17. a 18. století.¹²⁵ Další zmínky o

¹²¹ Například Constantin PEREGRINI, *Buquoy quadrimestre iter progressusque*, Vienna 1621; *Vie de Charles-Bonaventure de Longueval, Comte de Buquoy, generalissime des armées de l'empereur Ferdinand II*, Bruxelles 1804. Tématu oslavných spisů o generálu Karlu Bonaventurovi Buquoyovi se věnoval Olivier CHALINE, *La mort du comte Buquoy (1621)*, in: Jitka Radimská (ed.), *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven*, České Budějovice 2006, s. 45 – 52.

¹²² Charles RAHL[ENBECK], *Les Belges en Bohême. Ou campagnes et negociations du Comte de Buquoy*, Bruxelles 1850; Arnold von WEYHE-EIMKE, *Karl Bonaventura von Longueval Graf von Buquoy, Retter der habsburgisch-oesterreichischen Monarchie. Episode aus dem dreissigjährigen Kriege*, Wien 1876.

¹²³ Jedná se zejména o práce francouzského historika Oliviera Chalina. Viz Olivier CHALINE *La bataille de la montagne Blanche (8 novembre 1620). Un mystique chez les guerriers*, Paris 2000 (česky *Bílá hora*, Praha 2013); TÝŽ, *Hrabě Buquoy a velení císařského vojska 1618 – 1621*, in: Jiří Hrbek – Petr Polehla – Jan Zdichynec (edd.), *Od konfesijní konfrontace k míru. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru, Ústí nad Orlicí 2008*, s. 290 – 299; TÝŽ, *Charles-Bonaventure de Longueval, Comte de Buquoy (1571 – 1621)*, *Dix-septième siècle* 59, 2008, s. 399 – 422.

¹²⁴ Margarete BUQUOY[OVÁ], *Jan Nepomuk Buquoy, sociální reformátor doby osvícenství*, Feldkirchen – Westerham 2004; Markéta KREJČÍ, „... přetvoření divočiny v nádherný park“ aneb *Terezie hraběnka Buquoyová a její Valon chéri*, České Budějovice 2003 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Historický ústav); Martin KRUMHOLZ, *Buquoyové Nové Hrady. Počátky krajinářských parků v Čechách*, Praha 2012, s. 9 – 13, 33 – 35.

¹²⁵ Viz Adolf KALNÝ, *Die Buquoy im Gratzener Gebiet nach der Etablierung im böhmischen Milieu 1620 – 1800*, in: Václav Bůžek (ed.), *Spojující a rozdělující na hranici – Verbindendes und Trennendes na der Grenze*, České Budějovice 1992 (= *Opera historica* 2), s. 68 – 70; Vladimír HOKR, *První Buquoyové na jihu Čech v první polovině 17. století*, České Budějovice 2000. (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Historický ústav); Zuzana DRAHOŇOVSKÁ, *Kavalířská cesta Františka Leopolda a Karla Jakuba Buquoyů v letech 1726 – 1731*, Pardubice 2009 (Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Filozofická fakulta, Katedra historických věd).

„barokních“ Buquoyích nalezneme v pracích, jež se primárně soustředí na přesně definované téma a mají spíše syntetizující charakter.¹²⁶

V centru předkládané rozpravy ovšem stojí tři generace hrabat a hraběnek, které většinu svých každodenních radostí a starostí prožívaly v „dlouhém“ 19. století. Mezi dvaceti pěti muži a ženami nalezneme pouze jednu osobnost, těšící se dlouhodobému zájmu ze strany badatelů a badatelek.

Jiří František Buquoy, v jistém smyslu *enfant terrible* česko-rakouské aristokratické společnosti předminulého století, dodnes zůstal v širším povědomí díky neskutečně šíři svých (vědeckých) zájmů i díky své společenské, respektive politické angažovanosti. Přestože významné etapy jeho života (studijní cesty do Francie a Itálie, činnost v roce 1848, nemoc v závěru života), stejně jako některé aspekty vědecké činnosti hraběte (část jeho filozofického přístupu, hospodářské úvahy, kontakty s předními osobnostmi jeho doby) již byly podrobeny důkladné analýze,¹²⁷ ucelená biografie tohoto muže zatím chybí.

Jestliže se o talentovaného hraběte badatelé a badatelky poměrně intenzivně zajímali, jeho sourozencům, dětem či vnoučatům byl zatím vyhrazen menší prostor. Jisté pozornosti se těšil mladší bratr Jiřího Františka, považovaný za nadaného umělce – stručné životopisné medailonky Ludvíka Arnošta Buquoye tak nechybí takřka v žádné publikaci, jež se zaměřuje na dějiny výtvarného umění.¹²⁸ Své biografie se dočkala i druhorozená dcera „jihočeského polyhistora“, jejíž život zásadním způsobem ovlivnily zdravotní problémy.¹²⁹ A jakési životopisné portréty byly načrtnuty v případě manželky jednoho z nejznámějších členů jihočeského rodu Gabriely, rozené z Rottenhanu, a jeho jediného syna Jiřího Jana.¹³⁰

¹²⁶ P. MAŤA, *Svět*; I. CERMÁN, *Šlechtická kultura*; Aleš VALENTA, *Lesk a bída barokní aristokracie*, České Budějovice 2011, s. 142 – 149; Jiří KUBEŠ, *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620 – 1750)*, Pelhřimov 2013, s. 159 – 164.

¹²⁷ Přehled dosavadní historiografie, vztahující se k osobnosti Jiřího Františka Buquoye, přinesl Michal MORAWETZ, „*Jádro mého filozofického názoru.*“ *Romantická naturfilozofie Jiřího Františka z Buquoy*, České Budějovice 2011 (Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav), s. 10 – 14; TÝŽ, „*Krankengeschichte*“ *Jiřího Buquoye. Popis nemoci jako pramen osobní povahy*, České Budějovice 2012 (Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ustav archivnictví a pomocných věd historických), s. 18 – 23.

¹²⁸ Viz např. Prokop TOMAN (ed.), *Nový slovník československých výtvarných umělců I*, Praha 1947³, s. 116 – 117; Roman PRAHL a kol., *Prag 1780 – 1830. Kunst und Kultur zwischen den Epochen und Völkern*, Prag 2000, s. 451; Adam HNOJIL, *V zajetí vášně. Sbirka Patrika Šimona*, Olomouc 2004, s. 158 – 159.

¹²⁹ Markéta KADLECOVÁ, *Gabriela Buquoyová. Život neprovdané šlechtičny v první polovině 19. století*, České Budějovice 2004 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Historický ústav).

¹³⁰ M. BEČVÁŘ, *Buquoyové a Rottenhanové na Červeném Hrádku*, s. 29 – 39; Jan IVANEGA – Petr ŠÁMAL – Petra TRNKOVÁ, *Buquoyův Rožmberk. Vizuální kultura šlechtického sídla v období romantického romantismu*, Praha 2013.

Tématem předkládané práce je vztah jihočeského hraběcího rodu k vizuálním uměním v „dlouhém“ 19. století. Z pohledu dějin architektury přiblížil zakladatelskou činnost Buquoyů v podhůří Novohradských hor Jindřich Vybíral ve své práci o romantickém historismu. V chronologicky stavěném textu přiblížil tvorbu krajinářského útvaru v údolí říčky Stropnice, popsal genezi tak zvaného Nového zámku v Nových Hradech, podrobně se soustředil na romantizující úpravu tak zvaného dolního hradu v Rožmberku nad Vltavou, jenž v padesátých letech předminulého století získal silnou symbolickou roli buquoyského „místa paměti“ a neopominul ani drobnější projekty, jakými byla stavba rožmberské Cottage či novohradské rodinné hrobky.¹³¹ Vybíralovy poznatky o Tereziině údolí zásadním způsobem doplnil Martin Krummholz, který buquoyský park zasadil do širších souvislostí evropské krajinářské tvorby konce 18. a první poloviny 19. století,¹³² další poznatky o přestavbě dolního hradu v Rožmberku nad Vltavou byly představeny v publikaci o tomto sídle, která byla vydána v roce 2013.¹³³

Obrátíme-li svou pozornost k výtvarnému umění, přesněji k malířství, grafice či kreslířství, a prolistujeme-li slovníky výtvarných umělců,¹³⁴ uvidíme, že se v hraběcím rodu vyskytovalo několik mužů a žen, kteří se aktivně věnovali tvůrčí činnosti. Při bližším zkoumání zjistíme, že Ludvíku Arnoštu Buquoyovi byla vyhrazena poměrně velká pozornost,¹³⁵ zatímco ostatním mužům a ženám bylo věnováno jen několik řádků či odstavců, výjimečně několik stran.¹³⁶

S rodinou Longueval-Buquoyů je taktéž pevně svázána podpora rozličných umělců nebo uměnímilovných spolků, ať už měla podobu objednávek u vybraných umělců, jako v případě Bedřicha Ströbla a Rudolfa (von) Alta, nebo měla podobu příspěvků Společnosti vlasteneckých přátel umění. Květa Křížová důkladně zmapovala interiérová vyobrazení, jež

¹³¹ J. VYBÍRAL, *Století*, s. 110 – 131.

¹³² M. KRUMMHOLZ, *Buquoyské Nové Hrady. Počátky*, s. 37 – 66.

¹³³ J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyský Rožmberk. Vizuální kultura*.

¹³⁴ Viz např. P. TOMAN (ed.), *Nový slovník*.

¹³⁵ Radim VONDRÁČEK (ed), *Biedermeier. Umění*, s. 493; Adam HNOJIL, *Nekonečné perspektivy. Krajina a veduty 19. století ze sbírky Patrika Šimona*, Praha 2013, s. 178, 364.

¹³⁶ Reprodukce kreseb Jiřího Jana Buquoye nalezneme v M. KRUMMHOLZ, *Buquoyské Nové Hrady. Počátky*, s. 26, 75 – 77, 119, 123 – 126, 130; J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyský Rožmberk. Vizuální kultura*, s. 9, 13, 16, 21, 26.

vznikla na objednávku Buquoyů, a také přiblížila jejich autory,¹³⁷ Jan Rotekl se ve své diplomové práci částečně věnoval podpoře umění ze strany hrabat a hraběnek.¹³⁸

Patrně nejvýraznějším příspěvkem ke kulturním, lépe řečeno uměleckým dějinám Longueval-Buquoyů v „dlouhém“ 19. století je publikace, jejímž vydáním se v roce 2015 završil projekt NAKI *Obnova buquoyské kulturní krajiny*.¹³⁹ Kolektiv autorů se soustředil na buquoyskou uměleckou činnost od konce 18. do druhé poloviny 19. století, přičemž Martin Krummholz se zaměřil na formování půvabného parku v údolí říčky Stropnice,¹⁴⁰ Petr Šámál sledoval vlastní uměleckou aktivitu hrabat¹⁴¹ i hraběnek a společně s Petrou Trnkovou přiblížil rozličné umělce, působící v buquoyských službách,¹⁴² a Jan Ivanega prezentoval pozici umění v každodenním životě hraběcí rodiny.¹⁴³ Nezpochybnitelným přínosem této publikace je, že široké veřejnosti představuje dosud neznámé (ikonografické) prameny, že zasazuje umělecké dění, které se pojilo k hraběcí rodině (a)nebo jejím panstvím, do širšího kontextu a že reviduje některé (po léta tradované) stereotypy.

K buquoyskému prostředí přirozeně patří výrobky z jihočeských sklářských hutí, vlastněných onou šlechtickou rodinou. Této „křehké kráse“ byl v dosavadní uměnovědné literatuře věnován nemalý prostor, přičemž buquoyské sklářství bylo sledováno z rozličných úhlů pohledu – prostor byl vyhrazen jednotlivým sklárnám, jejich vzniku, vývoji a případně i zániku¹⁴⁴ i jednotlivým vývojovým fázím sklářských výrobků.¹⁴⁵

¹³⁷ K. KRŽÍŽOVÁ, *Šlechtický interiér*, s. 12 – 18, 30 – 34, 84 – 87.

¹³⁸ Jan ROTEKL, *Šlechtický mecenát v 2. polovině 19. století. Šlechta v Krasoumné jednotě a Společnosti vlasteneckých přátel umění*, České Budějovice 2007 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta – Filozofická fakulta, Historický ústav).

¹³⁹ Petra TRNKOVÁ (ed.), *Krajina – obraz – sídlo. Romantický řád Jiřího Jana Buquoye*, Praha 2015.

¹⁴⁰ Martin KRUMMHOLZ, *Tereziino údolí a romantické vize Jiřího Jana Buquoye*, in: Tamtéž, s. 14 – 65.

¹⁴¹ Petr ŠÁMAL, *Umění jako rodová tradice. Jiří Jan Buquoy v kontextu šlechtického diletantismu*, in: Tamtéž, s. 66 – 93.

¹⁴² Petra TRNKOVÁ, *Rytíři, poutníci, turisté, archeologové a starožitníci na Rožmberku*, in: Tamtéž, s. 94 – 147; Petr ŠÁMAL, *Malíři, kreslíři a grafici ve službách Jiřího Jana Buquoye*, in: Tamtéž, s. 148 – 185.

¹⁴³ Jan IVANEGA, *Mezi Prahou, Vidní, Červeným Hrádkem a Novými Hradý. Život Buquoyů ve světle deníků Gabriely a Isabely*, in: Tamtéž, s. 186–205.

¹⁴⁴ Např. Bedřich ŠTIESS, *Kapitoly z dějin jihočeských skláren. Hut' v Jiřikově Údolí-Georgenthalu*, *Sklář a keramik* 14, 1964, s. 254 – 255; Margarete BUQUOY[OVÁ], *Die Buquoyschen Glashütten*, in: Alois Harasko (ed.), *Deutsche Kulturlandschaft an der Moldau und Maltsh. Der südböhmische Heimatkreis Kaplitz – Hohenfurth – Gratzen I*, München 1986, s. 366 – 389; Jiří ADLER, *Zánik sklářství na novohradském panství*, *Sklář a keramik* 36, 1986, s. 238 – 242; TÝŽ, *Sklárna v Jiřikově údolí*, *Ars vitraria* 9, 1989, s. 36 – 41; Ludmila JAROŠOVÁ, *Buquoyská sklárna Stříbrné hutě*, *Výběr* 29, 1992, č. 1, s. 12 – 15; Jitka LNĚNIČKOVÁ, *Sklářství v Novohradských horách*, *Sklář a keramik* 56, 2006, s. 286 – 292, 334 – 339.

¹⁴⁵ Např. Ernst HIRSCH, *Die Erfindung des böhmischen Kristallglases. Ein Beitrag zur Geschichte der Glasindustrie auf der Buquoy'schen Herrschaft Gratzen in Böhmen*, Gablonz a[n der] N[eiß]e 1936; Radko KLOFÁČ, *Lisované sklo z Jiřikova Údolí na Novohradsku*, *Ars vitraria* 3, 1971, s. 62 – 69; Helena BROŽKOVÁ, *Buquoyské sklo v Čechách 1620 - 1851/Buquoy Glas in Bohemia 1620 – 1851*, Praha 2001, Margarete

2.6 PRAMENNÁ ZÁKLADNA

Ačkoli rozličné knihy, obsáhlé statě i stručnější časopisecké články přinášejí řadu objevných poznatků nebo inovativních a inspirativních metodických postupů, základem historického výzkumu i nadále zůstává studium pramenné základny.

2.6.1 PÍSEMNE PRAMENY

V našem případě je archivní výzkum pevně svázán s písemnostmi, uloženými v rodových šlechtických archivech, zejména v rodinném archivu samotné hraběcí rodiny a v rodových archivech příbuzných nebo spřátelených rodů (například českolipské větve Kaunitzů).

Pokud jde o archiv buquoyský, ten se původně nacházel v novohradském hradě a od padesátých let minulého století je uložen ve Státním oblastním archivu v Třeboni. Rodinný archiv Longueval-Buquoyů se v současnosti dělí do pěti oddílů (Generalia, Longuevalové, Buquoyové, Fotografie a Grafika, kresby a akvarely¹⁴⁶), přičemž pro potřeby této práce se nedají využít pouze písemnosti z oddílu Longuevalové, který byl postupně vytvářen „z dokumentů, jež byly získány převážně v opisech ze zahraničních archivů a staly se vlastně priority buquoyských archiválií.“¹⁴⁷

Co se části Generalia týče, obsahuje pestré písemnosti, vážící se k rodovým dějinám i k majetkovým záležitostem Longueval-Buquoyů. Vznik některých genealogických vývodů a rodokmenů,¹⁴⁸ stejně jako sepsání buquoyských dějin¹⁴⁹ souvisel se zrodem reprezentačního programu, který měl v dolním hradě v Rožmberku nad Vltavou přiblížit rodové dějiny původem francouzského, v jižních Čechách usazeného rodu.

BUQUOY[OVÁ], *Les cristaux de Bohême, Trois siècle d'art verrier sous les comtes de Buquoy*, in: *Le verre et le vin de la cave à la table du XVIIe siècle à nos jours*, Pessac 2007, s. 191 – 210.

¹⁴⁶ K uspořádání rodinného archivu Buquoyů více Adolf KALNÝ, *Rodinný archiv Buquoyů (geneze, uspořádání)*, Archivní časopis 43/2, 1993, s. 88 – 94; k oddílu Grafika, kresby a akvarely TÝŽ, *Zpracování obrazových dokumentů v treboňském archivu*, Archivní časopis 36, 1983, s. 141 – 149.

¹⁴⁷ A. KALNÝ, *Rodinný archiv*, s. 91.

¹⁴⁸ Státní oblastní archiv Třeboň (dále jen SOA Třeboň), Rodinný archiv Buquoyů, oddíl Generalia (dále jen RAB – Generalia), Náčrt rodokmenu krumlovské a rožmberské linie domu Rožmberků, inv. č. 36, sign. 200.36; TAMTÉŽ, Sestupný rodokmen Rožmberků, inv. č. 37, sign. 200.37; TAMTÉŽ, Rodokmen durynských knížat, inv. č. 39, sign. 200.39; TAMTÉŽ, Genealogická tabele posloupnosti panujících knížat a římských papežů a vzniku evropských států 800 – 1800, inv. č. 40, sign. 200.40; TAMTÉŽ, Rodokmen severoněmeckých knížecích rodů, inv. č. 41, sign. 200.41.

¹⁴⁹ TAMTÉŽ, *Histoire de l'illustre de la Maison de Longueval-Vaux-Buquoy*, inv. č. 44, sign. 201.2, kniha č. 1; TAMTÉŽ, *Knihy rodových znaků ve vstupní hale zámku v Rožmberku nad Vltavou*, inv. č. 46, sign. 202.1, kniha č. 2.

V oddílu Generalia nelze opominout ani malované a kreslené erby, respektive alianční znaky Buquoyů,¹⁵⁰ které mají opět vztah ke stavebním úpravám rodových sídel, neboť tato kreslená, případně kolorovaná díla posloužila jako předloha pro tvorbu vitráží, jež byly zasazeny do oken novohradského a rožmberského hradu. Návrhy mají jistou uměleckou hodnotu, u některých znaků se dá sledovat geneze erbu (pokud se dochovala jak prvotní kresba tužkou, tak konečná fáze návrhu – kolorovaná perokresba) a koncepty představují i výborný komparativní materiál – lze pozorovat, do jaké míry odpovídají návrhy skutečnosti. Vzhledem k tomu, že návrhy nejsou signované, zůstává otázkou, zda se na nich podílel oblíbený buquoyský malíř Bedřich Ströbel či dokonce sám zadavatel projektu Jiří Jan Buquoy, nadaný výtvarník.

V neposlední řadě nalezneme v oddílu Generalia písemnosti, jež se vztahují k rodinnému majetku. Mezi jinými je zde uloženo také několik inventářů buquoyských zámků a zámečků¹⁵¹ a část stavebních plánů rodové hrobky.¹⁵²

Zásadním pro tuto disertační práci je však oddíl třetí, oddíl Buquoyové, v němž se ukrývají osobní pozůstalosti příslušníků a příslušnic tohoto hraběcího rodu.

Tak jako v jiných rodových archivech se v osobních pozůstalostech buquoyských mužů nacházejí osobní doklady jako křestní, oddací a úmrtní list (eventuálně výpisy z příslušných matrik) a také cestovní pasy. Vyskytují se dokumenty týkající se vzdělání (kupříkladu krasopisná cvičení, slovníčky, „maturitní vysvědčení“ a zejména ve druhé polovině 19. století doklady univerzitních studií), případně zahraničních studijních cest a vojenské služby, respektive kariéry. Řada písemností se váže k veřejné aktivitě šlechtice, a to jak ke správě rodinného majetku, tak ke společenské činnosti (tedy k politické kariéře, členství v různých spolcích). Obsáhlá bývá korespondence jednak s rodinnou a stavovskými přáteli, jednak s úředníky a zaměstnanci. V neposlední řadě nesmíme opominout archivní prameny vztahující se k zájmům aristokratů.¹⁵³ Pokud jde o osobní pozůstalosti šlechtičen, obsahují osobní doklady a občas také svědectví o dívčím vzdělávání. Zajímáme-li se o veřejnou aktivitu paní a

¹⁵⁰ TAMTÉŽ, Malované a kreslené rodové znaky Buquoyů a aliancí na hradech a zámcích v Nových Hradech a Rožmberku nad Vltavou, inv. č. 47, sign. 202.2, kart. 3.

¹⁵¹ Např. TAMTÉŽ, Inventář Nového zámku v Nových Hradech a voluptuárních budov v Terčím údolí, inv. č. 554, sign. 206.331, kniha č. 382; TAMTÉŽ, Inventář Nového zámku v Nových Hradech, inv. č. 594., sign. 206.371, kart. 97; TAMTÉŽ, Inventář zámečku Žofína, inv. č. 598, sign. 206.375, kart. 97.

¹⁵² TAMTÉŽ, Plány buquoyské hrobky, inv. č. 628, sign. 207.28, plány č. 40 – 126, TAMTÉŽ, Plán buquoyské hrobky – průčelí, boční nárys a půdorys, inv. č. 629, sign. 207.29, plány č. 127 – 129.

¹⁵³ SOA Třeboň, Rodinný archiv Buquoyů (dále jen RAB) – Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, kart. 228 – 233; TAMTÉŽ, Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, kart. 251 – 266; TAMTÉŽ, Pozůstalost Ferdinanda Nikodéma Buquoye, kart. 268 – 269.

dívek, v jejich pozůstalosti nacházíme důkazy o charitativní činnosti, podpoře potřebných, mecenátu umělců a někdy správy majetku (nejčastěji se objevuje koupě a prodej nemovitosti). Nechybí dokumenty týkající se zájmové činnosti a korespondence.

Jednotlivé části osobních pozůstalostí mužů a žen jsou různě obsáhlé, což je spojeno se zchovalostí fondů a zvláště s osobními preferencemi individua. Se studovaným tématem úzce souvisí prameny týkající se koníčků šlechticů a šlechtičen (zájem o minulost země, dějiny panství, historii rodu a s nimi svázané dějiny umění, zájem o botaniku a zahradní architekturu, vlastní výtvarná nebo vědecká činnost). Stejně důležitým pramenem je korespondence s rodinou a přáteli, v níž mohly být a bývaly poznámky o probíhajících stavebních pracích, a korespondence se zaměstnanci, zejména řediteli jednotlivých panství, v níž byly instrukce a pokyny pro úpravy.

Jedna z kapitol předkládané disertační práce bude věnována stavebním úpravám dolního hradu v Rožmberku nad Vltavou, přestavbě zámku Horní Hrad a vzniku rodové hrobky v Nových Hradech. V tomto případě hrají zásadní roli písemnosti uložené v archivech konkrétních velkostatků.¹⁵⁴

Srdce badatelovo potěší fond Velkostatek Rožmberk. V něm se objevuje jak rozsáhlý účetní materiál (který velmi podrobně přibližuje jednak náklady na stavební činnost, jednak nastiňuje sezónnost prací či přerušení prací v důsledku nenadálých krizí a problémů), tak korespondence mezi vedoucím panství, stavebníkem, architektem či stavitelem nebo dodavateli. V pozdějším období nechybí ani různá povolení či ohlášení stavebních a restaurátorských prací na příslušném stavebním, respektive památkovém úřadě.

V rámci onoho fondu jsou uloženy také inventární soupisy, podrobně vypovídající o mobiliáři jak dolního, tak horního hradu a popisující movitý majetek tak zvané Cottage v Rožmberku nad Vltavou. Tyto seznamy zároveň poskytují informace o tom, které předměty byly považovány za historicky a umělecky cenné.¹⁵⁵ Po formální stránce lze rozlišovat dva typy inventářů. První druh inventáře byl veden podle toho, z čeho jsou předměty vyrobeny, případně k čemu sloužily a kdy se používaly. Druhý typ přehledů předmětů byl veden po jednotlivých místnostech. Výjimkou ale nebyly ani inventáře kombinující obě výše uvedené formy.

¹⁵⁴ Fondy Velkostatek Nové Hrady a Rožmberk nad Vltavou jsou uloženy ve Státním oblastním archivu v Třeboni, přičemž prvně jmenovaný je uspořádán pouze částečně, druhý z fondů je badatelům a badatelkám přístupný bez omezení. Fond Velkostatek Horní Hrad-Měděnec je uložen ve Státním oblastním archivu v Plzni.

¹⁵⁵ SOA Třeboň, Velkostatek Rožmberk (dále jen Vs Rožmberk), Inventáře zařízení ve Starém a Novém zámku v Rožmberku, inv. č. 561, sign. III F 6b, kart. 48 a 49.

Při studiu inventářů je třeba mít na paměti, že úroveň i detailnost zpracování závisela na požadavcích šlechtice i na znalostech autora. Při vzniku soupisů docházelo k opisování a přebírání údajů, mohly vzniknout nepřesnosti a omyly, případně mohl být důraz kladen na některé předměty (a jiné mohly být opomíjeny). Další úskalí představuje označení místností – číslování místností stejně jako pojmenování proslulých místností se obvykle neměnilo, ovšem označení jako „velký salon“, „modrý pokoj“, „dětská ložnice“ se v průběhu desetiletí mohla týkat několika odlišných místností v rozličných částech staveb.

Přesto představují inventáře významný komparativní materiál – díky nim lze sledovat přeměny a proměny jednotlivých interiérů v průběhu „dlouhého“ 19. století. Některé inventární seznamy se používaly i v pozdějších letech, a tak se v nich objevují škrty, poznámky o přesunech předmětů z jedné místnosti do druhé a eventuálně do depozitáře. Tyto změny jsou dobře patrné, pokud inventáře vznikaly v kratších časových intervalech.

Ve fondu rožmberského velkostatku jsou uloženy také plány jednotlivých sídel, a to jak situační plány, tak návrhy větších či menších oprav a přestaveb. V neposlední řadě tento fond obsahuje staré fotografie. Plány i fotografie opět představují výborný komparativní materiál, který názorně dokresluje stavebně historický vývoj i památkářskou obnovu budov.

Pokud jde o fondy Velkostatek Nové Hrady a Horní Hrad-Měděnec, ty naopak badateli, soustředícímu se na poměr hraběcí rodiny k vizuálním uměním, mnoho radosti nepřinášejí. Co se prvně uvedeného fondu týče, řada (kunst)historiků doufala a doufá, že jim právě tento fond pomůže poodhalit cosi nového ve vztahu k buquoyové sklářské produkci. Tuto naději sice přizívuje příručka *Státní oblastní archiv v Třeboni. Průvodce po archivních fondech*, vydaná na sklonku padesátých let minulého století, která uvádí, že velkostatkové písemnosti jsou vhodné ke studiu sklářství,¹⁵⁶ avšak Helena Brožková před časem upozornila, že ve skutečnosti jsou prameny k dějinám novohradského sklářství značně torzovité a prakticky nevyužitelné.¹⁵⁷ Pokud jde o fond Velkostatek Horní Hrad-Měděnec, ten bohužel neschraňuje mnoho pramenů k dvěma gotizujícím přestavbám hornohradského zámku.

Z písemných pramenů nemůžeme opominout ty, které vznikly činností Společnosti vlasteneckých přátel umění. Stejnomený fond, uložený v Archivu Národní galerie v Praze, umožňuje historikům a historičkám sledovat vývoj tohoto uměnilovného spolku či zkoumat roli jednotlivců i celých šlechtických rodin v dané instituci. V případě rodiny Buquoy tento

¹⁵⁶ *Státní oblastní archiv v Třeboni. Průvodce po archivních fondech IV*, Praha 1959, s. 115 – 121.

¹⁵⁷ Helena BROŽKOVÁ, *České sklo – hra tvarů, barev a dekorů. Od inspirace k vlastní invenci*, in: Radim Vondráček (ed.), *Biedermeier. Umění a kultura v českých zemích 1814 – 1848*. Praha 2010², s. 98 – 123, zde s. 100.

fond doplňuje a rozšiřuje písemnosti, které jsou uloženy v jednotlivých osobních pozůstalostech, a poodhaluje, jaký postoj příslušníci a příslušnice buquoyského rodu ke Společnosti vlasteneckých přátel umění zaujímali, jakou roli hráli v její struktuře a jak se jejich role projevila ve fungování celé instituce.

2.6.2 IKONOGRAFICKÉ A HMOTNÉ PRAMENY

Jak již bylo několikrát poznamenáno, předkládaná rozprava se zabývá vztahem příslušníků jednoho hraběcího rodu k výtvarným uměním. Přestože naše poznatky budou vycházet zejména z výzkumu písemných pramenů, nelze nezpomenout další typy pramenů, to jest prameny ikonografické a hmotné.

Máme-li přiblížit vlastní obrazové prameny, s nimiž budeme pracovat, jedná se o výtvarné pozůstalosti hrabat Ludvíka Arnošta Longueval-Buquoye a Jiřího Jana Buquoye a také hraběnky Gabriely Buquoyové, rozené z Rottenhanu.¹⁵⁸ U prvně jmenovaného zasazují dochované ikonografické prameny jeho tvorbu do kontextu umění první třetiny 19. století, v druhém případě pomáhají poodhalit myšlenkový svět urozeného muže a u výše uvedené aristokratky slouží ke zhodnocení výtvarného talentu a jako indicie při hledání odpovědi na otázku, zda mohla být tato dáma autorkou drobných kreseb, které byly přenášeny na proslulé buquoyské sklo.

Dalšími užitými ikonografickými prameny budou dobová zobrazení rezidencí a jejich vnitřních prostor. Interiérová vyobrazení byla v 19. století oblíbeným výtvarným žánrem a byla hojně zastoupena (nejen) ve šlechtických kolekcích. V tomto ohledu se neodlišuje ani prostředí buquoyské, lépe řečeno sbírky tohoto hraběcího rodu byly nesmírně bohaté právě na tento druh umění: Ve formě celistvé kolekce se dodnes zachovaly kvaše Bedřicha Ströbla, zachycující podobu vnitřních prostor novohradských sídel. Jednotlivé obrazy z unikátního souboru kvašů Rudolfa (von) Alta jsou dnes zastoupeny v několika veřejných i soukromých sbírkách. A nadto existuje zajímavá série fotografií z osmdesátých let předminulého věku, na níž jsou zachyceny komnaty rožmberské i novohradské. Odborná i laická veřejnost si může tato díla prohlédnout *in situ*, anebo se může obrátit k různým obrazovým publikacím a katalogům, které přinášejí reprodukce výše uvedených děl.¹⁵⁹ Tento typ ikonografických

¹⁵⁸ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, Skicáře, malířské předlohy a kopie, inv. č. 1099, sign. 263.102, kart. č. 228; TAMTÉŽ, Rodinný archiv Buquoyů, oddíl Grafika, kresby, akvarely (dále jen RAB – Grafika), Kresby, akvarely a grafické listy dokumentující výtvarnou činnost členů rodiny Buquoyů, inv. č. 532 – 551, evid. č. 1303 – 1620.

¹⁵⁹ Ke kvašům Rudolfa von Alta více Walter KOSCHATZKY, *Rudolf von Alt*, Wien – Köln – Weimar 2001². K fotografiím rožmberských interiérů podrobněji J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyský Rožmberk*.

pramenů umožňuje sledovat architektonický vývoj jednotlivých staveb i proměnu interiérů a v kombinaci s plánovou dokumentací konkrétních budov více než dokresluje stavební aktivitu hrabat a hraběnek.

Jestliže hovoříme o ikonografických pramenech, vyvstává před námi otázka, jak můžeme tento typ pramenů využít v historickém výzkumu, jak ho máme analyzovat a jakým způsobem můžeme a máme prezentovat výsledky svého výzkumu.¹⁶⁰

Při studiu ikonografických pramenů v rámci historiografie i dějepisu umění platí několik pravidel a doporučení. Tak jako při práci s písemnými dokumenty je potřeba provádět vnější a vnitřní kritiku, k nimž v případě ikonografických pramenů přistupujeme v kombinaci s dalšími typy pramenů, a v jejichž rámci se mimo jiné ptáme: kdy námi zkoumaný pramen vznikl, kdo je jeho autorem, jakou roli hrál objednavatel nebo za jakým účelem dané dílo vzniklo.

Pokud jde o kritiku ikonografických pramenů, jisté (pro historiky spíše pomocné) vodítko nabídl americký historik umění Erwin Panofsky ve své dnes již legendární stati *Ikonologie a ikonografie. Úvod do studia renesančního umění*,¹⁶¹ v níž stanovil obecně platná pravidla ikonografického popisu a ikonologického rozboru.

Ve vztahu k obrazovým pramenům by měli mít badatelé na zřeteli několik skutečností. První věc, kterou by neměli opomíjet, je prostý fakt, že tento typ pramene opravdu není jen ilustračním materiálem a že má svou vlastní výpovědní hodnotu. Na druhém místě stojí fakt, že umělecká, respektive estetická hodnota díla není ve vzájemné souvislosti s výpovědní hodnotou pramene (dílo pochybných uměleckých kvalit bývá často informativně mnohem bohatší, než rozměrné plátno slavného mistra). A za třetí bychom si měli při práci s ikonografickými prameny neustále připomínat, že v některých chvílích pracujeme s poměrně přesným zachycením historické skutečnosti, ovšem v řadě dalších případů jsou ikonografické prameny „obrazem reality“, který má často velice symbolický obsah.

V souvislosti s ikonografickými prameny je potřeba alespoň zmínit prameny hmotné. V tomto případě jde jak o velmi rozměrné prameny, jakými bezesporu jsou buquoyské stavby

Vizuální kultura. K sérii Bedřicha Ströbla blíže K. KŘÍŽOVÁ, *Šlechtický interiér*, s. 33, 164 – 165, 172, 181 – 183.

¹⁶⁰ K možností využití ikonografických pramenů v historiografii více Zdeněk HOJDA, *Historická ikonografie – pomocná věda historická?*, in: Pavel Klener (ed.), *Pomocné vědy historické a jejich místo mezi historickými obory*, Praha 1997, s. 145 – 154; Heike TALKENBERG[OVÁ], *Historische Erkenntnis durch Bilder. Zur Methode und Praxis der Historischen Bildkunde*, in: Hans-Jürgen Goertz (Hrsg.), *Geschichte. Ein Grundkurs*, Reinbek bei Hamburg 1998, s. 83 – 98.

¹⁶¹ Erwin PANOFSKY, *Ikonografie a ikonologie. Úvod do studia renesančního umění*, in: Týž, (ed.), *Význam ve vizuálním umění*, Praha 2013², s. 41 – 72.

(rodová sídla v Nových Hradech a Rožmberku nad Vltavou, rodinná hrobka na novohradském hřbitově), tak o předměty mnohem subtilnější, tedy výrobky z buquoyových skláren, jež jsou k vidění v řadě šlechtických sídel i muzeálních sbírek a jež byly široké veřejnosti představeny v rámci nejrůznějších uměnovědných knih a katalogů.¹⁶²

2.7 METODICKÁ VÝCHODISKA A TEORETICKÉ INSPIRACE

V této kapitole již bylo naznačeno, že se český výzkum o šlechtě v období mezi devadesátými lety 18. a desátými lety 20. století potýká s řadou nedostatků. Za nejvýznamnější můžeme považovat jednak to, že se studium prozatím dotklo jen malého počtu šlechtických, úžeji aristokratických rodin, jednak to, že se historici a historičky soustředí na omezený okruh témat, lépe řečeno, že na nová badatelská území vstupují čeští vědci velmi obezřetně a rozvážně. Důsledkem stávajícího stavu je, že soustředěné pozornosti více méně uniká postavení šlechticů v politických a správních systémech, že se velké oblíbě neteší fungování velkostatků a role urozených mužů při jejich vedení, správě, modernizaci a industrializaci, že stranou zájmu stojí některé otázky, spojené s každodenním životem šlechticů a šlechtičen či témata, svázaná s myšlenkovým světem společnosti, která si i v předminulém věku zachovala své privilegované a elitní postavení. Jedním z oněch polí, na nichž se historici pohybují jen zlehka, je vztah urozených mužů a žen k rozličným formám vizuálních umění.

V případě poměru šlechty ke kultuře (respektive k výtvarným uměním) se na mysl vkrádá otázka, proč tomu tak je. Vždyť jak šlechta samotná, tak kulturní dějiny se na první pohled jeví jako velice atraktivní témata a rodové archivy předních aristokratických rodů, ale i méně významných šlechtických rodin představují pro historiky rozsáhlou pramennou základnu. Při hledání odpovědi na výše položený dotaz se nabízí přinejmenším dvě odpovědi: Dané problematice (role urozeného muže či urozené ženy v kulturním, či spíše uměleckém světě 19. století) bylo v dosavadní literatuře vyhrazeno poměrně málo prostoru, a tak badatelům či badatelkám chybí inspirativní vhled zahraničních kolegů a kolegyně. S tím úzce souvisí věc druhá, a sice metodické ukotvení takového tématu.

Vzhledem k tomu, že současná metodologie historických věd dovoluje badatelům a badatelkám mnohé, lze při studiu problematiky šlechty a umění použít jak postupy dějepisu

¹⁶² Na tomto místě pouze výběrově Jarmila BROŽOVÁ – Margarete BUQUOY[OVÁ] – Walter SPIEGEL, *Das böhmische Glas 1700 – 1950 II. Empire – Biedermeier – Zweites Rokoko*, Passau 1995, s. 41 – 57, 164 – 170; Duňa PANENKOVÁ – JIŘÍ FRÖHLICH, *Jihočeské sklářství 19. až 20. století*, České Budějovice 1993; Duňa PANENKOVÁ, *Sklo jihočeské šlechty*, Praha 1994.

umění, tak přístupy historiografické. Na tomto místě znovu připomínáme, že předkládaná práce by ráda byla příspěvkem k dějinám šlechty a nikoli příspěvkem k dějinám umění, a proto budeme vycházet z historiografických metod, zatímco metodika dějin umění bude spíše elementem doplňkovým.

2.7.1 (NOVÉ) KULTURNÍ DĚJINY

Hledáme-li teoretická anebo metodická východiska pro studium vztahu šlechtické společnosti „dlouhého“ 19. století k výtvarným uměním a obecněji ke kultuře, měli bychom svou pozornost obrátit ke kulturním dějinám, lépe řečeno k tak zvaným novým kulturním studiím.

Přístupy kulturních dějin se v historickém výzkumu uplatňují od druhé poloviny 19. století a dodnes se těší jisté oblibě. Od doby, kdy byly vydány „zakladatelské“ spisy kulturních dějin¹⁶³ (celosvětově proslulá práce švýcarského historika Jakoba Burckhardta o společnosti, umění a kultuře na Apeninském poloostrově ve 14. až 16. století,¹⁶⁴ neméně slavný text nizozemského historika Johana Huizingy o životě na sklonku středověku ve Francii a Nizozemí¹⁶⁵ a obsáhlá esej britského historika George Malcolma Younga o viktoriánské éře¹⁶⁶) studovali historici a historičky vysoké umění, respektive nejznámější, nejproslulejší díla dané doby (bez ohledu na to, zda se jednalo o díla výtvarná, o psané památky a krásnou literaturu, nebo hudební kusy) a podle nich „malovaly portrét doby.“¹⁶⁷

Obrat nová kulturní historie, ekvivalentně nové kulturní dějiny či nová kulturní studia se v historiografii poprvé objevil na sklonku osmdesátých let minulého století, když historička Lynn Huntová a socioložka Victoria E. Bonellová sestavily stejnojmenný sborník,¹⁶⁸ v němž byly otištěny jednak studie, zabývající se inovativními přístupy ke studiu společnosti a její kultury (kupříkladu výzkumné projekty severoamerické historičky Natalie Zemonové Davisové a britského historika Edwarda P. Thomsona o pracující třídě, jejím každodenním životě a kultuře, úvahy amerického historika Dominicka LaCarpy o literárních textech a jejich obsahu), jednak texty, představující nová badatelská území (zejména kulturu pracujících,

¹⁶³ K přínosu těchto děl pro kulturní dějiny podrobně Peter BURKE, *Co je kulturní historie?*, Praha 2011, s. 15 – 35.

¹⁶⁴ Jakob BURCKHARDT, *Kultura renesance v Itálii*, Praha 2013.

¹⁶⁵ Johan HUIZINGA, *Podzim středověku*, Praha – Litomyšl 2010².

¹⁶⁶ G[eorge] M[alcolm] YOUNG, *Victorian England. A Portrait of an Age*, London 1953².

¹⁶⁷ TAMTÉŽ, s. 16.

¹⁶⁸ Victoria E. BONELL[OVÁ] – Lynn HUNT[OVÁ] (eds.), *The New Cultural History. Studies on the History of Society and Culture*, Berkley 1989.

respektive nízkou kulturu obecně, problematiku knihtisku, rozumění textům a čtenářství, témata spojená s lidským tělem).

Formování tohoto diskursu (nových kulturních studií) však mělo hlubší kořeny. Ty můžeme hledat již v sedmdesátých letech 20. století, v nichž byly publikovány texty, které zásadním způsobem ovlivnily nejen historické bádání. Vydání studií amerického antropologa Clifforda Geertze,¹⁶⁹ práce amerického literárního historika Haydena Whitea,¹⁷⁰ textů francouzského filozofa Michela Foucoula¹⁷¹ a práce francouzského sociologa Pierra Bourdieua vedlo ke změně přístupu ke kultuře, k oproštění se od klasického studia vysokého umění a jeho památek, k tak zvanému kulturnímu obratu, nebo spíše kulturním obrátům. Mezi nimi německá badatelka Doris Bachmannová-Medicková mimo jiné zmiňuje postkoloniální obrat (studium kultury v bývalých koloniích a problematika kulturního transferu), prostorový obrat (možnost zkoumat geografický prostor jako kulturní veličinu) nebo ikonický obrat (snaha oprostít se od schématického symbolického výkladu obrazových děl a snaha interpretovat díla ve spojení s politickými nebo sociálními otázkami).¹⁷²

Spřízněné humanitní, respektive společenské vědy vývoj kulturních dějin zásadním způsobem ovlivnily a ovlivňují. Důsledky vývoje, odehrávajícího se v poslední třetině minulého století, lze stručně shrnout takto: Současné pojetí kulturních dějin v mnohém navázalo na více než stoletou tradici psaní o kultuře a umění, avšak nová kulturní studia si našla moderní badatelské perspektivy, otevřela dosud opomíjená témata, nadto byla nucena reflektovat vývoj jednak v samotné historiografii, jednak v jiných, blízkých oborech, musela se vyrovnávat s (post)moderními výzvami a vedla dialog se sociologií i různými antropologiemi (historická, politická, kulturní).¹⁷³

Máme-li nějakým způsobem popsat a zhodnotit nová kulturní studia, měli bychom říci, že tato studia chtějí kulturu studovat v nezvyklých souvislostech – snaží se ji vnímat jako politickou kategorii a ve vztahu k mocenským strukturám, pokoušejí se ji chápat jako pole, na němž se konstruuje sociální identita. Tomuto pojetí odpovídají i trefné definice „nových“

¹⁶⁹ Clifford GEERTZ, *Interpretace kultur. Vybrané eseje*, Praha 2000.

¹⁷⁰ Hayden WHITE, *Metahistorie. Historická imaginace v Evropě devatenáctého století*, Brno 2011.

¹⁷¹ Zde uvádíme pouze díla ze sedmdesátých let 20. století, která byla vydaná i v českém překladu: Michel FOUCAULT, *Diskurs, autor, genealogie*, Praha 1994; TÝŽ, *Dohlížet a trestat. Kniha o zrodu vězení*, Praha 2000; TÝŽ, *Je třeba bránit společnost. Kurz na Collège de France 1975 – 1976*, Praha 2005; TÝŽ, *Zrození biopolitiky. Kurz na Collège de France 1978 – 1979*, Brno 2009, TÝŽ, *Dějiny sexuality I. Vůle k vědě*, Praha 1999.

¹⁷² Podrobně Doris BACHMANN[OVÁ]-MEDICK[OVÁ], *Cultural Turns. Neuorientierung in den Kulturwissenschaften*, Reinbek bei Hamburg 2006. K tomu srov. Victoria E. BONELL[OVÁ] – Lynn HUNT[OVÁ] (eds.), *Beyond the Cultural Turn: New Directions in the Study of Society and Culture*, Berkley 1999.

¹⁷³ K vývoji kulturních dějin podrobně M. LENDEROVÁ, *Kulturní dějiny?*, s. 7 – 26; P. BURKE, *Co je kulturní historie?*.

kulturních dějin, jež přinesli dva muži, pohybující se v rozdílných společenskovedních vodách: Britský historik Peter Burke je popsán jako „*dějiny idejí a uměleckých děl dané sociální skupiny a místo takových idejí a uměleckých děl ve způsobu života oné sociální skupiny*“,¹⁷⁴ zatímco rakouský filozof a sociolog Oliver Marchart stručně konstatoval, že v centru jejich zájmu stojí „magický trojúhelník“, jehož tři strany tvoří kultura, moc a identita.¹⁷⁵

Pokud přijmeme vidění Olivera Marcharta, umožní nám tak zvaná nová kulturní studia nahlížet na vztah šlechty a umění v „dlouhém“ 19. století v nečekaných souvislostech. Na šlechtickou aktivitu v kulturní a umělecké sféře tak můžeme pohlížet jako na prostředek formování moci a identity příslušníků a příslušnic šlechtické společnosti – lépe řečeno, šlechtici a šlechtičny mohli různá umělecká díla využívat k potvrzení staletí trvajících, elitního společenského postavení a skrze svou stavební aktivitu, skrze malířská plátna a grafické listy, skrze svou podporu nadaných umělců mohli rozmanitými způsoby znovu a znovu definovat své šlechtictví.

2.7.2 ČLOVĚK V CENTRU DĚNÍ. MIKROHISTORIE, HISTORICKÁ ANTROPOLOGIE A „NOVÁ BIOGRAFIE“

Do samotného středu našeho příběhu jsme postavili příslušníky jednoho hraběcího rodu, výrazné osobnosti, které svým životním stylem i myšlenkovým světem bezesporu přináležely ke svému šlechtickému stavu, ale zároveň v některých ohledech zažité konvence přestupovaly. Jinak formulováno, v centru našeho výzkumu stojí člověk, což v kontextu současné historiografie vyvolává jakýsi podmíněný reflex: v mysli většiny historiků a historiček automaticky vyvstane buď označení mikrohistorie, nebo spojení historická antropologie, případně obojí.

Sedmdesátá léta 20. století přinesla bouřlivou debatu o stávajícím stavu historického bádání a o historiografických metodách, přičemž v této diskuzi byly historické disciplíny konfrontovány s přístupy a poznatky (kulturní) antropologie, velké kritice bylo podrobena dobové pojetí sociálních dějin (soustředění se na ekonomickou historii a využívání kvantitativních analytických metod), projevilo se jisté rozčarování z tak zvaného velkého vyprávění, z tak zvaných velkých dějin a v neposlední řadě se ozývalo volání po návratu

¹⁷⁴ Citováno dle Jiří KROUPA, *Metody dějin umění. Metodologie dějin umění 2*, Brno 2010, s. 274.

¹⁷⁵ Oliver MARCHART, *Cultural Studies*, Konstanz 2008, s. 31.

člověka do dějinného vývoje, po poznání každodenního života a myšlenkového světa konkrétních mužů a žen.

Na danou debatu rozličnými způsoby reagovali badatelé napříč evropským i severoamerickým kontinentem a výsledkem jejich uvažování bylo vydání řady knih a esejů,¹⁷⁶ které „konstituovaly charakteristické znaky [nového metodického přístupu, tedy] mikrohistorie – jednak sledování jedné individuální postavy pohybující se v rámci dané lokality, jednak důraz na odlišnost této lokality od běžných dobových poměrů.“¹⁷⁷ Mikrohistorie, obzvláště v italském pojetí, tedy obrátila svou pozornost k „obyčejným lidem“, avšak stranou jejího zájmu nezůstaly ani přední osobnosti, byť v jejich případech se zkoumaly jen pozapomenuté části jejich životních příběhů.¹⁷⁸

Přestože by se mohlo zdát, že výzkumu šlechty nemá výše popsany přístup co nabídnout, přinejmenším jeden obecný přínos mikrohistorie musíme zmínit: Mikrohistorické exkurzy potvrzují, nebo naopak vyvracejí naše představy o minulosti, o fungování předcházejících společností a sociálních skupin a také o (každodenním) životě dřívějších dob.¹⁷⁹

Přístupy mikrohistorie nebyly zcela uspokojivé. A tak historici, kteří chtěli svou pozornost soustředit na člověka a jeho svět, hledali další a další možnosti, jak se svému hrdinovi či své hrdince ještě více přiblížit. Jednu z cest představovala a představuje historická antropologie. Ta se začala formovat na počátku osmdesátých let minulého století, avšak do historického bádání razantně vstoupila o deset let později. Tento přístup „staví konkrétního člověka s jeho jednáním, myšlením, pocity a utrpením do středu historické analýzy.“¹⁸⁰ Respektive ústředním zájmem historické antropologie se stalo individuum. Na jedince je nahlíženo ve třech základních rovinách (člověk v kulturní krajině, člověk v sociálním prostoru a konečně člověk v civilizačních procesech)¹⁸¹ a ty lze dále rozvíjet a sledovat podrobněji (z možností, které historická antropologie nabízí a které byly reflektovány i v českém prostředí, jen

¹⁷⁶ Pro konkrétní díla viz P. BURKE, *Co je kulturní historie?*, s. 61 – 64.

¹⁷⁷ G. G. IGGERS, *Dějepisectví*, s. 104.

¹⁷⁸ Josef GRULICH, *Zkoumání maličkostí (Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie)*, Český časopis historický 99, 2001, s. 519 – 546, zde s. 523 – 524.

¹⁷⁹ Parafrázováno dle TAMTĚŽ, s. 545.

¹⁸⁰ Richard van DÜLMEN, *Historická antropologie. Vývoj – problémy – úkoly*, Praha 2002, s. 11.

¹⁸¹ K historické antropologii, k jejím teoretickým základům, k jejím tématům, ke kritické reflexi i ke konkrétním příkladům více Gert DRESSEL, *Historische Anthropologie. Eine Einführung*, Wien – Köln – Weimar 1996; R. van DÜLMEN, *Historická antropologie*; Zdeněk R. NEŠPOR – Jan HORSKÝ, *Historická antropologie? Metodologické problémy a paradoxy na pomezí dějepisectví, sociologie a sociální antropologie*, Kuděj 6, 2004, č. 1, s. 61 – 81; Martin NODL – Daniela TINKOVÁ (edd.), *Antropologické přístupy v historickém bádání*, Praha 2007; Lucie STORCHOVÁ (ed.), *Conditio humana či historická proměna? Koncepty historické antropologie a teoretická reflexe v současné historiografii*, Praha 2007.

připomínáme problematiku přechodových rituálů a ritualizovaného chování,¹⁸² otázku vztahu člověka k vlastnímu tělu a hygieně¹⁸³ nebo téma disciplinace a s ní svázané téma člověka na okraji společnosti¹⁸⁴).

Z našeho úhlu pohledu (z pohledu badatelky, věnující se urozené společnosti „dlouhého“ 19. století) otevřela historická antropologie jiné zásadní téma a tím je identita jedince, respektive reprezentace sebe sama a aktivní budování vlastního obrazu v očích těch druhých, a to skrze připomínání vlastní urozenosti, sňatkové strategie, okázalý životní styl, skrze architektonické řešení rodinných sídel, nebo dokonce kultivaci rodových panství či skrze (dvorskou) kariéru.¹⁸⁵

Jak bylo v přecházejícím textu naznačeno, mikrohistorie a historická antropologie byly metodami inovativními, které do historického výzkumu navrátily člověka a které ve vztahu ke konkrétnímu jedinci, či skupině lidí otevřely nová, z pohledu vědců, ale i čtenářů atraktivní témata, ovšem v případě studia individuálního vztahu šlechticů a šlechticů k výtvarným uměním v „dlouhém“ 19. století mají oba přístupy mnohé limity, a proto se jeví jako nezbytné hledat další inspiraci.

Jisté vodítko může poskytnout tak zvaná nová biografie. Tento přístup navazuje na tradiční zpracování životních příběhů významných mužů a žen. Přízvisko nová naznačuje, že ti, kteří si tento metodologický přístup zvolili, se oprostili od klasického chronologického vyprávění, kdy se rok po roce, měsíc po měsíci, den po dni popisovaly více či méně významné události

¹⁸² Na tomto místě připomínáme pouze práce, které se dotýkají (raně novověkého) šlechtického prostředí, např. Martin HOLÝ, *Křest ve šlechtickém prostředí českých zemí na prahu novověku*, Historická demografie 28, 2004, s. 15 – 33, Pavel KRÁL, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004; Václav BŮŽEK, *Symboly rituálu. Slavnostní vjezd Ferdinanda I. do Prahy 8. listopadu 1558*, in: Luděk Březina – Jana Konvičná – Jan Zdichynec (edd.), *Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.*, Praha 2006 s. 112 – 128; V. GRUBHOFFER, *Pod závojem*.

¹⁸³ Viz např. Daniela TINKOVÁ, *Zákeřná mefítis. Zdravotní policie a veřejná hygiena v pozdně osvícenských Čechách*, Praha 2012; Milena LENDEROVÁ – Vladan HANULÍK – Daniela TINKOVÁ (edd.), *Dějiny těla. Prameny koncepty, historiografie*, Červený Kostelec 2013; TITIŽ, *Tělo mezi medicínou a disciplínou. Proměny lékařského obrazu a ideálu lidského těla a tělesnosti v dlouhém 19. století*, Praha 2014.

¹⁸⁴ Např. Daniela TINKOVÁ, *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, Praha 2004; Pavel HIML, *Zrození vagabunda. Neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2007; Pavel MATLAS, *Shovívavá vrchnost a neukáznění poddaní? Hranice disciplinace poddaného obyvatelstva na panství Hluboká nad Vltavou v 17. a 18. století*, Praha 2011; Jaroslav DIBELKA, *Obranné strategie mužů a žen obviněných ze smilstva a cizoložství. Panství Třeboň na přelomu 17. a 18. století*, České Budějovice 2012.

¹⁸⁵ Tyto otázky byly v českém prostředí řešeny zejména na půdorysu renesanční a barokní společnosti. Viz Pavel R. POKORNÝ – Pavel PREISS, *Zámek Duchcov. Valdštejnská rodová galerie. Václav Vavřinec Reiner: Obrazy a fresky*, Praha 1992; *Sál předků na zámku ve Vranově nad Dyjí*, Brno 2003; Jiří KUBEŠ, *Reprezentační funkce sídel vyšší šlechty z českých zemí (1500 – 1740)*, České Budějovice 2005 (Disertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Historický ústav); Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007; Rostislav SMÍŠEK, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009.

v životě významných mužů a pozoruhodných žen, a že se rozhodli přibližovat osudy daného jedince jinak – na životní pouť vybraného muže či vybrané ženy se dívají z různých perspektiv a líčí ji v rozličných kontextech. Badatelé a badatelky zkoumají rozmanité životní role dané osobnosti (za vše jmenujeme roli dítěte, úlohu manžela či manželky, roli rodičovskou), všímají si postavení člověka v náboženské obci, sledují životní pouť individua ve vztahu k místům jeho pobytu (pro příklad šlechtic jako pozemkový vlastník a jeho role ve vztahu k obyvatelům panství), studují pozici člověka v rámci jeho sociální skupiny a jeho společenské kontakty a dokonce si všímají tak zvaného druhého života.¹⁸⁶

Pojetí tak zvané nové biografie výrazným způsobem překračuje hranice pozitivisticky laděných životopisů a je velmi atraktivní, protože se v něm tak nějak mimoděk prolínají přístupy mikrohistorie a historické antropologie. „Nová biografie“ kromě chronologického hlediska zohledňuje hledisko každodenního života, hledisko sociální, respektive sociologické nebo hledisko antropologické.

2.7.3 HISTORICKÁ SOCIOLOGIE/SOCIOLOGIZUJÍCÍ HISTORIE A MOŽNOSTI STUDIA ŠLECHTY V KONTEXTU CELÉ SPOLEČNOSTI

Přestože historici 19. století o šlechtě, respektive aristokracii dané doby rádi hovoří jako o uzavřené společnosti, nelze zapomenout na to, že urození muži a ženy tvořili pouze jednu ze složek společenského systému. Jejich jednání a chování se odvíjelo od vnitřního vývoje této sociální skupiny (proměna česko-rakouské společnosti na základě společenského vývoje ve střední a západní Evropě, na základě konfrontace se šlechtickou kulturou za hranicemi podunajské monarchie, na základě dění na císařském dvoře ve Vídni a uvnitř samotné habsburské dynastie) a bylo ovlivňováno vývojem v dalších společenských skupinách (bohatnoucí měšťané či podnikatelé a proměna jejich společenského, potažmo sociálního chování či životního milieu). Abychom byli s to lépe pochopit a popsat chování jedince i jednání celé společenské skupiny (což se zdá jako potřebné, nosné a zajímavé), měli bychom pozornost obrátit k sociologickým teoriím, respektive k historizující sociologii zvláště německé a francouzské provenience.

¹⁸⁶ Za příklad takto pojatého životopisu mohou posloužit následující práce Pavel PREISS, *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Praha – Litomyšl 2003²; Ewald FRIE, *Friedrich August Ludwig von der Marwitz 1777 – 1837. Biographien eines Preußen*, Paderborn 2001; M. LENDEROVÁ, *Tragický bál*.

Prvním ze sociologů, již zásadním způsobem ovlivnili historické bádání, byl Norbert Elias se svými pracemi *Die höfische Gesellschaft*¹⁸⁷ a *Über den Prozess der Zivilisation*.¹⁸⁸ V prvním z uvedených děl sledoval problematiku struktury moci a jejího symbolického řádu, zkoumal vztahy na královském dvoře a racionalitu dvorského způsobu života. V druhé publikaci rozvedl své teze do dalších rozměrů – na základě detailního studia lidského chování, na základě proměn způsobu chování horních vrstev společnosti přiblížil postupnou kultivaci společnosti jako celku a vytváření nových standardů chování, myšlení a cítění (tedy onen civilizační proces) i to, jakým způsobem se tento vývoj promítl do chodu celých států.¹⁸⁹

Jürgen Habermas, další z německých sociologů, obohatil v šedesátých letech minulého století nejen sociologická, ale i historická studia o problematiku veřejného (a s ním úzce souvisejícího soukromého) prostoru. Ve své knize *Strukturální přeměna veřejnosti*¹⁹⁰ se soustředil na proměnu společnosti na přelomu 18. a 19. století a na roli tak zvané střední třídy – buržoazie – v ní, přičemž z pohledu obce historické se jeví jako nejzajímavější Habermasovy úvahy o podobě veřejného vystupování, respektive problematika veřejné reprezentace od středověku do Velké francouzské revoluce.¹⁹¹

Třetím mužem, jenž je hoden pozornosti, je Niklas Luhmann, sociolog a teoretik vědy, který bývá považován za jednoho z neoriginálnějších německých myslitelů druhé poloviny 20. století. Dílo tohoto intelektuála je velice obsáhlé¹⁹² a v různých souvislostech se dotýká společnosti, respektive společenských a sociálních systémů.

Přestože mnozí kritici tomuto profesorovi Bielefeldské univerzity vytýkali, že jsou jeho texty těžko srozumitelné, že jsou obtížně uchopitelné a nadto že mají (přínejmenším z pohledu sociologického) mnoho nedostatků, je potřeba vyzdvihnout kladné a navýsost zajímavé stránky jeho prací. Niklas Luhmann odmítl tradiční pohled na společnost, pohled,

¹⁸⁷ Norbert ELIAS, *Die höfische Gesellschaft. Untersuchungen zur Soziologie des Königtums und der höfischen Aristokratie*, Neuwied 1969.

¹⁸⁸ TÝŽ, *Über den Prozess der Zivilisation I – II*, Bern – München 1969² (v této práci jsme však vyšli z českého vydání *O procesu civilizace I – II*, Praha 2006 – 2007).

¹⁸⁹ K Norbertu Eliasovi, jeho civilizační teorii a její recepci více Austin HARRINGTON a kol., *Moderní sociální teorie. Základní témata a myšlenkové procesy*, Praha 2006, s. 201 – 204; Jiří ŠUBRT – Jan BALON, *Soudobá sociologická teorie*, Praha 2010, s. 74 – 82; P. BURKE, *Co je kulturní historie?*.

¹⁹⁰ Jürgen HABERMAS, *Strukturální přeměna veřejnosti. Zkoumání jedné kategorie občanské společnosti*, Praha 2000.

¹⁹¹ K Jürgen Habermasovi a k jeho dílu i kritické recepci více A. HARRINGTON a kol., *Moderní sociální teorie*, s. 227 – 229; J. ŠUBRT – J. BALON, *Soudobá sociologická teorie*, s. 143 – 153. Ke kritickému zhodnocení z pohledu historiografie srov. I. CERMAN, *Šlechtická kultura*, s. 8 – 11.

¹⁹² V průběhu svého života vydal více než třicet knih. V českém překladu jsou k dispozici následující tituly: Niklas LUHMANN, *Láska jako vášeň. Paradigm lost*, Praha 2002; TÝŽ, *Sociální systémy. Nárys obecné teorie*, Brno 2006; TÝŽ, *Realita masmédií*, Praha 2014; TÝŽ, *Náboženství společnosti*, Praha 2015.

který ji chápal v rámci území, klíčových institucí národního státu, jednotné kultury a kolektivních hodnot. Moderní společnost naopak pokládal za vnitřně roztržčenou, lépe řečeno považoval ji za souhrn rozmanitých (sociálních) systémů, které vznikají a zanikají, které si vytváří vlastní struktury a které mezi sebou komunikují.¹⁹³

Z pohledu historických věd by se za nejpodnětější dalo označit Luhmannovo pojetí rozdílu. Podle německého myslitele společnost nedokáže reprezentovat sebe samu, takže se vždy vůči někomu či něčemu vymezuje.¹⁹⁴

Ačkoliv mají české společenské vědy tradičně nejbližší k prostředí německému, není možné opominout ani inspirace francouzské. Právě ze „země galského kohouta“ pocházela jedna z nejvýraznějších osobností moderních humanitních věd, a to Pierre Bourdieu, který taktéž významně obohatil bádání o společnosti a jejím fungování.

Přestože historici čas od času směřují svůj zájem ke konceptu habitu a s ním úzce provázaného konceptu pole,¹⁹⁵ větší pozornosti a reflexe se dočkal Bourdieuův pohled na kapitál. Francouzský sociolog ve své práci rozvinul klasickou marxistickou teorii ekonomického kapitálu a to tak, že prezentoval a definoval další, neméně důležité kapitály, a sice kapitál kulturní, sociální a symbolický.

Hovoří-li Pierre Bourdieu o sociálním kapitálu, pak jej chápe jako souhrn zdrojů, které může určitá osoba použít, protože udržuje těsné kontakty s dalšími lidmi. Jinými slovy řečeno, v jeho podání jde o souhrn užitečných sociálních kontaktů, styků a známostí. Z hlediska historických věd se jako „užitečná kategorie“ ukázal kapitál symbolický. V pojetí francouzského sociologa představuje symbolický kapitál takové kategorie, jakými jsou čest, prestiž a vážnost, které jsou rozvíjeny a využívány na základě neustálého připomínání a zdůrazňování symbolů, znamení určitého statusu a distinktivních znaků.¹⁹⁶

Jak s kapitály ve vztahu ke šlechtické společnosti nejen předminulého věku naložit, naznačila již zmiňovaná Monique de Saint Martinová, jež konstatovala, že: Sociální kapitál byl předáván uvnitř šlechtické rodiny a zahrnoval tradiční výchovu, potažmo vzdělávání (včetně návštěvy prestižních a vyhledávaných škol) a specifický způsob trávení volného času, přičemž to vše budovalo a udržovalo kontakty mezi členy a členkami šlechtické společnosti

¹⁹³ K Niklasi Luhmannovi více A. HARRINGTON a kol., *Moderní sociální teorie*, s. 374 – 376; J. ŠUBRT – J. BALON, *Soudobá sociologická teorie*, s. 154 – 163.

¹⁹⁴ A. HARRINGTON a kol., *Moderní sociální teorie*, s. 375.

¹⁹⁵ K tomuto více A. HARRINGTON a kol., *Moderní sociální teorie*, s. 298 – 306; J. ŠUBRT – J. BALON, *Soudobá sociologická teorie*, s. 173 – 175.

¹⁹⁶ Pierre BOURDIEU, *Teorie jednání*, Praha 1998.

v celé Evropě. Symbolický kapitál se vztahoval k celé šlechtické společnosti a čítal vědomí o slavné minulosti, hrdost na svou čest, či vědomí toho, že šlechtictví zavazuje.¹⁹⁷

2.7.4 PAMĚŤOVÁ STUDIA

Jako červená nit se celou předkládanou prací povine téma paměti – šlechtické i rodové. V této souvislosti je potřeba věnovat paměťovým studiím více pozornosti.

Peter Burke ve své proslulé práci o škole Annales¹⁹⁸ připomněl řadu inspirativních témat a podnětů, které z jejího prostředí vzešly. V části zaměřené na činnost francouzských historiků v osmdesátých letech 20. století vyzdvihl významný počín na poli moderních paměťových studií, edici Pierra Nory *Les lieux de mémoire*.¹⁹⁹ V sedmi svazcích tohoto díla jsou obsaženy sto třicet dvě studie, zabývající se konstituováním francouzského národa od dob Velké francouzské revoluce a věnující se symbolům národní identity, jakými byli a jsou trikolora, Marianne, Vítězný oblouk na Champs-Élysées, bitva u Verdunu anebo cyklistický závod Tour de France.

Ačkoli jsou *Les lieux de mémoire* „základním stavebním kamenem moderních paměťových studií,²⁰⁰ za hlavního teoretika (historické) paměti je označován Maurice Halbwachs se svým spisem *Les cadres sociaux de la mémoire*.²⁰¹ Na tuto práci rozdílnými způsoby reagovalo několik autorů z rozličných společenských disciplín. V centru jejich zájmu stála především Halbwachsova poněkud kontroverzní teze, že paměť mimo společnost není možná, tedy že existuje pouze kolektivní paměť.²⁰²

Moderní paměťová studia rychle zakotvila v české historiografii. Již v devadesátých letech minulého století vyšly první knihy věnované paměti, respektive mýtům a stereotypnímu uvažování o dějinách. Jednalo se o příspěvek Jiřího Raka *Bývali Čechové*²⁰³ a publikace literárního historika Vladimíra Macury *Šťastný věk, Znamení zrodu a Český sen*.²⁰⁴ V nich se

¹⁹⁷ M. de SAINT MARTIN[OVÁ], *Der Adel*, s. 27 – 31.

¹⁹⁸ Peter BURKE. *Francouzská revoluce v dějepisectví. Škola Annales (1929 – 1989)*, Praha 2004.

¹⁹⁹ Pierre NORA (ed.), *Les lieux de mémoire* I – VII, Paris 1984 – 1992.

²⁰⁰ Radmila Švaříčková-Slabáková upozornila také na anglické kořeny „memory studies.“ Radmila ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *O paměti, historii, vědomí a nevědomí*, *Dějiny – teorie – kritika* 4, 2007, s. 232 – 255, zde s. 233.

²⁰¹ Maurice HALBWACHS, *Les cadres sociaux de la mémoire*, Paris 1994.

²⁰² K Maurici Halbwachsovi a jeho dílu *Les cadres sociaux de la mémoire* Doubravka OLŠÁKOVÁ, *K diskusi o paměti v českém kontextu „druhého života“*, *Dějiny – teorie – kritika* 1, 2004, s. 269 – 280, zde s. 270 - 274; R. ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *O paměti*, s. 238. K reakcím a revizím Halbwachsových myšlenek D. OLŠÁKOVÁ, *K diskusi*, s. 276 – 278; R. ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *O paměti*, s. 239 – 244.

²⁰³ Jiří RAK, *Bývali Čechové. České historické mýty a stereotypy*, Praha 1994.

²⁰⁴ Vladimír MACURA, *Šťastný věk. Symboly, emblémy a mýty 1948 – 1989*, Praha 1992; TÝŽ, *Znamení zrodu. České národní obrození jako kulturní typ*, Jinočany 1995; TÝŽ, *Český sen*, Praha 1998.

zkoumaly nejpopulárnější české legendy 19. a 20. století (například mýtus svatého Václava, mýtus Bílé hory, mýtus Julia Fučíka). Autoři se zabývali konstituováním rozmanitých mýtů, sledovali proměnu vidění rozličných osobností a událostí v časovém horizontu a také se věnovali vnímání těchto legend v soudobé společnosti. Téma mýtu a stereotypu se dosud nevyčerpalo a je dodnes živé, jak ukázaly články v časopisu *Dějiny a současnost* z posledních let.²⁰⁵ Odlišný charakter měl počin Zdeňka Hojdy a Jiřího Pokorného *Pomníky a zapomínky*,²⁰⁶ který bývá přičleňován k průkopnickým dílům českých paměťových studií. V této práci byl zájem směřován nikoli jen k různým sochám a sousoším, ale k pomníkům jako symbolům, jako místům vzpomínky, úcty a také nenávisti, nebo chcete-li k pomníkům jako produktům určitého myšlení o dějinách.

Prezentace významu individua a vytváření vzpomínek v rámci obřadů spojených s pohřbem člověka se staly jedním z témat českých paměťových studií. Sledují se jak pohřební průvody, tak funerální památky – náhrobní desky či pomníky i rodinné hrobky.²⁰⁷ Výjimečnou pozici mezi nimi zaujímají příspěvky Jana Galandauera týkající se první světové války a vzpomínkových slavností.²⁰⁸

V české historiografii byla paměť podle francouzského vzoru zkoumána ve vztahu k 19. a 20. století. Co se předchozího období týče, paměti ve středověku se již v polovině devadesátých let minulého století věnoval Petr Čornej²⁰⁹ a na nový trend na počátku třetího tisíciletí reagoval přední odborník na raný středověk a teoretik Dušan Třeštík.²¹⁰

Paměťová studia se promítla i do prací zaměřených na období raného novověku – paměť však bývá úzce propojována se symbolickou komunikací a s rodinnou prezentací starobylosti a urozenosti. Toto uchopení je jasně patrné ve sborníku *Paměť urozenosti*.²¹¹ V něm je představeno šlechtické sídlo, jeho architektura i vnitřní zařízení jako jistý symbol urozenosti. Legendy i rodové genealogie jsou vnímány jako způsob přenosu informace ve šlechtické

²⁰⁵ Např. Ivan ŠEDIVÝ, *T. G. Masaryk: zrozen k mýtu. Chudý chlapec, který se proslavil*, *Dějiny a současnost* 29, 2007, č. 1, s. 14 – 16; Jakub RÁKOSNÍK, *Naše zlatá léta. Mýtus ekonomické vyspělosti první republiky*, *Dějiny a současnost* 30, 2008, č. 3, s. 14 – 16; Peter MACHO, *Bohatýr i mučedník. Mýtus Milana Rastislava Štefánika*, *Dějiny a současnost* 30, 2008, č. 7, s. 14 – 16.

²⁰⁶ Zdeněk HOJDA – Jiří POKORNÝ, *Pomníky a zapomínky*, Praha – Litomyšl 1996.

²⁰⁷ P. KRÁL, *Smrt*; Václav GRUBHOFFER, *Paměť rodu v zrcadle smrti. Funerální obřady v rodině Schwarzenbergů v občanské době*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 188 – 208; Roman PRAHL, *Umění náhrobku v českých zemích 1780 – 1830*, Praha 2004; J. VYBÍRAL, *Století*, s. 72 – 82.

²⁰⁸ Jan Galandauer se zabýval zejména bitvou u Zborova a jejím „druhým životem.“ Své poznatky zveřejnil v několika článcích a shrnul v Jan GALANDAUER, *2. 7. 1917. Bitva u Zborova*, Praha 2002.

²⁰⁹ Petr ČORNEJ, *Lipanské ozvěny*, Praha 1995.

²¹⁰ Dušan TŘEŠTÍK, *Mýty kmene Čechů (7. – 10. století). Tři studie ke „starým pověstem českým“*, Praha 2003; TÝŽ, *O dějinách a paměti*, *Dějiny – Teorie – Kritika* 1, 2004, s. 107 – 113.

²¹¹ V. BŮŽEK – P. KRÁL (edd.), *Paměť*.

společnosti, kdežto pravidelně zastávaný úřad odkazuje spíše k rodinné tradici. Pozornost je věnována také vztahu paměti a „posledních věcí člověka.“

Přestože se paměťová studia jeví jako pevně ukotvená v české historiografii, naráží na problematickou a nevyhraněnou terminologii. Objevuje se skupina pojmů, u nichž není zcela patrné, zda se mohou používat jako synonyma, nebo zda charakterizují odlišné věci.

Jako komplikovaná se jeví již sama paměť. V encyklopediích české provenience je paměť popisována z hlediska fyziologického a psychologického – je vnímána jako schopnost vybavit si předchozí události a zážitky.²¹² Pozoruhodné vymezení paměti se objevuje ve *Slovníku naučném*, kde byla paměť popsána jako znovuvzkříšená představa a částečně je ztotožněna s představivostí. Paměť je tu zároveň chápána jako celé lidské vědomí a jako podstata lidství.²¹³

Historik Jan Galandauer ovšem připomněl že „*paměť představuje přítomnost minulosti, její psychickou i intelektuální rekonstrukci, která má zajišťovat kontinuitu času a čelit stále změně, a tvoří základní prvek identity.*“²¹⁴ Do jisté míry podobné pojetí paměti přinesl i kulturní geograf Peter Howard: „*Existence posmrtného ocenění uchovala celé dědictví a veškeré věci (v tomto případě vzpomínky) jako poučení pro přítomnost.*“²¹⁵ „Guru paměťových studií“ Pierre Nora chápal paměť jako „historii druhého stupně,“ kterou definuje jako „*historii v rozmanitých vyjádřeních [...] zajímavějších se více o důsledky než o příčiny; [...] zajímavější se více o jejich znovuvyužití a stále zneužívání i jejich vliv na následující existenci než o «wie ist eigentlich gewesen»; zajímavější se více o způsob ustanovování a předávání tradic než o tradice samotné.*“²¹⁶

V naší práci se bude skloňovat hlavně spojení rodová paměť. Tu vnímáme jako formu historického (po)vědomí o časově vzdálených událostech, jež přispěly k větší slávě rodu, ke zvýšení prestiže a společenského postavení rodiny, eventuálně k rozšíření majetku.

Paměť bývá chápána i jako zastřešující výraz pro legendy, mýty a tradice. Legendu nelze v pojetí paměťových studií chápat jako prostou pověst, výtvar lidové kultury a slovesnosti, ale spíše na ni musíme nahlížet jako na specifický druh „druhého života“, který je svázán s dávnou minulostí, o níž nemáme spolehlivé zprávy. Mýtus je standardně vnímán jako báje,

²¹² *Ottův slovník naučný* XIX, Praha 1902, s. 128 – 129; *Masarykův slovník naučný* V, Praha 1931, s. 487; *Komenského slovník naučný* VIII, Praha 1938, s. 494.

²¹³ *Slovník naučný* VI, Praha 1867, s. 64.

²¹⁴ J. GALANDAUER, 2. 7. 1917. *Bitva*, s. 99.

²¹⁵ Peter HOWARD, *Heritage. Management, Interpretation, Identity*, London – New York 2003, s. 95.

²¹⁶ Ho Tai HUE-TAM, *Remembered Realms. Pierre Nora and French National Memory*, *The American Historical Review* 106, 2008, s. 906 – 922.

smyšlenka mající symbolický význam, avšak v koncepci paměťových studií jsou mýtem spíše stereotypní úvahy o osobnostech a dějinných událostech.

Co se tradice týče, toto slovo můžeme vnímat několika způsoby: tradice jako ústní vyprávění o nějaké události,²¹⁷ tradice jako synonymum folkloru,²¹⁸ anebo tradice jako společenský jev vycházející ze vzpomínek na minulé chování určité společenské skupiny a určující soudobé formy chování, jinými slovy tradice jako dlouhodobě ustálená zvyklost.²¹⁹ Doubravka Olšáková nadto upozorňuje na definici Erica Hobsbawma, podle kterého je tradice „*souhrn zvyklostí [...], který se pokouší opakováním, [...] vštípit určité hodnoty a určité normy.*“²²⁰ Zároveň se tu upozorňuje na potřebu odlišit tradici od zvyku a ustálených konvencí. Tradici v našem případě chápeme jako souvislé pokračování jakékoli činnosti a aktivity (jak společenské, tak politické), a to minimálně ve třech po sobě následujících generacích.

V neposlední řadě nesmíme zapomenout na vztah paměti a historie, jenž je vnímán jako rozporuplný, neboť řečeno slovy Pierra Nory: „*Paměť je život, je citová a kouzelná, proto se snáší pouze s těmi detaily, které jí vyhovují, žije se vzpomínkami, které jsou nejasné, rozporné, obecné nebo nestálé, je náchylná ke všem přenosům, zastíráním, škrtnutím i projekcím. Historie je neúplná rekonstrukce toho, co už není, je to obraz minulosti.*“²²¹

Spolu s historickým vědomím, povědomím a pamětí se v posledních letech stále častěji objevuje i spojení „místo paměti“. To lze chápat jako místo spojené s významnou událostí, která se v jisté symbolické rovině zapsala do povědomí většiny obyvatelstva dané oblasti.

Při zkoumání „míst paměti“ narážíme na jedno úskalí – tato místa se liší svým významem. Existují nadnárodní „místa paměti“ (jako příklad uveďme Waterloo a Osvětim) a národní „místa paměti“ (v českém prostředí jako příklad poslouží bělohorská pláň, ve francouzském Verdun, ve španělském Guernica). Vedle nich stojí regionální a lokální „místa paměti“, to jest místa mající hlubší význam pro určitou komunitu (v případě šlechtických rodů to mohou být rodinná sídla a hrobky, v případě vesnic boží muka a drobné křížky). V neposlední řadě nesmíme opominout ani ryze soukromá „místa paměti“.

V souvislosti s „dlouhým“ 19. stoletím můžeme najít několik typů „míst paměti“. Z předchozích epoch, zejména z doby barokní zůstala „církevní místa paměti“, významná i méně známá poutní místa svázaná se životem uctívaných světců či se zázraky.

²¹⁷ *Slovník naučný* IX, Praha 1888, s. 534; *Komenského slovník naučný* X, Praha 1938, s. 355.

²¹⁸ *Ottův slovník naučný* XXV, Praha 1906, s. 625 – 626.

²¹⁹ *Masarykův slovník naučný* VII, Praha 1933, s. 318 – 319.

²²⁰ D. OLŠÁKOVÁ, *K diskusi*, s. 277.

²²¹ R. ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *O paměti*, s. 234 a 237.

V době vypjatého nacionalismu se do popředí zájmu dostala „vlastenecká místa paměti“, místa spojená se slovanskou anebo staročeskou mytologií a bájeslovím i s významnými historickými událostmi, která se postupem času stávala místy celonárodního setkávání, respektive místy manifestace českého vlastenectví. Takovými „místy paměti“ byly spíše přírodní útvary, zejména hory jako Říp, Blaník či Tábor.²²²

Pokud jde o šlechtická „místa paměti“, právě ta prošla v 19. století značnými změnami. Původně byla tato místa přístupná omezené skupině zasvěcených a znalých, ovšem od druhé poloviny „dlouhého“ 19. století byla otevírána veřejnosti, aby šířila (po)vědomí o významu aristokratického rodu ve všech společenských vrstvách.

S „místy paměti“ byly svázány výrazné dějinné momenty anebo osudy proslulých osobností. Návštěvy takových míst byly inspirovány obyčejnou zvědavostí, hlubokým zájmem o dějiny anebo nějakou legendou, která byla v dané době akceptována. Tím se dostáváme k otázce „druhého života.“ Koncept „druhého života“ se vztahuje k významné osobnosti anebo události a sleduje vnímání historických momentů v soudobé společnosti (pracuje na základě zkoumání historického vědomí a historického povědomí). S ohledem na výše uvedené lze „druhý život“ ztotožnit s (historickou) pamětí.

²²² K horám jako místům paměti podrobně Eduard MAUR, *Paměť hor. Šumava – Říp – Blaník – Hostýn – Radhošť*, Praha 2006.

3 BUQUOYOVÉ MEZI STŘEDOVĚKEM A MODERNÍ DOBOU. HISTORICKÁ PAMĚŤ LONGUEVAL-BUQUOYŮ

Longueval-Buquoyové se od poloviny 18. století do vypuknutí první světové války významně angažovali v kulturním, uměleckém a společenském životě podunajské monarchie. Jejich aktivita byla svázána s dobovou šlechtickou mentalitou i s očekávanými modely chování, byla spojena s osobními zálibami hrabat a hraběnek, avšak lze na ni nahlížet také jako na připomenutí tradice, jako na vzpomínku na drahé předky, jako na jednu z možností, jak připomínat či budovat věhlasnou buquoyskou minulost či budovat rodovou paměť.

Formování povědomí o dobách minulých jak u Buquoyů samotných, tak u veřejnosti (nejprve kultivované, později široké) trvalo celá desetiletí, či spíše staletí. Výsledkem takového snažení bylo, a do značné míry dosud je, ustálené vidění hraběcí rodiny. Před námi vyvstává podobizna aristokratů s obtížně vyslovitelným jménem, kteří po roce 1620 rozmnožili původní rodové statky v hrabství Artois o oblasti v Království českém a usadili na panstvích z rožmberského a švamberského dědictví. Spatříme muže a ženy, zůstávající v Čechách ve stínu svých urozených sousedů, mocných Schwarzenbergů a starožitných Czerninů, navzdory tomu, že oni sami patřili ke starobylé evropské šlechtě. A vidíme rod, z jehož členů jsou dodnes nejčastěji připomínáni císařský generál Karel Bonaventura, věrný služebník domu habsburského a jeden z vítězů bělohorské bitvy, či talentovaný vědec Jiří František.²²³

Obrysy tohoto obrazu hraběcího rodu, nebo spíše zjednodušeného pohledu na něj, byly načrtnuty v první polovině osvíceného věku. Rozličné stereotypy, případně mýty, se rozvíjely v následujících obdobích, v době, kdy se slova stala jedním z nejučinnějších nástrojů rodové reprezentace.

3.1 UTVÁŘENÍ OBRAZU BUQUOYŮ

Devatenácté století se neslo ve znamení zásadních změn. Ty mimo jiné vedly k proměně společnosti a k formování nových sociálních skupin, toužících po moci a vlivu. Přirozenou

²²³ Viz Meyers *enzyklopädisches Lexikon* V, Mannheim 1972⁹, s. 134; Heribert STURM (Hrsg.), *Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Länder* I, Wien – München 1979, s. 169 – 170; *Malá československá encyklopedie* I, Praha 1984, s. 619; *Brockhaus Enzyklopädie* IV, Mannheim 1987¹⁹, s. 191; Leo SANTIFALLER – Eva OBERMAYER[OVÁ]-MARNACH[OVÁ] (Hrsg.), *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815 – 1950* I, Wien 1993², s. 127; P. MAŠEK, *Modrá krev*, s. 35 – 37; P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 376 – 426; P. MAŠEK, *Šlechtické rody* I, s. 125.

reakcí dosavadních elit, a zejména tak zvané první společnosti,²²⁴ bylo hájení vedoucích pozic a obrana předního postavení před, nebo lépe řečeno mezi bohatými podnikateli, schopnými finančníky a moderními politiky.

Jednou z cest, jimiž si chtěla aristokracie v novém světě udržet získaná privilegia, bylo připomínání význačné minulosti, vyzdvihování zásluh o habsburské soustátí, či oslavování činů předků. „Hledání ztraceného času“ bylo ještě umocněno ideami sentimentalismu, romantismu a historismu, projevujícími se hlubokým vztahem ke středověku, vlasteneckým zájmem o krajinu a její kulturní dějiny, nebo bádáním o událostech a aktérech dob minulých.

Výsledkem čtení starých tisků, studia dobových pramenů institucionální povahy a bádání ve šlechtických archivech se staly monograficky pojaté práce, články v (populárně-naučných) časopisech, případně v denním tisku, hesla v různých naučných slovnících, a to z per předních historiků, rodových archivářů, nebo zaměstnanců panství.

Co se konkrétně jihočeské hraběcí rodiny týče, její dějiny a slovní zástupce přibližovaly od 18. století rozličné encyklopedie. Jméno Buquoy, eventuelně Bucquoi či Longueval nechybělo v lexikonu saského knihkupce a vydavatele Johanna Heinricha Zedlera,²²⁵ v rakouských encyklopedických projektech,²²⁶ v příručkách z lipského nakladatelského domu Brockhaus,²²⁷ v belgické *Biographie nationale*,²²⁸ ve francouzských encyklopediích²²⁹ a samozřejmě ve dvou nejstarších naučných slovnících české provenience.²³⁰

Ve většině slovníků bylo heslo Longueval-Buquoy pojato ve stejném duchu. Čtenářům byly popsány kořeny rodu na hranicích dnešních francouzských regionů Pikardie a Nord-Pas-de-Calais a také buquoyská cesta katolickou Evropou. Poté následoval výčet rytířů a hrabat, avšak jen některým z nich bylo vyhrazeno více řádků: Za muže hodné pozornosti byli

²²⁴ K problematice „první společnosti“ blíže např. H. STEKL, *Österreichische Aristokratie*; William D. GODSEY, *Quartering and Kinship. The Social Composition of the Habsbourg Aristocracy in the Dualist Era*, *Journal of Modern History* 71, 1999, s. 56 – 104.

²²⁵ *Grosses vollständiges Universal-Lexicon aller Wissenschaften und Künste* IV, Halle – Leipzig 1733, s. 1943; XVIII, Halle – Leipzig 1738, s. 387 - 389; LXVIII, Halle – Leipzig 1754 (= Supplementum), s. 1006 – 1008.

²²⁶ *Österreichische National-Encyklopädie oder alphabetische Darlegung des wissenwürdigsten Eigenthümlichkeiten des österreichischen Kaiserthumes* I, Wien 1835, s. 411 – 413; Constant[in] von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthumes Oesterreich* II, Wien 1857, s. 208 – 211.

²²⁷ *Allgemeine Deutsche Real-Encyklopädie für die gebildeten Stände. Conversations-Lexikon* III, Leipzig 1864¹¹, s. 868 – 869; *Brockhaus' Konversations-Lexikon* III, Leipzig – Berlin – Wien 1898¹⁴, s. 745 – 746.

²²⁸ *Biographie nationale de Belgique* XII, Bruxelles 1893, sloupec 360 – 372.

²²⁹ *Nouvelle biographie universelle depuis les temps les plus reculés jusqu'à nos jours* VII, Paris 1852, sloupec 715 – 717; Pierre LAROUSSE (ed.), *Grand dictionnaire universel du XIXe siècle* II, Paris 1867, s. 1382; *Dictionnaire historique et archéologique du département Pas-de-Calais* II, Arras 1874, s. 14 – 46.

²³⁰ František Ladislav RIEGER (ed.), *Slovník naučný* I, Praha 1860, s. 991 – 992; *Ottův slovník naučný* IV, Praha 1891, s. 943 – 944.

považování Maxmilián, první nositel hraběcího titulu, Karel Albert, věrný služebník španělských králů a rytíř Řádu zlatého rouna, nebo Karel Filip, povýšený do knížecího důstojenství. Mezi přední osobnosti rodu byl zahrnut také Jiří František, přírodovědec, originální myslitel a tehdejší hlava domu buquoyského.

Podrobnější biografický přístup zvolili autoři hesel v *Biographie nationale de Belgique*, ve Wurzbachově *Biographisches Lexikon des Kaiserthumes Oesterreich*, v *Nouvelle biographie universelle*, vydávané pařížským nakladatelstvím bratří Firmin Didotů, a *Grand dictionnaire universel*, jenž měl na starosti Pierre Larousse. Vedle svrchu uvedených Maxmiliána a Jiřího Františka byl širší veřejnosti představen také hrabě Jan Nepomuk, výrazná osobnost česko-rakouské šlechtické společnosti v době osvícenství a muž proslulý svými sociálními reformami.

Největší pozornosti ze strany „encyklopedistů“ se však dočkal generál Buquoy – ten nechyběl v žádné příručce vytištěné od třicátých let 18. století. Podle všech lexikonů se tento vojevůdce osvědčil ve službách jak španělských, tak rakouských Habsburků a jeho jméno bylo pevně svázáno s ozbrojenými konflikty mezi katolickou a protestantskou částí evropského kontinentu.

Ve známých slovnících západo- a středoevropské provenience přibližovali rod Buquoyů rozmanití autoři – přední historici, středoškolské profesori i dnes neznámí tvůrci. Na regionální úrovni se obdobného úkolu, tedy představení Longueval-Buquoyů, chopil Antonín Teichl,²³¹ jenž měl na hraběcí rodinu úzkou vazbu. Po část svého života byl tento muž novohradským archivářem a vedle toho se po celý život zajímal o minulost jižních Čech. Plodem jeho práce se staly dějiny novohradského panství a v nich věnoval vrchnosti nemalý prostor.²³² Podobnost s encyklopedickými hesly spočívala v tom, že Antonín Teichl v chronologickém pořadí přiblížil členy hraběcího rodu. Rozdílná však byla délka jednotlivých záznamů – většině mužů vyhradil hraběcí zaměstnanec několik odstavců a v nich vylíčil roli hrabat ve „velkých“ dějinách i jejich skutky, mající zvláštní význam pro jihočeské panství.

Teichlovo dílo bylo publikováno až na sklonku 19. století, avšak v buquoyském prostředí nebylo prací ojedinělou. Mezi písemnostmi, uloženými v Rodinném archivu Buquoyů, se

²³¹ Antonín Teichl (1837 – 1913) pocházel z rodiny, která Buquoyů sloužila od poloviny 18. století. I on vstoupil do hraběcích služeb a postupně se propracoval až na pozici ředitele panství. K němu a jeho archivářské činnosti podrobněji *Státní archiv v Třeboni. Průvodce po archivních fondech IV*, Praha 1959, s. 103 – 104.

²³² Anton TEICHL, *Geschichte der Stadt Gratzen mit theilwieser Berücksichtigung der Herrschaft Gratzen*, Gratzen 1888, s. 53 – 64.

nachází také *Histoire de l'illustre Maison de Longueval-Vaux-Buquoy*,²³³ kterou patrně mezi koncem padesátých a počátkem osmdesátých let předminulého století sepsal anonymní autor. Ten se zabýval životy středověkých rytířů, jejich úspěchy na bitevních polích a výhodnými sňatky s příslušnicemi předních evropských rodů. A dále vyzdvihoval bojovníky z počátku novověku. Hrabatům, žijícím v 18. a 19. století, však bylo vyhrazeno jen několik vět a řádků.²³⁴

3.2 TŘI „ŽIVÉ OBRAZY“ Z RODOVÝCH DĚJIN

Historie jednotlivých šlechtických rodů nebyla jen předmětem zájmu historiografů a kultivovaných vzdělanců. Vědění o dějinách rodiny, povědomí o kořenech vlastní urozenosti, znalost erbovních pověstí a skvělých činů pradědů – to vše bylo nedílnou součástí historického vědomí šlechtických rodů již ve středověku a raném novověku.²³⁵ Zájem o vlastní minulost v urozeném prostředí neutichal ani v 19. století, v době, kdy se „vědomí tradice [stalo] jedním ze základních prvků myšlení šlechtice [...], urozenost a starobylost rodu hodnotami, které navzdory proměnám společnosti stále vyznával.“²³⁶

Tak jako příslušníci dalších aristokratických rodin se Longueval-Buquoyové postupně seznamovali se svými předky a poznávali svou historii. V rámci budování rodinné paměti a vědomí o význačnosti rodu se buquoyská hrabata obracela zejména ke třem etapám své minulosti, které považovala za důležité – k počátkům rodu ve středověku, k době generála Karla Bonaventury Buquoye a ke krátkému období na přelomu 17. a 18. století, kdy dokonce užívala knížecí titul a jejich panství zažila nebývalý kulturní, respektive umělecký rozkvět.

²³³ SOA Třeboň, RAB – Generalia, *Histoire de l'illustre Maison de Longueval-Vaux-Buquoy*, inv. č. 44, sign. 201.1, kniha č. 1.

²³⁴ Pro představu uvádíme text týkající se Karla Alberta Buquoye: „*Charles Albert de Longueval, comte de Buquoy, fils unique de Charles Bonaventure, fut crié chevalier de la Toison d'Or par l'empereur qui lui conféra successivement quelques hautes charges militaires. En même temp sil fut général de l'artillerie et de la cavalerie de sa Majesté catholique aux Pays-Bas, Gouverneur général du Hainaut et de Vallenciennes, seigneur de Gratzen, Rosenberg et Liebiegitz en Bohême et de quelque terress considerables du chef de sa mère situées aux Pays-Bas. Il épousa en 1634 Marie Guillemette comtesse de Croÿ, fille de Jean, comte de Croÿ-Solre et de Jeanne de Lalain, dame de Montigny. Il mourut dans son hôtel à Mons le 29 Mars 1636 [správně 1663] et fut inhumé à l'eglisé des Recollets de S[ain]t François sur Sambre, paroisse de la belle terre de Farciennes, près d'Engnien.*“ SOA Třeboň, RAB – Generalia, *Histoire de l'illustre Maison de Longueval-Vaux-Buquoy*, inv. č. 44, sign. 201.1, kniha č. 1, fol. 18 – 19.

²³⁵ K tomu blíže např. Robert ŠIMŮNEK, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013; V. BŮŽEK – P. KRÁL (edd.), *Paměť*.

²³⁶ Zdeněk BEZECNÝ, *Dědicové ve století zakladatelů*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, 208 – 218, zde s. 210.

3.2.1 KOŘENY RODU LONGUEVAL-BUQUOY

I v předminulém století byla starobylost základem symbolického kapitálu šlechtického rodu a jedním z prvků, jež podporovaly nárok na přední postavení jak mezi „první“, tak mezi „druhou společností.“ Není tedy divu, že přední šlechtici hledali své kořeny. K danému úkolu přistupovali velmi zodpovědně, a proto si najímali významné české historiky. Ti pak prováděli důkladný archivní výzkum, oprošťovali historii šlechtických rodů od nejrůznějších mýtů a původ rodin prokazovali a potvrzovali intenzivním studiem zachovalých pramenů.²³⁷

Také u Buquoyů bylo v předminulém století hledání kořenů v centru dění. Na rozdíl od dalších urozených rodin ale v jejich případě nedošlo k závratným změnám v pohledu na nejstarší období, ba spíše naopak – právě v 19. století byly počátky rodu napevno spojeny s vrcholným středověkem, kdy měli domnělí, či skuteční Longuevalové blízko k francouzskému dvoru a společně se svým panovníkem cestovali do Svaté země – putovali k Božímu hrobu, nebo podnikali výpravy ve znamení kříže.

Svazování nejstarších longueval-buquoyových dějin s 11. stoletím a výpravami do Palestiny nebylo novou záležitostí. Základní kámen tohoto pilíře rodových dějin položil již ve druhé polovině 16. století francouzský historiograf François l'Alouette²³⁸ ve svém pojednání *Traité des nobles*, v němž spojil rok 1080, cestu francouzského krále Filipa I. do Svaté země a jméno Longueval.²³⁹ Toto podání se dlouho udrželo v rozličných heraldických spisech, jak připomněl autor životopisu Karla Bonaventury Buquoye na konci 18. století.²⁴⁰

Ale v historických pojednáních, či přesněji v encyklopedických heslech nebyly většinou počátky rodu Longueval-Buquoyů zmiňovány a příběh o cestě dávného předka na Blízký východ téměř upadl v zapomnění. Znovu vyvstal kolem poloviny 19. století, avšak legenda byla upravena, respektive rozšířena. Jako první členové longuevalského rodu začali být připomínáni Alexandr I., účastník tažení proti nevěřícím v roce 1080, a jeho syn Oudart I.,

²³⁷ Příkladem může být práce Františka Palackého pro hraběcí rodinu Sternbergů, či studium Josefa Dobrovského v černínském rodovém archivu. K vazbám Františka Palackého na Sternbergy více např. Jiří ŠTAIF, *František Palacký. Život, dílo, mýtus*, Praha 2009; ke vztahu Josefa Dobrovského k Czerninům z Chudemic podrobněji Adolf HRADECKÝ, *Evžen Karel Černín z Chudenic. Jeho život, dílo a odkaz*, Jindřichův Hradec 1997.

²³⁸ François l'Alouette (kolem 1520 – 1602) byl úředníkem, který se dokonce stal poradcem francouzského krále. Měl obsáhlé znalosti – ovládal starověké jazyky, zajímal se o historii, byl znalcem jak civilního, tak kanonického práva. Je autorem několika historických a právních spisů. K němu více *Nouvelle biographie universelle* XXIX, Paris 1852, sloupce 34 – 35.

²³⁹ François DE LALOUËTE, *Traité des nobles et des vertus dont ils sont formés*, Paris 1577, s. 83 – 84.

²⁴⁰ „François Lalouette, et d'après lui presque tous les écrivains héraldiques, attribuent l'origine des Arbes de Longueval, à une expedition d'outre-mer, entreprise en 1080, par les Sieres ou Seignes de Longueval [...].“ *Vie de Charles-Bonaventure de Longueval, comte de Buquoy, généralissime des armées de l'empereur Ferdinand II.*, Bruxelles 1804, s. 196.

bojující během první křížové výpravy ve vojsku lotrinského vévody Godefroye z Bouillonu.²⁴¹

Na první pohled by se mohlo zdát, že ke křížácké tradici odkazovali jen muži, mající blízko k buquoyské rodině, například sestavovatelé různých genealogických přehledů nebo autoři pojednání o dějinách hraběcí rodiny. Při bližším zkoumání se však ukáže, že účast na první křížové výpravě Longuevalům přiznal i Daniel Haigneré,²⁴² autor hesla Buquoy v pozitivisticky pojaté encyklopedii věnované departementu Pas-de-Calais.²⁴³

Do značné míry mytické a silně symbolické spojení kořenů rodu Longueval-Buquoyů s tažením francouzských králů a lotrinského vévody proti nevěřícím ve Svaté zemi na konci 11. století se stalo pevnou částí paměti aristokratické rodiny. V průběhu druhé poloviny „dlouhého“ 19. století začalo pronikat i do historického povědomí širší veřejnosti, až se nakonec stalo nedílnou a téměř nezpochybnitelnou součástí rodových dějin, jak ukazují i nedávno napsané práce.²⁴⁴

3.2.2 KAREL BONAVENTURA BUQUOY, NEDOSTIŽNÝ VZOR

Údajná účast na prvních křížáckých taženích byla pro Longueval-Buquoye jistým potvrzením starobylosti rodu. Nárok na významné postavení ve společnosti ovšem hraběcí rodina odvozovala od jiného hrdiny a jeho slavných činů – od generála Karla Bonaventury Buquoye.

Karel Bonaventura Longueval-Buquoy se narodil 9. února 1571 v Arrasu jako nejstarší syn Maxmiliána Buquoye²⁴⁵ a jeho manželky Markéty, rozené z Lille. Po předčasné smrti otce se

²⁴¹ Viz SOA Třeboň, RAB – Generalia, Histoire de l'illustre Maison de Longueval-Vaux-Buquoy, inv. č. 44, sign. 201.1, kniha č. 1, fol. 1; TAMTÉŽ, Kniha rodových znaků ve vstupní hale zámku v Rožmberku nad Vltavou, inv. č. 46, sign. 202.1, kniha č. 2, fol. 1; A. TEICHL, *Geschichte*, s. 53 – 54.

²⁴² Daniel Haigneré (1824 – 1893) se po dokončení teologických studií stal archivářem a farářem v několika městech severovýchodní Francie. Byl autorem několika pojednání o regionálních dějinách oblasti Pas de Calais a působil také jako předseda Komise pro historické památky v Pas-de-Calais (Commission départementale des monuments historiques du Pas-de-Calais). K němu např. Yves-Marie HILAIRE, *Daniel Haigneré et les prêtres érudits du Boulonnais et de l'Artois entre 1850 – 1890*, *Revue d'histoire de l'Église de France* 71, 1985, s. 65 – 71, zde s. 69 – 71.

²⁴³ *Dictionnaire* II, s. 15.

²⁴⁴ Viz P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 9; Olivier CHALINE, *Les Buquoy, d'Artois en Bohême*, *Revue des études slaves* 78, 2007, č. 4, s. 432 – 433; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 376; Michal BEČVÁŘ, *Buquoyové a Rottenhanové na Červeném Hrádku*, s. 5.

²⁴⁵ Maxmilián Buquoy (1537 – 1581) byl synem Jeana VII. Longuevala barona Vaux a Jeanne de Rosembos. Během svého života zastával řadu prestižních správních funkcí, byl diplomatem a působil také jako vojevůdce, a to vše ve službách Habsburků. V roce 1580 povýšil španělský král Filip II. jeho panství na hrabství a Maxmilián se stal prvním hrabětem Buquoy. Viz P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 13 – 14; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 377.

opatrovníkem desetiletého chlapce stal parmský vévoda Alessandro Farnese,²⁴⁶ jenž zásadním způsobem ovlivnil životní cestu mladého hraběte – inicioval jeho vzdělání na univerzitě v Douai a doporučil ho ke královskému dvoru v Madridu. Na samém počátku 17. století na popud svého ochránce a z úcty k otcově památce vstoupil Karel Bonaventura do armády španělských Habsburků. Pod jejich vlajkou bojoval v Nizozemí a za jeho úspěchy se mu král Filip III. odvděčil titulem místodržitele v Henegavsku i prestižním Řádem zlatého rouna.

Ve druhém desetiletí 17. století spojil generál Buquoy svůj osud s Habsburky rakouskými. V jejich jménu svedl na počátku třicetileté války řadu bitev proti protestantským vojskům, z nichž je dodnes nejvíce připomínána ta na Bílé hoře. Za prokázané vojenské služby a jako poděkování za finanční podporu získal v únoru roku 1620 od císaře Ferdinanda II. jihočeská panství Libějovice, Nové Hrady a Rožmberk nad Vltavou.

Život Karla Bonaventury Buquoye vyhasl 10. července 1621 před pevností Nové Zámky, když v Horních Uhrách bojoval proti Gabrielu Bethlenovi. Ostatky Karla Bonaventury byly nejprve uloženy ve františkánském kostele Svatého kříže ve Vídni, avšak jeho manželka Marie Magdalena²⁴⁷ je v roce 1623 nechala přenést do kostela svatého Mikuláše v Rožmberku nad Vltavou.²⁴⁸

K pevnému ukotvení císařského generála v historické paměti přispěla tištěná díla. Ta zároveň posloužila jako připomínka jeho života a vojenské kariéry jak u Buquoyů samotných, tak u mnoha jiných.

První knihy o císařském generálovi vznikly na sklonku jeho života, nebo těsně po jeho smrti. Nejstarší práci *Buquoy quadrimestre*²⁴⁹ napsal vlámský minorita Boudewijn de Jonge.²⁵⁰ Příslušník Řádu menších bratrů konventuálů se ve svém vyprávění soustředil na

²⁴⁶ Alessandro Farnese (1545 – 1592) pocházel z významného italského rodu, jeho rodiči byli vévoda Ottavio Farnese a Margaret, rozená vévodkyně z Parmy. Jeho rodina měla blízko ke španělským Habsburkům a do jejich služeb vstoupil i tento muž – byl guvernérem španělského Nizozemí a proslul jako habsburský vojevůdce. K němu stručně *Ottův slovník naučný* IX, Praha 1895, s. 25.

²⁴⁷ Marie Magdalena z Biglia (1573 – 1654) patřila k milánské elitě – byla dcerou Baltazara z Biglia a jeho manželky Justýny, rozené Visconti a byla považována za kultivovanou dámu. Roku 1606 se provdala za generála Karla Bonaventuru Buquoye a po jeho smrti se ujala buquoyových statků, které pod její správou poměrně vzkvétaly. K ní blíže P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 19 – 20; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 378, 380.

²⁴⁸ Naposledy životní osudy Karla Bonaventury Buquoye podrobně představil O. CHALINE, *La bataille; Týž, Charles-Bonaventure de Longueval, comte*.

²⁴⁹ B. de JONGE, *Buquoy quadrimestre*.

²⁵⁰ Boudewijn de Jonge († 1634) studoval teologii na univerzitě v Lovani, kde jej vyučoval významný vlámský filozof a humanista Justus Lipsius. Během své kněžské kariéry napsal řadu teologických spisů, přičemž část z nich vydal pod jménem Constantinus Peregrinus. K němu blíže *Biographisch Woordenboek der Nederlanden* IX, Haarlem 1860, s. 188 – 190; *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek* VIII, Leiden 1930, s. 931.

události z let 1618 až 1620 a ve svém oslavném pojednání přiřkl habsburskému vojevůdci největší podíl na bělohorském vítězství.²⁵¹ Dva roky po Buquoyově smrti vydal obsáhlý spis o českém (stavovském) povstání²⁵² francouzský historiograf Claude Malingre.²⁵³ Na jedné straně se jeho dílo snažilo vyložit konflikt mezi českým králem a stavy v širším historickém a politickém kontextu, na druhé straně se podrobně věnovalo nedávno skončeným vojenským akcím. Karel Bonaventura Buquoy byl v Malingrově podání velmi schopným velitelem, jehož válečná tažení spolu s úspěchy dalších vojevůdců přispěla k vítězství nad českými „rebely“.²⁵⁴ V roce 1623 vyšlo v Bruggách ještě dílo *Laus posthuma Buquoii*²⁵⁵ z pera Nicolase de Vernulze.²⁵⁶ Ten na stránkách své knihy nechal promluvit pět vojáků, kteří popisovali a oslavovali Buquoyovi skutky na polích Martových.²⁵⁷

Všechny práce vydané v první čtvrtině 17. století napsali katolicky orientovaní vzdělanci, pocházející ze zemí, s nimiž byla hrabata spojena – ve Španělském Nizozemí měli Longueval-Buquoyové své zázemí a rodinná sídla, k francouzskému dvoru měl hraběcí rod blízko díky úzkým vztahům s burgundskými vévody. Autoři vyzdvihovali generálovy válečnické dovednosti a rytířské ctnosti a nebáli se ho přirovnávat k Hektorovi, silnému a statečnému bojovníkovi, který vynikal i krásou ducha, anebo nesmrtelnému hrdinovi Heráklovi.

Během „dlouhého“ 19. století se životní pouť Karla Bonaventury Buquoye dočkala nového zpracování od dvou mužů, majících těsný kontakt s hraběcí rodinou. Autora francouzsky psaného *Vie de Charles-Bonaventure de Longueval, Comte de Buquoy, generalissime des armées de l'empereur Ferdinand II.* sice známe pouze pod iniciálami G. d'A., ale díky

²⁵¹ Spisu *Buquoy quadrimestre* se podrobně věnoval Zdeněk KALISTA, *Buquoyův itinerář z konce českého tažení*, *Vojensko-historický sborník* 5, 1936, č. 1, 100 – 158; č. 2, s. 5 – 106.

²⁵² Claude MALINGRE, *Histoire Generale de la Rebellion de Boheme Contenant La Vie et Exploicts de guerre du Comte de Buquoy, General des armées Imperiales*, Paris 1623.

²⁵³ O osudech Clauda Malingreho, pána ze Saint-Lazare (1580[?] – 1655) se ví jen málo: Narodil se v severoburgundském městě Sens a od desátých let 17. století působil v Paříži. Stal se historiografem Francouzského království – věnoval se historii Francie i dějinám evropských válek. K němu jen Jacques LELONG, *Bibliothèque historique de la France* III, Paris 1771 – příloha *Mémoires historiques dur plusiers historiens modernes de France*, s. 87; L. G. PEIGNOT, *Dictionnaire historique et bibliographique* XII, Paris 1821, s. 398.

²⁵⁴ Tomuto dílu se podrobně věnoval O. CHALINE, *La mort*, s. 45 – 52.

²⁵⁵ Nicolaus VERNULAEUS, *Laus posthuma Buquoii*, Bruggae 1623.

²⁵⁶ Nicolas Vernulaeus/Nicolas de Vernulz (1583 – 1649) byl předním vlámským humanistou. Studoval na jezuitské koleji v Trevíru a na artistické fakultě v Kolíně nad Rýnem. Poté vyučoval rétoriku na lovaňské univerzitě a působil také jako historiograf. Jeho písemná pozůstalost zahrnuje díla z oblasti teologie a historie, ale také dramatické kusy. Viz *Biographie national de Belgique* XXVI, Bruxelles 1936 – 1938, sloupce 676 – 682.

²⁵⁷ K Vernultově spisu blíže O. CHALINE, *La mort*.

předmluvě k jeho dílu lze soudit, že se jednalo o přítele Jana Nepomuka Buquoye, nebo jeho bratra Leopolda Vojtěcha.²⁵⁸ Druhý z nich, autor práce *Karl Bonaventura von Longueval Graf von Buquoy, Retter der habsburgisch-oesterreichischen Monarchie*,²⁵⁹ německý historik Arnold Weyhe-Eimke,²⁶⁰ působil v sedmdesátých letech 19. století jako buquoyský archivář.²⁶¹ Přestože obě díla vznikla v rozmezí téměř jednoho století, mají mnoho společného – jde o působivá zpracování osudů císařského generála, která vycházela z podrobného studia dobové literatury a pramenů uložených v novohradském archivu a která se soustředila na jeho vojenskou kariéru ve službách Habsburků.

Jako protiklad k výše uvedeným spisům můžeme vnímat dílo belgického historika Charlese Rahlenbecka, jenž na tak zvanou českou válku pohlížel z pozice protestanta a Karla Bonaveturu Buquoye neviděl jen ve světlých barvách.²⁶²

Vydané práce byly trvalou připomínkou životních osudů, úspěšné dvorské a vojenské kariéry Karla Bonaventury Buquoye. Kromě psaného slova sehrály významnou roli také obrazy – podobizny císařského generála. Ty, které byly rozvěšeny na stěnách rodových sídel, následovníkům druhého hraběte z Buquoy přibližovaly jeho význam a dědictví. Jiné, nacházející se v zámeckých pokojích a palácových komnatách předních šlechtických rodů evropského kontinentu, připomínaly význam generála (a potažmo dobré společenské postavení jeho potomků) dalším aristokratům a aristokratkám.

Portréty generála Buquoye trvale připomínaly jeho výjimečné postavení či mnohé úspěchy a jeho význam jako by vyzdvihovali i autoři oněch zpodobnění. Martin Krummholz poukázal na to, že „několik [...] buquoyských podobizen [...] vznikalo přímo v ateliéru slavného Petera Paula Rubense.“²⁶³ Jednalo se jak o monumentální jezdecký portrét proslulého bojovníka,²⁶⁴ tak o menší podobiznu císařského generála. Na ní Peter Paul Rubens²⁶⁵ představil Karla

²⁵⁸ *Vie*, nestránkovaná předmluva.

²⁵⁹ A. von WEYHE-EIMKE, *Karl Bonaventura von Longueval Graf*.

²⁶⁰ Arnold svobodný pán Weyhe-Eimke (*1830) pocházel ze starobylého saského rodu. Přestože na bonnské univerzitě vystudoval právo a státovědu, po celý život pracoval jako archivář a věnoval se historii středoevropských šlechtických rodů. Viz Constant[in] von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* LV, Wien 1887, s. 193 – 194.

²⁶¹ K jeho činnosti v novohradském archivu podrobně *Státní archiv v Třeboni. Průvodce* IV, s. 102 – 103.

²⁶² Ch. RAHL[ENBECK], *Les Belges*.

²⁶³ M. KRUMMHOLZ, *Buquoyské Nové Hrady. Počátky*, s. 5.

²⁶⁴ TAMTÉŽ, s. 142 (poznámka 4).

²⁶⁵ Peter Paul Rubens (1577 – 1640) je považován za jednoho z nejvýznamnějších malířů barokního období. Jeho obrazy s náboženskými, alegorickými i světskými motivy si již za jeho života získaly velkou oblibu u evropských panovníků, církevních hodnostářů i význačných šlechticů. K němu blíže např. Ivo KRSEK, *Petrus Paulus Rubens*, Praha 1990; José PUJAN, *Dějiny umění* VII, Praha 1999⁴, s. 209 – 239; E. H. GOMBRICH, *Příběh umění*, Praha b. d.², s. 397 – 403.

Bonaventuru Buquoye, nositele Řádu zlatého rouna, jako maršála, jehož činy přispěly k rozšíření moci a slávy domu habsburského. Rubensův portrét plný alegorií a symbolů vítězství navíc Lucas Vorsterman²⁶⁶ převedl do podoby grafického listu, šířícího slávu habsburského generála mimo buquoyská panství. Neméně zajímavým dílem byl portrét Pietera Snayerse,²⁶⁷ který na svém jezdeckém portrétu zachytil vojevůdce katolické armády během bitvy na Bílé hoře. Oba vlámské mistři svými díly podpořili vnímání císařského generála a znovu odkazovali k tomu, že Karel Bonaventura Buquoy byl věrným služebníkem habsburské dynastie a úspěšným vojevůdcem.

Sami příslušníci a příslušnice hraběcího rodu považovali habsburského vojevůdce za nejdůležitějšího člena své rodiny. Duch Karla Bonaventury byl v jejich myslích stále přítomný, neustále vzpomínali na jeho životní pouť, od jeho zdárné kariéry odvozovali své postavení v „první společnosti“ a jeho úspěchy se snažili napodobit.

Vzpomínkou na císařského generála a zároveň vyjádřením nehynoucí úcty k němu se stalo jméno Karel. To se stalo navýsost jménem rodovým a při křtu ho obdržela řada mužských potomků rodu (v deseti generacích, které prožili své životy od prvních let 17. do počátku 20. století, osm hrabat užívalo křestní jméno slavného předka denně).

Hodna následování byla také vojenská kariéra Karla Bonaventury Buquoye a i na tomto poli slavili generálovi potomci nemalé úspěchy. Generálův syn Karel Albert²⁶⁸ byl důstojníkem dělostřelectva a lehkého jezdecka a na polích Martových se proslavili i generálovi vnuci – Ferdinand²⁶⁹ bojoval proti Turkům a Karel Filip²⁷⁰ si proslulost zajistil během několika tažení na straně španělského krále.

²⁶⁶ Lucas Vorsterman (1595 – 1675) pracoval jako malíř a rytec v Antverpách. Z jeho díla jsou nejznámější grafické listy, vytvořené podle obrazů předních barokních umělců, například Petra Paula Rubense a Antona van Dycka. K němu blíže Henri HYMANS, *Lucas Vorsterman. Catalog raisonné de son oeuvre*, Bruxelles 1893.

²⁶⁷ Pieter Snayers (1592 – 1666/1667) byl vlámským barokním malířem. Vynikl jako tvůrce intimních loveckých výjevů a autor monumentálních pláten s námětem významných bitev. K němu více Hans VOLLMER (Hrsg.), *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart XXXI*, Leipzig 1937, s. 186.

²⁶⁸ Karel Albert Buquoy (1607 – 1663) byl jediným synem Karla Bonaventury Buquoye a jeho manželky Marie Magdaleny, rozené z Biglia. Stejně jako jeho otec spojil svůj osud se službou španělským Habsburkům a věnoval se vojenské kariéře. K němu více P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 21 – 22; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 380.

²⁶⁹ Ferdinand Buquoy (1634 – 1685) byl prvorozeným synem Karla Alberta Buquoye a jeho ženy Marie Vilemíny, rozené Croÿ-Solre. Věnoval se dvorské a vojenské kariéře. S jeho jménem je spojeno založení kláštera servitů v Nových Hradech. K němu více P. KOBLASA, *Buquoyové, Stručné dějiny*, s. 22 – 23; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 381.

²⁷⁰ Karel Filip Buquoy (1636 – 1690) byl třetím synem Karla Alberta Buquoye a Marie Vilemíny, rozené de Croÿ-Solre. V dospělosti se osvědčil v habsburských službách – jako plukovník bojoval proti nepřátelům madriidského dvora (proti Francouzům a Turkům). Za služby, prokázané španělské koruně, byl odměněn

Život a skutky Karla Bonaventury Buquoye si jeho potomci připomínali ještě v minulém století. Příkladem může být 15. červen roku 1931, kdy se slavilo padesát let společného života Josefa Thuna²⁷¹ a jeho manželky Gabriely, rozené Buquoyové.²⁷² Během oslavy jejich zlaté svatby příslušníci obou rodin předváděli živé obrazy z thunovských a buquoyových dějin a recitovali básně oslavující dávné předky. V divadelním pásmu byl císařskému generálovi dán velký prostor, neboť verše věnované Karlu Bonaventurovi zabírají bez mála dva listy strojopisu z celkového počtu dvaceti dvou stránek. Text ve stručnosti upomínal na nejdůležitější momenty jeho života – vojenské úspěchy ve Španělském Nizozemí, udělení Řádu zlatého rouna, službu u Ferdinanda II. a v neposlední řadě také zisk jihočeských panství.²⁷³

3.2.3 KNÍŽECÍ KORUNKA NAD ERBEM

Generál Karel Bonaventura Buquoy v desátých a dvacátých letech 17. století pozvedl svou rodinu a svou oddanou službou domu habsburskému, svými úspěšnými válečnými operacemi, svými majetkovými zisky jí zajistil význačné místo mezi českými a rakouskými šlechtickými rody.

Ke *crème de la crème* podunajské monarchie se však artoiský rod s konečnou platností přiřadil v osmdesátých letech 17. století. Roku 1688 totiž španělský král Karel II. povýšil svého služebníka Karla Filipa Buquoye do knížecího důstojenství a o pouhý rok později mu císař Leopold I. umožnil používat titul kníže Longueval i v českých a rakouských zemích.²⁷⁴

Získání onoho predikátu bylo pro longueval-buquoyskou rodinu důležitým momentem. Povýšení do knížecího důstojenství bylo výjimečným aktem – vždyť během bez mála čtyř staletí, po něž Habsburkové vládli středovýchodní Evropě, došlo k proměně titulatury jen u několika urozených rodů. K povznesení rodu, usazeného po roce 1621 mimo jiné na

Calatravským řádem a povýšením do knížecího důstojenství. K němu více P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 23 – 24; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 382.

²⁷¹ Josef Filip Thun-Hohenstein (1856 – 1932) příslušel ke klášterecké linii významného šlechtického rodu – byl synem Zikmunda Ignáce Thun-Hohensteina a Matyldy, rozené Nostitzové-Rieneckové. Věnoval se úřednické kariéře a na přelomu 19. a 20. století byl zemským prezidentem ve Slezsku. K němu pouze Constant[in] von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich XLV*, Wien 1882, s. 35.

²⁷² Gabriela Buquoyová (1859 – 1934) byla nejmladším potomkem Jiřího Jana Buquoye a jeho manželky Terezie Sofie, rozené Oettingen-Wallerstein. Její jméno pouze zmiňuje P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 36.

²⁷³ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Gabriely Thunové-Buquoyové, Prolog zu den lebenden Bildern im Schlosstheater zu Gratzen anlässlich der goldenen Hochzeit (von Josef Thun und Gabriele Buquoy) am 15. Juni 1931, inv. č. 1201, sign. 265.10, kart. 251, fol. 46 – 84.

²⁷⁴ P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 24; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 382; M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 11.

jihočeských panstvích Nové Hrady a Rožmberk nad Vltavou, vedla představitele domu habsburského jednak věrná služba Karla Bonaventury Buquoye, jednak vynikající vojenské výsledky Karla Filipa Buquoye.²⁷⁵

Zisk knížecí korunky měl zvýšit prestiž longueval-buquoyského rodu a měl vylepšit jeho společenské postavení. Velká očekávání však nedošla svého naplnění, protože si tato urozená rodina daný titul udržela pouhých patnáct let²⁷⁶ (jako kníže Longueval se směl představovat pouze Karel Filip Buquoy a jeho syn Filip Emanuel²⁷⁷).

Snad jako by otec a syn – Karel Filip a Filip Emanuel Buquoyové – tušili, že ruka osudu nemilosrdně zasáhne, a tak se snažili nově nabyté postavení co nejlépe prezentovat. Jednou z nejnápadnějších (sebe)reprezentačních cest se v jejich případě stala architektura, a tak na přelomu 17. a 18. století zavládl v podhůří Novohradských hor čilý stavební ruch.

3.3 STAVITELSKÉ UMĚNÍ A RODOVÁ PAMĚŤ

Oblast jižních Čech lze popsat mnoha slovy a slovními obraty. Je krajinou Šumavy a Novohradských hor, oblastí přírodních krás, krajinou protkanou vodními toky. Prostor jižního cípu Království českého je především krajinou kulturní; je krajinou rybníků, krajinou malebných vesnic i (bývalých) sklářských osad, krajinou skvostných šlechtických sídel, krajinou zahrad a parků a v neposlední řadě krajinou sakrálních staveb.

V hraběcí rodině Longueval-Buquoyů hrálo křesťanství po celá staletí důležitou roli. Intimně prožívaná víra spojená s modlitbami byla nedílnou součástí každodenního života, stejně jako pravidelná a veřejná účast na rozličných církevních rituálech a slavnostech. Vedle toho členové a členky hraběcí rodiny naplňovaly křesťanské ideály dalšími způsoby – financovali opravu, či stavbu chrámů Páně, podporovali církevní instituce (za vše připomeňme alespoň založení servitského kláštera v Nových Hradech), projevovali starost o potřebné. Vztah buquoyského rodu ke křesťanské teologii, filosofii a etice však přerostl běžný rámec žité víry – katolicismus byl pevně ukotven v rodinné paměti.

²⁷⁵ A. TEICHL, *Geschichte*, s. 60; E. BAŽANT, *Hrad*, s. 39.

²⁷⁶ Filip Emanuel Buquoy zemřel roku 1703, aniž by zanechal mužského potomka, a tak buquoyský knížecí titul zanikl. P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 384; M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 11.

²⁷⁷ Filip Emanuel Buquoy (1674 – 1704) byl prvorozeným synem Karla Filipa Buquoye a jeho choti Marie Margarety, rozené de Hornes. Stejně jako jeho předci i on spojil svou kariéru s domem habsburským – byl jmenován císařským komorníkem, účastnil se vojenských operací v Itálii a stal se nositelem Calatravského řádu. Viz P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 24 – 25; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 382, 384.

Ještě než mohli Longueval-Buquoyové v jižních Čechách okázale projevit svou úctu k Bohu, museli na svých panstvích vyřešit ryze praktický problém, a sice nedostatek vhodných obytných prostor, neboť v první třetině 17. století ani hrad v Nových Hradech, ani hrad v Rožmberku nad Vltavou nesplňoval jejich požadavky na kulturu bydlení. Vdova po proslaveném vojevůdci Marie Magdalena proto iniciovala výstavbu nového reprezentativního sídla na náměstí v Nových Hradech. Podoba a vnitřní dispozice tak zvané Rezidence byly inspirovány valdštejnským zámekem v Jičíně a kromě jiného zahrnovaly apartmány urozených majitelů, reprezentační prostory i nezbytné zázemí.²⁷⁸ Svou rezidenční funkci si rozlehlý novohradský komplex udržel do počátku 19. století a poté byl přeměněn na kanceláře a byty úředníků, a to jak těch panských, tak těch státních.²⁷⁹

Stavební konjunktury se buquoyská panství dočkala v relativně krátkém časovém úseku mezi lety 1695 a 1719. Horečná výstavba byla spojena s rodinou Karla Filipa Buquoye, přesněji s jeho synem Filipem Emanuelem, jeho bratrem Albrechtem Karlem²⁸⁰ a jeho synovcem Karlem Kajetánem.²⁸¹ Výstavbu většiny budov v této době zahájil buď kníže Filip Emanuel, nebo hrabě Karel Albert, avšak jejich dokončení bylo svázáno s osobností Karla Kajetána. Tento model se uplatnil při výstavbě barokního, tak zvaného Nového zámku v Libějovicích²⁸² i stavbě dvou menších zámečků v Lomci²⁸³ a Dobré Vodě u Nových Hradů.²⁸⁴

²⁷⁸ Výstavbu rozlehlé barokní budovy na novohradském náměstí iniciovala Marie Magdalena di Biglia. Stavba probíhala zejména ve třicátých a čtyřicátých letech 17. století, avšak Rezidence byla průběžně rozšiřována a upravována až do počátku 18. století. K jejímu stavebnímu vývoji a architektonickému řešení podrobněji A. TEICHL, *Geschichte*, s. 175 – 178; Antonín CECHNER, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Kaplickém*, Praha 1921, s. 177 – 179; Pavel KOBLASA, *Nové Hrady*, České Budějovice 1999, s. 63 – 66.

²⁷⁹ K této úpravě podrobně M. KRUMHOLZ, *Buquoyské Nové Hrady. Počátky*, s. 67 – 69.

²⁸⁰ Albrecht Karel Buquoy (1638 – 1714) byl čtvrtým synem Karla Alberta Buquoye a Marie Vilemíny, rozené de Croÿ-Solre. Věnoval se úřednické kariéře a stal se také dvorním radou. K němu více P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 25 – 26; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 384.

²⁸¹ Karel Kajetán Buquoy (1676 – 1750) byl jediným synem Karla Alberta Buquoye a Alžběty Polyxeny, rozené Cavriani. Jeho kariéra byla úřednická a vedla až k postu nejvyššího hofmistra Království českého. Kromě úspěchů bylo jeho jméno spojeno také s rodinným bankrotem, který byl vyústěním jeho nákladného života barokního kavalíra. K němu více P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 26; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 384; Aleš VALENTA, *Bankrot Karla Kajetána Buquoye: geneze, průběh, důsledky*, Jihočeský sborník historický 76, 2007, s. 58 – 96.

²⁸² K němu více František MAREŠ – Jan SEDLÁČEK, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Prachatickém*, Praha 1913, s. 111 – 119; Marie PAVLÁTOVÁ – Klára KAVANOVÁ MUŠKOVÁ, *Libějovicko-Lomecko*, Lhenice 2009, s. 10.

²⁸³ Lovecký zámeček v Lomci vznikl na počátku 18. století v sousedství kostela Jména Panny Marie. Svému účelu sloužil pouze několik let, poté byl využíván jako fara. Viz F. MAREŠ – J. SEDLÁČEK, *Soupis*, s. 126 – 127.

²⁸⁴ Letní zámeček v Dobré Vodě byl vystavěn v první čtvrtině 18. století vedle kostela Panny Marie Dobré rady. Jednalo se o menší barokní stavbu, která sloužila k ubytování hraběcí rodiny a jejich hostů. Podrobněji A.

Větší pozornosti se na počátku 18. století těšily sakrální stavby. První dvě pokolení Buquoyů usazená na jihu Čech investovala nemalé finanční prostředky do úprav stávajících svatostánků (pro příklad Marie Magdalena z Biglia nechala barokizovat kostel sv. Anny v Hojně Vodě či děkanský kostel v Rožmberku nad Vltavou).²⁸⁵ V následujících generacích přistoupili Buquoyové ke stavbě nových domů Páně – za jejich panování byl založen klášter servitů v Nových Hradech,²⁸⁶ vznikla dvě nová poutní místa, a sice kostel Jména Panny Marie v Lomci u Libějovic a kostel Nanebevzetí Panny Marie v Dobré Vodě u Nových Hradů, a byl přestavěn kostel Nejsvětější Trojice v těsné blízkosti Trhových Svin.

Buquoyová poutní místa vykazují několik specifických rysů. Pozoruhodná je jejich poloha, respektive lokace v kontextu jižních Čech. Poutní chrámy byly vystavěny na panstvích jediné vrchnosti, a to v relativně malém prostoru – Lomec od Trhových Svin dělí padesát kilometrů, Trhové Svin od Dobré Vody ani ne dvacet kilometrů. Zajímavé je zasazení těchto poutních míst do krajinného rámce: lomecký kostelík je součástí širšího konceptu barokní krajiny Libějovicka, trojiční kostel je situován do volné krajiny, kdežto dobrovodský chrám na úpatí Kraví hory představuje výraznou dominantu, viditelnou z širokého okolí.

Buquoyové poutní areály byly vystavěny v krátkém časovém úseku, avšak jejich architektonické řešení je rozdílné. Lomecký svatostánek je drobnou, jednoduchou stavbou, jejíž vzhled byl ovlivněn španělskou sakrální architekturou.²⁸⁷ Kostel Nejsvětější Trojice u Trhových Svin dovádí k dokonalosti trojiční symboliku – tento „příbytek Boží“ vznikl na půdorysu trojlístku, obklopuje ho šestiúhelníkový ambit se třemi bočními kaplemi a třemi věžičkami.²⁸⁸ Chrám Nanebevzetí Panny Marie v Dobré Vodě představuje barokní stavitelství v celé jeho kráse a monumentálnosti – kostel má elipsovité půdorys, z něhož vystupují dvě věže, a ze tří stran je obestavěn ambitem se dvěma postranními kaplemi (jeho podoba byla

CECHNER, *Soupis*, s. 37; Daniel KOVÁŘ, *Panská sídla*, in: Novohradské hory a novohradské podhůří, Praha 2006, s. 489 – 498. zde s. 492.

²⁸⁵ K aktivitám Marie Magdaleny, rozené di Biglia, více A. TEICHL, *Geschichte*, s. 58 – 59; A. CECHNER, *Soupis*, s. 62 – 62; P. KOBLASA, *Buquoyové: Stručné dějiny*, s. 21.

²⁸⁶ K servitskému klášteru podrobněji Zdeněk ŠTŘEJN, *Příspěvek k historii kláštera servitů v Nových Hradech*, Jihočeský sborník historický 62, 1993, s. 99 – 107; TÝŽ, *Nové Hrady v jižních Čechách. Kostel a klášter servitů*, Velehrad 1995, Veronika ČAPSKÁ, *Pod ochranou Panny Marie Bolestné. Servité v českých zemích do josefínských reforem*, Nové Hrady 2005, s. 27 – 30.

²⁸⁷ Architektura lomeckého kostela byla do značné inspirována španělskými centrálními kaplemi (camariny). K tomu Vítězslav ŠTAJNOCHR, *Panna Maria Divotvůrkyně*, Uherské Hradiště 2000, s. 142; Pavel ŠTĚPÁNEK, *Španělské základy Lomce*, in: Pavla Stuchlá (ed.), 300 let poutního kostela Jména Panny Marie v Lomci. Sborník z příspěvků z odborného semináře, konaného dne 14. září 2004 v Městské galerii ve Vodňanech u příležitosti kulatého výročí vysvěcení chrámu, Vodňany 2005, s. 103 – 116.

²⁸⁸ K architektonickému řešení Svaté Trojice u Trhových Svin podrobněji A. CECHNER, *Soupis*; Jiří ČERNÝ, *Poutní místa*, in: Novohradské hory a novohradské podhůří, Praha 2006, s. 513.

inspirována římským kostelem San Carlo all Quattro Fontane).²⁸⁹ Není bez zajímavosti, že ani u jedné stavby není znám architekt, projektant či stavitel, byť historikové umění tyto stavby přisuzují předním osobnostem architektury dané doby – jsou zmiňována jména Jana Blažeje Santiniho-Aichela či Kiliána Ignáce Dienzenhofera.²⁹⁰

Jak se odlišuje architektonické řešení buquoyských poutních míst, tak se různí pojetí interiérů, jejich prostorové řešení a výzdoba. Vnitřnímu prostoru lomeckého kostela vévodí hlavní oltář, jenž je variací na proslulý Berniniho baldachýn v římské bazilice svatého Petra a jenž v sobě ukrývá sošku uctívané Panny Marie Lomecké.²⁹¹ Stejně jako exteriér, tak také interiér poutního kostela u Trhových Svin podléhá trojičnímu zasvěcení – Otce, Syna a Ducha svatého obklopené anděly zachycuje nástropní freska, Nejsvětější Trojici je zasvěcen také hlavní oltář.²⁹² Dobrovodský chrám je přeplněn a oči poutníka nevědí, kam pohlédnou dříve – strop pokrývá rozměrná freska znázorňující nebesa se světci, stěny zdobí bohatá štukatura, řezbářská výzdoba vyniká u hlavního oltáře s milostným obrazem Panny Marie Utěšitelky, bohatě zdobené jsou i postranní oltáře, kazatelna a kruchta.²⁹³

Poutní místa vystavěná na buquoyských panstvích vznikla ke slávě Boží, sloužila k prohlubování víry a zbožnosti, byla místem, kde se setkávali poutníci z Čech, Bavorska a Dolních Rakous. Hraběcí rodina Buquoyů využila tato místa ještě v jedné rovině – v rovině rodové reprezentace.

Barokní období bylo dobou, která od šlechtice vyžadovala jisté chování a vystupování – ať už se jednalo o principy vzdělávání, o uplatnění ve státní službě, či o životní milieu. V životech barokních aristokratů hrála důležitou roli také rodová reprezentace, často realizovaná skrze umění. Přední šlechtické rody patřily k významným mecenášům výtvarných umění, ale i hudby, představovaly se náročnou architekturou svých městských paláců i venkovských sídel, své slavné předchůdce připomínaly v sálech předků, budovaly obrazové sbírky, či vytvářely bohaté knižní fondy.

²⁸⁹ Architektonické řešení dobrovodského chrámu je podrobně popsáno - viz A. Cechner, *Soupis*, s. 22 - 27; Zdeněk ŠTREJN – Vladimír HYHLÍK, *Dobrá Voda u Nových Hradů. Poutní chrám Panny Marie*, Velehrad 1995², nestr. O podobnosti s římským kostelem San Carlo alle Fontane se zmiňuje Jiří ČERNÝ, *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradska*, České Budějovice 2004, s. 79.

²⁹⁰ Jména barokních architektů jsou zmiňována ve starší literatuře jako například Zdeněk KALISTA, *Století andělů a ďáblů. Jihočeský barok*, Jinočany 1994, s. 172.

²⁹¹ K vnitřnímu vybavení více F. MAREŠ – J. SEDLÁČEK, *Soupis*, s. 122 – 124.

²⁹² K tomuto více například Martin GAŽI, *Řeč posvátné geometrie barokního poutního kostela Nejsvětější Trojice u Trhových Svin*, České Budějovice 2008, nestr.

²⁹³ K řešení interiéru více A. CECHNER, *Soupis*, s. 28 – 36; Z. ŠTREJN – V. HYHLÍK, *Dobrá Voda u Nových Hradů. Poutní chrám*, nestr.

U Buquoyů ani jeden z těchto přístupů nebyl ve větší míře uplatněn a rodová reprezentace byla vedena skrze sakrální stavby. Stavbou poutních míst dávali Buquoyové najevo svou hlubokou zbožnost a věrnost katolické víře – vždyť rodovým heslem pánů z Buquoy bylo spojení *Dieu et mon roi*. Až hluboko do 19. století se pak Buquoyové prezentovali jako obránci a podporovatelé „pravé“ víry, s oblibou zdůrazňovali účast prapředků na křížových výpravách či si připomínali Ferdinanda Buquoye, který inicioval příchod servitského řádu do Nových Hradů.

Poutní kostely v jižních Čechách mohly poukazovat na sepjetí Buquoyů s novou vlastí a na jejich trvalé zakotvení v Českém království. Fasádu záměčku v Lomci ozdobil buquoyský znak. Alianční znaky se staly součástí hlavního oltáře lomeckého kostela – v jeho horní části se nacházejí čtyři totožné alianční erby, znaky připomínající stavebníka kostela Filipa Emanuela Buquoye a jeho manželku Rosu Angelu.²⁹⁴ Variace na stejný motiv se uplatnila v dobrovodském kostele, v jehož výzdobě byl připomenut iniciátor stavby a jeho syn – nad vstupní portál byl umístěn alianční erb zakladatele Albrechta Karla Buquoye a jeho druhé ženy Antonie Renaty, rozené Czerninové z Chudenic;²⁹⁵ na hlavním oltáři jsou vyvedeny znaky Karla Kajetána Buquoye a jeho druhé manželky Filipíny, rozené Pálffyové.²⁹⁶

Na lomecký areál můžeme pohlížet také jako na „místo paměti“. Lomec měl navždy připomínat Karla Filipa Buquoye a jeho zázračné zachránění při bouři ve Středozemním moři, měl připomenout jeho syna Filipa Emanuela, který naplnil slib svého otce, a v neposlední řadě odkazoval také k původu celé rodiny – vždyť uctívaná madona je kopií proslulé nizozemské sošky Panny Marie de Foy.

Horečná stavební činnost „barokních“ Buquoyů byla stěsnána do třiceti let na přelomu 17. a 18. století. Byla projevem zbožnosti hraběcí rodiny a zároveň se stala reprezentačním prostředkem v době, kdy se Buquoyové na krátký čas těšili knížecímu titulu. Aktivita na poli

²⁹⁴ Rosa Angela Harrachová (1674 – 1742) byla dcerou Ferdinanda Bonaventury z Harrachu a Johany Terezie, rozené z Lambergu. Za Filipa Emanuela Buquoye se provdala roku 1700, avšak jejich manželství zůstalo bezdětné. Její jméno zmiňuje P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 25; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 384.

²⁹⁵ Antonie Renata Czerninová z Chudenic (asi 1687 – 1733) pocházela ze starobylého českého rodu – byla dcerou Tomáše Zachariáše Czernina a jeho manželky Zuzany Renaty Bořítové z Martinic a zároveň byla vnučkou Humprechta Jana Czernina. Do manželství s Karlem Albertem Buquoyem vstoupila roku 1703, ale neměli spolu potomky. K ní velmi stručně P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 25; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 384.

²⁹⁶ Filipína Alžběta Pálffyová (1681 – 1732) byla příslušnicí významného uherského rodu. Byla dcerou Mikuláše V. Pálffyho a Kateřiny Alžběty z Weichsu. Manželkou Karla Kajetána Buquoye se stala roku 1700 a z jejich svazku vzešli tři synové a dvě dcery. O ní několik vět v P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 26, P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 384.

architektury a stavitelství si však vyžádala nemalé finanční prostředky, což mělo v druhé polovině 18. století za následek rodinný bankrot.²⁹⁷ Po konsolidaci finanční situace na samém sklonku 18. století navázali na stavitelskou tradici rodu Jan Nepomuk Buquoy²⁹⁸ a jeho choť Terezie.²⁹⁹

Na počátku 19. století prošlo výraznými změnami okolí Nových Hradů. Na východním okraji městečka si hrabě Jan Nepomuk nechal vystavět nové sídlo, které však bylo dokončeno až za jeho dědice hraběte Jiřího Františka.³⁰⁰ Klasicistní, či spíše empírový zámek ve tvaru podkovy vznikl v letech 1801 až 1810, a to podle plánů architekta Franze von Werschafelda.³⁰¹

Rezidence obklopená rozlehlou zahradou se stala hlavním (a nutno podotknout velmi oblíbeným) rodinným sídlem a tomu odpovídalo uspořádání celého stavebního komplexu – do jednopatrových postraních křídel bylo soustředěno nezbytné hospodářské zázemí a pokoje pro personál, kdežto hlavní dvoupatrový trakt byl vyhrazen hraběcí rodině. V přízemí středového křídla se nacházely společenské prostory, přesněji kaple, řada salonů (z nichž jsou patrně nejznámější hudební salon, kulečnickový sál a především modrý kruhový salon) a jídelna. Dále sem byly umístěny apartmány hraběte a hraběnky, sestávající se z předpokoje, pracovny, ložnice a pokoje pro služebnou, respektive komorníka. A nechybělo ani zámecké divadlo. V prvním poschodí byly dětské apartmány, jež čítaly předpokoj, salon a ložnici, a také hostinské pokoje.³⁰²

Tak zvaný nový zámek sloužil intimnímu, rodinnému životu, s čímž korespondovalo zařízení – stěny zdobily pastelové tapety s jemným vzorkem, na oknech visely světlé záclony, místnosti byly vybaveny pohodlnými (druho)rokokovými sedacími soupravami s květinovým

²⁹⁷ K tomu podrobně A. VALENTA, *Bankrot*.

²⁹⁸ Jan Nepomuk Buquoy (1741 – 1803), syn Františka Leopolda Buquoye a Gabriely rozené z Roggendorfu, je znám jako sociální reformátor v období osvícenství a jako vůdce stavovské opozice na českém zemském sněmu v letech 1790 a 1791. S jeho životem však byly spojeny i mnohé kulturní aktivity. K této osobnosti více Margarete BUQUOY[OVÁ], *Jan Nepomuk Buquoy, sociální reformátor doby osvícenství*, Feldkirchen-Westerham 2004.

²⁹⁹ Terezie (1747 – 1819) byla dcerou Václava Paara a Antonie Esterházy a roku 1765 se provdala za Jana Nepomuka Buquoye. Měla výrazné humanitární citění a stejně jako manžel byla milovnicí umění. K ní více Markéta KREJČÍ, *...přetvoření divočiny v nádherný luh aneb Terezie hraběnka Buquoyová a její Valon chéri*, České Budějovice 2002 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Historický ústav); M. KRUMMOLZ, *Buquoyové Nové Hradky. Počátky*, s. 33 – 35.

³⁰⁰ K Jiřímu Františkovi Buquoyovi více v této rozpravě, s. 103 – 129.

³⁰¹ Ke stavebnímu vývoji novohradského zámku podrobněji J. VYBÍRAL, *Století*, s. 110 – 115.

³⁰² Při popisu vnitřního uspořádání empírového zámku v Nových Hradech vycházíme z A. TEICHEL, *Geschichte*, s. 178 – 185 a dále z inventárního soupisu z roku 1870 uloženého v SOA Třeboň, RAB – Generalia, Inventarium des Gratzener neuen Schlosses und der Voluptuargebäude im Dörfel, Fasengarten und Theresienthal, inv. č. 54, sign. 206.331, kniha č. 382.

dekorem, stolky i skleníky.³⁰³ Přestože byly v tomto sídle projevy rodové reprezentace omezeny na minimum, i zde našla rodinná paměť, či spíše vzpomínka na milované blízké své místo, neboť v přízemních místnostech byly rozmístěny podobizny příslušníků a příslušnic buquoyského rodu, které později doplnily i portrétní fotografie.³⁰⁴

Jestliže se pozornost hraběte Jana Nepomuka Buquoye upínala ke stavbě nového sídla, situovaného na severovýchod od centra jihočeského městečka, pak byla pozornost hraběnky poutána přesně na opačné straně Nových Hradů, v malebném údolí říčky Stropnice, nad nímž se vypínal starý rožmberský hrad. Tuto oblast Terezie Buquoyová se svými pomocníky zdařile modelovala a vytvořila zde skvostný sentimentální park. Tomuto krajinnému útvaru dala ona sama výstižný název Vallon chéri (Drahé údolí), ovšem její označení z paměti krajiny i lidí brzy vymizelo, neboť ve třicátých letech 19. století byl park na počest hraběnky – zakladatelky přejmenován na Tereziino údolí.

S kultivací bezprostředního okolí Nových Hradů, s přetvářením zdejších luhů a lesů v malebný park se začalo patrně v šedesátých, nebo v osmdesátých letech 18. století.³⁰⁵ Koncepce *Vallon chéri* byla ovlivněna krajinářským řešením proslulých evropských zahrad (Wörlitz, Desava, Schwetzingen, Schönbusch)³⁰⁶ a zcela odpovídala tehdy platným představám sentimentalismu a raného romantismu. Parkem se klikatily cesty lemované alejemi, byly v něm lesní partie, louky, skupiny cizokrajných dřevin jako cypřišů, vejmutovek, douglasek i volně rostoucí solitéry, ale také květinový parter a záhony či skalky. Nechyběly ani klasicistní stavby (ruina, Václavovy lázně, Modrý dům), vesnička a drobné architektonické objekty.³⁰⁷ Romantickou atmosféru parku dotvářely vodní prvky (rybníky, umělý vodopád) anebo do starých dubů a olší zasazené destičky s verši romantických básníků Johanna Wolfganga von Goethe a Albrechta von Hallera,³⁰⁸ oslavující přírodu a šťastný život v ní.³⁰⁹

³⁰³ O vzhledu místností nejlépe vypovídá tak zvaná buquoyská série interiérových vyobrazení, jejichž autory byly zejména Josef Schütz a Bedřich Ströbel. Viz Květa KŘÍŽOVÁ, *Šlechtický interiér 19. století v dobových vyobrazeních ze zámeckých sbírek*, Praha 1993, s. 164 – 165, 168, 171 – 172, 181 – 183.

³⁰⁴ SOA Třeboň, RAB – Generalia, Inventarium des Gratzener neuen Schlosses und der Voluptuargebäude im Dörfel, Fasengarten und Theresienthal, inv. č. 54, sign. 206.331, kniha č. 382.

³⁰⁵ Ve starší literatuře bývá vznik parku datován rokem 1756. Jindřich Vybíral a po něm Martin Krumholz přesvědčivě prokázali, že park mohl být založen nejdříve v šedesátých letech 18. století. Viz J. VYBÍRAL, *Století*, s. 110; M. KRUMMHOLZ, *Buquoyské Nové Hrady. Počátky*, s. 37.

³⁰⁶ K inspiračním vlivům podrobně M. KRUMMHOLZ, *Buquoyské Nové Hrady. Počátky*, s. 17 – 19, 37 – 43.

³⁰⁷ K jejich vývoji a proměnám více M. KRUMMHOLZ, *Buquoyské Nové Hrady. Počátky*, s. 37 – 51, 55 – 65.

³⁰⁸ Albrecht von Haller (1708 – 1777) byl švýcarským lékařem, který se zabýval také botanikou. V oboru medicíny a botaniky pedagogicky působil na univerzitách v Göttingenu a Bernu. Byl též literárním kritikem a proslul jako básník opěvující Alpy. K němu více *Ottův slovník naučný* X, Praha 1896, s. 797 – 798.

³⁰⁹ Některé verše jsou uvedeny v A. TEICHL, *Geschichte*.

V 19. století si Buquoyové byli vědomi odkazu předků, ctili závazky a respektovali rodové tradice v umělecké a uměnímilovné sféře. Některé oblasti rodinného kulturního dědictví rozvíjeli více, jiné méně, část činností již nedokázali uskutečnit, další aktivity byly svázány pouze s konkrétními osobnostmi a jejich zájmem, nebo talentem.

V předminulém věku ovšem z hraběcí rodiny vzešlo několik nesmírně zajímavých osobností, které se buď umělecké tvorbě sami věnovali, nebo se o kulturu či vizuální umění rozličnými způsoby zajímali. A těmto mužům a ženám budou věnovány následující stránky.

4 BUQUOYOVÉ A VIZUÁLNÍ UMĚNÍ V 19. A NA POČÁTKU 20. STOLETÍ. PĚT PŘÍPADOVÝCH STUDIÍ

Aristokratická společnost „dlouhého“ 19. století žila v době, jež se výrazně odlišovala od předchozích epoch, a musela se s nastalou situací vyrovnat. Musela reagovat na ustoupení z výsluní, na ztrátu politického postavení, na zmenšení ekonomického vlivu, na jistý ústup z prestižní kulturní či společenské sféry a částečně na ohrožení samé podstaty šlechtictví. Se změnami se šlechtické rodiny vyrovnávaly rozmanitými způsoby – někteří aristokraté se úspěšně etablovali v novém politickém systému (byli aktivními členy parlamentů a poslaneckých klubů či přijali ministerské funkce), další rozvíjeli hospodářství svých panství (modernizovali svou zemědělskou výrobu, zaváděli inovativní technologické postupy a otvírali nové průmyslové podniky), jiní se utíkali ke vzpomínkám na šťastnější časy, na slavnou a úspěšnou minulost, a část z nich se přimknula ke kulturní, respektive umělecké sféře.

Z několika desítek knížecích a hraběcích rodů Rakouského císařství, u nichž je možné zkoumat vztah k vizuálním uměním, jsme si za předmět předkládané disertační práce zvolili hraběcí rod Longueval-Buquoy. Od sklonku 18. do počátku 20. století nepatřili členové této starobylé rodiny k těm nejvýraznějším, nejmocnějším či nejbohatším v habsburském soustátí a svým postavením rozhodně nemohli konkurovat členům takových rodin, jakými byli Dietrichsteinové, Liechtensteinové, Lobkowitzové, Metternichové, Schwarzenbergové, Thun-Hohensteinové či Windischgrätzové. Vybranou hraběcí rodinu však lze označit za čtvrtý nejvýznamnější rod jižních Čech (po hlubocko-krumlovské a orlické větvi knížecího rodu Schwarzenbergů a po Czerninech z Chudenic), nezpochybnitelná je její příslušnost k tak zvané *erste Gesellschaft* a velice pozoruhodný je její poměr k výtvarným uměním.

Vztah Longueval-Buquoyů k vizuálním uměním na jedné straně odpovídal standardům „dlouhého“ 19. století, a tak obdobně jako jiní urození zakládali sentimentální, chceme-li pitoreskní parky, nemalé finanční prostředky investovali do (stavebních) úprav svých rezidencí, aktivně se věnovali kresbě a malbě, byli štědrými mecenáši, vytvářeli umělecké sbírky. Na straně druhé vykazuje poměr dotčené hraběcí rodiny k různým uměleckým formám mnohá specifika: V předminulém věku přínáleželi k longueval-buquoyovskému domu výrazné osobnosti s nevšedními osudy a vzhledem k tomu, že Longueval-Buquoyové byli šlechtickou rodinou, mající pouze jednu rodovou linii a čítající relativně málo osob, je koncentrace uměleckých činností v této rodině mimořádná. Umělecká aktivita představuje v jejich případě také dědictví, a to jak dědictví genetické, tak dědictví duchovní.

Výše naznačená kontinuita se dotýká přinejmenším tří generací longueval-buquoyského rodu – první pokolení představují lidé, narození v osmdesátých letech 18. století, ke druhé generaci patří ti, kteří přišli na svět mezi lety 1810 a 1820, a ke třetí skupině náležejí muži a ženy, již spatřili světlo světa v padesátých letech předminulého věku. Lépe řečeno, v každé generaci jsme provedli užší výběr a pečlivě se rozhodli pro pět hrabat a dvě hraběnky. Naše volba vycházela z několika skutečností: Vybraný muž (či zvolená žena) vyhovoval (odpovídala) vstupní hypotéze, že reprezentuje určitou šlechtickou roli v kulturním, respektive uměleckém světě „dlouhého“ 19. století a zároveň osobní pozůstalost našich hrdinů a hrdinek poskytovala dostatek písemných, ikonografických anebo hmotných pramenů.

Máme-li být konkrétní, v první generaci se před námi začne odvíjet příběh Ludvíka Arnošta Longueval-Buquoye, jeho staršího bratra Jiřího Františka a jeho kultivované švagrové Gabriely, rozené z Rottenhanu. Jejich následovníkem se stal hrabě Jiří Jan, milovník „starých dobrých časů“ a konečně třetí pokolení zastupují bratři Karel Bonaventura a Ferdinand Buquoyové společně s Filipínou, rozenou Czerninovou z Chudenic a Morzinu, manželkou prvně jmenovaného.³¹⁰

4.1 VE STÍNU „JIHOČESKÉHO POLYHISTORA.“ LUDVÍK ARNOŠT LONGUEVAL-BUQUOY, HRABĚ S VÝTVARNÝM NADÁNÍM

Po celou první polovinu 19. století byl vládcem domu buquoyského Jiří František, svérázný hrabě, který část svého života zasvětil vědeckému výzkumu v oblasti přírodních věd, který si liboval ve filozofických úvahách a který na sklonku života udivoval urozené přátele i širší veřejnost svými neotřelými politickými a společenskými názory.

Ve stínu takto výrazné osobnosti se dlouhou dobu ukrýval Ludvík Arnošt Longueval-Buquoy, mladší bratr „jihočeského polyhista“, jehož životní pouť také neodpovídala (naši) stereotypní představě o životě aristokrata v první třetině předminulého věku. Na rozdíl od svého bratra neděsil své okolí různými chemickými a fyzikálními pokusy, neproslul jako zdatný matematik a ani nepsal pozoruhodné národohospodářské texty, ale okouzloval svými kresbami a grafikami, jež se mu staly celoživotní vášní.

³¹⁰ Stranou našeho zájmu zůstala starší sestra Jiřího Františka a Ludvíka Arnošta Buquoyových (Pavlína, provdaná Kaunitzová), starší sestry Jiřího Jana Buquoye a jejich manželé (Terezie a Vincent Zessnerovi, Gabriela Buquoyová, Karolína a Bedřich Deymovi, Isabela a Jan Nepomuk Trauttmansdorffovi), manželky Jiřího Jana a Ferdinanda Buquoyových (Terezie Sofie, rozená z Oettingen-Wallersteinu, a Jindřiška, rozená z Cappy) a také dcera Jiřího Jana se svým manželem (Gabriela a Josef Thun-Hohensteinovi). Vyjmenovaní muži a ženy nebyli bráni v potaz buď pro nedostatek archivních pramenů, nebo proto, že jejich vztahu k umění již byla věnována pozornost ve stávající literatuře.

Při zběžném pohledu do rozličných genealogických přehledů, encyklopedií i publikací, věnujících se problematice výtvarného umění v prvních desetiletích 19. století, by se mohlo zdát, že příběh Ludvíka Arnošta Longueval-Buquoye je dostatečně známý. Bez ohledu na to, zda se čtenáři a čtenářky uchýlí k nějakému lexikonu, nebo výpravné umělecko-historické knize, se setkávají se stručným životopisem, s literární podobiznou, přibližující tohoto příslušníka jihočeského hraběcího rodu jako urozeného muže, jako žáka proslaveného grafika Antonína Pucherny, jako nadaného umělce, respektive diletanta, jehož dílo zahrnuje zejména veduty, a v neposlední řadě jako jednoho z nejlepších krajinářů doby na rozhraní empiru, *biedermeieru* a romantismu.³¹¹

Pro prvotní seznámení je výše popsáný medailonek dostatečný, avšak současně přináší pocit jistého zklamání, podněcuje zvědavost, vzbuzuje touhu seznámit se s hrabětem Ludvíkem Arnoštem blíže, vede ke snaze podhalit další aspekty jeho (uměleckého) života, vyvolává řadu dalších otázek a inspiruje k dalšímu studiu. Na následujících stránkách se s hrabětem Ludvíkem Arnoštem Buquoyem, s jeho životním příběhem obeznámíme podrobněji a pokusíme se jeho uměleckou tvorbu zasadit do širšího kontextu jak uměleckého, tak aristokratického světa první třetiny předminulého století.

4.1.1 ŽIVOTOPISNÝ MEDAILONEK

Ludvík Arnošt Longueval hrabě Buquoy přišel na svět 26. prosince 1783 v Bruselu jako nejmladší potomek Leopolda Adalberta Buquoye³¹² a jeho manželky Marie Adelaidy, rozené Preud'homme d'Hailly-Nieuport.³¹³ Zemřel 14. února 1834 ve Vídni a místem jeho posledního odpočinku se stala rodinná buquoyská hrobka v podzemí novohradského kostela svatých Petra a Pavla. Co se jeho osobního a rodinného života týče, hrabě Ludvík Arnošt byl

³¹¹ Pro příklad P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 31 – 32; P. MAŠEK, *Šlechtické rody* I, s. 125; P. TOMAN (ed.), *Nový slovník* I, s. 116 – 117; Roman PRAHL a kol., *Prag 1780 – 1830. Kunst und Kultur zwischen den Epochen und Völkern*, Prag 2000, s. 451; A. HNOJIL (ed.), *V zajetí*, s. 158 – 159; R. VONDRÁČEK (ed.), *Biedermeier. Umění*, s. 493; A. HNOJIL (ed.), *Nekonečné perspektivy*, s. 178, 364.

³¹² Leopold Vojtěch Buquoy (1744 – 1795) byl mladším synem Františka Leopolda hraběte Buquoye a jeho manželky Gabriely, rozené z Rogendorfu. Na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě studoval filosofii a právní vědu, ale uplatnění našel v habsburské armádě – byl důstojníkem jízdy. Po celý život se zajímal o zednářství, měl blízko k filosofii a mystice, což se odrazilo v jeho básnické tvorbě. K němu podrobně I. CERMAN, *Šlechtická společnost*, zejména s. 365 – 368.

³¹³ Marie Adelaida Preud'homme d'Hailly-Nieuport (1757 – 1830³) pocházela ze starobylého šlechtického rodu, jehož jméno bylo svázáno s oblastí dnešní Belgie. Jejím otcem byl markýz Karel Preud'homme d'Hailly-Nieuport a matkou Marie Anna, rozená baronka D'auweghem. Za Leopolda Vojtěcha Buquoye se provdala roku 1778 v Gentu. SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Leopolda Buquoye, inv. č 953, sign. 253.10, kart. 172.

ženatý (různé genealogické vývody, případně příručky biografické povahy obvykle zmiňují jméno Kateřiny z O'brienu)³¹⁴ a stal se otcem dcery Marie Terezie, narozené v roce 1813.³¹⁵

4.1.1.1 V péči otce a strýce. Dětství, mládí a vzdělávání Ludvíka Arnošta Longueval-Buquoye

Dětství Ludvíka Arnošta i jeho starších sourozenců Pavlína a Jiřího Františka na jedné straně naplňovalo dobové názory na výchovu a vzdělávání nejmladších příslušníků a příslušnic aristokratické společnosti, na druhé straně byly první roky jejich životů poznamenány několika neštěstími v nejužším rodinném kruhu, respektive událostmi, které nezapadaly do představ o životě a chování vyšší šlechty nejen v napoleonském období.

Již na samém počátku byla životní cesta tří buquoyských dětí ovlivněna tím, že nevyrostaly v klasické aristokratické rodině. Partnerský vztah jejich rodičů se totiž v polovině osmdesátých let osvíceného věku prudce zhoršil: dvanáct měsíců se hraběnka Marie Adelaida, mladá žena a matka, trápila samotou a nudou na novohradském panství, zatímco si Leopold Vojtěch Buquoy užíval radostí života ve Vídni. Když se nezbedný muž vrátil ke své nešťastné manželce, nedokázali již k sobě najít cestu a manželství v roce 1787 skončilo rozvodem. Důsledkem, nebo spíše výsledkem rozluky bylo, že Leopold Vojtěch získal do své výhradní péče děti a že Marie Adelaida opustila habsburské soustátí a uchýlila se do pařížského „exilu“.³¹⁶

Do dětských let Ludvíka Arnošta se promítlo také závažné onemocnění jeho otce. Nemoc, jež u Leopolda Vojtěcha Buquoye propukla na sklonku sedmdesátých let 18. století, ho donutila opustit armádu a později si žádala intenzivní lékařskou péči, takže hrabě několikrát ročně absolvoval léčebnou kúru v proslulých karlovarských lázních.³¹⁷ Protože tělesná schránka Leopolda Vojtěcha velmi limitovala a on nebyl schopen dostát některým svým závazkům a povinnostem vůči dětem, přebíral starost o následovníky starobylého hraběcího rodu Jan Nepomuk, tehdejší hlava rodu buquoyského, se svou chotí Terezií.

³¹⁴ Zmiňovaná manželka Kateřina († 1820) pocházela z irského hraběcího rodu, jehož jedna linie se usadila ve střední Evropě (snad by se mohlo jednat příbuznou známého rakouského generál-majora Jana O'briena hraběte z Thomodu). Viz *Jahrbuch der k. k. heraldischen Gesellschaft „Adler“*. Neue Folge XVII, Wien 1907, s. 47; P. KOBLASA, *Buquoyové: Stručné dějiny*, s. 71 (ten ovšem uvádí příjmení O'Grien); M. KRUMMHOLZ, *Buquoyové Nové Hrady. Počátky*, s. 10.

³¹⁵ Zmínky o dceři nalezneme v *Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der Gräflichen Häuser VIII*, Gotha 1835, s. 120; X, Gotha 1837, s. 118, XI, Gotha 1838, s. 122 a také ve stručné zprávě o vypořádání pozůstalosti Ludvíka Arnošta Longueval-Buquoye ve Wiener Zeitung, 9. dubna 1834, s. 329.

³¹⁶ K rozpadu manželství Leopolda Buquoye a Marie Adelaidy podrobně I. CERMÁN, *Šlechtická společnost*, s. 231 – 232.

³¹⁷ TAMTÉŽ, s. 366.

Do péče o nezletilé synovce se Jan Nepomuk Buquoy, oddaný stoupenec osvíceneckých idejí, zapojil již v roce 1786, když pro ně hledal schopného a kultivovaného vychovatele. S výběrem vhodného kandidáta mu pomáhal profesor Karel Jindřich Seibt,³¹⁸ jenž hraběti doporučil jednoho ze svých studentů.³¹⁹ Seibtova volba patrně splnila veškerá očekávání, neboť vychovatel Seidl působil v buquoyských službách několik roků a Nové Hradý opustil až na počátku devadesátých let, kdy jej nahradil jakýsi Falkenstein. S tímto vychovatelem oba chlapci odcestovali do Vídně, kde si měli prohlubovat znalosti francouzského a českého jazyka.³²⁰

K další změně vzdělávacího programu obou chlapců došlo v roce 1794. V průběhu tohoto roku bylo rozhodnuto, že napříště budou Jiří František a Ludvík Arnošt Buquoyové pobývat na panství Nalžovy, vlastněné hrabětem Františkem Taaffem,³²¹ blízkým přítelem jejich otce a strýce. V jihozápadních Čechách žili sourozenci několik měsíců, znalosti a dovednosti u nich prohluboval nový vyučující (pan Braun) a chlapci sami si pochvalovali různorodost vyučování.³²² V očích a srdci Ludvíka Arnošta se usadila radost a spokojenost možná i proto, že mladík mohl čas od času podlehnout volání múz a věnovat se grafické tvorbě.³²³

Přestože byl Ludvík Arnošt se svým bratrem v Nalžovech šťastný a zdálo se, že je o vzdělávání buquoyské drobotiny dobře postaráno, hrabě Jan Nepomuk Buquoy byl patrně jiného názoru a již v průběhu roku 1794 pátral po kvalifikovaném vychovateli pro své synovce. Hledání vhodného hofmistra dostalo nový rozměr v létě roku 1795, kdy zemřel

³¹⁸ Karel Jindřich Seibt (1735 – 1806) je považován za významnou osobnost českého osvícenství. Po absolvování piaristického gymnázia v Kosmonosech studoval práva na pražské univerzitě a filozofii na univerzitě lipské. Po návratu do Čech, od roku 1763, působil jako profesor „krásných věd“ a estetiky na pražské univerzitě a roku 1783 se dokonce stal rektorem celé univerzity. K němu více Constant[in] von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* XXXIII, Wien 1877, s. 326 – 327; *Ottův slovník naučný* XXII, Praha 1904, s. 789 – 790.

³¹⁹ I. CERMAN, *Šlechtická společnost*, s. 258.

³²⁰ M. MORAWETZ, „*Krankengeschichte*“ *Jiřího Buquoye. Popis*, s. 25 – 26.

³²¹ František Taaffe (1738 – 1803) pocházel z hraběcí rodiny, mající irské kořeny. Byl mladším synem Mikuláše Taafeho a jeho ženy Marie Anny, rozené ze Spindleru. Po studiu na vídeňském Terezianu vstoupil do císařské armády, v níž získal hodnost generál-majora. Po náhlém sklonu staršího bratra převzal správu taaffovských panství a také se angažoval ve stavovském hnutí let z 1790 – 1791. Po smrti milované manželky Klementiny, rozené baronky Bellew of Duleek, předal správu rodových držav svému synovci Rudolfovi a stáhl se do ústraní, kde se věnoval své celoživotní vášni – astronomii. K němu více *Memoirs of the Family of Taaffe*, Vienna 1856, s. 29 – 32; Constant[in] von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* XLII, Wien 1880, s. 301, Jiří BRŇOVJÁK, *Hrabata Taaffové (z Carlingfordu). Irské stopy v historické topografii Těšínska*, Těšínsko. Vlastivědný časopis 55, 2012, č. 4, s. 1 – 14, zde s. 6 – 7.

³²² K jejich pobytu blíže M. MORAWETZ, „*Krankengeschichte*“ *Jiřího Buquoye. Popis*, s. 26 – 27.

³²³ V třeboňském archivu je uloženo několik kartografických děl, která pocházejí z Ludvíkova pobytu v Nalžovech. SOA Třeboň, Rodinný archiv Buquoyů – oddíl Grafika, kresby, akvarely (dále jen RAB – Grafika), inv. č. 540 – 542, evid. č. 1455 – 1457.

Leopold Vojtěch Buquoy a „sociální reformátor doby osvícenství“ se oficiálně stal poručníkem své neteře a synovců.

Jak pokračovalo studium Ludvíka Arnošta v čase následujícím těsně po smrti otce, bohužel nedokážeme popsat.³²⁴ Spolehlivě víme, že tento mladý šlechtic v roce 1799 odcestoval společně se starším bratrem Jiřím Františkem a novým vychovatelem, francouzským emigrantem Quidorem Duperéym³²⁵ do hlavního města podunajské monarchie a ve vzdělávání oba chlapci pokračovali na Tereziánské rytířské akademii, vzdělávacím ústavu pro mladé šlechtice.³²⁶

Studium se řídilo *Statuty Tereziánské rytířské akademie* – urození žáci museli dodržovat přísný denní rozvrh, většinu svého času věnovali studiu nebo rozvíjení svých dovedností a prakticky neměli žádný čas vyhrazený jen pro sebe.³²⁷ Pravidla Tereziana platila pro každého bez výjimky, a tak Ludvík Arnošt na samém počátku 19. století každý den kromě neděle vstával v šest hodin, od půl sedmé ranní do druhé hodiny odpolední se učil a po pozdním obědě, mezi čtvrtou hodinou a tři čtvrtě na devět, pokračoval ve svém vzdělávání.³²⁸ Ludvík Arnošt Buquoy postupně absolvoval výuku francouzštiny, italštiny a češtiny, hodiny matematiky a logiky, lekce hudby (hry na housle), kurz kreslení či předměty spojené s vojenstvím jako vojenské inženýrství a stavitelství, strategii či nezbytnou jízdu na koni.³²⁹ Co se studijních výsledků týče, Ludvík Arnošt Buquoy nepatřil mezi pilné studenty, přípravu na zkoušky často odbýval, ovšem když studiu věnoval svou pozornost, dosahoval poměrně dobrých výsledků.³³⁰

Na Tereziánské rytířské akademii se také roku 1801 uzavřelo mládí a vzdělávání Ludvíka Arnošta Buquoye a on se vydal vstříc svému dalšímu osudu.

³²⁴ Jiří František Buquoy pobýval ve druhé polovině devadesátých let 18. století v Praze, kde se nadále soukromě vzdělával. Viz M. MORAWETZ, „*Krankengeschichte*“ *Jiřího Buquoye. Popis*, s. 27. Zda ho v této době doprovázel bratr, se při torzovitosti osobní pozůstalosti Ludvíka Arnošta Buquoye bohužel nedá určit.

³²⁵ Podle vlastního životopisu se Quidor Dupérey narodil v roce 1743. V mládí vstoupil do francouzské armády a stal se příslušníkem královské kavalerie. Během Francouzské revoluce utekl do Nizozemí a později přesídlil do habsburského soustátí. Když se ucházel o post buquoyského vychovatele, poskytl i některá doporučení od barona Bréteuil a maršála Clerfoý. Viz Státní oblastní archiv v Litoměřicích, pobočka Děčín (dále jen SOA Litoměřice – Děčín), Rodinný archiv Kounic – Hohenlohe Waldburg Schillingfürst – Andrassy – Liechtenstein, Česká Lípa (dále jen RA Kouniců-Česká Lípa), Pauline roz. Buquoyová – osobní korespondence a jiné písemnosti, inv. č. 87, kart. 20, bez fol.

³²⁶ I. CERMÁN, *Šlechtická společnost*, s. 148; M. KRUMHOLZ, *Buquoyové Nové Hrady. Počátky*, s. 13.

³²⁷ Každodenní život mladých šlechticů na Tereziánské rytířské akademii naposledy popsal M. MORAWETZ, „*Krankengeschichte*“ *Jiřího Buquoye. Popis*, s. 28 – 30.

³²⁸ SOA Litoměřice – Děčín, RA Kouniců-Česká Lípa, Pauline roz. Buquoyová – osobní korespondence a jiné písemnosti, inv. č. 87, kart. 20, bez fol.

³²⁹ TAMTÉŽ.

³³⁰ TAMTÉŽ.

4.1.1.2 Hrabě Longueval v armádě Rakouského císařství

O své budoucnosti a zejména o své kariéře však nerozhodoval samotný Ludvík Arnošt Longueval-Buquoy, ale jeho osud a životní dráhu předurčili jiní. Úvahami o budoucím životě a kariéře svého mladšího syna se již na počátku devadesátých let osvíceného věku zabýval Leopold Vojtěch, sužovaný v té době vážnou nemocí a na ní navázanými obavami o budoucnost svých tří potomků. Jasně obrysy však dal Ludvíkově profesní cestě na samém sklonku 18. století jeho strýc.

Rozhodování o směřování hraběte Ludvíka Arnošta nebylo pravděpodobně ze strany Jana Nepomuka Buquoye jednoduché. Někteří autoři uvádějí, že bezdětný hrabě měl obavy o osud rodinného majetku (ani jeden z chlapců bezvýhradně nenaplňoval jeho představy o ideálním následníkovi) a že ve svém soužení doufal, že alespoň jeden z jeho synovců bude schopný převzít péči o buquoyorská panství.³³¹ Navíc se prý „vládce domu buquoyorského“ v jednu chvíli tak strachoval o (duševní) zdraví Jiřího Františka Buquoye, že uvažoval o tom, že za dědice buquoyorského fideikomisu prohlásí svého mladšího synovce.³³²

Jak vidno, na přelomu 18. a 19. století procházel osvícený hrabě z rodu Buquoy nelehkým obdobím a patně probděl nejednu noc, svazován obavami o dny příští na rodových panstvích a pečlivě zvažujíc budoucnost Ludvíka Arnošta. Nakonec se hrabě Jan Nepomuk rozhodl, že bude respektovat zvyklosti aristokratického světa, že neporuší pravidla fideikomisu a že bude ctít rodové tradice.

Po zvážení všech alternativ hrabě Jan Nepomuk Buquoy dospěl k rozhodnutí, které zásadně ovlivnilo život druhorozeného hraběcího syna a synovce a které mělo na úsvitu 19. století zavést Ludvíka Arnošta do armádních ubikací, na vojenská cvičiště a v neposlední řadě i do polních ležení. Jak však novohradskému pánovi ve svých listech sděloval Quidor Dupérey, dotčený mladík nebyl ze své budoucnosti úplně nadšený a hofmistr u něj musel povzbuzovat náklonnost ke stavu vojenskému.³³³

Do služeb habsburského císaře, do armády podunajské monarchie byl hrabě Buquoy přijat v roce 1801³³⁴ a v ozbrojených složkách sloužil více než dvacet let.³³⁵ První měsíce a roky

³³¹ M. KRUMHOLZ, *Buquoyorské Nové Hrady. Počátky*, s. 13.

³³² P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 29.

³³³ [...] *et que je nourris chez lui* [Louis] *le goût de l'état militaire* [...] SOA Litoměřice-Děčín, RA Kouniců-Česká Lípa, SOA Litoměřice – Děčín, RA Kouniců-Česká Lípa, Pauline roz. Buquoyová – osobní korespondence a jiné písemnosti, inv. č. 87, kart. 20, bez fol. (dopis z 19. března 1800).

³³⁴ SOA Litoměřice-Děčín, RA Kouniců-Česká Lípa, SOA Litoměřice – Děčín, RA Kouniců-Česká Lípa, Pauline roz. Buquoyová – osobní korespondence a jiné písemnosti, inv. č. 87, kart. 20, bez fol. (dopis z 15. října 1802).

³³⁵ Ludvík Arnošt Buquoy byl penzionován v prosinci roku 1825. Viz *Prager Zeitung*, 8. prosince 1825, nestr.

vojenské služby tohoto příslušníka jihočeské hraběcí rodiny zůstávají více méně obestřeny tajemstvím – nedá se vysledovat, k jaké složce armády Rakouského císařství hrabě Ludvík Arnošt narukoval, není možné blíže přiblížit místa jeho pobytu a ani nelze sledovat jeho první kroky ve službách domu habsbursko-lotrinského. Pro druhé a třetí desetiletí 19. století alespoň *Rakouský armádní schematismus* podhaluje, že Ludvík Longueval³³⁶ měl hodnost (prvního) rytmistra a že v rámci kavalerie sloužil u 4. švališerského pluku.³³⁷

Jak bylo naznačeno, hrabě Ludvík Longueval sice vstoupil do rakouské armády během napoleonských válek, ale jeho aktivitu v probíhajících bojích nelze blíže zachytit. Jisté je, že se (na rozdíl od svých předků nebo stavovských přátel) v bitvě, či tažení proti nepříteli neproslavil. V čase následujícím po Vídeňském kongresu se navíc kariéra tohoto muže, který nosil zelený kabát s červeným límcem a zlatými knoflíky, oblékal bílé kalhoty a nazouval černé holínky, nemohla plně rozvíjet, neboť v dobách míru armáda stagnovala.

Ke kariéře Ludvíka Arnošta Longuevala, k jeho urozenému původu a členství v důstojnickém sboru císařské armády, se váží ještě dvě významné události. Již ve věku čtyř let byl tento příslušník starobylého artoiského rodu přijat do Řádu maltézských rytířů.³³⁸ V dospělosti, jako čtyřicátník, získal také čestnou hodnost císařského královského komořího.³³⁹

4.1.1.3 Život hraběte a důstojníka v první třetině 19. století

Zaměříme-li se blíže na aristokraty, žijící v první třetině 19. století, ukáže se, že jejich životní příběhy můžeme popisovat z různých úhlů pohledu – můžeme sledovat jejich postavení v urozené rodině, můžeme se zajímat o jejich roli majitele rozsáhlých pozemkových držav, můžeme zkoumat jejich kariéry (ať v rámci dvora, nebo v rámci armády), můžeme se zaměřit na jejich vztah k víře a církvi, můžeme se věnovat jejich pozicím

³³⁶ Ve zprávách o armádní kariéře Ludvíka Arnošta Longueval-Buquoye se objevuje buď jméno Louis Longueval de la Vasserie, nebo jméno Louis chevalier Longueval. Obě jména však můžeme na základě genealogického výzkumu ztotožnit s námi sledovaným hrabětem. Viz např. *Militär Schematismus des österreichischen Kaiserthums*, Wien 1816, s. 377; *Prager Zeitung*, 8. prosince 1825, nestr.

³³⁷ Viz *Militär Schematismus des österreichischen Kaiserthums*, Wien 1815, s. 369; *Militär Schematismus des österreichischen Kaiserthums*, Wien 1818, s. 368; *Militär Schematismus des österreichischen Kaiserthums*, Wien 1822, s. 295; *Militär Schematismus des österreichischen Kaiserthums*, Wien 1824, s. 295; *Militär Schematismus des österreichischen Kaiserthums*, Wien 1825, s. 295.

³³⁸ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Ludvíka Arnošta Buquoye, inv. č. 961, sign. 256.10, kart.173 (dopis velmistra řádu Emanuela Rohana-Polduc z roku 1787).

³³⁹ P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 33; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 389.

v rámci šlechtického stavu.³⁴⁰ Pokud budeme životní pouť vybrané osobnosti, případně osudy celých rodin a generací sledovat z různých pozic, dostaneme velmi plastický obraz jejího života, respektive jejich životů.

Aplikovat obdobný přístup na život Ludvíka Arnošta je myšlenkou velice lákavou, ovšem v případě tohoto konkrétního šlechtice a důstojníka se bohužel musíme smířit jen s náznaky a kusými informacemi. Omezené možnosti pramenné základny nám totiž dovolují spíše (re)konstruovat, než popisovat každodenní život či životní milieu jednoho ze členů hraběcí rodiny Longueval-Buquoyů.

Jestliže chceme proniknout hlouběji do každodenního života Ludvíka Arnošta Longueval-Buquoye, měli bychom mít neustále na paměti, že se náš hrdina narodil jako druhý mužský potomek v pořadí, neboť právě tato skutečnost od samotného počátku 19. století zásadním způsobem ovlivnila životní běh hraběte Ludvíka Arnošta. Když v roce 1803 zemřel hrabě Jan Nepomuk, veškerá buquoyská panství a z nich plynoucí zisky připadly staršímu Jiřímu Františkovi, zatímco mladší Ludvík Arnošt se musel obejít bez pozemkového vlastnictví a finanční jistoty. To, že hrabě Ludvík Arnošt nedoručil žádné panství, že jeho žold byl nízký³⁴¹ a že navíc nedokázal se svými prostředky dobře hospodařit, vedlo k tomu, že se dostával do finančních potíží. V době soukromé finanční krize obvykle žádal o pomoc svou nejbližší rodinu, švagra Vincenta Karla Kaunitze,³⁴² nebo staršího bratra,³⁴³ s jejichž rodinami za všech okolností udržoval úzké vztahy.

I přes finanční potíže si dokázal hrabě Longueval-Buquoy, důstojník rakouské armády, udržet životní styl svého stavu, měl reprezentativní apartmá v „srdci podunajské monarchie“ a mezi květnem a říjnem pravidelně pobýval mimo Vídeň. Díky korespondenci mezi bratry

³⁴⁰ Tento přístup k dějinám šlechty v „dlouhém“ 19. století rezonuje zejména v německé historiografii. Viz např. H. STEKL, *Österreichs Aristokratie*; E. FRIE, *Friedrich August von der Marwitz. Biographien*. Pro českou historiografii tento přístup poprvé významněji reflektoval Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*.

³⁴¹ István Deák uvádí, že v roce 1838 činil žold kapitána, respektive rytmistra padesát zlatých měsíčně. István DEÁK, *Der k. (u.) k. Offizier*, Wien – Köln – Weimar 1991, s. 42.

³⁴² Vincenc Karel Kaunitz (1774 – 1829) pocházel z takzvané české linie rodu – byl synem hraběte Michaela Karla Kaunitze a Marie Kristýny, rozené starohraběnky Salm-Reifferschedtové. Na sklonku 18. století se věnoval úřednické kariéře, po smrti otce stanul v čele českolipského svěřenečství a spravoval rodový majetek. S jeho jménem je svázaná nemalá stavební aktivita – nechal opravit hrad Housku a dokončil empirové úpravy rezidencí v Novém Zámku a v České Lípě. O něm např. Lenka SMÍTKOVÁ, *Eleonora Kounicová (1809 – 1898)*, Praha 2010 (Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin), s. 21.

³⁴³ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Ludvíka Arnošta Buquoye, Majetkové záležitosti, inv. č. 962, sign. 256.11, kart.173, fol. 14 – 15 (dopis Ludvíka Arnošta Buquoye z 20. září 1829); TAMTÉŽ – Pozůstalost Jiřího Františka Buquoye, Korespondence se členy rodiny a příbuznými, inv. č. 967, sign. 257.31, kart. 174, fol. 221 (dopis Ludvíka Arnošta Buquoye z 24. února 1818).

víme, že několikrát pobýval v západočeských lázních³⁴⁴ a zachované kresby ukazují, že zajížděl i na rodová panství Rožmberk nad Vltavou a Nové Hrady.³⁴⁵

Přestože se hrabě Ludvík Arnošt „vymykal běžnému profilu šlechtice své doby“,³⁴⁶ tak s příslušníky a příslušnicemi svého stavu kromě sezónnosti pobytu sdílel také způsob trávení (volného) času a zájmy. V širším povědomí je zakotven těsný vztah tohoto muže k výtvarnému umění, kterému budeme věnovat pozornost na následujících stránkách. Na tomto místě se sluší připomenout, že stejně jako jeho starší bratr projevoval hrabě Buquoy minimálně v prvním desetiletí předminulého století zájem i o „přírodní“ vědy.³⁴⁷

4.1.2 LUDVÍK ARNOŠT BUQUOY A DĚJEPIS UMĚNÍ

4.1.2.1 Umění v českých zemích v první třetině 19. století³⁴⁸

Umělecké dění v první třetině 19. století představuje jednu z nejzajímavějších kapitol dějin výtvarných umění v českých zemích. Jde o období, v němž se proměňuje sociální základna objednavatelů a kupců umělecké produkce, o tři desetiletí, která přinášejí nová témata a nové umělecké techniky, o dobu, v níž se do jisté míry mění pohled na to, kdo je umělcem, o čas, kdy do společnosti pronikají nové ideály a umělecká díla získávají novou roli a hodnotu.

Již od středověku bylo výtvarné umění pevně svázáno se světem urozených mužů a žen. Těsné spojení šlechtického a uměleckého prostředí panovalo i v předminulém století a aristokraté se řadili k nejčastějším návštěvníkům uměleckých ateliérů a dílen. K tomuto etablovanému okruhu zájemců o obrazy, kresby, grafiky, sochy nebo sošky se v první třetině 19. století připojila jiná sociální, respektive společenská skupina, a sice bohatnoucí měšťané, kteří se svým životním stylem přibližovali aristokratickému milieu. Na druhé straně nesmíme zapomínat, že malíři a sochaři o jednoho z nejbohatších a nejvěrnějších zákazníků přišli již na sklonku osvíceného věku, když římskokatolická církev ztratila v důsledku reformy císaře

³⁴⁴ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Františka Buquoye, Korespondence se členy rodiny a příbuznými, inv. č. 967, sign. 257.31, kart. 174, fol. 220 (dopis Ludvíka Arnošta z 13. března 1807); TAMTÉŽ, fol. 223 (nedatovaný dopis Ludvíka Arnošta).

³⁴⁵ Z konce dvacátých let 18. století známe několik vyobrazení Nových Hradů a jejich okolí. Viz J. BĚLOHLÁVKOVÁ – A. MÍŠKOVÁ, *Kresba*, s. 13.

³⁴⁶ P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 389.

³⁴⁷ V jednom z dopisů, který ale není datován, Ludvík Arnošt píše: „Zugleich ersuche mir den *Titel desjenigen Buches über den animalischen Magnetismus zu werden, wovon wir in Carlsbad gesprochen* [haben], [...]“ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Františka Buquoye, Korespondence se členy rodiny a příbuznými, inv. č. 967, sign. 257.31, kart. 174, fol. 223.

³⁴⁸ K tomuto tématu existuje nepřehledné množství literatury, čítající souhrnná pojednání o celé epoše, příspěvky k jednotlivým uměleckým oborům a biografie umělců. Za vše připomeňme alespoň *Dějiny výtvarného umění* III/1 – 2.

Josefa II. část svého bohatství a nemohla si dovolit nákladné investice do uměleckých předmětů.

Tradiční kupci výtvarných děl, urození muži či ženy a církevní hodnostáři, se na umělce obraceli s podobnými objednávkami. Příslušníci vyšší i nižší šlechty stejně jako zástupci římskokatolické církve žádali reprezentativní portréty, vyobrazení významných událostí, eventuálně alegorie. Knížata, hrabata a baroni kupovali také tajuplné krajinomalby, lyrické mariny, díla s loveckou tematikou a rozličná zátiší, zatímco biskupové, vikáři a opati svou pozornost obraceli k biblickým námětům a motivům ze života svatořečených. Noví zákazníci z městského prostředí se však upínali k jiným hodnotám – ke krajině známé a poznané, k úzkému rodinnému kruhu a intimně prožívané víře. Pokud chtěli umělci v nové době obstát, museli se přizpůsobit poptávce, a to nejen při volbě tématu, ale i při jeho zpracování. Malby temperou a olejovými barvami tak nezdědka nahrazovaly jemné akvarely a pastely a poznávacím znamením této epochy se staly grafické listy a alba.

Mezi tvůrci a vydavateli grafických děl bychom našli desítky osobností. Část z grafiků v posledních dvou desetiletích podrobně představili široké veřejnosti jednak historici umění a kurátoři uměleckých sbírek předních českých galerií a muzeí, jednak sběratelé umění první poloviny 19. století. Mnoho z nich však upadlo v zapomnění a na své znovuobjevení stále čeká. A někde na hranici mezi těmito dvěma skupinami stojí hrabě Ludvík Arnošt Buquoy

4.1.2.2 Výtvarná pozůstalost Ludvíka Arnošta Buquoye

Hrabě Longueval-Buquoy se kreslení věnoval od dětských let. Většina dochovaných prací ovšem pochází z času jeho dospělosti, jinými slovy řečeno, jádro výtvarné pozůstalosti Ludvíka Arnošta Buquoye leží v pracích z druhého a třetího desetiletí 19. století, kdy myšlenky pozdního osvícenství, sentimentalismu a romantismu formovaly nový poměr k přírodě, našly zalíbení v historii a utvářely vlastenecký vztah k české krajině, nebo jinak formulováno v době, kdy se proměnilo estetické cítění zájemců o umění i finanční dostupnost uměleckých děl. Výrazem nových idejí, požadavků či možností se stalo ztvárnění přírodního prostředí, ať formou krajinomalby, či formou grafické veduty. Výtvarný projev hraběte tedy odpovídal době jeho života a převažuje v něm zpodobnění památných míst Českého království či veduty českých měst, avšak buquoyský umělec se nevyhýbal ani figurálním motivům.

Vzhledem k tomu, že kreslení a malování nezůstalo uzavřeno v dětských pokojích, ale stalo se celoživotní vášní Ludvíka Arnošta, seznámil se hrabě Buquoy v průběhu let s

pokročilejšími výtvarnými technikami a kromě kresby si osvojil řadu grafických postupů – v jeho rané tvorbě převažují lepty, později vytvářel akvatinty a v závěru života ho zaujala litografie, ba co více, někteří novodobí autoři ho považují za zakladatele či propagátora českého kamenotisku.³⁴⁹

Při zkoumání výtvarné pozůstalosti Ludvíka Arnošta Buquoye, při nahlížení do jeho uměleckého světa se dříve, či později setkáme s Antonínem Puchernou. Tento muž pocházel z Haliče, ovšem v posledním desetiletí osvěceného věku se usadil v Praze, kde také získal umělecké vzdělání, a sice u Františka Karla Wolfa³⁵⁰ na hlavní týnské škole, na pražské akademii v ateliéru Karla Postla³⁵¹ a Antonína Herzingera.³⁵² V průběhu první poloviny 19. století se stal jednou z nejméně výraznějších osobností pražské umělecké scény, byl považován za precizního rytce a stejně tak byly ceněny jeho kreslířské dovednosti. Během své umělecké dráhy se Antonín Pucherna podílel na vzniku více než pěti set děl, zejména pohledů na česká města a památná místa, z nichž jsou patrně nejznámější ilustrace ke spisu Augusta Gottfrieda Meißnera³⁵³ z oblasti historické topografie,³⁵⁴ zpodobnění sentimentálního zámeckého parku ve Vlašimi či pohledy na pražské ulice a zákoutí.³⁵⁵

Vztah Antonína Pucherny a Ludvíka Arnošta Buquoye byl dlouhou dobu popisován na úrovni pedagoga a studenta. Spojení učitel – žák – šlechtické prostředí v nás jaksi automaticky vyvolává představu vychovatele neurčitého věku a vzhledu, sklánějícího se v dětském pokoji nad stolem, za nímž sedí malý chlapec, případně mladý muž. V případě

³⁴⁹ Jiřina VOLKOVÁ, *České hrady a zámky v grafické tvorbě XIX. století*, Praha 1995, s. 4; R. PRAHL a kol., *Prag 1780 – 1830. Kunst*; A. HNOJIL (ed.), *V zajetí*, s. 158 – 159.

³⁵⁰ František Karel Wolf (1764 – 1836) působil jako učitel na Týnské škole a v uměleckém prostředí byl znám jako kreslíř, rytce a nakladatel. Proslulost mu zajistil jeho nakladatelský počín s názvem *Abbildungen sämtlicher neuer und alten Schlösser in Böhmen*, který obsahoval pohledy na české hrady a zámky. K němu více např. A. HNOJIL (ed.), *V zajetí*, s. 398.

³⁵¹ Karel Postl (1769 – 1817) je považován za předního malíře a kreslíře českého klasicismu. Na konci 18. století vystudoval malířství a grafiku ve Vídni a poté si otevřel ateliér v Praze, v němž se věnoval krajinomalbě, tvorbě grafických vedut a portrétů. Vedle toho vyučoval v letech 1806 až 1817 krajinomalbu na pražské Akademii. K němu více Bohumír MRÁZ, *Karel Postl a základy české krajinomalby*, Praha 1957.

³⁵² Antonín Herzinger (1763 – 1826) byl malířem a grafikem. Po studiích ve Vídni přešel na pražskou Akademii, na níž působil jako učitel grafických technik. S jeho jménem bývá taktéž spojován rozmach akvatinty v Čechách. K němu více např. A. HNOJIL (ed.), *V zajetí*, 382.

³⁵³ August Gottfried Meißner (1753 – 1807) pocházel z oblasti dnešního Německa, kde také získal univerzitní vzdělání v oblasti práva, historie a filozofie. V rámci německých kulturních dějin je znám jako všestranný básník a spisovatel, pro české prostředí je zásadní jeho působení na pražské univerzitě (přednášel „krásné vědy a estetiku“) i jeho snaha kultivovat českou veřejnost vydáváním různých publikací. K němu blíže Helena LORENZOVÁ, *Hra na krásný život. Estetika v českých zemích mezi lety 1760 – 1860*, Praha 2005.

³⁵⁴ August Gottfried MEIBNER, *Historisch-malerische Darstellungen aus Böhmen*, Prag 1796.

³⁵⁵ K Antonínu Puchernovi a jeho dílu podrobně Otakar JANOTA, *Antonín Pucherna. Pokus o monografii*, in: Ročenka Kruhu pro pěstování dějin umění za rok 1928, Praha 1929, s. 91 – 98; Hana ROUSOVÁ, *Antonín Pucherna*, Praha 1972.

Ludvíka Arnošta Buquoye a Antonína Pucherny se tento mlhavý obraz rozplyne v tom okamžiku, kdy si uvědomíme, v jakém roce se narodili a za jakých okolností se seznámili. Oba muži, které dělil jen sedmiletý věkový rozdíl, se poprvé potkali na počátku 19. století v domácnosti českolipských Kaunitzů. K nim měli oba velmi těsné vazby – hrabě Vincent Karel Kaunitz, manžel Buquoyovy starší sestry Pavlína, byl tehdy poručníkem nezletilého hraběte Ludvíka Arnošta, zatímco Antonín Pucherna působil v téže době jako vychovatel Kaunitzových mladších sourozenců.

Setkání Antonína Pucherny a Ludvíka Arnošta Buquoye bylo přesto osudové. Na základě dosud známých skutečností snad můžeme říci, že oba muže spojovala láska k výtvarnému umění, že starší Antonín Pucherna u dospělého příslušníka česko-rakouské aristokracie rozvíjel a prohluboval již získané dovednosti a že tyto umělce po deset let pojilo silné pracovní a umělecké souznění, které historik umění Adam Hnojil označil za „vyváženou demokratickou součinnost“³⁵⁶ a které oběma zajistilo přední místo mezi kreslíři a grafiky doby „mezi časy“ a doby předbřeznové.

S prvními výsledky společné tvorby Ludvíka Arnošta Buquoye a Antonína Pucherny se mohla širší veřejnost seznámit v roce 1810, když vydali své *Ansichten von Böhmen*. Toto album obsahovalo dvanáct pohledů na rozmanitá místa Království českého a hrabě se prezentoval pěti signovanými vedutami, na nichž znázornil schwarzenberský zámek Hluboká, zříceninu hradu Rýzmburk, nacházejícího se v severozápadních Čechách, a zachytil také několik míst z okolí Teplic – zříceninu gotického hradu Krupka, mariánské poutní místo Bohosudov, i samotné lázeňské město.³⁵⁷

Z uměleckého spojení Ludvíka Arnošta Buquoye a Antoníny Pucherny vzešly půvabné kolorované lepty *Trachten böhmischer Bauern*. Soubor grafických listů byl vydán v roce 1814 a jeho vznik inspirovala jedna ze slavností, doprovázejících Vídeňský kongres. Jak sám název napovídá, album obsahovalo třicet čtyři obrázky, na nichž byly vyvedeny mužské a ženské kroje českých a moravských krajů.³⁵⁸

Jistým vrcholem tvůrčí spolupráce Ludvíka Arnošta Buquoye a Antonína Pucherny bylo album *Ansichten von Prag und seine Umgebung*. Hrabě nakreslil a vyryl osm obrázků, jež zachycovaly vybrané pražské ulice či náměstí, romantická zákoutí a reprezentativní stavby, jako například Jelení příkop, Dobytčí trh či partii z Valdštejnské zahrady. U dalších dvou

³⁵⁶ A. HNOJIL (ed.), *Nekonečné perspektivy*, s. 178

³⁵⁷ O souboru *Ansichten von Böhmen* více Ingo NEBEHAY- Robert WAGNER, *Bibliographie altösterreichischer Ansichtenwerke aus fünf Jahrhunderten IV*, Graz 1982, s. 46 – 47.

³⁵⁸ Viz Světozor, 2. května 1884, s. 240; Světozor, 14. srpna 1885, s. 558.

listů, v případě zámku v Troji a Šáreckého údolí, převedl Puchernovu předlohu do grafické podoby.³⁵⁹

Kromě toho, že mezi prvním a třetím desetiletím 19. století intenzivně spolupracoval s Antonínem Puchernou na tvorbě grafických alb, věnoval se Ludvík Arnošt Buquoy dalšímu tématu, v němž se zrcadlil každodenní život jak jeho rodiny, tak řady vysoce postavených, urozených či významných osobností. Oním tématem byly západočeské lázně, do nichž v letních měsících první třetiny 19. století cestoval „velký svět“. Hrabě Buquoy na svých grafických listech zachytil lázeňské město Teplice a jeho okolí i malebná zákoutí Karlových Varů a představil panoramatické pohledy na Mariánské a Františkovy Lázně.³⁶⁰

Na počátku dvacátých let 19. století se hrabě Ludvík Arnošt vrátil k motivu českých hradů a zámků a vydal album *Sammlung merkwürdigen Ruinen und Schlösser Böhmens*. Jak název alba naznačuje, na grafických listech představil urozený autor šestnáct objektů, mezi nimiž se nacházela jak stále obývaná sídla předních aristokratických rodin (jako příklad může posloužit černínský zámek Petrohrad, rodové sídlo orlických Schwarzenbergů či renesanční rezidence Lobkowitzů v Nelahozevsi), tak zříceniny významných gotických staveb (kupříkladu Okoř, Kokořín, Křivoklát).³⁶¹

Dílo Ludvíka Arnošta Buquoye by nebylo kompletní, pokud bychom nepřipomněli dva „pedagogické“ počiny urozeného autora. Ve dvacátých letech předminulého století vydal tento umělec dva soubory, které měly sloužit jako pomůcky pro začínající kreslíře. V prvním případě se jednalo o soubor květin,³⁶² v druhém případě šlo o dvanáct listů s různými figurálními náměty, které mohly a měly být použity jako stafáže v krajinných kompozicích.³⁶³

Kolorované lepty, akvatinty a litografie Ludvíka Arnošta Buquoye svým pojetím odpovídaly požadavkům doby a zvolenému žánru. V centru jeho vedut se ocitla významná

³⁵⁹ K albu *Ansichten von Prag und seine Umgebung* I. NEBEHAY- R. WAGNER, *Bibliographie* IV, s. 48. Vyobrazení z tohoto souboru jsou s oblibou využívána jako ilustrace v publikacích popisujících vývoj hlavního města – viz např. Václav HLAVSA – Bohumír MRÁZ, *Praha očima staletí. Pražské veduty 1493 – 1870*, Praha 1984⁵; Naděžda BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, *Praha v akvarelu a kolorované grafice 19. století*, Praha 1997.

³⁶⁰ R. VONDRÁČEK (ed.), *Biedermeier, Umění*, s. 166 (grafický list *Nové křídlo v Karlových Varech*); Michal WANNER (ed.), *Soupis vedut vzniklých do roku 1850 I/1*, Praha 2006, s. 30, 161; II/1, Praha 1999, s. 493; II/3, Praha 2003, s. 186, 189.

³⁶¹ K dílu *Sammlung merkwürdigen Ruinen und Schlösser Böhmens* více I. NEBEHAY- R. WAGNER, *Bibliographie* IV, s. 47. Vyobrazení Orlíku, Křivoklátu a Helfenburku u Úštěka jsou k vidění v publikaci A. HNOJIL (ed.), *Nekonečné perspektivy*, s. 176 – 177, 179.

³⁶² Soubor s názvem *Zeichnenbuch mit Anfangsgründen zur Blumenzeichnung in 24 Blättern für die Jugend* je zmíněn v A. HNOJIL (ed.), *V zajetí*, s. 159.

³⁶³ Celý soubor, označovaný jako *60 verschiedene Staffagen theils radirt, theils in Aqua Tinta in 12 Blättern*, je uložen v SOA Třeboň, RAB-Grafika, inv. č. 548, evid. č. 1509 – 1520. Několik listů bylo zařazeno do katalogu R. VONDRÁČEK (ed.), *Biedermeier. Umění*, s. 199, 428.

města, současná i bývalá sídla mocných šlechtických rodů Království českého. Kromě rozličných staveb a přírodní scenérie nechyběla na většině jeho vedut ani stafáž, ať už se jednalo o příslušníky a příslušnice vyšších společenských vrstev, sedláky a selky, nebo o první výletníky a turisty. Charakter Buquoyových krajinářských děl snad nejlépe vystihl historik Václav Chaloupecký, pro něhož „jsou to dojmy z cest, z návštěv, z vyjížděk, z pobytu v lázních, skutečné dojmy malíře, které viděl v přírodě a jež sděluje druhým.“³⁶⁴

Půvab grafických listů, specifické pojetí přírodních scenérií, okouzlení českou krajinou, jejími památnými místy a obyvateli – to vše může posloužit jako poznávací znamení díla hraběte Buquoye ve chvíli, kdy jen část jeho výtvarné pozůstalosti je označena signaturou, respektive několika autorskými označeními, které jsou variantou jeho křestních jmen, hraběcího titulu a rodového jména Buquoy.³⁶⁵

Buquoyovy grafické listy dosáhly značné obliby již v době svého vzniku.³⁶⁶ A poměrně pozitivního hodnocení se dílo talentovaného aristokrata dočkalo v posledních sto letech i ze strany historiků a historiček umění. Václav Hlavsa s Bohumírem Mrázem zařadili jeho grafické dílo k nejpůvabnějším počínům české empirové veduty a stejně ho vnímala i přední odbornice na umění 19. století Naděžda Blažíčková-Horová.³⁶⁷

4.1.2.3 Kritéria profesionality a diletantismu

Zkoumání děl hraběte Ludvíka Arnošta Buquoye přineslo poměrně jednoznačné závěry. Většina historiků a historiček umění se shodla na tom, že grafické listy tohoto urozeného muže ani s přibývajícím věkem neztratily svůj půvab a poklidnou atmosféru, že jejich autor prokázal nemalé výtvarné nadání, ryteckou zručnost i cit pro závěrečné kolorování a že jeho díla byla svou kvalitou a uměleckou invencí srovnatelná s pracemi nejznámějších grafiků vedutistů.

Nad dílem hraběte se však vznáší také jedno diskusní téma, a sice postavení Ludvíka Arnošta Buquoye v uměleckých kruzích v době „mezi časy“ a v době předbřeznové. Jinými slovy řečeno, stále se hledá odpověď na otázku, jestli lze hraběte Buquoye označit za

³⁶⁴ V[áclav] CHALOUPECKÝ, *Naši krajináři z doby romantiky*, in: Ročenka Štencova grafického kabinetu, Praha 1919, s. 9 – 47, zde s. 32.

³⁶⁵ Grafická díla Ludvíka Arnošta Longueval-Buquoye jsou nejčastěji signována L(udwig) Graf Buquoy, L(ui)gi E(rnesto) C(onte) Buquoy. Viz např. I. NEBEHAY- R. WAGNER, *Bibliographie IV*; A. HNOJIL (ed.), *Nekonečné perspektivy*, s. 343.

³⁶⁶ Jana BĚLOHLÁVKOVÁ, *Západočeské hrady a zámky*, Plzeň 1988, nestr.

³⁶⁷ V. HLAVSA – B. MRÁZ, *Praha očima*, s. 223; N. BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, *Praha v akvarelu*, s. 5.

profesionálního umělce, nebo zda patří do pomyslné kolonky s nadpisem „talentovaný diletant“.³⁶⁸

Otázka profesionality, respektive diletantismu se může jevit jako marginální problém uměleckohistorického výkladu, avšak tato otázka přesahuje hranice dějin umění. Od merita věci tedy není snaha určit, jaké rysy, eventuálně podmínky profesionality, respektive diletantismu kunsthistorici a kunsthistoričky pro předminulé století stanovili a proč Ludvíka Arnošta Buquoye přiřadili k té, či oné skupině.

Ještě než se pokusíme popsat (byť dosti zjednodušeně) kritéria profesionality a diletantismu ve výtvarném umění první třetiny 19. století, musíme svou pozornost zaměřit na slova profesionál, profesionální a zejména diletant, diletantský a diletantismus. V současném českém jazyce má označení diletant negativní podtext a je chápáno jako synonymum břídila, respektive člověka, který se angažuje v nějakém oboru, ač v něm buď získal jen povrchní vzdělání, nebo vůbec nemá patřičné znalosti. V 19. století však označení diletant obsahovalo jistý pozitivní náboj a popisovalo osobu, která provozovala umění nebo vědecké bádání ne pro svou obživu, ale jako svou ušlechtilou zálibu.³⁶⁹

V moderním dějepisu umění je však termín diletant používán v užším významu, a sice jako protiklad ke spojení profesionální umělec. Koho tedy můžeme za profesionálního umělce v „dlouhém“ 19. století považovat? Stručně řečeno, profesionálního umělce v předminulém věku definovaly tři okolnosti, a sice vzdělání, prezentace díla ve veřejném prostoru a obživa.

Až do sklonku 18. století více méně platilo, že se profesionálním malířem, grafikem či sochařem stal člověk, který se vyučil v ateliéru nebo v dílně respektovaného mistra. S pádem „starého režimu“ zmizela i tato, po staletí neměnná představa a na její místo nastoupilo nové hodnotící kritérium: Za „skutečného“ umělce se mohl považovat a mohl být v českém prostředí označován ten, kdo získal patřičné vzdělání na některém z uměleckých učilišť, ať už se jednalo o proslavené a vyhledávané školy ve Vídni, Drážďanech nebo Mnichově, nebo šlo o nově založenou Akademii pražskou.

³⁶⁸ V. HLAVSA – B. MRÁZ, *Praha očima*, s. 27, 223; Jiří KROPÁČEK, *Pražské veduty. Proměny obrazu města (1493 – 1908)*, Praha 1995; N. BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, *Praha v akvarelu*, s. 5; A. HNOJIL (ed.), *V zajetí*, s. 158 – 159; A. HNOJIL (ed.), *Nekonečné perspektivy*, s. 163.

³⁶⁹ Viz *Conversations-Lexicon oder enzyklopädisches Handwörterbuch für gebildete Stände* III, Stuttgart 1816, s. 178; *Real-Enzyklopädie für die gebildeten Stände oder Conversations-Lexikon* III, Leipzig 1819, s. 194; *Allgemeine Deutsche Real-Enzyklopädie für die gebildeten Stände (Conversations-Lexikon)* III, Leipzig 1827, s. 288; František Ladislav RIEGER (ed), *Slovník naučný* II, Praha 1862, s. 181; *Ottův slovník naučný* VII, Praha 1898, s. 541; *Masarykův slovník naučný* II, Praha 1926, s. 250; *Komenského slovník naučný* III, Praha 1937, s. 342; *Malá československá encyklopedie* II, Praha 1985, s. 119; *Universum. Všeobecná encyklopedie* II, Praha 2000, s. 392.

Další znak profesionality je spojen s veřejným prostorem. Aby mohli být výtvarně činní muži, nebo umělecky aktivní ženy považováni za profesionální umělce, případně umělkyně, museli svá díla prezentovat širšímu spektru diváků. Šlo o malíře a malířky, kreslíře a kreslířky, kteří svými díly obesílali renomované výstavy, ale i o ty, kteří vystavovali v menších galeriích. Jednalo se o muže a ženy, jejichž díla se vydávala ve formě grafických alb, i o ty, jejichž práce posloužily jako knižní, případně časopisecké ilustrace.

S veřejným prostorem byl svázán ještě jeden aspekt profesionality. Titul profesionální umělec nebo umělkyně mohla člověku přisoudit všemi uznávaná autorita, respektovaný znalec uměleckého prostředí, soudobý kritik, případně dějepisec umění. V českých zemích první třetiny 19. století zastával roli předního znalce umění a umělců Jan Bohumír Dlabač, který ve druhém desetiletí předminulého věku vydal podrobný lexikon umělců, činných na území Čech, Moravy a Slezska.³⁷⁰ V širším středoevropském rámci plnily tuto roli také německy psané slovníky, například lexikon Georga Kaspara Naglera, který začal být tištěn ve třicátých letech 19. století.³⁷¹

Patrně rozhodujícím hodnotícím prvkem zůstávala finanční stránka věci. Pojmenování profesionální umělec, profesionální umělkyně si zasloužili pouze ti muži, nebo ty ženy, základem jejichž příjmu byly zisky spojené s prodejem vlastních uměleckých děl.

Kromě znaků profesionality bychom neměli opominout ani kritéria diletantismu. Označení diletant si vysloužili muži a ženy, rozvíjející své výtvarné nadání, svůj talent nikoli v akademickém prostředí, ale při lekcích se soukromými učiteli. Šlo o osobnosti, které svá díla prezentovaly pouze vybranému publiku, většinou z řad rodinných příslušníků a blízkých přátel. Jednalo se o lidi, pro něž nebylo výtvarné umění hlavním zdrojem příjmů.

Moderní, možná dokonce postmoderní dějepis umění pracuje s více méně jasně definovaným systémem hodnotících znaků. V případě umění 19. století a otázky profesionality, respektive diletantismu má tento přístup jisté úskalí – vyvolává dojem, že existují pouze tyto dvě kolonky, a do pozadí odsouvá další možnosti. V případě doby „mezi časy“ a doby předbřeznové by nemalé uplatnění našla přechodová kategorie, kterou můžeme pracovní nazvat poloprofesionál. Tato skupina by pak obsáhla muže a ženy, jejichž „výtvarná kariéra“ vykazovala jak aspekty profesionality, tak aspekty diletantismu.

³⁷⁰ Johann Gottfried DLABACZ, *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien* I – III, Prag 1815.

³⁷¹ Georg Kaspar NAGLER (ed.), *Neues allgemeines Künstler-Lexikon* I – XXVIII, Leipzig 1835 – 1852.

Z pohledu dějin umění bychom mohli označit právě Ludvíka Arnošta Buquoye za poloprofesionálního umělce, který svým životem a dílem stojí na hranici mezi profesionalitou a diletantismem. Pro diletantismus v případě hraběte hovoří jeho výtvarné vzdělání – uměleckou průpravu získal hrabě Ludvík Arnošt během soukromých lekcí, a nikoli při studiu na pražské, či vídeňské Akademii.³⁷² Můžeme také prohlásit, že výtvarné umění nepředstavovalo zásadní část příjmů hraběte. Označení profesionální umělec naopak podporuje skutečnost, že hrabě Buquoy svou tvorbu prezentoval veřejně – svá díla opatřená signaturou vydával v různých nakladatelstvích rakouského soustátí, jakými bylo nakladatelství Jakoba Micheletta v Praze nebo nakladatelství vídeňského Litografického institutu.³⁷³

4.1.3 UMĚLECKÁ TVORBA UROZENÝCH OČIMA HISTORIOGRAFIE

Přestože jsou v případě Ludvíka Arnošta Longueval-Buquoye dějiny umění a jejich metodické postupy velice přínosné, nabízí jen část odpovědi na otázku, kým vlastně byl hrabě Ludvík Arnošt a jaké místo v jeho životě zaujímala vizuální umění. Chceme-li proniknout hlouběji a získat další odpovědi, musíme svou pozornost obrátit také k přístupům historiografickým (zvláště k dějinám každodenního života a dějinám mentalit), protože právě ony nám umožňují lépe pochopit, jakou roli hrálo výtvarné umění jak v soukromém, tak veřejném životě aristokracie v první třetině 19. století.

4.1.3.1 Kreslení jako záliba. Výtvarné umění v každodenním životě aristokracie první třetiny 19. století

V životě česko-rakouské aristokracie bylo výtvarné umění denně přítomno a ona se s ním setkávala takřka na každém rohu – v salonech a komnatách rodinných sídel ji obklopovaly portréty členů a členek urozené rodiny, či díla slavných mistrů, při svých cestách za hranice podunajské monarchie navštěvovali muzea, galerie i ateliéry žádaných umělců.

Většina šlechticů a šlechticů, žijících v období mezi devadesátými léty 18. a čtyřicátými léty 19. století, se navíc výtvarné tvorbě věnovala. Aktivní provozování výtvarného umění bylo oblíbenou zálibou urozených mužů a žen, v níž se odráželo nejen výtvarné nadání dotčeného muže, nebo dotyčné ženy, ale i doba, ve které žili. Doba „mezi časy“ a doba

³⁷² V ojedinělých případech lze narazit na tvrzení, že byl Ludvík Arnošt Buquoy žákem pražské Akademie. Viz Adolf KALNÝ, *Zpracování obrazových dokumentů v treboňském archivu*, Archivní časopis 36, 1986, s. 141 – 149, zde s. 148.

³⁷³ K nakladatelským údajům alb Ludvíka Arnošta Buquoye např. I. NEBEHAY- R. WAGNER, *Bibliographie IV*, s. 46 – 48.

předbřeznová v sobě zahrnovala mnoho podnětů a inspirací: stále ji ovlivňovaly myšlenky osvícenství, promítaly se do ní ideje sentimentalismu a raného romantismu. Ideálem zůstával kultivovaný člověk, zajímající se jak o osobní rozvoj, tak o povznesení svého okolí.

Ke kultivování jedince nemalou měrou přispívalo kreslení a malování. Většina urozených mužů a žen se učila kreslit a malovat v dětském věku a prostřednictvím této výchovy se seznamovali s krásami krajiny a přírody, ale i s díly starých mistrů. Výuku měli v aristokratických rodinách na starosti jak dnes zapomenutí muži (výjimečně ženy), jejichž jména jsou uchovávána v zaprášených archivních kartonech, tak lidé, kteří se proslavili ve výstavních síních. Někteří umělci dávali hodiny v knížecích a hraběcích apartmánech – například Antonín Mánes³⁷⁴ vyučoval děti Thunů a nějaký čas strávil také v rodině Silva-Tarouca, jeho dcera Amálie trávila letní měsíce na venkovských sídlech svých příznivců (Lexů z Aehrenthalu, Kotzů z Dobrše, Salmů, Silva-Tarouců a Thunů) a během svých pobytů zastávala pozici učitelky kreslení u jejich dětí.³⁷⁵ Mimo to někteří respektovaní umělci, eventuálně umělkyně předávali své dovednosti v soukromí, a tak členové i členky aristokratické společnosti docházeli do jejich domů a bytů. Patrně nejznámějším dokladem takového přístupu je první ředitel pražské akademie Josef Bergler,³⁷⁶ který ve svém ateliéru poskytoval soukromé hodiny kromě jiných také Františku Thunovi.³⁷⁷

Přestože bylo výtvarné umění nedílnou součástí vzdělávání velkého počtu šlechticů a šlechtičen, jen část z nich prokázala buď velké nadání, nebo nesmírnou touhu tvořit a některému z odvětví výtvarných umění se věnovala i v dospělém věku. A ještě menší procento z nich svou tvorbu prezentovalo veřejně, mimo okruh svých příbuzných a přátel.

³⁷⁴ Antonín Mánes (1784 – 1843) je řazen mezi přední české krajináře. Na pražské akademii studoval u Karla Postla. Po studiích si založil soukromou školu, kde vyučoval žáky ze šlechtických a měšťanských rodin, ovšem na sklonku života působil jako profesor krajinomalby na pražské akademii. Jeho dílu dominovala krajinomalby, zvláště pohledy na česká pohoří. K němu naposledy Naděžda BLAŽIČKOVÁ-HOROVÁ, *Malířská rodina Mánesů*, Praha 2002, s. 29 – 75; R. VONDRÁČEK (ed.), *Biedermeier. Umění*, s. 180 – 182, 497.

³⁷⁵ Amálie Mánesová (1817 – 1883) byla dcerou Antonína Mánesa. Již v dětství projevovala výtvarné nadání, avšak jako dívka nesměla studovat na pražské akademii a učit se mohla jen v ateliéru svého otce. Od padesátých let 19. století vedla soukromou malířskou školu pro paní a dívky ze šlechtických a měšťanských rodin. Ve své tvorbě se věnovala krajinářství, malovala také květinová a ovocná zátiší. K ní blíže N. BLAŽIČKOVÁ-HOROVÁ, *Malířská rodina*, s. 103 – 117.

³⁷⁶ Josef Bergler (1753–1829) se proslavil jako malíř, kreslíř a rytec. Jeho otec byl sochařem, ovšem on sám získal umělecké vzdělání a praxi v Itálii, přesněji v Miláně a Římě. Po studiích se usadil v bavorském Pasově, kde vedl vlastní ateliér. Roku 1800 přesídlil do Prahy a stal se prvním ředitelem pražské akademie. K jeho životu, dílu i žákům naposledy blíže Roman PRAHL (ed.), *Josef Bergler a grafika v Praze 1800-1830*, Olomouc 2007; TÝŽ (ed.), *Prag 1780-1830: Kunst*.

³⁷⁷ Marcela OUBRECHTOVÁ, „*Kéž bych byl malířem.*“ *František Thun v době předbřeznové*, České Budějovice 2008 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav), s. 31 – 32.

Většina ze šlechticů a šlechticů, kteří uměleckou tvorbu neopustili ani v pozdějším věku, se zabývala kresbou, grafikou, akvarelem nebo kombinovanými technikami a tematicky byla poplatná době, v níž žila (v první třetině 19. století v díle urozených převažuje krajinná veduta, kolem poloviny předminulého věku interiérová zobrazení).³⁷⁸

Chceme-li poznat roli výtvarného umění, kresby, grafiky a malby v prostředí tak zvané první společnosti, měli bychom se seznámit alespoň s některými zástupci šlechtické umělecké tvorby období „mezi časy“ a doby předbřeznové.

K nejvýraznějším aristokratkám, žijícím na počátku „dlouhého“ 19. století, patřila kněžna Pavlína ze Schwarzenbergu, rozená z Arenbergu. Choť hlubocko-krumlovského knížete Josefa nejen, že platila za jednu z nejhezčích dam své doby, ale vynikala i krásou ducha a svým živým zájmem o svět umění. O kulturu se zajímala nejen pasivně, ale sama účinkovala v několika divadelních představeních, psala kultivované dopisy a kreslila.³⁷⁹

První kroky na poli výtvarných umění učinila princezna Pavlína pod dohledem předních belgických malířů v domě svého otce Ludvíka Engelberta vévody z Arenbergu a své schopnosti rozvíjela i v pozdějším věku, když se stala příslušnicí česko-rakouské aristokracie (ve Vídni docházela na lekce pastelu, nebo na hodiny grafiky).³⁸⁰ Zásadním zlomem v její „umělecké kariéře“ bylo setkání s malířem Ferdinandem Runkem.³⁸¹ Tento umělec se stal dvorním malířem Schwarzenbergů, učil kreslit děti knížecího páru a také rozvíjel dovednosti samotné Pavlíně.

Umělecké souznění a těsná spolupráce mezi Ferdinandem Runkem a schwarzenberskou kněžnou se nejvíce projevily v albu z počátku 19. století. Při tvorbě tohoto souboru grafických listů se kněžna nechala inspirovat malbami svého učitele a na svých mědirytinách zachytila krajinu známou a poznanou, pasáže z jižních Čech a motivy z rodových panství svého manžela (například *Červený Dvůr u Krumlova, Most přes novou řeku u Třeboně*).

³⁷⁸ Bližší informace o umělcích ze šlechtického prostředí lze nalézt např. Marie MŽYKOVÁ, *Díla českých malířů 19. a 20. století v zámeckých sbírkách*, Památky a příroda 10, 1985, s. 22 – 26, 84 – 90, 152 – 157, 214 – 220, 341 – 348, 402 – 409, 469 – 476, 534 – 542; 11, 1986, s. 16 – 22, 85 – 92, 149 – 156, 216 – 221, 534 – 543; Květa KŘÍŽOVÁ, *Šlechtický interiér 19. století v dobových vyobrazeních ze zámeckých sbírek*, Praha 1993; R. PRAHL a kol., *Prag 1780 – 1830. Kunst*; A. HNOJIL (ed.), *V zajetí*.

³⁷⁹ K jejímu životu podrobně M. LENDEROVÁ, *Tragický bál*.

³⁸⁰ K jejímu výtvarnému vzdělání blíže TAMTÉŽ, s. 231 – 234.

³⁸¹ Ferdinand Runk (1764 – 1834) byl malířem, kreslířem a rytcem. Po absolvování vídeňské akademie svůj život spojil s prací pro přední šlechtické rody podunajské monarchie (Schwarzenbergové, Liechtensteinové). Ve své tvorbě zachycoval každodenní život svých urozených zaměstnavatelů či krajinu jejich panství. K němu blíže Mája HAVLOVÁ, *Schwarzenberský krajinář Ferdinand Runk*, in: Martin Gaži (ed.), *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008, s. 267 – 288; TATAŽ, *Krajinář Ferdinand Runk (1764 – 1834)*, České Budějovice 2014.

Některá její díla byla navíc převedena na porcelánové talíře, které si rodina objednala v jedné z pařížských manufaktur.³⁸²

Doba, v níž tvořila Pavlína ze Schwarzenbergu, šlechticnám-umělkyním přála. Kromě předčasně zemřelé kněžny se výtvarným uměním na vysoké úrovni zabývala také Johana Marie Salm-Reifferscheidtová, známější jako Jenny Salmová. Talentovaná starohraběnka ve svém díle navazovala na tradiční umělecké formy a žánry. Na rozdíl od svých současníků nepodlehla okouzlení kresbou a grafikou a jejími tvůrčími prostředky zůstaly štětce, olejové barvy, palety a plátna. Na svých malbách zachycovala krajinu a zejména ovocná a květinová zátiší.³⁸³

Francouzská kultura a šlechtické prostředí Rakouského Nizozemí neovlivnily jen Pavlínu ze Schwarzenbergu, ale i Karla Josefa Clary-Aldringena, důvěrně zvaného Lolo.³⁸⁴ Je-li možné představit kněžnu, tragicky zesnulou při požáru rakouského velvyslanectví v Paříži v roce 1810, jako pozoruhodnou ženu mnoha zájmů a zálib, pak by knížeti Clary-Aldringenovi náleželo obdobné označení, neboť u tohoto muže se projevil jak nemalý literární talent, tak velké výtvarné nadání.

Tak jako mnoho jeho vrstevníků a vrstevnic získal kníže Clary-Aldringen výtvarné vzdělání v rodinném prostředí: Nejen že začínal kreslit v salonech a pokojích rodových sídel, ale jeho prvním učitelem byl jeho talentovaný strýc Charles-Antoine de Ligne. Po strýcově skonu se na rozvoji jeho nadání podíleli ve své době proslulí belgičtí a rakouští umělci.³⁸⁵

Lola Clary-Aldringena doprovázelo kreslení a malování po celý život, a proto nepřekvapí, že vytvořil množství črt, kreseb i propracovaných děl vysoké umělecké kvality, na nichž zachytil žánrové scény ze šlechtické společnosti, satiricky hodnotil své okolí nebo

³⁸² R. PRAHL a kol., *Prag 1790 – 1830. Kunst*, s. 458.

³⁸³ Johana Marie Salm-Reifferscheidtová (1780 – 1857) pocházela z hraběcí rodiny Pachtů z Rájova – jejími rodiči byli Jáchym Pacht z Rájova a Marie Johana, rozená Skrbenská z Hříště. Členkou starohraběcího rodu se stala po sňatku s Františkem Vincentem Salm-Reifferscheidtem. Životní cestě ani umělecké tvorbě hraběnky Salmové zatím nebyla v odborné literatuře věnována velká pozornost, a tak se lze setkat jen se základními údaji a letnými zmínkami – viz P. TOMAN (ed.), *Nový slovník II*, s. 395; Marie MŽYKOVÁ, *Díla českých malířů 19. a 20. století v zámeckých sbírkách*, Památky a příroda 11, 1986, s. 151; Naděžda BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ (ed.), *Umění 19. století v Čechách (1790 – 1910). Malířství, sochařství a užité umění*, Praha 2009, s. 39; R. VONDRÁČEK (ed.), *Biedermeier. Umění*, s. 445, 500; Jaroslav SOJKA (ed.), *Ferdinand V. Dobrotivý a umění jeho doby*, Praha 2012, s. 275.

³⁸⁴ Karel Josef Clary-Aldringen (1777 – 1831) byl prvorozeným synem knížete Jana Nepomuka Clary-Aldringena a jeho manželky Marie Christiny, rozené de Ligne. Po studiích působil v diplomatických službách a poté se věnoval správě rodinného majetku. Jeho pozoruhodný umělecký talent se projevoval jak při výtvarné činnosti, tak se odrazil v literárních dílech. K němu, jeho literárnímu dílu a výtvarné činnosti podrobně I. CERMAN, *Šlechtická společnost*, s. 397 – 412.

³⁸⁵ Viz TAMTĚŽ, s. 400 – 401.

představoval romantickou krajinu.³⁸⁶ Navíc, jméno knížete bylo zaneseno do několika slovníků s poznámkou, že na počátku 19. století ilustroval pohádkovou novelu *Undine* z pera Friedricha de la Motte-Fouqué.³⁸⁷ Ivo Cerman však v nedávné době prokázal, že vydání knihy s ilustracemi knížete Clary-Aldringena lze považovat za jakousi (kunst)historickou legendu, a upozornil na skutečnost, že ilustrace k romanci *Undine* se dochovaly pouze v rukopisné podobě v rodinném archivu Clary-Aldringenu a v teplickém muzeu.³⁸⁸

Do skupiny umělecky aktivních šlechticů a šlechtičen bývá obvykle zařazován také Kristián Kryštof Clam-Gallas.³⁸⁹ Přestože měl hrabě jisté výtvarné nadání a soukromě studoval u Josefa Berglera, svým dílem vlastně nijak zvlášť nevynikal, neprojevil mnoho tvůrčí invence a mezi jeho pracemi převažovaly malby a rytiny podle cizích předloh.

Zatímco Kristián Kryštof Clam-Gallas je v souvislosti s výtvarným uměním první třetiny 19. století zmiňován poměrně často, jméno dalšího muže stálo stranou většího a cílenějšího zájmu historiků umění, byť se dá jeho výtvarná pozůstalost považovat za zajímavější. Obdobně jako další představovaní šlechtici a šlechtičny měl baron Emanuel Josef Malovec z Malovic³⁹⁰ nemalý výtvarný talent, ovšem na rozdíl od ostatních se patrně jednalo o autodidakta. Své dovednosti tento major rakouské armády zúročil především v topografických pohledech na památná místa Čech, které vydával jeho přítel František Karel Wolf.

Postavení výtvarného umění v (každodenním) životě česko-rakouské aristokracie a skutečnost, že aktivní přístup k umělecké tvorbě nebyl pro příslušníky a příslušnice tak zvané

³⁸⁶ Část jeho kreseb použil jako ilustrační materiál I. CERMAN, *Šlechtická společnost*.

³⁸⁷ Friedrich Heinrich baron de la Motte-Fouqué (1777 – 1843) bývá považován za průkopníka německy psané romantické literatury. Pocházel ze starobylého francouzského rodu, který se usadil v Prusku, a většinu svého dospělého života zasvětil vojenské službě. Kromě armády měl blízko k literatuře – ve Výmaru se setkával s předními literáty a sám se věnoval literární činnosti, z níž vzešla romantická díla (rytířské romány, pohádky), biografie i dramata. K němu blíže např. *Neue deutsche Biographie* V, Berlin 1961, s. 306 – 307.

³⁸⁸ Viz I. CERMAN, *Šlechtická společnost*, s. 399.

³⁸⁹ Kristián Kryštof Clam-Gallas (1771 – 1838) byl synem Kristiány Filipa Clam-Gallase a jeho manželky Karoliny, rozené Sporckové. Poté, co v Praze vystudoval práva, působil na různých pozicích ve státních službách. Celý život byl sběratelem a mecenášem umění, byl umělecky činný (psal básně, hrál na klavír, kreslil) a snažil se kultivovat širší vrstvy obyvatelstva: pražský park Klamovka proměnil na jakousi zoologickou a botanickou zahradu, zpřístupnil část frýdlantského zámku, která sloužila jako muzeum. K němu blíže R. PRAHL a kol., *Prag 1780 – 1830. Kunst*; Milan SVOBODA, *Clam-Gallasové (1757 – 1945)*, in: Martin Krummholz (ed.), *Clam-Gallasův palác. Johann Bernard Fischer von Erlach. Architektura – výzdoba – život rezidence*, Praha 2007, s. 36 – 40; Milan SVOBODA a kol., *Kristián Kryštof hrabě Clam-Gallas. Stručná biografie*, Liberec 2012, zejména s. 35 – 55, 87 – 105, 162 – 177, 346 – 358.

³⁹⁰ K Emanuelu Josefu Malovcovi (1779 – 1823) stručně P. TOMAN (ed.), *Nový slovník II*, s. 69; Vladimír BRYCH – Věra PŘENOSILOVÁ, *České hrady a tvrze ve starých vyobrazeních. Výběrový katalog sbírky grafiky a drobné kresby Národního muzea v Praze*, Praha 2002; Adam HNOJIL (ed.), *Jeden svět nestačí. Poklady umění 19. století ze sbírky Patrika Šimona*, Praha 2014, s. 502.

první společnosti v první třetině 19. století výjimečnou, nebo okrajovou záležitostí, možná nejlépe ilustruje album *Abbildungen sämtlicher alten und neuen Schlösser in Böhmen*, vydané v prvním desetiletí předminulého věku Františkem Karlem Wolfem.³⁹¹ Grafickou stránku tohoto úctyhodného počínu, který čítal sto šestnáct topografických vedut, svěřil nakladatel svým blízkým spolupracovníkům Václavu Bergerovi³⁹² a Antonínu Puchernovi, k nimž se jako rytci ještě připojili Antonín Herzinger a František Moticzka.³⁹³ Velká pestrost vládla také mezi autory kreslených předloh českých hradů a zámků – vedle osvědčených umělců bychom mezi nimi našli několik zástupců a zástupkyň šlechtického prostředí (kromě svrchu uvedených Kristiána Kryštofa Clam-Gallase a Emanuela Josefa Malovce například hraběte Josefa Swéerts-Sporcka³⁹⁴).

4.1.3.2 Šlechtic jako profesionální výtvarník. K (ne)možnosti umělecké kariéry

V jednom ze svých textů si historik umění Adam Hnojil posteskl, že výtvarně nadaným a umělecky aktivním šlechticům a šlechticnám, žijícím v první třetině 19. století, je role diletantů často přisuzována a priori, bez hlubšího výzkumu a hodnocení jejich výtvarné pozůstalosti.³⁹⁵ Tato kritická poznámka má nepochybně své opodstatnění v kontextu dějin výtvarných umění, v jejichž rámci bývají novodobá formální kritéria profesionality nadřazována kvalitě konkrétních výtvarných děl a dobovému uměleckému a společenskému prostředí. Současně je tato připomínka inspirativní pro historiky a historičky, neboť vede k sice jednoduché, ale o to závažnější otázce, zda mohl být muž v době „mezi časy“ a v době předbřeznové šlechticem a zároveň profesionálním umělcem, zda bylo možné spojit hodnoty a ideje aristokratické společnosti s méně svázaným prostředím uměleckým.

Pro celé „dlouhé“ 19. století platilo, že *šlechtictví zavazuje*, respektive urození muži a ženy byli pevně zakotveni ve světě urozenosti, starobylosti a očekávaného chování. Základem

³⁹¹ K albu *Abbildungen sämtlicher alten und neuen Schlösser in Böhmen* podrobněji A. HNOJIL (ed.), *V zajetí*, s. 158.

³⁹² Václav Alois Berger (1783 – 1824) byl žákem Karla Postla. Uplatnění našel zejména jako grafik. Úzce spolupracoval s nakladatelstvím Františka Karla Wolfa, pro které mimo jiné ryl pohledy na Prahu, nebo partie z vlašimského zámku. K němu více R. VONDRÁČEK (ed.), *Biedermeier. Umění*, s. 368; A. HNOJIL (ed.), *Nekonečné perspektivy*, s. 364.

³⁹³ František Moticzka žil a tvořil na počátku 19. století. Úzce spolupracoval s Františkem Karlem Wolfem, pro jehož vydavatelství podle předloh jiných autorů vyryl několik vedut. Podrobněji Johann Gottfried DLABACZ, *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon*, Prag 1815, s. 339; Constant[in] von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich*, IXX, Wien 1868, s. 164 – 165.

³⁹⁴ Josef Swéerts-Sporck (1756 – 1816) byl žákem Františka Karla Wolfa. Jeho perokresbám a akvarelům dominovaly pohledy na české hrady a zámky. Více P. TOMAN (ed.), *Nový slovník II*, s. 523; A. HNOJIL (ed.), *V zajetí*, s. 166 (vyobrazení zámku Lnáře), 395.

³⁹⁵ A. HNOJIL (ed.), *Nekonečné perspektivy*, s. 163.

šlechtické identity bylo vědomí o významu rodu v rámci celé podunajské monarchie, příslušné země i dlouhodobě držených panství, úcta k předkům a respektování staletých tradic či rituálů. Od šlechtice se očekávalo, že nepošpiní dobré jméno své rodiny, že naplní dobový ideál dobrého syna, manžela a otce, že bude podporovat potřebné. V neposlední řadě se předpokládalo, že šlechtic svými činy bude následovat skutky otce a dědů a že přinejmenším napodobí jejich úspěchy při správě rodového majetku, nebo kariéry ve službě domu habsburskému.

Pokud jde o šlechtické kariéry a profesní dráhy, před urozenými se otevíralo několik cest – někteří muži se rozhodli budovat dvorskou kariéru, která jim mohla přinést nemalý vliv a možnost reprezentace, jiní našli svou cestu v diplomacii. Desítky příslušníků starožitných rodů našly své uplatnění v důstojnickém sboru rakouské armády a část šlechticů zasvětila svůj život římskokatolické církvi. Jestliže byla služba císaři, vlasti nebo Bohu v aristokratických kruzích akceptovatelnou volbou, vybočení ze zažitých stereotypů a zvolení kupříkladu umělecké kariéry bylo téměř nepředstavitelné, protože by vedlo ke ztrátě osobní prestiže i zneuctění rodového jména.

Kariéry či „povolání“ urozených přibližoval proslulý *Gothajský almanach*. Ten u všech mužů naznačoval jejich životní cesty, přiřazoval jim konkrétní role, jako majitel panství, důstojník, komoří, správce provincie. A je bezpochyby příznačné, že se v něm v první třetině 19. století neobjevil žádný malíř, grafik, básník, prozaik, hudebník nebo herec.

4.1.4 „DRUHÝ ŽIVOT“ LUDVÍKA ARNOŠTA LONGUEVAL-BUQUOYE

Potkáváme-li se v současnosti s hrabětem Ludvíkem Arnoštem Longueval-Buquoyem, setkáváme se s jeho novodobou podobiznou, s obrazem aristokrata, který byl obdařen pozoruhodným výtvarným talentem a kterému jeho umělecké vyjadřování zajistilo přední místo mezi kreslíři a grafiky první třetiny 19. století.

Vidění hraběte Longueval-Buquoye jako výtvarného umělce se začalo formovat v prvních letech existence samostatné Československé republiky, v čase, kdy historici umění či estetici přistoupili k prvotnímu kritickému zhodnocení výtvarného umění 19. století. První vlašťovkou byla stat' Václava Chaloupeckého, v níž tento historik obrátil svou pozornost ke krajinomalbě první třetiny 19. století a v níž pro něj Ludvík Arnošt Buquoy byl „*umělec nevšední invence malířské, krajinářem intimních zákoutí a básníkem krajinných nálad.*“³⁹⁶

³⁹⁶ V. CHALOUPECKÝ, *Naši krajináři*, s. 30.

Nemalé pozornosti se umění první třetiny 19. století těšilo v padesátých letech minulého století. Výtvarná tvorba klasicismu, empiru, *biedermeieru* či raného romantismu se představila na několika výstavách a současně byly vydány zajímavé kunsthistorické publikace. V reprezentativním výběru bylo zastoupeno množství malířů, grafiků či sochařů, mezi nimiž nechyběl ani Ludvík Arnošt Buquoy. Oproti předchozímu období však došlo k významnému posunu v hodnocení umělecké pozůstalosti hraběte Buquoye: Jestliže si Václav Chaloupecký tvorby hraběte Ludvíka Arnošta vysoce cenil, pak jeho mladší kolegové (možná i pod vlivem celospolečenské nálady, která aristokracii nepřála) tento názor nesdíleli, grafické listy urozeného muže nijak zvlášť nevyzdvihovali, respektive jeho díla představovali pouze v souvislosti s uměleckou činností Antonína Pucherny.³⁹⁷

Přesto, že v období tak zvané normalizace nestálo umění 19. století v centru badatelského zájmu, bylo v sedmdesátých a osmdesátých letech minulého století vydáno několik publikací, které přibližovaly uměleckou tvorbu doby „mezi časy“ a doby předbřeznové. Pokud se v textech objevilo jméno hraběte Buquoye, zůstával zachován jeho obraz spolupracovníka a rytce Antonína Pucherny.³⁹⁸

Téma uměleckého dění v první třetině 19. století se dočkalo své renesance po roce 1989 – v centru pozornosti se ocitla kultura klasicismu *biedermeieru* a raného romantismu, ze stínu zapomnění vyšla řada umělců a také se proměnil metodologický přístup historiků a historiček umění. V novém pohledu na uměleckou tvorbu první třetiny 19. století bylo přední místo vyhrazeno krajinomalbě, přičemž grafické veduty, přírodní scenérie, panoramatické pohledy na známá města nebo zobrazení významných hradů a zámků se staly jakýmsi symbolem či fenoménem této éry. Spolu s rostoucím zájmem o výše uvedené typy výtvarných děl rostla i touha po bližším poznání jejich autorů, mezi nimiž nechyběl Ludvík Arnošt Buquoy. Tento urozený muž byl v raných devadesátých letech 20. století stále považován za (profesionálního) umělce, oplývajícího mimořádným nadáním. Po roce 1995 si však Ludvík Arnošt Buquoy vysloužil označení talentovaný diletant, které mu více méně zůstalo do dnešních dnů.³⁹⁹

S jistou dávkou nadsázky by se možná dalo říci, že během minulého století vznikl v rámci umělecko-historického bádání obraz bohémského hraběte, který svůj život spojil s uměleckým světem. Tomu jako by odpovídaly dva dosud známé portréty tohoto příslušníka hraběcí

³⁹⁷ Např. B. MRÁZ, *Karel Postl a základy*, s. 10 – 12.

³⁹⁸ Např. J. BĚLOHLÁVKOVÁ, *Západočeské hrady*, nestr.

³⁹⁹ Např. N. BLAŽIČKOVÁ-HOROVÁ, *Praha v akvarelu*, s. 5, 31; A. HNOJIL (ed.), *V zajetí*.

rodiny Longueval-Buquoyů. Dvě černobílé litografie Friedricha Johanna Liedera,⁴⁰⁰ patrně vzniklé mezi lety 1825 a 1834, zachycují tmavovlasého muže s vážnou tváří a melancholickým pohledem. Hrabě Ludvík Arnošt se v obou případech nechal portrétovat jako nedbale elegantní gentleman, jehož vzhled (účesem počínaje a vybraným oděvem konče) byl do detailu promyšlen a nepochybně inspirován proslulým anglickým dandym a arbitrem elegantiae Georgem Drummelem.⁴⁰¹

Dějepisci umění si Ludvíka Arnošta Longueval-Buquoye připomínali kontinuálně a v jejich podání měl a má obraz tohoto urozeného muže jasné kontury. Jinak tomu bylo jak u samotné jihočeské hraběcí rodiny, tak u historiků a historiček i široké veřejnosti – v průběhu „dlouhého“ 19. století byl jeho příběh více méně opomíjen.

Částečnou amnézii, která ve vztahu k hraběti Ludvíku Arnoštovi postihla jeho vlastní rod, bychom měli vnímat ve dvou rovinách: Na jedné straně pro nás není překvapivé, že si hraběcí rodina, usazená na panstvích Nové Hrady a Rožmberk nad Vltavou, nechtěla jakkoli připomínat roli svého příbuzného v uměleckém světě (což můžeme postavit do souvislosti s obecnými hodnotami, jež šlechtická společnost po celé „dlouhé“ 19. století vyznávala, respektive s tím, že bohémský život a komplikovaná finanční situace stavěla mladšího bratra hraběte Jiřího Františka téměř do pozice černé ovce dotčeného rodu). Na druhé straně je zarážející, že do zapomnění upadla vojenská kariéra tohoto příslušníka buquoyského rodu – navzdory tomu, že si Ludvík Arnošt Longueval-Buquoy nezasloužil žádná vyznamenání ani se výrazněji nezapsal do vojenských dějin podunajské monarchie, byl posledním z řady longueval-buquoyských mužů, kteří podstatnou část svého života zasvětili službě v císařské armádě.

Dílčí ztráta (po)vědomí o Ludvíku Arnoštu Longueval-Buquoyovi u historické obce i širší veřejnosti má své počátky ve druhé polovině 19. a v první čtvrtině 20. století. Přestože v tomto období vznikly práce, jež rozličnými způsoby přibližovaly minulost starobylého

⁴⁰⁰ Friedrich Johann Gottlieb Lieder (1780 – 1859) byl rakouským malířem a litografem. Po studiích na pařížské École des Beaux-Arts u Jacquese-Louise Davida pracoval ve Vídni a v Uhrách. Byl vyhledávaným portrétistou – mezi jeho díly převažují podobizny šlechticů a veřejně činných mužů. K němu blíže Constant[in] von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich XV*, Wien 1866. s. 177; Leo SANTIFALLER, – Eva OBERMAYER[OVÁ]-MARNACH[OVÁ], *Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1950 V*, Wien 1971, s. 208.

⁴⁰¹ George Drummel, zvaný Beau Drummel (1778 – 1840) pocházel ze středostavovské rodiny. Po absolvování prestižní školy Eton začal studovat na Oxfordu. Proslulou univerzitu po jednom roce opustil a vstoupil do anglické armády. Na přelomu 18. a 19. století se vzdal vojenské kariéry, stal se ozdobou vyšší společnosti, známou londýnskou osobností, která udávala tón v pánské módě. Z Britských ostrovů v roce 1816 utekl a zbytek života prožil v Normandii v chudobě a zapomnění. K němu Françoise COBLENCE[OVÁ], *Dandysmus. Povinnost pochybnosti*, Praha 2003, s. 37 – 74.

hraběcího rodu, který v první čtvrtině 17. století rozmnožil svá původní panství v provincii Artois a získal nemalé državy v jižním cípu Českého království, k nedávné minulosti (samotnému 19. století) nesměřoval hluboký zájem. A když už se pozornost spisovatelů a historiků k tomuto období obrátila, v centru jejich pozornosti stála fascinující osobnost hraběte Jiřího Františka Buquoye, jenž do dnešních dnů udivuje rozsahem svých znalostí z přírodních věd i svými filozofickými úvahami, a ostatní příslušníci a příslušnice buquoyského rodu stáli v jeho stínu a výjimku v tomto ohledu nepředstavoval ani jeho mladší bratr Ludvík Arnošt.⁴⁰²

Odborníci i laici si na hraběte Ludvíka Arnošta začali vzpomínat ve druhé polovině minulého věku a do jejich povědomí se navrátil na počátku 21. století. Lépe řečeno, historici a po nich též zájemci z řad široké veřejnosti převzali od mužů a žen, věnujících se dějinám umění, vnímání Ludvíka Arnošta Longueval-Buquoye jako příslušníka umělecké komunity první třetiny 19. století a tuto podobiznu doplnili o suché konstatování, že tento příslušník hraběcí rodiny byl rytmistrem a stal se císařským a královským komořím.⁴⁰³

Dalším krokem k „oživení“ hraběte Buquoye je změna úhlu pohledu na tuto osobnost, částečné potlačení závěrů dějepisu umění, zvýraznění poznatků současné historiografie a jejich přijetí. Jestliže se k tomuto odhodláme, objeví se nový portrét Ludvíka Arnošta Buquoye – zjednodušeně řečeno, vyvstane před námi obraz muže v uniformě rakouské armády, který se ve svém volném čase buď toulá krajinou a na papírové listy skicuje pozoruhodná místa Království českého, nebo kdesi v ústraní ryje do měděných, případně kamenných desek a koloruje své tisky, zachycující české hrady, zámky či lázeňská města.

4. 2 JIŘÍ FRANTIŠEK BUQUOY, NEVŠEDNÍ ŠLECHTIC A VÝJIMEČNÝ SKLÁŘ

V první polovině 19. století byl hlavou domu longueval-buquoyského hrabě Jiří František. Tento šlechtic spatřil světlo světa na sklonku osvíceného věku a stále přítomné, vnímané i tušené ideály významných francouzských a německých myslitelů (jakými byli kupříkladu Jean-Jacques Rousseau, Johann Gottfried Herder, František Josef Kinský) významně

⁴⁰² SOA Třeboň, RAB – Generalia, Histoire de l'illustre Maison de Longueval-Vaux-Buquoy, inv. č. 44, sign. 201.1, kniha č. 1. Srov. např. *Das Haus*, s. 11; A. TEICHL, *Geschichte*, s. 60 – 61; Eduard BAŽANT, *Hrad Rožmberk*, Rožmberk 1924, s. 40.

⁴⁰³ Např. P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 33; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 389.

ovlivnily jeho dětství a mládí.⁴⁰⁴ Jako dospělý muž představy osvícenců (o kultivovaném, vzdělaném a svobodném člověku) naplnil a v mnoha ohledech dokonce překonal.

Jiřího Františka Longueval-Buquoye můžeme bez jakýchkoli pochybností označit za aristokrata, jenž se po dlouhá desetiletí těší nebyvalé pozornosti ze strany odborné i široké veřejnosti. Ono nevšední zaujetí pro životní osudy Jiřího Františka vychází z toho, že tento urozený muž byl výjimečným člověkem – dodnes udivují jeho teoretické znalosti a praktické dovednosti, ohromuje širě jeho (vědeckých) zájmů, pozornost přitahují originální úvahy a teorie, fascinují jeho cesty ke zlepšení chodu rodových panství.

Výsledkem neutuchajícího zájmu a pilné vědecké činnosti je řada prací z rozmanitých vědních oborů – kromě různých společenskovědních disciplín (historie, dějiny umění, dějiny idejí, dějiny vědy) se na jeho osobnost zaměřili také badatelé a badatelky ze vzdálenějších odvětví (ekonomie, matematika). Jinými slovy řečeno, díky neúnavné badatelské práci je k dispozici množství dílčích studií, které se věnují rozličným aspektům Buquoyova života.⁴⁰⁵ Současně je však potřeba podotknout, že i sto šedesát pět let po Buquoyově smrti stále chybí ucelená biografie.⁴⁰⁶

Jak bylo nastíněno, v případě Jiřího Františka Buquoye existuje množství odborných textů, statí a esejí, přibližujících jeho osobnost v pestrých souvislostech. Vedle vztahu Jiřího

⁴⁰⁴ Působení osvícenství na aristokratické prostředí (včetně vlivu na šlechtické vzdělávání) se dlouhodobě věnuje Ivo Cerman. Viz I. Cerman, *Habsburgischer Adel; Týž, Šlechtická kultura*.

⁴⁰⁵ Např. Ernst THOMAS, *Graf Georg von Buquoy. Ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Nationalökonomie am Anfang des 19. Jahrhundert*, Leipzig, 1929; Margarete BUQUOY[OVÁ], *Begegnungen in Böhmen: Goethe, Buquoy, Tomaschek*, München 1987²; Miloslav MAN, *Cestovní deniky Jiřího Františka Buquoye z cest do Itálie a Francie v letech 1803 – 1805*, České Budějovice 2004 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Historický ústav); Miloš ŘEZNÍK, *Das romantische Wissenschafts- und Erkenntniskonzept des Grafen Georg von Buquoy*, in: Ivo Cerman, – Luboš Velek (Hrsg.), *Adelige Ausbildung. Die Herausforderung der Aufklärung und die Folgen*, München 2006, s. 241 – 255; Luboš NOVÝ, *K vědeckým stykům Jiřího Buquoye*, *Dějiny vědy a techniky* 40, 2007, s. 1 – 11; Jiří PODOLSKÝ, *Hrabě Buquoy a jeho úlohy*, in: Aleš Trojánec – Jan Novotný (edd.), *Matematika, fyzika a školství. Sborník z XIII. semináře o filozofických otázkách matematiky a fyziky*, Velké Meziříčí 2008, s. 22 – 35; Margarete BUQUOY[OVÁ], *Georg Graf von Buquoy. Ein Industriepionier, Forscher und politischer Denker des Vormärz und seine Rolle in der Revolution 1848*, in: Luboš Velek – Tatjana Tötsmeyer[ová] (Hrsg.), *Adel und Politik in der Habsburgermonarchie und Nachbarländern zwischen Absolutismus und Demokratie*, München 2011, s. 89 – 102; M. MORAWETZ, „*Krankengeschichte*“ *Jiřího Buquoye*. *Popis*; Týž, *Jádro filozofického názoru Jiřího Buquoye v kontextu romantické vědy*, České Budějovice 2013 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav).

⁴⁰⁶ K dispozici jsou pouze stručnější životopisy jako např. Constant[in] von WURZBACH *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* II, Wien 1857, s. 208 – 210; Helga TURKOVÁ, *Zapomenutý polyhistor hrabě Jiří Buquoy*, *Miscellanea* 7, 1990, č. 2, s. 131 – 165; Margarete BUQUOY[OVÁ], *Lebensbild des Grafen Georg von Buquoy (1781 – 1851)*, in: Menso Folkerts – Gleb K. Michailov (Hrsg.), *Georg von Buquoy und die Dynamik der Systeme mit veränderlichen Massen*, München 2006, s. 3 – 60; Vladimír HOKR – Miroslava KURUCOVÁ – Miloslav MAN, *Jiří František Buquoy (1781 – 1851). Vědec, vynálezce, podnikatel*, České Budějovice 2008.

Františka k různorodým vědeckým odvětvím, vedle jeho aktivit během jarních a letních měsíců roku 1848 je hojně zmiňována jeho úloha v dějinách sklářství. Na samém okraji badatelského zájmu prozatím stál poměr Jiřího Františka k vizuálním uměním, ačkoli se zdá, že i umění sehrálo v životě tohoto příslušníka jihočeské hraběcí rodiny důležitou roli – na jedné straně přistupoval hrabě Jiří František k umění obdobně jako jeho urození přátelé a stavovští souputníci (byl objednavatelem uměleckých děl a mecenášem), na straně druhé se věnoval i netypickým činnostem (zabýval se estetikou a zásadním způsobem ovlivnil vzhled jednoho z nejkrásnějších českých skel).

Předtím, než začneme zkoumat vztah tohoto jihočeského aristokrata k umění, měli bychom si připomenout jeho životní cestu, měli bychom poznat jeho myšlenkový svět či jeho zájmy, neboť to vše jeho poměr k umělecké tvorbě ovlivnilo.

4.2.1 ŽIVOTOPISNÝ MEDAILONEK

Hrabě Jiří František Buquoy se narodil 7. září 1781 v Bruselu jako prvorozený syn hraběte Leopolda Vojtěcha Buquoye, důstojníka rakouské armády,⁴⁰⁷ a jeho manželky Marie Adelaidy, rozené Preud'homme d'Hailly-Nieuport.⁴⁰⁸ Jeho životní cesta se uzavřela 19. dubna 1851 a pohřben byl do rodinné hrobky v novohradském kostele svatých Petra a Pavla. Od poloviny července roku 1806 byl ženatý s hraběnkou Gabrielou z Rottenhanu⁴⁰⁹ a z jejich manželství vzešlo pět dětí – dcery Terezie, Gabriela, Karolína a Isabela⁴¹⁰ a syn Jiří Jan.⁴¹¹

4.2.1.1 Mezi otcem a strýcem. Výchova a vzdělávání buquoyského dědice

Jak bylo vysvětleno v předcházející kapitole, v oddílu vyhrazeném Ludvíku Arnoštovi, mladšímu bratrovi našeho hrdiny, první roky života Jiřího Františka Buquoye neodpovídaly typickému šlechtickému dětství: Nešťastné a nespokojené manželství jeho

⁴⁰⁷ K němu tato disertační práce, s. 79 (poznámka 312).

⁴⁰⁸ K ní TAMTÉŽ (poznámka 313).

⁴⁰⁹ K ní více v této rozpravě na s. 186 – 205.

⁴¹⁰ Dětství a mládí strávila čtyři děvčata spolu a jejich dny v desátých a dvacátých letech 19. století vyplňovalo důkladného vzdělávání. Jejich cesty se rozdělily v dospělosti: Terezie (1808 – 1869) byla od roku 1830 manželkou barona Vincence Zessnera ze Spitzenbergu a žila s ním v severozápadních Čechách na panství Dobříčany. Gabriela (1809 – 1841) zůstala kvůli zdravotním potížím (zřejmě trpěla srdeční vadou) svobodná a žila na panstvích svých rodičů. Karolína (1811 – 1898) byla od roku 1829 provdána za hraběte Bedřicha Deyma ze Stříteže a pobývala s ním na jihočeském panství Nemyšl. Isabela (1812 – 1893) se roku 1839 stala chotí hraběte Jana Nepomuka Trauttmansdorffa a poté s ním žila na panství Herálec u Humpolce. Viz Markéta KADLECOVÁ, *Gabriela Buquoyová. Život neprovdané dámy v první polovině 19. století*, České Budějovice 2004 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Historický ústav); P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 33, M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 39.

⁴¹¹ K němu více v této práci na s. 130 – 149.

rodičů ukončil rozvod, po němž byli všichni tři potomci hraběcího páru odloučeni od své matky a předáni do výhradní péče svého otce. Hraběte Leopolda ovšem v každodenním životě limitovalo závažné onemocnění,⁴¹² a tak výchovu a vzdělávání buquoyských dětí hojně ovlivňoval jejich strýc Jan Nepomuk se svou manželkou Terezií, rozenou Paarovou.⁴¹³

Do života Jiřího Františka vládce domu buquoyského poprvé výrazněji zasáhl poté, co oslavil páté narozeniny. Byl to právě hrabě Jan Nepomuk, kdo rozhodoval o prvním vychovateli a učiteli pro svého nezletilého synovce. Nutno podotknout, že „sociální reformátor doby osvícenství“ o vzdělávacím plánu pro buquoyského dědice dlouho uvažoval a že o pomoc s výběrem vhodného vychovatele požádal svého bývalého učitele Karla Jindřicha Seibta.⁴¹⁴ Profesor pražské univerzity mu doporučil dvaadvacetiletého Petrowitze, u něhož oceňoval jak jeho jazykovou vybavenost, tak jeho zkušenosti s výchovou dětí.⁴¹⁵ Zvolený mladík ovšem nabízené místo nepřijal, a proto Karel Jindřich Seibt hraběti Buquoyovi doporučil dalšího ze svých žáků. Vybraný muž splňoval nemalé nároky osvíceného hraběte a osvědčil se i v praxi, neboť o svého svěřence pečoval šest let a Jiří František si ho oblíbil.⁴¹⁶

Na počátku devadesátých let 18. století na místo vychovatele nastoupil jistý Falkenstein. V jeho doprovodu a ve společnosti mladšího bratra odcestoval Jiří František do Vídně. V centru habsburského soustátí žili všichni tři dva roky a dny nezletilých aristokratů měla vyplňovat zejména výuka francouzského a českého jazyka.⁴¹⁷

K další změně vzdělávacího programu buquoyského mladíka došlo v roce 1794. V první polovině tohoto roku se chlapcův otec Leopold rozhodl, že vzdělávání nejen staršího, ale i mladšího syna svěří do rukou hraběte Františka Taaffeho,⁴¹⁸ kterého ctil jako svého přítele a který měl současně blízko i k Janu Nepomukovi Buquoyovi. Na podzim onoho roku tedy Jiří František odjel spolu se svým bratrem na taaffovské panství Nalžovy. V jihozápadních

⁴¹² Viz tato práce, s. 80.

⁴¹³ Tyto zásahy do výchovy a vzdělávání souvisely také s tím, že manželství Jana Nepomuka a Terezie Buquoyových bylo bezdětné a nejstarší synovec byl považován za dědice buquoyských dominií. Srov. Michal MORAWETZ, „*Jádro mého filozofického názoru*.“ *Romantická naturfilozofie Jiřího Františka Buquoye*, České Budějovice 2011 (Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav historických věd), s. 27; TÝŽ, „*Krankengeschichte*“ *Jiřího Buquoye. Popis*, s. 25.

⁴¹⁴ Ke Karlu Jindřichu Seibtovi více v této rozpravě na s. 81 (poznámka 318).

⁴¹⁵ M. MORAWETZ, „*Jádro mého filozofického názoru*.“ *Romantická naturfilozofie*, s. 28; M. MORAWETZ, „*Krankengeschichte*“ *Jiřího Buquoye. Popis*, s. 25

⁴¹⁶ M. MORAWETZ „*Krankengeschichte*“ *Jiřího Buquoye. Popis*, s. 26; M. MORAWETZ, *Jádro filozofického názoru Jiřího Buquoye*, s. 23.

⁴¹⁷ M. MORAWETZ, „*Krankengeschichte*“ *Jiřího Buquoye. Popis*, s. 25 – 26.

⁴¹⁸ Viz tato rozprava, s. 81 (poznámka 321).

Čechách žili oba chlapci několik měsíců, znalosti a dovednosti u nich prohluboval jejich nový vychovatel (pan Braun) a někdy i sám hrabě Taaffe, jehož Jiří František označoval za svého „druhého otce“.⁴¹⁹ Oba chlapci si pochvalovali různorodost vyučování⁴²⁰ a kladné hodnocení nalžovského pobytu ze strany Jiřího Františka pravděpodobně podpořilo, že nadšený astronom Taaffe zavedl svého svěřence do tajuplného světa hvězd, souhvězdí a galaxií⁴²¹ a podnítil v něm také zájem o matematiku.⁴²²

Třinácti-, respektive čtrnáctiletému Jiřímu Františkovi se v Nalžovech líbilo a jeho vzdělávání zdárně postupovalo. Avšak hrabě Jan Nepomuk Buquoy nebyl s nastalým uspořádáním spokojený a již v průběhu oněch měsíců, kdy oba chlapci žili v jihozápadních Čechách, intenzivně pátral po vhodném vychovateli pro své synovce. Hledání nového hofmistra dostalo nový rozměr v létě roku 1795, kdy zemřel Leopold Vojtěch Buquoy a jeho starší bratr se stal opatrovníkem pozůstalých dětí.

Z nově nabyté pozice poručníka hrabě Jan Nepomuk rozhodl, že napříště bude Jiří František pokračovat v soukromém vyučování v některém z větších měst Rakouského císařství (v Praze, či Vídni)⁴²³ a že předepsané zkoušky bude skládat na nějaké veřejné škole. Samotná výuka Jiřího Františka byla v letech 1795 až 1799 svěřena dvěma francouzským emigrantům, přičemž zvolení učitelé dovedli mladého muže k úspěšnému složení zkoušek na gymnáziu v Novém Městě pražském a na gymnáziu v Českých Budějovicích.⁴²⁴

V posledním roce 18. století pak Jiří František a Ludvík Arnošt Buquoyové odcestovali společně s novým vychovatelem, francouzským emigrantem Quidorem Duperéyem,⁴²⁵ do hlavního města podunajské monarchie – studium obou chlapců pokračovalo na Tereziánské rytířské akademii, vzdělávacím ústavu pro mladé šlechtice.⁴²⁶

Sám Jiří František v předmluvě k vydání části svého díla vzpomínal, že se na Tereziánské rytířské akademii věnoval dvěma studijním oborům, a sice filozofii a právu.⁴²⁷ Avšak „vysvědčení“ z této vídeňské vzdělávací instituce ukazují, že hranice vybraných oborů překračoval a že skládal zkoušky také z přírodních věd (konkrétně ze zoologie, botaniky a

⁴¹⁹ M. MORAWETZ, *Jádro filozofického názoru Jiřího Buquoye*, s. 23.

⁴²⁰ TÝŽ, „*Krankengeschichte*“ *Jiřího Buquoye*. *Popis*, s. 26 – 27.

⁴²¹ M. ŘEZNÍK, *Das romantische Wissenschaft- und Erkenntniskonzept*, s. 246.

⁴²² M. MORAWETZ, *Jádro filozofického názoru Jiřího Buquoye*, s. 23 – 24.

⁴²³ TAMTÉŽ, s. 24.

⁴²⁴ TAMTÉŽ.

⁴²⁵ Ke Quidoru Duperéyovi více v této rozpravě na s. 82 (poznámka 325).

⁴²⁶ I. CERMÁN, *Šlechtická společnost*, s. 148; M. KRUMHOLZ, *Buquoyové Nové Hrady. Počátky*, s. 13.

⁴²⁷ Georg Graf BUQUOY, *Auswahl des Richter Aufzufassenden aus meinen philosophisch wissenschaftlichen Schriften und kontemplativen Dichtungen I*, Prag 1825, s. 4.

lesního hospodářství).⁴²⁸ Jiří František Buquoy byl na rozdíl od svého bratra Ludvíka Arnošta výborným studentem, což dokazují nejen výsledky zkoušek (valnou část z nich absolvoval s vynikajícím prospěchem⁴²⁹), ale také poznámky v dopisech, které hofmistr Quidor Duperéy adresoval svému chlebováři.⁴³⁰

V pozdějších letech však Jiří František Buquoy hodnotil čtyřleté studium ve Vídni dosti rozporuplně. Na jedné straně studium na Tereziánu nerozvíjelo jeho (mimořádné) dovednosti, nedovolovalo mu překročit hranice průměrnosti a sám Jiří František ho bral jen jako povinnost. Na straně druhé se během tohoto vídeňského pobytu seznámil s profesorem Franzem Guesmannem,⁴³¹ s nímž strávil mnohé hodiny debatováním o matematice, fyzice, ale i náboženství.⁴³²

Poslední zkoušku na Tereziánské rytířské akademii složil Jiří Jan Buquoy krátce po smrti svého strýce.⁴³³ Po ukončení studia na Tereziánu se inteligentnímu, zvědavému a talentovanému členovi longueval-buquoyského rodu nabízely dvě možnosti: Buď mohl následovat kroky svých předků a zapsat se ke studiu na pražské, vídeňské či jiné evropské univerzitě, nebo se mohl vydat na studijní cestu. Rozhodování to bylo patrně velmi obtížné, hrabě pečlivě zvažoval mnohé okolnosti (mimo jiné skon Jana Nepomuka, povinnosti svázané s držbou buquoyského fideikomisu, závazky ke stavovské obci, svůj nedobrá zdravotní stav⁴³⁴) a nakonec si zvolil studijní cestu po západní Evropě.⁴³⁵

Na cestu se Jiří František vydal v létě roku 1803 a během následujících dvou let postupně navštívil Bavorsko, Švábsko, Švýcarsko, Francii a nakonec Itálii. Průběh jeho poznávací cesty

⁴²⁸ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Františka Buquoye, Osobní záležitosti (vysvědčení ze středních a vysokých škol), inv. č. 966, sign. 257.30, kart. 174.

⁴²⁹ TAMTÉŽ.

⁴³⁰ SOA Litoměřice – Děčín, RA Kouniců-Česká Lípa, Pauline roz. Buquoyová – osobní korespondence a jiné písemnosti, inv. č. 87, kart. 20, bez fol.

⁴³¹ Franz Guesmann (1741 – 1806) býval členem Tovaryšstva Ježíšova. Jeho osudy po zrušení jezuitského řádu nejsou známy – ví se pouze to, že v letech 1797 až 1801 vyučoval na Tereziánské rytířské akademii. Viz M. MORAWETZ, *Jádro filozofického názoru Jiřího Buquoye*, s. 25 (poznámka 62).

⁴³² TÝŽ, „*Krankengeschichte*“ *Jiřího Buquoye*. *Popis*, s. 31.

⁴³³ TÝŽ, „*Jádro mého filozofického názoru*.“ *Romantická naturfilozofie*, s. 31.

⁴³⁴ Ke zdravotnímu stavu Jiřího Františka Buquoye více M. MORAWETZ, „*Krankengeschichte*“ *Jiřího Buquoye*. *Popis*, s. 30 – 31.

⁴³⁵ Cesty po zemích za hranicemi podunajské monarchie se na konci 18. a v první polovině 19. věku těšily mezi česko-rakouskými šlechtici a šlechticemi velké oblibě a byly téměř nezbytnou součástí vzdělávání urozených mladíků a dívek. O téměř dvě stě let později patří téma (urozeného) cestování v první polovině „dlouhého“ 19. století k poměrně oblíbeným badatelským tématům, což naznačuje množství historiografických publikací, např. J. VYBÍRAL – M. SEKYRKOVÁ, *Britská cesta*; M. SEKYRKOVÁ – T. SEKYRKA, *Bratři Šternberkové na cestách*; M. LENDEROVÁ, *Paříž, rok 1808. Deník*; TATÁŽ – J. PLŠKOVÁ (edd.), *Gabriela ze Schwarzenbergu: Krátká cesta*; J. KOTALOVÁ, *Reflexe*; M. ZEMANOVÁ-TOUBROVÁ, *Hrabě František Thun-Hohenstein a jeho reflexe*.

podrobně vykreslují poznámky a zápisy v jeho cestovních denících.⁴³⁶ V nich Jiří František vylíčil běžné, každodenní radosti a strasti „člověka na cestách“ v prvním desetiletí předminulého věku (hrabě si například všiml kvality dopravních prostředků, zapisoval si postřehy o ubytování, komentoval počasí) a dále přibližoval své vlastní zájmy – z deníků vysvítá, že hrabě Buquoy navštěvoval významné památky a pozoruhodnosti dané oblasti, že si všiml odlišností v zemědělské produkci (místní speciality se dokonce pravidelně objevovaly na jeho talíři či v jeho sklence), že se nechával okouzlit rozmanitými technickými a technologickými vymoženostmi a že se věnoval „etnografii“ (mezi záznamy se objevují i ty o vzhledu lidí, o jejich dialektu či „národní“ povaze). Přestože sám hrabě v pokročilejším věku považoval dobu strávenou na cestách za promarněnou,⁴³⁷ jistě mu přinesla i nějaká pozitiva – minimálně se obohatil o nové vědomosti, získal cenné osobní zkušenosti a navázal důležité společenské kontakty.

Do Nových Hradů se hrabě Jiří František vrátil v červenci roku 1805 a prakticky okamžitě se ujal správy rodového majetku.⁴³⁸

4.2.1.2 Mezi tradicí a revolucí. Hrabě Jiří František ve veřejném životě podunajské monarchie

Na počátku předminulého věku převzal hrabě Jiří František do svých rukou rodový nemovitý majetek, čítající dvě fideikomisní panství a tři alodiální statky v jižním cípu Království českého⁴³⁹ a také několik domů v Praze.⁴⁴⁰ S postupujícím 19. stoletím se mu prostřednictvím sňatku s hraběnkou Gabrielou, rozenou z Rottenhanu, a díky výhodným nákupům podařilo rozšířit rodinný majetek o panství v severozápadních Čechách⁴⁴¹ a o dva statky v těsném sousedství Prahy.⁴⁴²

⁴³⁶ K cestování Jiřího Františka Buquoye podrobně M. MAN, *Cestovní deník*.

⁴³⁷ M. HOKR – M. KURUCOVÁ – M. MAN, *Jiří František Buquoy (1781 – 1851). Vědec*, s. 18.

⁴³⁸ M. MORAWETZ, „*Jádromého filozofického názoru.*“ *Romantická naturfilozofie*, s. 32.

⁴³⁹ Konkrétně se jednalo o fideikomisní panství Nové Hrady a Rožmberk nad Vltavou a alodiální statky Čížkrajice (u Trhových Svinů), Mostky (u Kaplice) a Certlov (u Rybníku). V. HOKR – M. KURUCOVÁ – M. MAN, *Jiří František Buquoy (1781 – 1851). Vědec*, s. 18. Srov. P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 49, 53.

⁴⁴⁰ K pražským domům a palácům více P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 48 – 49, 60.

⁴⁴¹ Hraběnka Gabriela Buquoyová, rozená z Rottenhanu, do manželství přinesla panství Červený Hrádek a později zakoupila ještě panství Přisečnice a Horní Hrad-Měděnec. K jejímu majetku více v této disertační práci na s. 190.

⁴⁴² Jednalo se o statky Vršovice a Nusle, které hrabě Jiří František koupil v roce 1841 od barona Karla Ferdinanda Puteaniho a které byly o šestnáct let později odprodány Aloisi Procházkovi. P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 51.

Držba pozemků a na ni navazující rostlinná a živočišná výroba společně s lesnictvím byly v první polovině předminulého věku základem veškerých buquoyských příjmů. Zemědělská produkce podhorských oblastí a lesní hospodářství stály na pevných základech a léty prověřených postupech, ovšem hrabě Jiří František se nebránil novým poznatkům a postupům a různé novinky se snažil prosazovat v praxi.⁴⁴³ Kromě zemědělství a lesnictví do buquoyského rozpočtu putovaly přímo, nebo zprostředkovaně zisky z těžebního, těžkého i lehkého průmyslu: větší část průmyslových podniků (hamry, železárny, textilní provozy) dotčený příslušník jihočeské hraběcí rodiny pronajímal, ve své vlastní režii provozoval jen novohradské sklářské hutě. Také v případě rozmanitých průmyslových odvětví chtěl hrabě Jiří František v každodenním provozu uplatňovat technické novoty, a tak neudivuje, že je jeho jméno pravidelně skloňováno v souvislosti s nejvýznamnější technickou novinkou „dlouhého“ 19. století, tedy s parním strojem (uvádí se, že do Rakouského císařství v roce 1803 dovezl vůbec první parní stroj,⁴⁴⁴ a jistou, téměř až legendární proslulost mu zajistilo sestavení dvou dřevěných parních strojů na panství Červený Hrádek⁴⁴⁵).

Poměrně rozsáhlá panství, navíc rozestá po celých Čechách, vyžadovala nemalou pozornost ze strany Jiřího Františka. Sám hrabě se soustředil na strategický rozvoj svých držav, určoval, jaké podniky a jak budou na jeho panstvích fungovat, a rozhodoval o využívání půdy. Své ideje sděloval vrchním panství, kteří měli na starosti naplnění Buquoyových představ a současně zodpovídali za běžný chod rodových držav.

Jestliže sledujeme hraběte Jiřího Františka v postavení majitele panství, musíme připomenout, že kromě starosti o nemovitý majetek k ní náležela také péče o poddané. Starosti o obyvatele panství v jižních a severozápadních Čechách věnoval hrabě Buquoy patřičnou pozornost – péče o potřebné byla po dlouhá desetiletí jakýmsi morálním imperativem aristokracie a navíc měl tento příslušník longueval-buquoyského rodu v případě charitativní činnosti velký vzor v Janu Nepomuku Buquoyovi, který se proslavil svým sociálním cítěním.⁴⁴⁶ Ve vztahu k filantropickým aktivitám nelze tvrdit, že hrabě Jiří

⁴⁴³ M. HOKR – M. KURUCOVÁ – M. MAN, *Jiří František Buquoy (1781 – 1851). Vědec*, s., 26; M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 47.

⁴⁴⁴ Milan MYŠKA a kol., *Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska*, Ostrava 2003, s. 70; M. HOKR – M. KURUCOVÁ – M. MAN, *Jiří František Buquoy (1781 – 1851). Vědec*, s., 26; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 388.

⁴⁴⁵ P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny rodu*, s. 31; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 388; M. HOKR – M. KURUCOVÁ – M. MAN, *Jiří František Buquoy (1781 – 1851). Vědec*, s., 26; M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 49.

⁴⁴⁶ Se jménem Jana Nepomuka Buquoye je spojeno zakládání ústavů pro chudé a nemocné. K jeho filantropické činnosti např. Margarete BUQUOY[OVÁ], *Hrabě Jan Buquoy, sociální reformátor*.

František svého strýce překonal, ale ani se nedá říci, že by v péči o poddané selhal. Jinými slovy řečeno, Jiří František Buquoy projevoval starost o obyvatele svých dominií a přinejmenším naplnil svou roli starostlivého a pečujícího majitele panství.

Život Jiřího Františka Buquoye se však neomezoval pouze na mikrosvět jihočeských a severočeských panství či na komnaty pražského a vídeňského paláce. Ba naopak, hrabě Jiří František byl mužem, který se aktivně zapojil do veřejného života Rakouského císařství, respektive Českého království. Jako dědic osvícenské výchovy, jako následovník ideálů svého strýce Jana Nepomuka a jako člověk znalý pokrokových názorů svého tchána Jindřicha z Rottenhanu toužil Jiří František Buquoy po povznesení českých zemí, po kultivaci českého obyvatelstva, po zvýšení kvality jeho života, po větším dobru pro celou společnost. Aby mohl své ušlechtilé sny alespoň částečně naplnit, stal se členem rozmanitých spolků. Lépe řečeno, během svého života se hrabě Buquoy angažoval ve dvou typech společenství – jednak šlo o spolky „průmyslové“, které měly prezentovat různé technické novinky a které měly přispívat k rozvoji zemského hospodářství,⁴⁴⁷ jednak to byly spolky kulturní, které měly přispět k větší slávě umění nebo k podpoře specifických uměleckých žánrů.⁴⁴⁸

Vzhledem k tomu, že Jiří František Buquoy patřil do okruhu šternberského salonu, je přirozené, že podporoval osvícenecké, respektive vlastenecké aktivity bratranců Františka⁴⁴⁹ a Kašpara Marii⁴⁵⁰ Sternbergových. Poté, co převzal správu rodových panství, začlenil se do Společnosti vlasteneckých přátel umění a společně se svými urozenými vrstevníky se

⁴⁴⁷ Jiří František Buquoy se angažoval v Soukromé české hydrotechnické společnosti, která chtěla vybudovat průplav mezi Vltavou a Dunajem a patřil také k zakládajícím členům Jednoty pro povzbuzení průmyslu v Čechách. K tomuto M. HOKR – M. KURUCOVÁ – M. MAN, *Jiří František Buquoy (1781 – 1851). Vědec*, s. 21 – 22; a podrobněji M. BUQUOY[OVÁ], *Lebensbild*, s. 16.

⁴⁴⁸ Máme-li být konkrétní, měli bychom na tomto místě vzpomenout alespoň finanční příspěvky Společnosti pro církevní hudbu chrámovou v Čechách. Viz *Schematismus für das Königreich Böhmen auf das Schaltjahr 1836*, Prag b. d., s. 347; *Schematismus des Königreiches Böhmen für das Jahr 1842*, Prag b. d., s. 415.

⁴⁴⁹ Hrabě František Sternberg-Manderscheidt (1763 – 1830) pocházel z tak zvané Damiánovy linie starobylého rodu – byl synem Františka Kristiana Sternberga a Augusty, rozené z Manderscheidtu. Dětství strávil na rodových statech své matky v Porýní, ovšem po dokončení studií a sňatku se usadil v Praze. Hrabě Sternberg byl jednou z nejvýraznějších osobností první třetiny 19. století: patřil k okruhu zemských patriotů, věnoval se politice, byl podporovatelem věd a mecenášem umění (stál u zrodu Společnosti vlasteneckých přátel umění či Vlasteneckého muzea v Čechách). K němu Constatnt[in] von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich XXXVIII*, Wien 1879, s. 286 – 289; *Ottův slovník naučný XXIV*, Praha 1906, s. 784.

⁴⁵⁰ Hrabě Kašpar Maria Sternberg (1761 – 1838) pocházel z tak zvané Leopoldovy větve urozeného rodu – byl synem Jana Sternberga a Anny, rozené Kolowrat-Krakowské. Jako nejmladšímu synovi mu byla předurčena církevní dráha. Té se ale vzdal a věnoval se vědecké kariéře – byl uznávaným botanikem, geologem a paleontologem. V první třetině 19. století se angažoval v různých projektech – stál u zrodu Vlasteneckého muzea v Čechách (tomu odkázal i své rozsáhlé přírodovědné sbírky), byl akcionářem Pražské železniční společnosti, která měla zbudovat Pražsko-lánskou koněspřežku. K němu podrobně Jiří MAJER, *Kašpar Maria Šternberk*, Praha 1997.

angažoval v projektu Vlasteneckého muzea v Čechách.⁴⁵¹ Pražské muzeum podporoval hrabě Jiří František finančně⁴⁵² a nezanedbatelnou roli hrál ve správních orgánech „národního“ muzea – více než deset let byl členem výboru, jenž Vlastenecké muzeum spravoval.⁴⁵³

Je-li v centru naší pozornosti veřejná aktivita Jiřího Františka Buquoye, nemůžeme opominout jeho politickou angažovanost. Po větší část života hraběte Jiřího Františka mohl šlechtic své společenské a úžeji politické smýšlení prezentovat třemi způsoby – mohl zastávat významné postavení v rámci vídeňského dvora, mohl vykonávat vyšší funkci v zemské správě nebo mohl zasedat na zemském sněmu.

Co se „dvorské kariéry“ týče, hrabě Buquoy sice získal v roce 1803 hodnost skutečného komořího,⁴⁵⁴ ale v následujících více než čtyřiceti letech se jakékoli aktivitě v rámci vídeňského dvora vyhýbal – středobodem jeho světa byly správa a všestranné rozvíjení buquoyských panství a jeho hlubokým zájmem byla vědecká činnost.

Spojení *homo politicus* můžeme s hrabětem Buquoyem svázat až od čtyřicátých let předminulého věku. Na počátku tohoto desetiletí (patrně po vzoru svého zetě Bedřicha Deyma⁴⁵⁵) využil svého prastarého práva a začal se pravidelně účastnit zasedání českého zemského sněmu. Kromě toho, že se zabýval běžnou sněmovní agendou, se měl jako uznávaný odborník na národní hospodářství vyjádřit k připravované daňové reformě.⁴⁵⁶

Politická angažovanost hraběte Jiřího Františka ve čtyřicátých letech 19. století byla nepochybně ovlivněna dobovou atmosférou. Hraběti Buquoyovi nebyla sympatická politika tehdejšího rakouského kancléře Klemense Lothara knížete Metternicha, sympatizoval s liberálním hnutím,⁴⁵⁷ souzněl s ideou konstitučního uspořádání Rakouského císařství a navíc měl o budoucím státním zřízení a fungování společnosti jasné představy. Ty vetknul do

⁴⁵¹ K okolnostem vzniku Vlasteneckého muzea v Čechách a k jeho roli v české společnosti v první polovině 19. století podrobně Josef HANUŠ, *Národní muzeum a naše obrození I – II*, Praha 1921 – 1923.

⁴⁵² Josef Hanuš uvádí, že Jiří František Buquoy přispěl Vlasteneckému muzeu pěti sty zlatými a že roku 1826 zakoupil čtyři akcie muzea. J. HANUŠ, *Národní muzeum II*, s. 53, 137 (poznámka 3).

⁴⁵³ TAMTÉŽ, s. 81 – 82, 116.

⁴⁵⁴ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Františka Buquoye, Veřejná činnost Jiřího Buquoye, inv. č. 978, sign. 257.33, kart. 205.

⁴⁵⁵ Hrabě Bedřich Deym ze Stříteže (1801 – 1853) byl synem Josefa Deyma a Josefíny, rozené Brunswick de Korompa. Jeho dospělý život byl velice pestrý: v rakouské armádě dosáhl hodnosti rytmistra, věnoval se správě rodových panství v jižních Čechách, publikoval statě z národní ekonomie a byl také aktivním politikem – zasedal na českém zemském sněmu a roku 1848 byl zvolen do Frankfurtského sněmu. K němu Constant[in] von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich III*, Wien 1858, s. 276, 277; XXIV, Wien 1872, s. 388.

⁴⁵⁶ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Františka Buquoye, Veřejná činnost Jiřího Buquoye, inv. č. 978, sign. 257.33, kart. 205.

⁴⁵⁷ M. MORAWETZ, „Jádro mého filozofického názoru.“ *Romantická naturfilozofie*, s. 38.

utopického spisu s výstižným názvem *Gesprächen über einen Idealstaat*, v němž tvrdil, že ústava musí vycházet jednak z historické zkušenosti, jednak ze skutečného života lidí, v němž podporoval společné vlastnictví a v němž dokonce přiřkl volební právo ženám.⁴⁵⁸

Vrcholem politické kariéry Jiřího Františka Buquoye byl bezpochyby rok 1848.⁴⁵⁹ V březnu onoho přelomového roku se zúčastnil shromáždění ve Svatováclavských lázních na Novém městě pražském. Jako jeden z mála šlechticů byl zvolen do výboru,⁴⁶⁰ který vypracoval petici, v níž se „revolucionáři“ obraceli k císaři Ferdinandovi V. a žádali řadu správních změn, proměnu soudního systému, rovnost české a německé národnosti, zrušení poddanství a z něj plynoucích povinností, možnost svobodného shromažďování, zrušení cenzurního dohledu a svobodu náboženského vyznání.

V následujících týdnech, mezi březnem a červnem roku 1848, se hrabě Buquoy těšil velké popularitě u „rebelující“ veřejnosti. Tato obliba vycházela z veřejného vystupování hraběte Buquoye (ať se jednalo o jeho promluvy ke shromážděnému davu, nebo o jeho příspěvky do různých periodik) a nepochybně ji formovala také výše finančních příspěvků pro studenty a dělníky.⁴⁶¹

Tečku za politickou angažovaností hraběte Buquoye napsaly svatodušní bouře, během nichž byl hrabě Jiří František zatčen. Nejprve byl převezen do Svatojiřských kasáren na Hradčanech, poté byl internován ve Šternberském paláci a následující měsíc byl podroben několika výslechům. Po svém propuštění v červenci roku 1848 předal správu rodových panství svému jedinému synovi Jiřímu Janovi, stáhl se z veřejného života a poslední tři roky svého života strávil v ústraní, na zámku Červený Hrádek, kde se věnoval svému bádání.⁴⁶²

4.2.1.3 Mezi přírodou a filozofií. Hrabě Jiří František Buquoy na poli vědeckém a akademickém

Šíře vědeckých zájmů tohoto příslušníka longueval-buquoyského rodu stále udivuje a stejně tak fascinuje, do jaké hloubky dokázal hrabě Jiří František v rozmanitých oborech proniknout. Právě pro své nebývalé nadání a mnohostrannost svých zájmů si tento výjimečný muž vysloužil ono vzletné pojmenování „jihočeský polyhistor“.

⁴⁵⁸ M. BUQUOY[OVÁ], *Lebensbild*, s. 36 – 37.

⁴⁵⁹ Roku 1848 v životě Jiřího Františka Buquoye se naposledy podrobně věnovala M. BUQUOY[OVÁ], *Lebensbild*, s. 35 – 56. Srov. Ralph MELVILLE, *Adel und Revolution in Böhmen. Strukturwandel von Herrschaft und Gesellschaft in ,osterreich um die Mitte des 19. Jahrhunderts*, Mainz 1998.

⁴⁶⁰ M. MORAWETZ, „*Jádro mého filozofického názoru.*“ *Romantická naturfilozofie*, s. 38.

⁴⁶¹ TAMTÉŽ, s. 38 – 39.

⁴⁶² TAMTÉŽ, s. 39.

Vědecká činnost doprovázela Jiřího Františka Buquoye po většinu jeho života – první vědecké studie sepsal již během svého studia na Tereziánské rytířské akademii ve Vídni,⁴⁶³ poslední odborné statě publikoval ve čtyřicátých letech předminulého věku. Během bezmála pěti desetiletí se hrabě Buquoy dotkl řady oborů a podle nich se také jeho vědecká pozůstalost dodnes dělí: Na jedné straně se uplatňuje poměrně jednoduchá klasifikace, v jejímž rámci jsou Buquoyova pojednání členěna na ta přírodovědná a ta společenskovední,⁴⁶⁴ na straně druhé se práce jihočeského hraběte rozlišují chronologicky, podle předmětu zájmu do čtyř fází, a sice do fáze matematicko-přírodovědně-technické, fáze národohospodářské, fáze poeticko-filozofické a fáze s různou tematikou.⁴⁶⁵

Co se přírodních nauk týče, v očích hraběte Buquoye byla královnou věd matematika a právě jí ve svém přírodovědném bádání vyhradil největší prostor.⁴⁶⁶ Buquoyovy matematické rozpravy svým způsobem postihovaly dějiny daného oboru,⁴⁶⁷ zaměřovaly se jak na základy matematiky, tak na vyšší matematiku (dotýkaly se čtyř klasických matematických disciplín, a to aritmetiky, algebry, geometrie a matematické analýzy)⁴⁶⁸ a hrabě dokonce sestavil vlastní sbírku úloh z vyšší matematiky.⁴⁶⁹

I když byla životní láskou hraběte Jiřího Františka matematika, větší uznání mu přinesla jiná disciplína, a sice fyzika. Na počátku 19. století totiž jako první v historii onoho oboru obecně formuloval a řešil problém pohybu těles s proměnnou hmotností.⁴⁷⁰ Fyzikou však výčet přírodovědných oborů, jimž hrabě Buquoy vyhradil svůj čas a svou pozornost, nekončí. Tento příslušník longueval-buquoyského rodu se věnoval také biologii a chemii⁴⁷¹ a zajímal se taktéž o techniku.⁴⁷²

⁴⁶³ M. MORAWETZ, *Jádro* (DP), s. 25.

⁴⁶⁴ Srov. A. KALNÝ, *Rodinný archiv*, s. 167, 168.

⁴⁶⁵ Např. V. HOKR – M. KURUCOVÁ – M. MAN, *Jiří František August Buquoy (1781 – 1851)*, *Vědec*, s. 37.

⁴⁶⁶ Matematické spisy Jiřího Františka Buquoy jsou uloženy ve čtyřech kartonech, zatímco ostatním přírodovědným oborům je vyhrazeno sedm kartonů. Srov. A. KALNÝ, *Rodinný archiv*, s. 168 – 172.

⁴⁶⁷ Georg von BUQUOY, *Chronologischer Auszug aus der Geschichte der Mathematik. Erste Hälfte – von der ältesten Zeit bis auf Euler*, Leipzig 1829.

⁴⁶⁸ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Františka Buquoye, Matematika, fyzika, chemie, astronomie, inv. č. 970, sign. 257.322 /01/, kart. 188 – 189 (Kurze Darstellung der höheren Analysis).

⁴⁶⁹ TAMTÉŽ, kart. 190 (Aufgaben über höhere Mathematik, Mechanik etc.).

⁴⁷⁰ V. HOKR – M. KURUCOVÁ – M. MAN, *Jiří František August Buquoy (1781 – 1851)*, *Vědec*, s. 35; J. PODOLSKÝ, *Hrabě Buquoy a jeho úlohy*, s. 22.

⁴⁷¹ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Františka Buquoye, Matematika, fyzika, chemie, astronomie, inv. č. 970, sign. 257.322 /01/, kart. 194 (Neue Gesetze der Chemie und Physik); TAMTÉŽ, Biologie zemědělství, inv. č. 971, sign. 257.322 /02/, kart. 194 (Das Fruchtleben kurz und klar dargestellt, Buquoy's zoologische Classification).

⁴⁷² K tomu např. V. HOKR – M. KURUCOVÁ – M. MAN, *Jiří František August Buquoy (1781 – 1851)*. *Vědec*, s. 26 – 28.

Přestože se Jiří František Buquoy intenzivně zabýval přírodními naukami, nemalou pozornost věnoval také vědám společenským, lépe řečeno jeho myšlenky směřovaly k filozofii, ke státovědě a k některým odvětvím ekonomie.

Filozofické dílo Jiřího Františka Buquoye je poměrně obsáhlé (čítá několik spisů) a je poměrně obtížně uchopitelné,⁴⁷³ a proto se na tomto místě omezíme pouze na konstatování, jeho filozofické smýšlení zásadním způsobem ovlivnila německá romantika, respektive naturfilosofie⁴⁷⁴ (a zvláště Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling,⁴⁷⁵ s nímž se dokonce v červnu roku 1818 setkal v Mnichově⁴⁷⁶).

Buquoyovy obsáhlejší texty ze státovědy, které se dotýkaly vpravdě zajímavých témat, jakými byla otázka státního uspořádání dědičných zemí,⁴⁷⁷ nebo otázka zachování míru v Evropě po skončení napoleonských válek,⁴⁷⁸ nebyly za jeho života publikovány, a tak zatím unikají větší pozornosti ze strany badatelů.

Hrabě Jiří František se zabýval také ekonomikí⁴⁷⁹ – z jeho ekonomických prací se největšího ohlasu dočkala ta s názvem *Theorie der Nationalwirtschaft*,⁴⁸⁰ v níž se jako jeden z prvních snažil aplikovat matematickou metodu v oblasti národního hospodářství.⁴⁸¹

Badatelské aktivity hraběte Jiřího Františka nelze chápat jako soukromou cestu k sebezdokonalování, jako nevšední způsob trávení volného času, jako podivínskou zálibu.

⁴⁷³ Problematice filozofického smýšlení Jiřího Františka Buquoye se podrobně věnoval Michal Morawetz. M. MORAWETZ, *Jádro filozofického názoru Jiřího Buquoye*, zejména s. 60 – 72.

⁴⁷⁴ Naturfilosofie je jeden z myšlenkových proudů první poloviny „dlouhého“ 19. století, v němž se snoubí poznatky biologie s myšlenkami (romantické) filosofie. Jak sám název tohoto přístupu naznačuje, v centru pozornosti stála příroda: Příznivci naturfilosofie odmítali osvícenecký racionalismus, byli přesvědčeni, že přírodu nelze jen exaktně popisovat, že ji nelze redukovat na fyzikální a chemické procesy. V přírodě jednak viděli živý organismus, který prochází vývojem a proměnami, jednak ji chápali jako vtělení duchovní princip. Pro naturfilosofii byla typická jakási poetická nálada a estetické vnímání přírody, což souviselo s tím, že mnoho stoupců tohoto přístupu (Johann Wolfgang von Goethe, Novalis, Carl Gustav Carus, Jan Evangelista Purkyně) můžeme považovat jak za přírodovědce, tak za umělce. K naturfilosofii více Jan JANKO, *Naturfilosofie a přírodověda ve střední Evropě*, Dějiny vědy a techniky 12, 2004, s. 49 – 52; Karel STIBRAL, *Proč je příroda krásná? Estetické vnímání přírody v novověku*, Praha 2005, s. 106 – 110.

⁴⁷⁵ Friedrich Wilhelm Joseph von Schelling (1775 – 1854) byl významným filozofem německé romantiky. Jeho filozofii ovlivnili přední němečtí myslitelé (jako například Immanuel Kant, Johann Gottlieb Fichte, Franz Xaver Baader) a v průběhu let prošlo jeho uvažování složitým vývojem. K němu podrobněji Hans Joachim STÖRIG, *Malé dějiny filosofie*, Kostelní Vydří 20007, s. 341 – 345.

⁴⁷⁶ M. MORAWETZ, *Jádro filozofického názoru Jiřího Buquoye*, s. 33.

⁴⁷⁷ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Františka Buquoye, Státověda, inv. č. 969, sign. 257.321/02/, kart. 187 (Erläuterung zur kurzen Darstellung der österreichischen erbenländischen Staatsverfassung von Benesch).

⁴⁷⁸ TAMTÉŽ (pamětní spis Jiřího Buquoye císaři o potřebě zachování míru v Evropě).

⁴⁷⁹ K roli Jiřího Františka Buquoye v ekonomických vědách počínajícího 19. století podrobně E. THOMAS, *Graf Georg von Buquoy. Ein Beitrag*.

⁴⁸⁰ Georg von BUQUOY, *Theorie der Nationalwirtschaft*, Leipzig 1817.

⁴⁸¹ V. HOKR – M. KURUCOVÁ – M. MAN, *Jiří František August Buquoy (1781 – 1851). Vědec*, s. 35 – 36.

Přístup tohoto urozeného muže k výzkumu dosahoval akademických standardů, byl velmi pečlivý a zodpovědný. Hrabě Jiří František byl dobře obeznámen s klasickými díly svých disciplín (jako příklad mohou být použity fyzikální práce Isaaca Newtona či Johanna Keplera⁴⁸²) a také se snažil udržovat si přehled o aktuálním dění ve všech oborech, jež ho zajímaly, což dobře ilustrují excerpta z knih, publikovaných v průběhu jeho života (za příklad může posloužit kniha Charlese Bossuta⁴⁸³ o matematice, či práce Georga Gottlieba Schmidta⁴⁸⁴ z fyziky), nebo rozličné přehledy vydané odborné literatury⁴⁸⁵

Jestliže mělo zkoumání a uvažování Jiřího Františka Buquoye dostát všem vědeckým normám, bylo nutné, aby učený aristokrat představil poučené veřejnosti výsledky svých výzkumů, své odvážné teorie či komentáře, respektive polemiky. Také tento požadavek hrabě Jiří František naplnil a za svého života vydal přibližně dvacet spisů a publikoval nepřehledné množství kratších textů – knihy obvykle nechával na své náklady tisknout v saském Lipsku, rozmanitými články přispíval do časopisu *Isis*, několika statěmi přispěl do časopisu *Hesperus* a jedna studie mu vyšla v prestižních *Annalen der Physik*.⁴⁸⁶ Byť by se mohlo na první pohled zdát, že byl hrabě Buquoy v první polovině 19. století respektovaným autorem, při bližším pohledu se odhalí něco jiného – dílo Jiřího Františka Buquoye se nesetkalo s velkým čtenářským ohlasem a když už byly jeho práce čteny, tak se vesměs setkávaly s odmítavými reakcemi (byl mu vyčítán zejména diletantismus a přílišné teoretizování).

K intenzivnímu bádání a veřejné prezentaci výzkumů přináležela výměna názorů a zkušeností s dalšími vzdělanými osobnostmi, s vysoce kvalifikovanými kolegy, s odborníky na slovo vzatými. Během své životní cesty se hrabě Jiří František seznámil s mnoha evropskými intelektuály. S některými z nich (například s matematikem Pierrem Simonem

⁴⁸² SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Františka Buquoye, Přírodní vědy, inv. č. 970, sign. 257.322/01/, kart. 194 (Komentář ke Keplerovu a Newtonovu určení pohybu nebeských těles).

⁴⁸³ Charles Bossut (1730 – 1814) získal vzdělání na jezuitské koleji v Lyonu a do Tovaryšstva Ježíšova později sám vstoupil. Ve své době byl uznávaným matematikem a jeho erudice ho dovedla ke spolupráci na *Encyklopedii* a ke členství ve francouzské Akademii věd. K němu *Ottův slovní naučný* IV, Praha 1891, s. 449 – 450.

⁴⁸⁴ Georg Gottlieb Schmidt (1768 – 1837) studoval matematiku a přírodopis na univerzitách v Gießen a Göttingen. Od roku 1789 vyučoval na gießenské univerzitě, kde postupně působil jako profesor matematiky, přírodopisu a fyziky. Vydal také několik učebnic matematiky, přírodopisu a fyziky. Více v *Neue deutsche Biographie* XXIII, Berlin 2007, s. 189.

⁴⁸⁵ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Františka Buquoye, Výtahy a opisy z literatury, inv. č. 973, sign. 257.324, kart. 198 – 201.

⁴⁸⁶ Buquoyově vědecké činnosti se podrobně věnovali Menso Folkerts, Gleb Konstantinovič Michailov a Michal Morawetz. Viz Menso FOLKERTS – Gleb K. MICHAILOV (Hrsg.), *Georg von Buquoy und die Dynamik der Systeme mit veränderlichen Massen*, München 2006; M. MORAWETZ, *Jádro filozofického názoru Jiřího Buquoye*, s. 27 – 38.

Laplacem,⁴⁸⁷ s fyzikem André-Mariem Ampèrem,⁴⁸⁸ přírodovědcem Alexanderem von Humboldt⁴⁸⁹) se hrabě Jiří František setkal osobně během svého pařížského pobytu v letních měsících roku 1815. S řadou dalších si poznatky a zkušenosti vyměňoval písemně.

Při představování vědecké korespondence Jiřího Františka Buquoye jsme svědky poněkud kuriózní až bizarní situace: Na jedné straně jsou ve stávajících historiografických textech často vzpomínány kontakty hraběte Buquoye s německým matematikem Carlem Friedrichem Gaußem,⁴⁹⁰ s francouzským fyzikem Josephem Louisem Gay-Lussacem⁴⁹¹ či švédským chemikem Jönsem Jacobem Berzeliiem,⁴⁹² tedy s muži, jejichž jména jsou sice zakotvena v (po)vědomí poučené veřejnosti, ale s nimiž si hrabě vyměnil jeden, nanejvýše dva dopisy. Na straně druhé jsou opomíjeni vědci, se kterými hrabě Buquoy korespondoval nejčastěji, to jest doktor Bernhardt,⁴⁹³ inženýr a fyzik Pierre-Simon Girard⁴⁹⁴ nebo hutní technik a chemik Wilhelm August Lampadius.⁴⁹⁵

⁴⁸⁷ Pierre-Simon Laplace (1749 – 1827) studoval na univerzitách v Caen a Paříži, na nichž prokázal nevšední matematický talent. Matematice, fyzice a astronomii se věnoval celý život a zanechal po sobě monumentální dílo. K němu více např. Roger HAHN, *Pierre Simon Laplace 1749 – 1827: A Determined Scientist*, Cambridge [USA], 2005.

⁴⁸⁸ André Marie Ampère (1775 – 1836) nezískal akademické vzdělání (veškeré vědomosti mu předal jeho otec), přesto proslul jako matematik a fyzik, který vyučoval na vysokých školách v Paříži. S jeho jménem jsou spojeny zásadní objevy v oblasti magnetismus a elektrodynamiky. K němu *Ottův slovní naučný* II, Praha 1889, s. 194.

⁴⁸⁹ Alexander von Humboldt (1769 – 1859) byl jedním z nejvýznamnějších německých vědců. Po studiích na několika německých univerzitách působil ve státní službě, ovšem na sklonku devadesátých let 18. století službu opustil a věnoval se své životní vášni – přírodovědě. Nejprve podnikl několik expedičních cest po celém světě a své poznatky posléze zúročil v několika spisech, přičemž některé z nich stály u zrodu nových oborů, např. fyzické geografie. K němu podrobněji Nicolaas A. RUPKE, *Alexander von Humboldt. A Metabiography*, Chicago 2008; Thomas RICHTER, *Alexander von Humboldt*, Reinbek bei Hamburg 2009.

⁴⁹⁰ Carl Fiedrich Gauß (1777 – 1855) byl významným německým matematikem a fyzikem. K němu podrobně G[uy] Waldo DUNNINGTON, *Carl Friedrich Gauss: Titan of Science*, Washington 2004.

⁴⁹¹ Joseph Louis Gay-Lussac (1778 – 1850) byl významným francouzským chemikem a fyzikem – zaměřoval se na výzkum plynů, vody a alkoholu. K němu více Maurice P. CROSLAND, *Gay-Lussac: Scientist and Bourgeois*, Cambridge – New York – Melbourne 2004.

⁴⁹² Jöns Jacob Berzelius (1779 – 1848) je považován za jednoho z otců moderní chemie – vytvořil systém jednoduchých chemických značek a chemického názvosloví, který prakticky beze změny používáme dodnes, a objevil také několik nových chemických prvků. O něm J[ohan] Erik JORPES, *Jac. Berzelius: His Life and Work*, Stockholm 1966.

⁴⁹³ Bohužel se nepodařilo určit, kdo se za tímto jménem skrývá.

⁴⁹⁴ Pierre-Simon Girard (1765 – 1836) byl francouzským stavebním inženýrem, již se zabýval zejména konstrukcí mostů a stavbou silnic. Jeho nejvýznamnějším dílem je *Canal de l'Ourcq*, který přivádí vodu do severovýchodní části Paříže a který byl v 19. století využíván jako plavební kanál i jako zdroj pitné vody. K němu *Ottův slovník naučný* X, Praha 1896, s. 144.

⁴⁹⁵ Wilhelm August Lampadius (1772 – 1842) se nejprve vyučil lékárníkem a poté studoval přírodní vědy na univerzitě v Göttingen. Na počátku devadesátých let 18. století byl ve službách hraběte Jáchyma Sternberga, poté po zbytek života působil na univerzitě v saském Freibergu (stal se profesorem chemie a metalurgie). S jeho jménem jsou spojeny výzkumy sirouhlíku a koksárenského plynu a jako první využil dehet pro výrobu střešní izolace. K němu *Neue deutsche Biographie* XIII, Berlin 1982, s. 456 – 457.

Zabýváme-li se vědeckými kontakty Jiřího Františka Buquoye, nemůžeme opomenout Johanna Wolfganga von Goethe.⁴⁹⁶ S přední osobností německého (pre)romantismu se hrabě Buquoy poprvé potkal roku 1807 v Karlových Varech. V následující dekádě se s ním v nepravidelných intervalech setkával v českých lázeňských městech a „kontakt udržovali pomocí korespondence, která se týkala zejména odborných záležitostí.“⁴⁹⁷ K většímu sblížení „jihočeského a výmarského polyhistora“ došlo na sklonku desátých let předminulého věku – v této době zastávala hrabata Jiří František Buquoy a Jan Křtitel Paar⁴⁹⁸ roli jakýchsi průvodců po západních Čechách, doprovázela německého přírodovědce a literáta při jeho toulkách po karlovarském okolí, navštěvovala s ním své urozené přátelé a tito kultivovaní příslušníci aristokratické společnosti byli také vítanými partnery při diskuzích o tehdy vznikající básnické sbírce *Západovýchodní divan*,⁴⁹⁹ nebo společníky při debatách o rozličných přírodovědných problémech (jak Johann Wolfgang von Goethe, tak Jiří František Buquoy se například intenzivně věnovali nauce o barvách⁵⁰⁰).

Osobní a/nebo korespondenční vztahy, diskuse i konfrontace se zářnými hvězdami přírodních a společenských věd byly a jsou dokladem specifické pozice Jiřího Františka Buquoye v evropské vědecké společnosti první třetiny, respektive první poloviny 19. století. Potvrzením ono výjimečného postavení může dále být Buquoyovo členství v rozmanitých francouzských či německých spolcích, které se zaměřovaly na přírodní či technické vědy,⁵⁰¹ a

⁴⁹⁶ Ke kontaktům Jiřího Františka Buquoye a Johanna Wolfganga von Goethe podrobně Johannes URZIDIL, *Goethe v Čechách*, Příbram 2009, s. 95 – 98. Srov. M. MORAWETZ, „Jádro mého filozofického názoru.“ *Romantická naturfilozofie*, s. 33 – 34; TÝŽ, *Jádro filozofického názoru Jiřího Buquoye*, s. 34 – 35.

⁴⁹⁷ TÝŽ, *Jádro filozofického názoru Jiřího Buquoye*, s. 34.

⁴⁹⁸ Jan Křtitel Paar (1780 – 1839) byl mladším synem knížete Václava Paara a jeho manželky Marie Antonie, rozené z Liechtensteinu, a zároveň byl synovcem hraběnky Terezie Buquoyové, rozené Paarové. Hrabě Paar patřil k důstojníkům rakouské armády a v boji prokázal nemalou odvahu a statečnost. K němu J. URZIDIL, *Goethe v Čechách*, s. 95.

⁴⁹⁹ Johann Wolfgang von GOETHE, *West-östlicher Divan*, Stuttgart 1819.

⁵⁰⁰ Nauka o barvách sleduje barvy v rozličných vztazích a souvislostech (například barvy ve fyzice, respektive optice, role barev v psychologii, barvy jako ontologický jev). Na počátku 19. století se však barvy zkoumaly zvláště jako estetický fenomén – sám Johann Wolfgang von Goethe napsal spis *Zur Farbenlehre*, v němž se soustředil na estetickou hodnotu barev, věnoval se systému primárních a sekundárních barev a zabýval se komplementárními barvami. Srov. Johann Wolfgang GOETHE, *Smyslově-morální účinek barev*, Hranice [na Moravě] 2011.

⁵⁰¹ Jako příklad nám může posloužit členství v pařížské Societé d'Encouragement pour l'industrie, bonnské Niederrheinische Gesellschaft für Natur- und Heilkunde či jenské Societät für gesammte Mineralogie. Podrobnější výčet přináší M. HOKR – M. KURUCOVÁ – M. MAN, *Jiří František Buquoy (1781 – 1851). Vědec*, s. 22; M. BUQUOY[OVÁ], *Lebensbild*, s. 27.

rovněž skutečnost, že mu byl roku 1818 udělen čestný doktorát na univerzitě ve Würzburgu.⁵⁰²

A přestože jedno z českých úsloví praví, že doma není nikdo prorokem, v případě hraběte Jiřího Františka Buquoye nedošlo naplnění. Důkazem budiž, že byl „jihočeský polyhistor“ od roku 1825 čestným členem Královské české společnosti nauk.⁵⁰³

4.2.2 „JIHOČESKÝ POLYHISTOR“ A VIZUÁLNÍ UMĚNÍ

4.2.2.1 Jiří František jako umělec a estetik

V předchozím textu jsme se detailně zabývali vzděláváním bratří Jiřího Františka a Ludvíka Arnošta Buquoyových a viděli jsme, že se nevymykalo dobovému šlechtickému standardu a že kromě jiného zahrnovalo také výuku „uměleckou“. V jejím rámci se Jiří František učil hrát na klavír⁵⁰⁴ a věnoval se kreslení.⁵⁰⁵

Co se vlastní umělecké aktivity hraběte Jiřího Františka týče, naše poznatky jsou prozatím fragmentární, což úzce souvisí s minimem zachovalých (a k tomu ještě signovaných) ikonografických pramenů. Písemné prameny jasně ukazují, že kreslení nechybělo ve vzdělávacím plánu Jiřího Františka Buquoye, avšak ani osobní pozůstalost tohoto příslušníka longueval-buquoyského rodu, ani oddíl Grafika, kresby, akvarely, vyčleněný z Rodinného archivu Buquoyů, bohužel neuchovávají žádné doklady jeho výtvarné výuky (jsou prosty jakýchkoli dětských obrázků a ani neposkytují vodítko pro určení učitele kreslení⁵⁰⁶). Dochované obrázky Jiřího Františka, respektive ty kresby, u nichž historici umění nad veškerou pochybnost prokázali jeho autorství, ukazují, že byl tento urozený muž schopným výtvarníkem.⁵⁰⁷ Stručněji formulováno, aktuální stav historického a umělecko-historického výzkumu nás vede k závěru, že hrabě Jiří František absolvoval v dětských a jinošských letech

⁵⁰² SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Františka Buquoye, Diplom čestného doktorátu, uděleného Jiřímu Buquoyovi univerzitou ve Würzburgu, inv. č. 986, sign. 257.40, diplom č. 2.

⁵⁰³ J. HANUŠ, *Národní muzeum I*, s. 263.

⁵⁰⁴ Hra na klavír je uvedena v jednom z rozvrhů, kterým se řídil při studiu na Terezianu. Michal Morawetz pak uvádí, že ještě krátce před svým sňatkem docházel na hodiny klavíru k Václavu Janu Tomáškoví. SOA Litoměřice – Děčín, RA Kouniců-Česká Lípa, Pauline roz. Buquoyová – osobní korespondence a jiné písemnosti, inv. č. 87, kart. 20, bez fol (nedatovaný rozvrh); M. MORAWETZ, *Jádro filozofického názoru Jiřího Buquoye*, s. 33.

⁵⁰⁵ SOA Litoměřice – Děčín, RA Kouniců-Česká Lípa, Pauline roz. Buquoyová – osobní korespondence a jiné písemnosti, inv. č. 87, kart. 20, bez fol (nedatovaný rozvrh).

⁵⁰⁶ Srov. Adolf KALNÝ, *Rodinný archiv Buquoyů*, Třeboň 1992 (= inventář archivního fondu), s. 164 – 177; Karel DUDÁČEK – Eva FIALOVÁ – Josef HANESCH, *Rodinný archiv Buquoyů – Grafika, kresby, akvarely*, Třeboň 1984 (= inventář archivního fondu).

⁵⁰⁷ M. KRUMMHOLZ, *Buquoyové Nové Hrady. Počátky*, s. 12.

kurzy kreslení, že byl výtvarně zdatný a že mu na rozdíl od mladšího bratra aktivní umělecká tvorba k srdci nepřirostla (jeho vášní se stala zcela jiná odvětví).

Přestože se dotčený hrabě Buquoy v dospělém věku aktivně nevěnoval výtvarnému umění, byla umělecká tvorba v jeho životě tím, či oním způsobem stále přítomna – na stěnách jeho rezidencí visely obrazy vysoké umělecké kvality, Jiří František byl objednavatelem i kupcem uměleckých děl a vedle toho byl „jihočeský polyhistor“ také mecenášem umění.

Mecenášství hraběte Buquoye vycházelo z dědictví předků (Jiří František si přál navázat na mecenášské skutky svých předchůdců) a ovlivnilo ho pozdní osvícenství (Jiří František chtěl přispět ke kultivaci českého prostředí a chtěl tříbit vkus širší, vzdělané veřejnosti). Jeho představy o mecenášství došly naplnění již v roce 1796, když se stal členem Společnosti vlasteneckých přátel umění. Roli přispívajícího člena si hrabě Jiří František držel do roku 1835 a v průběhu bezmála čtyř desetiletí nejen, že vydal na členské příspěvky pět tisíc sedm set třicet zlatých,⁵⁰⁸ ale na aukcích uměnímilovného spolku vydražil také řadu uměleckých děl.⁵⁰⁹ Mecenášství hraběte Buquoye se však neomezovalo pouze na přímou finanční podporu: Jiří František do výstavních prostor Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění zapůjčil některé obrazy z buquoyských sbírek⁵¹⁰ a významné bylo i jeho angažmá ve správních orgánech uměnímilovného spolku (krátký čas byl pokladníkem a několik let působil jako člen výboru⁵¹¹).

Jak vlastní umělecká aktivita, tak mecenášství byly na sklonu 18. a v první polovině 19. století obvyklými součástmi aristokratického světa. Hrabě Jiří František se však dobovému standardu v mnoha ohledech vymykal a platilo to i pro jeho vztah k výtvarnému umění – k umění nepřistupoval jen jako běžný divák, jako movitý zákazník, jako štedrý mecenáš, ale stal se také estetikem, chceme-li historikem umění.

Na pole estetiky a dějin umění se Jiří František Buquoy vydal ve dvacátých letech předminulého věku, a to v poměrně krátkém, jedenáctistránkovém pojednání *Worte der*

⁵⁰⁸ B. BOUZKOVÁ, *Česká šlechta*, s. 283.

⁵⁰⁹ Lubomír Slavíček uvádí, že hrabě Jiří František Buquoy získal sedm desítek obrazů. L. SLAVÍČEK, „*Sobě, umění, přátelům*“, s. 154.

⁵¹⁰ Část buquoyské sbírky Obrazárně v roce 1796 zapůjčil hrabě Jan Nepomuk Buquoy. Vybrané obrazy v sídle Obrazárny zůstaly i po roce 1803, respektive 1805, kdy správu buquoyského fideikomisu převzal hrabě Jiří František. L. SLAVÍČEK, „*Sobě, umění, přátelům*“, s. 154.

⁵¹¹ Barbora Bouzková uvádí, že Jiří František Buquoy stál u zrodu Společnosti vlasteneckých přátel umění, že mezi lednem a březnem 1803 zastával pozici spolkového pokladníka a že byl v letech 1830 až 1845 členem výboru této umění milovné instituce. B. BOUZKOVÁ, *Česká šlechta*, s. 282, 290, 291.

Begeisterung vor der Nacht des Correggio.⁵¹² V uvedeném literárním díle se hrabě Buquoy zaměřil na obraz *Klanění pastýřů*, jenž namaloval proslulý renesanční malíř Correggio.⁵¹³

Buquoyova práce se dělí na dvě části. První pasáž (*Vorbemerkung*) tvoří stručný prozaický text, obsahující základní umělecko-historické informace o představovaném obraze, tedy kdo je jeho autorem, kde se nachází, jakou technikou je namalován, za jakých okolností vznikl a co je na něm znázorněno, respektive jakým způsobem je dané téma provedeno. Druhou, obsáhlejší část (*La Notte del Correggio*) lze označit za básnickou oslavu manýristické malby a zároveň se dá považovat za odraz autorových pocitů (*Correggiovo Klanění pastýřů* u hraběte Buquoye vyvolalo nadšení a roznítilo jeho křesťanské srdce).

V tomto příspěvku jako by se zrcadlila rozpolcená, respektive mnohvrstevnatá osobnost hraběte Jiřího Františka – jak napsal historik umění Lubomír Konečný, v dotčeném díle se spojilo Buquoyovo bádání, meditování a básnění, svázaly se vědecká analýza a básnické nadšení.⁵¹⁴

4.2.2.2 Hrabě Longueval-Buquoy a jeho sklo

Jižnímu cípu Království českého po dlouhá staletí dominuje hustý lesní porost. Jednotlivou tmavě zelenou barvu rozbíjí světle zelené louky, pole ve valérech hnědé a žluté, světlá modř rybníků, řek a potoků a pestrobarevné střechy lidských obydlí. Tato krajina byla v průběhu staletí navíc protkána dalšími stavbami, zejména různými průmyslovými provozy.

Přírodní podmínky pomyslného lichoběžníku mezi obcemi Nové Hrady, Trhové Sviny, Benešov nad Černou a Pohoří na Šumavě (množství dřeva, hustá síť vodních toků, dostatek nerostných surovin) svázaly tuto oblast Čech s jedním průmyslovým oborem, a sice se sklářstvím. První sklářské hutě byly v podhůří Novohradských hor založeny ve středověku⁵¹⁵ a další přibývaly po celý raný novověk.⁵¹⁶ Rozmachu se novohradské sklářství dočkalo

⁵¹² Georg von BUQUOY, *Worte der Begeisterung von der Nacht des Correggio (La Notte del Correggio)*, Prag 1825.

⁵¹³ Antonio Allegri, zvaný Correggio (1489[?] – 1534) se řadí k předním malířům italského manýristismu. Svůj život prožil v několika severoitalských městech – v nich se vyučil malířem, vedl vlastní dílnu a tvořil. Jeho tvorba je spjata s různými formami malby, jimž dominují náboženská témata, respektive motivy ze života Kristova a Panny Marie. K němu podrobně David ERSERDJIAN, *Correggio*, New Haven 1997.

⁵¹⁴ Lubomír KONEČNÝ, *Jiří František Buquoy a „La famosissima Notte“*, in: Jiří Kroupa – Michaela Šeferisová Loudová – Lubomír Konečný (edd.), *Orbis atrium. K jubileu Lubomíra Slavička*, Brno 2009, s. 77 – 83.

⁵¹⁵ Za nejstarší sklárnu v Novohradských horách a jejich podhůří je považovaná ta v Klažarech u Trhových Svin, která je doložena k roku 1401. Další sklárna patrně již ve středověku fungovala v Pohoří na Šumavě. Viz Jiří FRÖHLICH – Jitka LNĚNIČKOVÁ, *Sklářství*, in: *Novohradské hory a novohradské podhůří. Příroda, historie, lidé*, Praha 2006, s. 727 – 734, zde s. 727.

⁵¹⁶ Od sklonku 16. do poloviny 18. století postupně vznikly (a často i zanikly) sklárny Staré Hutě, Nové Hutě, Křišťálová huť u Nových Hradů, Lužnice, Šance u Pohoří na Šumavě a Mlýnský Vrch. Základní informace k těmto sklárnám přináší J. FRÖHLICH – J. LNĚNIČKOVÁ, *Sklářství*, s. 728 – 730; podrobněji se jim věnuje

v druhé polovině 18. století, kdy z iniciativy hraběcího rodu Longueval-Buquoy vznikaly nové sklárny, hutě či brusírny⁵¹⁷ a kdy se v těchto hutích uplatnily pokrokové postupy výroby a nové způsoby dekorování.⁵¹⁸ A následně, v první polovině 19. století, zažily buquoyské sklárny nebývalý rozkvět a získaly přinejmenším celoevropskou proslulost.

Vzestup novohradského sklářství mezi lety 1803, respektive 1815 a 1848 ovlivnilo mnoho okolností: Tři desetiletí po bitvě u Waterloo se v českých zemích nesla ve znamení poklidné vlády císařů Františka I. a Ferdinanda V., ve znamení hospodářského vzestupu, ve znamení rozkvětu české společnosti a kultury, ve znamení příjemného životního milieu, ve znamení empiru a biedermeieru. Příhodné společenské klima však nebylo rozhodujícím faktorem, který zajistil jihočeským sklářským hutím takový úspěch – klíčovou roli sehrál Jiří František Longueval, hrabě Buquoy.

Když hrabě Jiří František převzal rodová jihočeská panství, získal mimo jiné také sklářské provozy, avšak sklárny byly v předcházejících obdobích pronajímány a majitel novohradského panství do jejich fungování zasahoval jen minimálně. Takováto organizace mladému hraběti nevyhovovala, a proto po roce 1805 neobnovil stávajícím pronajímatelům smlouvy a postupně převzal všechny hutě do své vlastní režie.⁵¹⁹ Toto uspořádání pak zůstalo zachováno po celou první polovinu předminulého věku.⁵²⁰

V době, kdy hrabě Jiří František vedl buquoyské sklárny, se jejich produkce dělila do dvou skupin: Do první náležely běžné skleněné produkty (jednoduché sklenice, prosté džbány, či tabulové sklo), do druhé patřily luxusní výrobky (broušené, řezané či malované stolní nádoby,

Lenka KRÁTKÁ, *Buquoyské sklo*, České Budějovice 2013 (Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav dějin umění), s. 29 – 36.

⁵¹⁷ Vznik nových provozů byl svázán s hrabětem Janem Nepomukem Buquoyem, který stál u zrodu skláren Terčí Hutě, Jiříkovo Údolí, Janovy Hutě, Stříbrný Vrch, Pavlína a Bonaventura. Pro srovnání, jeho synovec Jiří František, jenž se ve sklářství tak proslavil, založil pouze jedinou sklárnu – Černé Údolí. K tomuto více J. FRÖHLICH – J. LNĚNIČKOVÁ, *Sklářství*, s. 731, 734; L. KRÁTKÁ, *Buquoyské sklo*, s. 36 – 40.

⁵¹⁸ Na sklonku 18. století produkovaly novohradské sklárny například vysoce kvalitní čiré sklo, zdobené kaménkovým brusem. H. BROŽKOVÁ, *České sklo*, s. 106 – 107.

⁵¹⁹ Datace převzetí skláren do vlastní režie Jiřího Františka Buquoye ve stávající literatuře kolísá – většina autorů uvádí rok 1815, ale Margarete Buquoyová a Helena Brožková udávají, že sklářské provozy byly přebírány postupně v letech 1804 až 1835. Viz např. Gustav E. PAZAUREK – Eugen von PHILIPPOVICH, *Gläser der Empire- und Biedermeierzeit*, Braunschweig 1976, s. 253; Margarete BUQUOY[OVÁ], *Die Glaserzeugung auf der gräflichen Buquoyschen Herrschaft Gratzen in Südböhmen*, München 1980², s. 21; Duňa PANENKOVÁ – Jiří FRÖHLICH, *Jihočeské sklářství 14. – 20. století*, České Budějovice 1993, nestr; H. BROŽKOVÁ, *České sklo – hra*, s. 106.

⁵²⁰ Jiří František Buquoy předal v roce 1848 správu rodových panství do rukou svého syna Jiřího Jana. Ten však na sklářské úspěchy svého otce nenavázal a novohradské sklárny po roce 1850 omezovaly svou produkci. K vývoji buquoyských skláren po roce 1848 více J. FRÖHLICH – J. LNĚNIČKOVÁ, *Sklářství*, s. 734; L. KRÁTKÁ, *Buquoyské sklo*, s. 37, 38, 40.

vázy, flakony). Pro tuto rozpravu má stěžejní význam druhá skupina, neboť právě ona je dokladem a obrazem aktivit Jiřího Františka Buquoye na poli sklářské výroby.

Luxusnímu sklu, vzniklému v novohradských sklárnách, se dařilo již ve druhé polovině 18. století, v níž se oblibě u aristokratické společnosti habsburského soustátí těšilo broušené křišťálové sklo.⁵²¹ Na tyto úspěchy navázal, respektive je ve druhém, třetím a čtvrtém desetiletí 19. století překonal hrabě Jiří František, a to produkcí nezvyklého, barevně specifického a esteticky hodnotného skla.

V rámci sklářské produkce hrabě Buquoy zazářil na sklonku druhého desetiletí předminulého věku, kdy široké veřejnost představil svůj vlastní objev⁵²² – neprůhledné sklo, které se do (po)vědomí široké veřejnosti zapsalo jako sklo hyalitové. Toto sklo se vyrábělo ve třech variantách, v typické černé a červené barvě a v méně známé formě, která nesla označení *schmelzirtes Hyalith*.⁵²³ Vzhled černých a červených hyalitových výrobků (jejich barva a tvarování) nevycházel z (jiho)českých tradic, ale byl výrazně ovlivněn produkcí Josiaha Wedgwooda, proslaveného anglického hrnčíře a výrobce keramiky, přesněji řečeno vycházel z jeho dvou výrobních řad – z oné, kterou známe pod označením *black basalt*, a té, která byla pojmenována *rosso antico*.⁵²⁴

Od svého vzoru se buquoyský hyalit odlišoval ve zdobení. Wedgwoodova keramika byla matnější, měla kompaktní, jednolitou barvu a na většině výrobků se uplatňovaly výrazné historizující dekory: jednalo se o vystupující reliéfy v černé či krémové barvě, jež vycházely z uměleckého dědictví starověkého Egypta, Řecka a Říma, anebo o pestrobarevný, malovaný

⁵²¹ L. KRÁTKÁ, *Buquoyské sklo*, 49.

⁵²² S tvrzením, že objevitelem hyalitové skloviny byl sám hrabě Jiří František Buquoy, se běžně setkáváme v textech, věnovaných jak tomuto muži, tak dějinám sklářství. Čas od času se však můžeme narazit na opatrnější vyjádření: Ernst Friedrich Raffaelsberger volí formulaci, že je hrabě Buquoy ztotožňován s vynálezcem hyalitu, Radko Klofáč píše, že je hraběti Jiřímu Františkovi objev hyalitu připisován a Pavel Juřík konstatuje, že se tento příslušník jihočeské hraběcí rodiny na objevu hyalitu podílel. Viz E[rnst] F[riedrich] RAFFAELSBERGER, *Zur Geschichte des Hyalithglases*, Waldheimat 8, 1931, s. 23 – 26, 38 – 41, 53 – 56, zde s. 23; Radko KLOFÁČ, *Jihočeské sklo*, České Budějovice 1974, s. nestr.; J. BROŽOVÁ – K. HOLEŠOVSKÝ, *České sklo*, nestr.; Jitka LNĚNIČKOVÁ – Rudolf HAIS, *Novohradské sklářství a hrabě Jiří Buquoy*, Výběr 28, 1991, č. 2, s. 116 – 124; č. 3, s. 226 – 232; Rudolf Hais, *Jiří František August hrabě Buquoy de Longueval-Vaux (1781 – 1851)*, Výběr 31, 1994, s. 60 – 63, zde s. 62; D. PANENKOVÁ, *Sklo*, nestr.; P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 31; M. BUQUOY[OVÁ], *Lebensbild*, s. 13; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 388; M. HOKR – M. KURUCOVÁ – M. MAN, *Jiří František Buquoy (1781 – 1851)*. *Vědec*, s. 28; M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 49.

⁵²³ Lenka Krátká uvádí, že by se mělo jednat o sklovinu, která vznikla smíšením černého a červeného hyalitu. L. KRÁTKÁ, *Buquoyské sklo*, s. 59.

⁵²⁴ Vztah mezi Wedgwoodovou kameninou a Buquoyovým hyalitovým sklem byl popsán a zhodnocen v G. E. PAZAUREK – E. von PHILIPPOVICH, *Gläser*, s. 254 – 255; Jarmila BROŽOVÁ – Karel HOLEŠOVSKÝ, *České sklo XIX. století ze sbírek Umělecko-průmyslového muzea v Praze a Moravské galerie v Brně*, Brno 1979, nestr.; M. BUQUOY[OVÁ], *Die Glaserzeugung*, s. 23; H. BROŽKOVÁ, *České sklo – hra*, s. 107 – 108.

dekor květin, inspirovaný barokními vlámskými zátišími.⁵²⁵ Výrobky z černého a červeného hyalitového skla byly většinou lesklé a jejich zdobení vycházelo z odlišných estetických principů. Pokud jde o černý hyalit, jen málokdy se do podoby výrobků z něj nezasahovalo a nechávalo se vyniknout půvabným liniím váz a konvic. Častěji se na temných, neprůhledných výrobcích vyskytovaly různé broušené či ryté motivy a zdaleka nejčastějším způsobem zdobení bylo zlacení. Zatímco se ostrovní průmyslník obracel ke starověkým vzorům či se odkazoval k barokní květinové výmalbě, hrabě Jiří František preferoval jednoduché geometrické motivy a témata Dálného východu. Červený hyalit měl jasnou, výrazně červenou barvu, kterou hojně prostupovalo mramorování a jeho zlaté zdobení bylo jemné, decentní a často chybělo.⁵²⁶

Zahájení výroby, respektive představení hyalitových výrobků veřejnosti vzbudilo úžas. Hyalitové sklo bylo prvním ryze černým a neprůhledným sklem a navíc byly rozmanité stolní nádoby, vázy či flakony vysoce umělecky zpracovány. Nevšední sklo se záhy stalo žádaným obchodním artiklem a dočkalo se také mnohých ocenění. Takový úspěch nenechával v klidu konkurenci, a tak začalo být černé a červené hyalitové sklo brzy napodobováno v severočeských i dolnorakouských sklárnách,⁵²⁷ a to navzdory tomu, že je chránilo císařské privilegium.⁵²⁸

Hyalit byl sice ve dvacátých a třicátých letech 19. století „vlajkovou lodí“ a „poznávacím znamením“ buquoyských skláren, ale postupující biedermeier a romantismus si žádaly něco jiného. Estetické cítění těchto životních a uměleckých přístupů se neslo ve znamení odklonu od výtvarného dědictví antiky a příklonu k uměleckému odkazu středověku a paralelně se obrátilo k přírodě, v níž hledalo inspiraci, motivy a vzory. Ve sklářském průmyslu se tyto tendence odrazily ve výrobě skel, které svým vzezřením evokovaly drahé kameny, respektive drahokamy a polodrahokamy.

⁵²⁵ K wedgwoodské keramice ve druhé polovině 18. a v první polovině 19. století např. Brian DOLAN, *Josiah Wedgwood: Entrepreneur to the Enlightenment*, London 2004, s. 123 a násl.; stručně také Judith MILLEROVÁ, *Užití umění*, Praha 2008, s. 64 – 65.

⁵²⁶ K dekorování hyalitu podrobně D. PANENKOVÁ – J. FRÖHLICH, *Jihočeské sklářství*, nestr.; H. BROŽKOVÁ, *Buquoyské sklo*.

⁵²⁷ Černé a červené hyalitové sklo produkovaly harrachovská sklárna Nová svět, novoborská sklárna Friedricha Egermanna či sklárny Joachimsthal a Schwarzau u města Weitra, které provozoval Joseph Zich. K dalším výrobcům hyalitu např. G. E. PAZAUREK – E. von PHILIPPOVICH, *Gläser*; H. BROŽKOVÁ, *České sklo – hra*, s. 110 – 111.

⁵²⁸ Císařské privilegium získal Jiří František Buquoy roku 1820 a jeho výrobky mělo chránit osm let. Aby se konkurenční sklárny vyhnuly případným postihům, měla jejich černá a červená skla jiný obchodní název. Viz SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Františka Buquoye, Císař František I. uděluje Jiřímu Buquoyovi privilegium na výrobu hyalitového skla, inv. č. 963, sign. 257.10, listina č. 223; H. BROŽKOVÁ, *České sklo – hra*, s. 110 – 111.

První sklo tohoto typu bylo pod názvem lithyalin⁵²⁹ představeno na pražských průmyslových výstavách na konci dvacátých let 19. století. Skleněné výrobky s výrazným brusem a jemným zlacením, jejichž vzhled připomínal leštěný achát, široké veřejnosti prezentoval novoborský sklář Bedřich Egermann.⁵³⁰ Jeho novinka publikum velice zaujala a stala se vyhledávaným výrobkem. Vzhledem k tomu, že se novoborský lithyalin těšil nemalé oblibě, byl zanedlouho napodobován jak v harrachovské sklárně, tak v buquoyských provozech (a opět navzdory tomu, že objev Bedřicha Egermanna chránilo císařské privilegium).

Kromě lithyalinu zpopularizovala doba „mezi časy“ ještě jedno sklo, a sice to opálové. Jak sám název napovídá, vzhled skloviny byl inspirován opálem a jeho rozmanitými barevnými variantami. Toto poloprůhledné sklo pastelových barev, pro které novohradské sklárny používaly obchodní název agatin, respektive agatin-opál,⁵³¹ se zdobilo několika způsoby: na jeho mramorovaných variantách vynikal hluboký brus, na jednolitě světlé hmotě vynikalo decentní zlacení nebo drobné malby.⁵³²

V první polovině předminulého věku zažily buquoyské sklárny nebývalý rozkvět a díla novohradských sklářů se těšila velké popularitě jak v Rakouském císařství, tak za jeho hranicemi. A my musíme mít stále na mysli, že nevšední úspěchy hyalitu, lithyalinu a agatinu byly úzce provázány s osobností Jiřího Františka Longuevala, hraběte Buquoye, a musíme se ptát, proč tomu tak bylo, jaký vztah měl hrabě ke „křehké kráse“ a jakým způsobem lze jeho aktivity interpretovat.

⁵²⁹ K lithyalinu více Radko KLOFÁČ, *Jihočeské sklo*, České Budějovice 1974, s. nestr.; J. BROŽOVÁ – K. HOLEŠOVSKÝ, *České sklo*, nestr.; M. BUQUOY[OVÁ], *Die Glaserzeugung*, s. 31 – 35; Margarete BUQUOY[OVÁ], *Bunte Hyalith- und Agathingläser der Buquoyschen Hütte*, in: Jarmila Brožová – Margarete Buquoy[ová] – Walter Spiegel, *Das böhmische Glas 1700 – 1950 II. Empire – Biedermeier – Zweites Rokoko*, Passau 1995, s. 164 – 170; H. BROŽKOVÁ, *České sklo – hra*, s. 111, L. KRÁTKÁ, *Buquoyské sklo*, s. 62.

⁵³⁰ Friedrich Egermann (1777 – 1864) pocházel ze severních Čech, kde se také vyučil malířem skla. Po „tovaryšské“ cestě po Sasku se usadil v Novém Boru, kde nejprve založil sklářskou dílnu a poté postupně vybudoval velkou sklárnu. S jeho jménem jsou spojeny objevy různých sklovin a sklářských lazur. K němu *Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1950 I*, Wien 1957, s. 220; *Neue deutsche Biographie IV*, Berlin 1959, s. 328.

⁵³¹ Rudolf HAIS a kol., *Sklářské názvosloví aneb Co je co ve sklářství*, Teplice 2010, s. 28.

⁵³² K opálovému sklu, respektive k agatinům více M. BUQUOY[OVÁ], *Die Glaserzeugung*, s. 31 – 35; J. LNĚNIČKOVÁ – R. HAIS, *Novohradské sklářství*; Georg HÖLTL (Hrsg.), *Das böhmische Glas II*, s. 164 – 170; H. BROŽKOVÁ, *České sklo – hra*, s. 111 – 113, L. KRÁTKÁ, *Buquoyské sklo*, s. 63

4.2.2.3 Sklo Jiřího Františka – umělecké dílo, chemický experiment, nebo obchodní artikl?

Hrabě Jiří František Buquoy byl do značné míry komplikovaným člověkem, v němž se střetávaly, potkávaly a mísily různorodé myšlenky, přístupy a zájmy a jakási rozpolcenost se nesla celým jeho životem, všemi jeho aktivitami.

To následně vede k myšlence, že bychom měli na pozici Jiřího Františka Buquoye ve sklářském průmyslu pohlížet jako na činnost, mající mnoho vrstev, mnoho odstínů, mnoho příčin a následků. Od tohoto východiska se bude odvíjet řada dalších úvah a otázek, z nich ty nejpodstatnější zní: Jakou roli sehrálo sklo v životě hraběte Jiřího Františka? Proč se do sklářského průmyslu aktivně zapojil? Jak můžeme v současnosti jeho angažovanost na poli sklářské výroby interpretovat?

V úvodu této rozpravy jsme vyslovili tezi, která nám poskytuje zdánlivě jednoduchou odpověď na výše položené otázky: Hrabě Jiří František Buquoy s užitým uměním podnikal. Přestože je ona hypotéza často opakovaná, je na tomto místě potřeba tuto vstupní úvahu podrobit důkladnějšímu zkoumání, jehož výchozím bodem se mohou stát slova, použítá v předcházející větě – výrazy užitě umění a podnikání.

Co se spojení užitě umění týče, buquoyské hyality, lithyaliny a agatiny, respektive sklářské výrobky, mající uměleckou a estetickou hodnotu, v současnosti bez jakéhokoli zaváhání označujeme právě daným termínem. Pokud ale zkoumáme novohradské sklo v kontextu předminulého věku, měli bychom si položit otázku, zda byla tato kategorie známá před rokem 1850, eventuálně před rokem 1900, a pokud ano, co se jí rozumělo.

Ve chvíli, kdy nahlédneme do dvou českých slovníků, vydaných v „dlouhém“ 19. století, se dočkáme rychlé odpovědi na naši otázku a současně nás zaplaví jisté zklamání: Heslo umění sice nalezneme v obou příručkách, a to i ve spojení s různými přívlastky, ale sousloví užitě umění chybí.⁵³³ Ve chvíli, kdy začneme listovat německy psanými encyklopediemi a lexikony, se naše rozladění trochu zmenší – knihy, vydané v první polovině předminulého věku jsou sice opět prosty obratu *angewandte Kunst*,⁵³⁴ avšak Brockhausova příručka, vydaná na konci sedmdesátých let 19. století, podhaluje alespoň to, že slova *Kunstgewerbe* a *Kunstindustrie* se v německém jazyce objevila v šedesátých letech.⁵³⁵ To naznačuje, že nejen

⁵³³ František Ladislav RIEGER (ed.), *Slovník naučný* IX, Praha 1872, s. 779 – 781; *Ottův slovník naučný* XXVI, Praha 1907, s. 170 – 175.

⁵³⁴ Viz např. *Conversations-Lexikon* V, Leipzig – Altenburg 1815, s. 475 – 484; Joseph MEYER (Hrsg.), *Das große Conversations-Lexicon für die gebildeten Stände* XIX, Amsterdam – Paris – Philadelphia 1851, s. 435 – 444 (zejména s. 438 – 444).

⁵³⁵ *Conversations-Lexicon. Allgemeine deutsche Real-Encyklopedie* IX, Leipzig 1878¹², s. 405.

každodenní jazyk, ale i odborná terminologie „dlouhého 19. století v českém prostředí onen obrat nepoužívala a že rozeznávala jednotlivé složky té kategorie, pro niž současné jazyky používají označení užité umění (rozlišovala nábytek, sklo, porcelán a tak podobně).

Jestli něčím buquoyské sklo bezpochyby bylo, tak odrazem podnikatelských aktivit hraběte Jiřího Františka, obchodním artiklem a prostředkem k získávání dalších finančních prostředků. Chceme-li podrobněji sledovat osu hrabě Longueval-Buquoy – novohradské hutě – obchodování se sklářskou produkcí, měli bychom od sebe oddělit dvě složky novohradského sklářství, a to výrobu tabulového a užitkového skla od produkce přepychových předmětů ze specifických sklářských hmot, jakými v první polovině 19. století byla hyalitová, lithyalinová a agatinová skla. Výrobky určené pro běžnou potřebu (okenní tabulky, jednoduché sklenice, lékovky) byly s novohradskými sklárnami svázány desítky, ba stovky let, hojně se prodávaly, a ačkoli byly relativně levné, představovaly jistý zisk. Naproti tomu luxusní výrobky z buquoyských skláren (broušené, ryté, malované čiré i barevné sklo) se obchodovaly v menším množství, byly drahé a výnos z nich byl nejistý (pokud novohradští skláři dobře posoudili vkus svých zákazníků, jejich výrobky se dobře prodávaly a generovaly nemalý zisk, ovšem pokud estetické cítění neodhadli, finanční přínos byl minimální). V tomto ohledu měl Jiří František Buquoy a jeho hutě štěstí, neboť novohradské sklo se u movitějších zákazníků těšilo velké oblibě, dobře se prodávalo a obohacovalo rozpočet jak samotné hraběcí rodiny, tak příslušného panství.

Kromě ryzího pragmatismu bychom měli v souvislosti s obchodními či podnikatelskými aktivitami tohoto příslušníka jihočeské hraběcí rodiny připomenout ještě dvě roviny: Za prvé, svými činy na poli podnikatelském a sklářském navazoval hrabě Jiří František na úspěšné kroky dvou členů své rodiny – jednak na aktivity svého strýce Jana Nepomuka, jednak na zakladatelskou činnost svého tchána Jindřicha z Rottenhanu.⁵³⁶ Za druhé, podnikání můžeme s jistou dávkou nadsázky označit za distinktivní znak urozených mužů v první polovině 19. století.⁵³⁷

⁵³⁶ Vedle již zmiňované aktivity na poli sklářské produkce se hrabě Jan Nepomuk Buquoy angažoval v plavení dřeva z Novohradských hor do Českých Budějovic. Jindřich z Rottenhanu byl spojen s rozvojem hutního a textilního průmyslu v severozápadních Čechách. Viz M. BUQUOYOVÁ, *Jan Nepomuk Buquoy. Sociální reformátor*; M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*.

⁵³⁷ Co se šlechtického podnikání v první polovině 19. století týče, na tomto místě připomínáme, že na řadě šlechtických panství Českého království v této době fungovaly různé podniky a provozy těžebního, těžkého i lehkého průmyslu. Většina takovýchto provozů se sice orientovala na místní trh a jejich význam nepřekročil hranice daného regionu, avšak některé šlechtické podniky získaly postupem doby celorakouský, eventuálně celoevropský význam – například hrabata Larisch-Mönnisch a hrabata Wilczek se angažovala v těžbě uhlí v ostravsko-karvinské uhelné pánvi, starohrabata Salm-Reiferscheidt se zaměřila na těžbu v rosicko-oslavanské

Na roli skla a skleněných výrobků v životě tohoto člena hraběcího rodu můžeme vedle toho nahlížet také jako na prostředek reprezentace, a to jak samotného hraběte Jiřího Františka, tak celé longueval-buquoyské rodiny.

Produkty novohradských skláren přibližovaly veřejnosti dovednosti Jiřího Františka Buquoye. Přestože se jako mimořádně svůdná jeví idea, že se jednalo o představení uměleckých dovedností samotného vládce domu buquoyského, musíme se jí záhy vzdát (postačí, když si uvědomíme, že se hrabě Jiří František ve svém dospělém životě nevěnoval kreslení, či malování a že nezasahoval do vzhledu svých výrobků⁵³⁸) a musíme přijmout skutečnost, že hyalitové sklo bylo dokladem jeho přírodovědných znalostí a výsledkem jeho chemických pokusů (byť se zdá, že hrabě Buquoy experimentoval pouze na papíře a že praktické zkoušky se sklovinou prováděl některý ze zaměstnanců skláren⁵³⁹).

Rozšíření povědomí o hraběcím rodu Longueval-Buquoy jak uvnitř, tak vně Rakouského císařství napomohly zejména výrobky z hyalitového skla. Černé a červené neprůhledné sklo se prodávalo pod označením *Hyalit z hraběcích buquoyských hutí* a i v dnešních dražebních katalogích se kromě běžných označení (tedy černý hyalit, červený hyalit) hojně objevuje jednoduché spojení buquoyské sklo. Jinými slovy řečeno, slovo hyalit a spojení buquoyské sklo jsou dnes používána jako synonyma.⁵⁴⁰

A s reprezentací sebe samého i celého longueval-buquoyského rodu mohla souviset účast na rozmanitých výstavách – již roku 1818 byl černý hyalit představen na veletrhu v Lipsku, v letech 1828 a 1829 jej česká veřejnost poprvé viděla na dvou průmyslových výstavách, pořádaných Jednotou pro povzbuzení průmyslu v Čechách a výrobky z černého neprůhledného skla se novohradské sklárny prezentovaly i na dvou všerakouských výstavách – na té, která se konala v roce 1835 ve Vídni, a na té, která se roku 1836 odehrávala v Praze.

pánvi a na Blanensku provozovala železářny, se železnými a litinovými výrobky svázala své jméno hrabata z Wrbný, hrabata z Harrachu se proslavila svým sklem, hrabata z Thunu sklízela úspěchy se svým porcelánem. K rozličným provozům na šlechtických panstvích více *Schematismus für das Königreich Böhmen (auf das Jahr ...)*, Prag 1789 – 1850. Ke šlechtickému podnikání např. Milan MYŠKA (ed.), *Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do poloviny XX. století*, Ostrava 2003; Jiří BRŇOVJÁK – Aleš ZÁŘICKÝ (edd.), *Šlechtic podnikatelem - podnikatel šlechticem. Šlechta a podnikání v českých zemích v 18. a 19. století*, Ostrava 2008

⁵³⁸ Historici umění udávají, že za výtvarnou stránku sklářské výroby nesla zodpovědnost manželka Jiřího Františka, tedy hraběnka Gabriela, rozená z Rottenhanu. K tomuto více v této disertační práci na s. 197 – 198.

⁵³⁹ Viz např. L. KRÁTKÁ, *Buquoyské sklo*, s. 54.

⁵⁴⁰ M. BUQUOY[OVÁ], *Das böhmische Glas* II, s. 41.

Obzvláště pražská výstava přinesla ve třicátých letech 19. století domu buquoyskému mnoho radosti – zlacené výrobky z černého hyalitového skla na ní získaly stříbrnou medaili.⁵⁴¹

Ať se na křehkou krásu, vzniklou pod rukama jihočeských sklářů, podíváme z té, či oné strany, skončíme vždy u stejného závěru: Jiří František Longueval, hrabě Buquoy byl vzdělaným a talentovaným mužem, jeho dovednosti (nikoli umělecké, ale přírodovědecké) zásadním způsobem promluvily do vzhledu novohradského skla a hrabě s ním svůj osud svázal tak pevně, že se spojení hyalitové sklo a buquoyské sklo stala synonymy.

4.3 STAVEBNÍCI HRABĚCÍHO RODU. BUQUOYOVÉ A JEJICH ROMANTICKÝ POHLED NA MINULOST

Devatenácté století přineslo řadu změn ve všech oblastech života, což tak zvanou první společnost nutilo stále znovu a znovu prokazovat nárok na elitní postavení v celé společnosti. Tento tlak mimo jiné vedl k tomu, že se dokazování věrnosti domu habsburskému a připomínání zásluh o podunajskou monarchii stalo jednou z hlavních činností česko-rakouské aristokracie v 19. století. Jinak řečeno, budování rodové paměti a představení rodinných dějin bylo povýšeno na nezbytnou nutnost.

Východiskem pro vytváření potřebného obrazu se staly rodové dějiny zaplněné schopnými diplomaty a státníky, proslulými válečníky, předními hospodářskými, nebo sociálními reformátory a štědrými mecenáši. V česko-rakouském prostředí 19. století se řada šlechticů utíkala k legendárním počátkům rodu ve středověku a také se upínala ke vzpomínkám na hrdinské skutky předků za třicetileté války a v na úspěchy v době barokní. Jihočeští šlechtici se také obraceli k dědictví „pánů pětileté růže“, zvláště pak k odkazu pánů z Hradce a pánů z Rožmberka.

Výše uvedené se zásadním způsobem promítalo do vzhledu venkovských rezidencí. Část jejich prostor sloužila k obytným účelům nebo dávala prostor pro intimní setkávání s širší rodinou a blízkými přáteli. Některé prostory však získaly vzdělávací, respektive poznávací rozměr – stávaly se živoucí učebnicí rodové historie i „velkých dějin“.

Aby tak zvaná místa paměti naplnila jeden ze svých významů, měla by být zapsána v povědomí co nejširšího okruhu lidí. Od 19. století byly některé hrady a zámky otevírány a zpřístupňovány, a tak je mohli navštěvovat jak příslušníci a příslušnice (nejen) česko-

⁵⁴¹ K prezentaci černého hyalitového skla na různých výstavách více E. F. RAFFAELSBERGER, *Zur Geschichte*; M. HOKR – M. KURUCOVÁ – M. MAN, *Jiří František Buquoy (1781 – 1851). Vědec*, s. 29.

rakouské aristokracie, tak městské a výjimečně i venkovské obyvatelstvo. Je otázkou, jak k takovým místům rozličné společenské a sociální skupiny přistupovaly. Pokud přijmeme raně novověkou teorii o symbolické komunikaci uvnitř aristokratické společnosti a pokud považujeme za možné, že se symbolická komunikace v jisté míře udržela i v pozdějších obdobích, pak se zdá, že urození návštěvníci šlechtických sídel vnímali a rozuměli užitým motivům i jejich „zakódovanému“ významu. Na druhé straně lze uvažovat o tom, že nižší vrstvy obyvatelstva navštěvovaly v 19. století šlechtická sídla z jiných pohnutek: venkovské rezidence mohly být cílem rozličných vlastivědných výletů (zejména v souvislosti s prudkým rozvojem turistiky v poslední třetině 19. století), jejich návštěva mohla být motivována estetickými pohnutkami nebo touhou po poznání „jiného světa“ a jeho obyvatel.

4.3.1 ŽIVOT VE VZPOMÍNKÁCH. JIŘÍ JAN BUQUOY A JEHO ROŽMBERK

Až do konce 19. století v aristokratické společnosti podunajské monarchie rezonovalo téma starobylosti a urozenosti, nebo chceme-li téma rodových dějin, slavné minulosti, rodinných tradic a závazků. Obracení se k vlastním dějinám a skvělým skutkům předků nabývalo v první společnosti habsburského soustátí mnoha podob. Tu nejjasnější bychom našli v rodinných sídlech, jak v jednom ze svých dopisů výstižně popsala i Berta Suttnerová, rozená hraběnka Kinská: *„Jsou tu galerie s obrazy korunovaných předků, jsou tu zbrojnice se zbraněmi, které nosili příslušníci rodu, náležející k vojenskému stavu, jsou tu pokoje, jež obývali královští hosté, jsou tu celá muzea klenotů, pergamenů a dokumentů vyprávějící o historii a bohatství zdejšího domu: vše mluví o moci, skvělosti a slávě. Od nejvyššího cimbuří věže, kde vlaje prapor v rodových barvách, až dolů po klenby krypty, kde v kamenných rakvích odpočívají staleté kosti předků: vše svědčí o vznešenosti rodu.“*⁵⁴²

Jednou z rezidencí, jež zcela naplnila význam „místa paměti“, byl dolní hrad v Rožmberku nad Vltavou, místo, kde se střetávala francouzská kulturní tradice a módní anglická inspirace. Při jeho přestavbě hrála zásadní a určující roli osobnost hraběte Jiřího Jana Buquoye. Právě jeho představy o rodině Longueval-Buquoy – o nejslavnějších členech rodu i nejvýznamnějších momentech buquoyských dějin – stejně jako jeho vkus a umělecký cit (do značné míry ovšem ovlivněné jeho vzděláním, soudobým estetickým cítěním, módní vlnou romantismu i společenským vývojem) se zásadním způsobem promítly do uspořádání a vybavení onoho „chrámu vzpomínky.“

⁵⁴² Brigitte HAMANN[OVÁ], *Bertha von Suttner. Život pro mír*, Praha 2006, s. 16.

4.3.1.1 Životopisný medailonek

Jiří Jan Jindřich Buquoy se narodil 2. srpna 1814 v Červeném Hrádku jako jediný syn Jiřího Františka Buquoye⁵⁴³ a jeho manželky Gabriely, rozené z Rottenhanu.⁵⁴⁴ Jeho životní příběh se uzavřel 2. září 1882 v Baden-Badenu a pochován byl do rodinné hrobky v klášterním kostele svatých Petra a Pavla v Nových Hradech. Od roku 1847 byl ženatý s Terezií Sofií, rozenou kněžnou z Oettingen-Wallersteinu,⁵⁴⁵ s níž měl čtyři děti – syny Jiřího Bedřicha,⁵⁴⁶ Karla Bonaventuru,⁵⁴⁷ Ferdinanda⁵⁴⁸ a dceru Gabrielu.⁵⁴⁹

Léta uřednická. Vzdělávání buquoyského dědice

Rodiče Jiřího Jana Buquoye představovali kultivovaný pár a kvalitní výuku chtěli poskytnout i svému synovi. Vzdělávání buquoyského dědice začalo kolem jeho šestého roku. Jako ostatní chlapi z aristokratického prostředí si prohluboval znalosti mateřského jazyka, tedy němčiny, a učil se i další jazyky (jak klasikou latinu, tak moderní francouzštinu). V jeho výuce nesměla chybět matematika, zeměpis, dějepis anebo „tělocvik“ (ten mimo jiné zahrnoval šerm či jízdu na koni). Důraz byl samozřejmě kladen na znalost římskokatolického náboženství. Pro šlechtické vzdělávání první třetiny předminulého věku bylo příznačné, že se děti vzdělávaly doma za dozoru domácího učitele či několika pedagogů. O jeho (jejich) činnosti v buquoyských službách v době dětství Jiřího Jana Buquoye vypovídá několik psanek, sešit s francouzskými diktáty a přehled německé literatury od nejstarších dob do počátku 19. století (posledním zmíněným literátem je Johann Wolfgang von Goethe).⁵⁵⁰

⁵⁴³ K němu podrobněji v této práci, s. 103 – 129.

⁵⁴⁴ O ní více v této rozpravě, s. 186 – 205.

⁵⁴⁵ Terezie Sofie Buquoyová, rozená z Oettingen-Wallersteinu (1829 – 1897) pocházela z významného knížecího rodu a jejími rodiči byli Bedřich Oettingen-Wallerstein a Sofie, rozená z Fürstenbergu. Jako příslušnice první společnosti a členka vídeňského dvora se honosila Řádem hvězdy kříže (ten jí roku 1854 propůjčila císařovna-vdova Karolína Augusta) a získala také titul palácové dámy. Obdobně jako její urozené vrstevnice se angažovala ve filantropické činnosti (např. v Rožmberku nad Vltavou iniciovala vznik dětské opatrovny) a uvádí se, že byla mezi obyvateli buquoyských panství velmi oblíbená. K ní více SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Terezie Žofie Buquoyové-Öttingen-Wallersteinové, Osobní záležitosti, inv. č. 1177, sign. 264.10, kart. 250; TAMTÉŽ, Korespondence, inv. č. 1178, sign. 264.11, kart. 250. Srov. Das Vaterland, 28. dubna 1897, s. 5; P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 35 – 36; P. JURÍK, *Jihočeské dominium*, s. 391.

⁵⁴⁶ Chlapec se narodil a zemřel v roce 1853. Viz P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 72.

⁵⁴⁷ O Karlu Bonaventurovi Buquoyovi podrobně v této rozpravě na s. 157 – 185.

⁵⁴⁸ K Ferdinandu Buquoyovi více v této disertační práci na s. 149 – 157.

⁵⁴⁹ Gabriela Buquoyová (1859 – 1934) se roku 1881 provdala za Josefa Thun-Hohensteina. O ní P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 36.

⁵⁵⁰ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, Krasopisná cvičení a diktáty z let 1824 – 1827, bez inv. č., bez sign., kart. 228; TAMTÉŽ, Dějiny německé literatury, bez inv. č., bez sign., kart. 228.

Dochované písemnosti ukazují, že Jiří Jan Buquoy byl jazykově poměrně nadaný. Již v relativně nízkém věku obstojně ovládal dva jazyky – německý a francouzský. Němčina byla jeho mateřským jazykem a dorozumívacím jazykem mezi příslušníky jeho rodiny. Francouzština odkazovala k jeho společenské příslušnosti (i v první polovině 19. století zůstával francouzský jazyk poměrně běžným a rozšířeným komunikačním prostředkem šlechty⁵⁵¹) a v případě Jiřího Jana byla navíc výuka francouzštiny podpořena původem rodiny. Z jeho pozdější korespondence vyplývá, že na jisté úrovni vládl českým jazykem, že alespoň částečně ovládal anglický jazyk⁵⁵² a že se „na stará kolena“ naučil ještě španělsky.⁵⁵³

Z písemností, uložených v osobní pozůstalosti tohoto člena longueval-buquoyského rodu, plyne, že se Jiří Jan nezapsal na žádnou univerzitu a že jeho vzdělání zakončily dvě studijní cesty. První z nich absolvoval v dubnu až říjnu roku 1836 a jeho kroky vedly do Německa, Nizozemí, Belgie, Spojeného království (navštívil jak Anglii, tak Skotsko a Irsko) a Francie. Druhou studijní cestu podnikl od podzimu roku 1839 do brzkého léta roku následujícího. Oněch deset měsíců strávil na Apeninském poloostrově, kde navštívil vyhledávané turistické cíle jako Benátky, Florencii, Řím či Neapol, v jejíž blízkosti se nacházela proslulá archeologická naleziště, starověké Pompeje a Herculaneum. Cestování po „starém kontinentě“ Jiřího Jana Buquoy nadchlo a jeho okouzlení cizími zeměmi se odrazilo v množství dopisů, které zasílal své matce. V těchto dlouhých, německy psaných listech (s francouzskými, italskými a také anglickými vsuvkami) líčil hrabě své dojmy z návštěvy různých památek, galerií, uměleckých škol anebo divadelních představení, referoval o historii a slavných osobnostech daného místa, informoval o setkáních se stavovskými přáteli a známými, ale všiml si i různých odlišností v chování „domorodců“ a zajímal se i o místní zvyky a tradice.⁵⁵⁴

⁵⁵¹ K problematice šlechtické komunikace a její jazykové vybavenosti více Radmila SLABÁKOVÁ, *"Il est 'Höchst Zeit' " aneb Jaký jazyk pro aristokracii v Čechách a na Moravě v 19. století?* in: Kateřina Bláhová (ed.), *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století. Sborník příspěvků z 21. ročníku symposia k problematice 19. století.* Plzeň, 8. – 10. března 2001, Praha 2002 s. 102 – 115.

⁵⁵² SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, Korespondence se členy rodiny a příbuznými, inv. č. 1105, sign. 263.110, kart. 230 (nedatovaný dopis od neteře Klotyldy Zessnerové).

⁵⁵³ Cestu do Španělska podnikl hrabě Jiří Jan Buquoy na konci sedmdesátých let 19. století a jak v dopise sestřám píše: *Es freute mich sehr zu sehen, daß ich nach einem einjährigem Sprachstudium [des Spanisches] fast alles verstand.* TAMTĚŽ, Korespondence se členy rodiny a příbuznými, inv. č. 1105, sign. 263.110, kart. 230 (dopis sestřám ze 14. května 1879).

⁵⁵⁴ TAMTĚŽ, Cestování hraběte, inv. č. 1101, sign. 263.104, kart. 229.

Bohu, Františku Josefovi I. a lidem. Veřejné působení Jiřího Jana Buquoye

Čtyřicátá léta předminulého věku se v životě hraběte Jiřího Jana nesla ve znamení velkých životních změn. Během jednoho desetiletí se proměnil rodinný stav tohoto muže a změnil se také jeho společenský status – na počátku této dekády mu byl udělen titul císařsko-královského komorníka,⁵⁵⁵ od roku 1847 byl zván na zasedání českého zemského sněmu⁵⁵⁶ a o pouhý rok později převzal správu celého buquoyského majetku. Rodová panství následujících třicet let sice spravoval zodpovědně, ale od svých rodičů se odlišoval a ve správních úkonech nenacházel nějakou obzvláštní radost. Jeho zájmy se ubíraly zcela jinými směry.

Na rozdíl od svého otce a svých synů nebyl Jiří Jan Buquoy přehnaně politicky činný a možnosti nového politického zřízení využíval jen v omezené míře, respektive ho nechávaly zcela chladným. Na veřejnou aktivitu jako takovou však nerezignoval, byl členem rozmanitých spolků (ať už se jednalo o charitativní nadace,⁵⁵⁷ spolky podporující různé kulturní a umělecké projekty,⁵⁵⁸ nebo o specifická společenství⁵⁵⁹) a v sedmdesátých letech 19. století se angažoval v katolickém hnutí. Dochované písemné prameny nám v tuto chvíli dovolují říci, že hrabě Jiří Jan Buquoy byl čestným členem katolicko-politického kasina v Měděnci a katolicko-politického spolku v Nových Hradech⁵⁶⁰ a že jeho angažovanost spočívala v tom, že přednesl řadu projevů pro různá shromáždění – v rozmezí let 1871 až 1876 vystoupil více než dvacetkrát jak v Čechách (hrabě vystupoval zejména v jižních a severních Čechách, kde měli Buquoyové svá panství), tak v rakouských zemích. Ve svých proslovech, jež byly často vydávány i tiskem, kladl Jiří Jan důraz na obranu katolických hodnot, na zachování kulturní tradice křesťanství a na spojení moci Boží a moci světské – v projevu pro Katolický spolek v Linci vyzýval: „*Vytáhněme radostně do svatého boje a*

⁵⁵⁵ TAMTÉŽ, Císařsko-královský komorník, inv. č. 1111, sign. 236.120, kart. 233.

⁵⁵⁶ TAMTÉŽ, Český zemský sněm, inv. č. 1113, sign. 263.122, kart. 233.

⁵⁵⁷ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, Diplom činného člena v Centrálním spolku dětských stravoven, opatroven a jeslí ve Vídni, inv. č. 1171, sign. 263.307, diplom č. 18; TAMTÉŽ, Diplom člena pro podporování chudých dospělých slepců, inv. č. 1173, sign. 263.309, diplom č. 20

⁵⁵⁸ TAMTÉŽ, Diplom členství Spolku pro vzdělávání vojenské hudby, inv. č. 1165, sign. 263.301, diplom č. 12; TAMTÉŽ, Diplom přispívajícího člena Spolku přátel umění pro církevní hudbu v Čechách, inv. č. 1166, sign. 263.302, diplom č. 13; TAMTÉŽ, Diplom člena pro dostavení domu v Praze, inv. č. 1167, sign. 263.303, diplom č. 14.

⁵⁵⁹ TAMTÉŽ, Česká zahradnická jednota, inv. č. 1115, sign. 263.124, kart. 233.

⁵⁶⁰ TAMTÉŽ, Diplom čestného členství katolicko-politického kasina v Měděnci, inv. č. 1174, sign. 263.310, diplom č. 21; TAMTÉŽ, Diplom čestného členství v katolicko-politickém spolku v Nových Hradech, inv. č. 1175, sign. 263.311, diplom č. 22.

napišme na svoji vlajku – v jednom v kříži spočívá vítězství.“⁵⁶¹ O čtyři roky se v jeho projevu objevilo: „[...] moderní boj kulturní utvořil pravou katolickou moc válečnou v Evropě, jejíž zbraně nejsou meč a střelba, nýbrž svatá zbraň pevné víry a neviklaného poslušství, a neběře útočiště své ku lži a násilí a ku vzpouře, nýbrž podrobuje se Hospodinu a v mezích Božích příkázání moci světské z milost Boží.“⁵⁶²

Stejně jako řada jeho předků projevil Jiří Jan Buquoy svou oddanost domu habsburskému. Vládce tohoto domu (císař František Josef I.) jej do služby povolal na sklonku sedmdesátých let 19. století a hrabě Jiří Jan se stal členem početného doprovodu arcivévodkyně Marie Kristýny⁵⁶³ při její „svatební“ cestě do Španělska a následné pouti po pyrenejském poloostrově.⁵⁶⁴

V návaznosti na předcházející odstavce můžeme říci, že by se smýšlení či přesvědčení Jiřího Jana Buquoye dalo popsat slovy, která slavný český historik Josef Pekař použil při charakteristice Bedřicha ze Schwarzenbergu:⁵⁶⁵ „Autorita koruny, trůnu anebo i oltáře je tomuto přesvědčenému konzervativci, vysoko hodnotícímu cenu tradice, nade vše [...]“⁵⁶⁶ Pro hraběte tedy bylo důležité, aby podunajská monarchie zůstala jednotná v náruči habsbursko-lotrinské dynastie a katolické církve, a to bez ohledu na „historické křivdy“ a za podpory především vyšších vrstev společnosti. Prostě jak sám řekl: „Jen ve svornosti leží moc! Symbol této jednoty vidíme v rakouském znaku, kterýž v sobě má erby jednotlivých zemí a všechny

⁵⁶¹ TAMTÉŽ, Katolické hnutí, inv. č. 1118, sign. 263.127, kart. 233 (proslov pro Katolický spolek v Linci z 13. listopadu 1871).

⁵⁶² TAMTÉŽ, Katolické hnutí, inv. č. 1118, sign. 263.127, kart. 233 (projev pro katolicko-politickou jednotu v Českém Krumlově z 27. února 1875).

⁵⁶³ Marie Kristýna Rakouská (1858 – 1929) byla dcerou arcivévodky Karla Ferdinanda a jeho manželky Alžběty Františky, rozené Habsbursko-Lotrinské. Vyrůstala na dvoře císaře Františka Josefa I. a roku 1879 se v Madridu provdala za španělského krále Alfonse XII. Po předčasném skonu manžela roku 1885 se stala regentkou za nezletilého syna a Španělsku vládla do roku 1902 (s její vládou jsou spojeny snahy o modernizaci tohoto království, ale také územní ztráty). K ní podrobněji Brigitte HAMANNOVÁ (ed.), *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 2001², s. 294 – 296.

⁵⁶⁴ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, Cestování hraběte, inv. č. 1101, sign. 263.104, kart. 229.

⁵⁶⁵ Kníže Bedřich ze Schwarzenbergu (1800 – 1870), zvaný poslední lancknecht, byl synem Karla I. Filipa ze Schwarzenbergu a jeho manželky Marie Anny, rozené z Hohenfeldu. Přestože byl nejstarším synem zakladatele orlické linie Schwarzenbergů, rodinného dědictví se vzdal ve prospěch svého mladšího bratra Karla a celý život se věnoval vojenské kariéře. Jistou proslulost mu navíc zajistily jeho neotřelé společenské názory. K němu více např. Zdeněk BEZECNÝ *Poslední lancknecht*, in: Martin Gaži (ed.), *Schwarzenbergové v české a středoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008 s. 415 – 422; TÝŽ, *Kníže v masce Lancknechta. K možností interpretace osobnosti Bedřicha ze Schwarzenberku. Teze habilitační práce*, in: Václav Bůžek (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009, s. 481 – 501.

⁵⁶⁶ Josef PEKAŘ – Karel SCHWARZENBERG (edd.), *Lancknechta Bedřicha ze Schwarzenberga Španělský deník a Zrození revolucí*, Jemnice u Strakoníc 1992³, s. 8.

*předce zase spojuje ve skvělý celek. Tak má i každý národ v Rakousku zachovati pro sebe své historické právo, ale předce mají se všickni spojit pod jednou dynastií v mocný stát [...]*⁵⁶⁷

Zájmy urozeného muže

Pokud se zaměříme na záliby Jiřího Jana Buquoye, vyvstane před námi jen jedna jediná, a sice výtvarné umění. Hrabě Buquoy byl sám umělecky aktivní, inicioval několik stavebních podniků, zajímal se o dějiny umění a v neposlední řadě byl poměrně štedrým mecenášem.

K vlastní umělecké tvorbě měl hrabě Jiří Jan veškeré předpoklady. Výuka kresby a potažmo malby byla v 19. století nedílnou součástí šlechtického vzdělávání a výtvarné umění měl patrně ve své genetické výbavě – jeho otec prokázal jistý cit pro kresbu, strýc Ludvík Arnošt vynikal jako autor grafických vedut a nemalé výtvarné nadání projevila také jeho matka Gabriela, rozená z Rottenhanu.⁵⁶⁸

Malířské nadání Jiřího Jana v dětství a mládí rozvíjel nějaký učitel, který při hodinách kreslení využíval předlohy Johanna Schindlera⁵⁶⁹ a nesignované předlohy s loveckými anebo figurálními náměty.⁵⁷⁰ Jan Ivanega navíc uvádí, že ho strýc Ludvík Arnošt seznamoval s grafickými technikami.⁵⁷¹ Jakkoli je tato úvaha svůdná a jeví se jako naprosto logická, musíme ji v tuto chvíli odmítnout jako nepodloženou: o vzájemném uměleckém kontaktu nenajdeme žádné písemné doklady a výtvarná pozůstalost Jiřího Jana je prostá jakýchkoli grafických prací.

Vlastní tvorba Jiřího Jana Buquoye je poměrně obsáhlá a zachovalá,⁵⁷² což je dáno tím, že se hrabě umělecké činnosti věnoval nejen v mládí, ale i v pokročilém věku (příkladem budiž

⁵⁶⁷ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, Katolické hnutí, inv. č. 1118, sign. 263.127, kart. 233 (projev pro katolicko-politickou jednotu v Českém Krumlově z 27. února 1875).

⁵⁶⁸ Srov. tato disertační práce, s. 192 – 196.

⁵⁶⁹ Johann Josef Schindler (1777 – 1836) byl rakouským malířem a grafikem. Po studiích na vídeňské Akademii působil v St. Pöltnu a poté ve Vídni. Věnoval se rozmanitým uměleckým technikám (malba, kresba, grafika) a stejně pestrá byla jeho tvorba (čítala krajinomalbu, portréty, žánrové scény, historickou malbu i náboženská témata). K němu více Constant[in] von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthumes Oesterreich* XXX, Wien 1875, s. 10 – 12; *Allgemeine deutsche Biographie* XXXI, Leipzig 1890, s. 289 – 290; *Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1950* X, Wien 1994, s. 152 – 153.

⁵⁷⁰ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, Skicáře, malířské předlohy a kopie, inv. č. 1099, sign. 263.102, kart. 228.

⁵⁷¹ J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyův Rožmberk. Vizuální kultura*, s. 10.

⁵⁷² V pozůstalosti Jiřího Jana Buquoye je dochováno několik desítek kreseb tužkou a perokreseb a tři vázané skicáře. SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, Skicáře, malířské předlohy a kopie, inv. č. 1105, sign. 263.102, kart. 229; TAMTÉŽ, RAB-Grafika, Skicář Jiřího Jana hraběte Buquoye s 6 tužkokresbami interiérů buquoyových zámků a 1 tužkokresbou na oslavu narození majitele skicáře, inv. č. 550; TAMTÉŽ, 1 obal s 89 kresbami a skicami Jiřího Jana hraběte Buquoye s nejrůznějšími náměty, inv. č. 551.

akvarel *Toreador* z roku 1879⁵⁷³). Pokud jde o náměty a témata, hrabě se ve svých kresbách snažil zachytit vše, co viděl ve svém okolí i na cestách: mezi jeho díly tak převažuje realistické ztvárnění krajiny a zobrazení rozličných staveb (jako příklad lze uvést kresby tužkou, zachycující skotský *Caledonian Canal*, normanský *Mont Saint Michel*, hornolužický *Zámek Muskau v Prusku* anebo buquoyské hrady⁵⁷⁴) či oblíbená vyobrazení interiérů rezidencí jak buquoyských, tak jiných.⁵⁷⁵ S ohledem na hlubokou víru Jiřího Jana Buquoye nepřekvapí, že se hrabě nevyhýbal ani náboženským tématům, o čemž svědčí jak série třiceti kreseb tužkou se starozákonnými a novozákonnými náměty (například *David a Goliáš*, *Šalamounův soud*, *Klanění Tří králů*, *Útěk do Egypta*⁵⁷⁶), tak řemeslně dokonalé obrázky z pozdějšího věku (*Hlava Panny Marie*, *Svatý Šebestián*,⁵⁷⁷ *Svatý Pavel*, *Svatý Petr*⁵⁷⁸).

Jak již bylo naznačeno, hrabě Jiří Jan se zajímal se také o dějiny umění. Zvláště během svých zahraničních cest navštěvoval přední muzea či soukromé sbírky a o prohlídkách nikdy nezapomněl informovat své blízké. Například v květnu roku 1836 přibližoval matce návštěvu starobylého města Gent a mimo jiné napsal: „*Sbírka obrazů pana Schampse [...] obsahuje vedle nepočítatelného množství [obrazů] od Rubense, mnoho [děl] od Van Dycka,*⁵⁷⁹ *Van der Halsta,*⁵⁸⁰ *ještě více od Tenierse,*⁵⁸¹ *Jana Heema,*⁵⁸² *jeden [obraz] od Ruysdala,*⁵⁸³ *jeden od*

⁵⁷³ TAMTÉŽ, RAB – Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, Cestování hraběte, inv. č. 1101, sign. 263.104, kart. 229.

⁵⁷⁴ TAMTÉŽ, RAB – Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, Skicáře, malířské předlohy a kopie, inv. č. 1105, sign. 263.102, kart. 229.

⁵⁷⁵ Většina interiérů se dnes bohužel nedá identifikovat. Pouze dvacet kreseb tužkou ve vázaném skicáři z oddílu *Grafika, kresby, akvarely* (a výjimečně ještě některé další) je popsáno, opatřeno datací a signováno.

⁵⁷⁶ TAMTÉŽ, Skicáře, malířské předlohy a kopie, inv. č. 1099, sign. 263.102, kart. 228.

⁵⁷⁷ TAMTÉŽ.

⁵⁷⁸ SOA Třeboň, RAB-Grafika, kresby, akvarely, 1 obal s 89 kresbami a skicami Jiřího Jana Buquoye s nejrůznějšími náměty, inv. č. 551.

⁵⁷⁹ Antoon van Dyck (1599 – 1641) je jedním z nejznámějších barokních umělců. Tento žák Petera Paula Rubense byl vyhledávaným portrétistou, mezi jeho díly však nalezneme také obrazy s náboženskou tematikou. K němu Bohumír MRÁZ – Marcela MRÁZOVÁ, *Encyklopedie světového malířství*, Praha 1988, s. 155.

⁵⁸⁰ Bartholomeus van der Helst (1613 – 1670) byl významným vlámským portrétistou doby barokní. K němu Jane TURNER[OVÁ], *The Dictionary of Art XIV*, New York 1996, s. 373 – 374.

⁵⁸¹ David Teniers mladší (1610 – 1690) byl barokním malířem. Pocházel z uměleckého rodu (jeho otcem byl David Teniers starší) a v 17. století sehrál důležitou roli ve vlámském uměleckém a kulturním životě – byl úspěšným malířem (tvořil obrazy s náboženskými motivy, maloval scény z každodenního života venkovského obyvatelstva a nevyhýbal se ani krajinomalbě), působil jako dvorský malíř a správce sbírek u arcivévody Leopolda Viléma Rakouského a roku 1663 založil akademii v Antverpách. K němu B. MRÁZ – M. MRÁZOVÁ, *Encyklopedie*, s. 574.

⁵⁸² Jan Davidszoon de Heem (1606 – 1684) získal umělecké vzdělání u svého otce Davida a poté u dvou slavných vlámských umělců – u malíře zátiší Balthasara van der Ast a u portrétisty Davida Baillyho. Ve své antverpské dílně se poté věnoval malbě rozmanitých zátiší. K němu B. MRÁZ – M. MRÁZOVÁ, *Encyklopedie*, s. 245.

⁵⁸³ Může se jednat buď o Salomona Jakobzsoona van Ruysdael, anebo o jeho synovce Jacoba Issakzsoona van Ruysdael. Salomon van Ruysdael (kolem 1602 – 1670) byl vlámským malířem, jenž se specializoval na

*Paula Pottera*⁵⁸⁴ a dva překrásné od Rembrand[t]a [...]“⁵⁸⁵ A velké nadšení projevil i o více než čtyřicet let později, když svým sestřám líčil návštěvu madridského Prada: „*Na konci »Prada« [...] je čarovné »Museo reale« se svými skvostnými uměleckými poklady [...] Jeho mistrovská díla přesahují vše, co jsem viděl v ostatních městech. Kdybych chtěl popsat stovky zde nahromaděných děl, musel bych sepsat několik svazků [...] Celé čtyři hodiny jsem si báječně užíval a byl jsem k smrti unavený, když jsem opouštěl tuto čarovnou sbírku.*“⁵⁸⁶

S láskou k vizuálnímu umění byla v případě Jiřího Jana Buquoye úzce propojena mecenášská činnost. Stejně jako jeho rodiče pravidelně přispíval do fondu Společnosti vlasteneckých přátel umění.⁵⁸⁷ A vybrané malíře podpořil také tím, že u nich objednával konkrétní umělecká díla: nejčastěji se hraběcí přízni těšil Bedřich Ströbel,⁵⁸⁸ mnoho prací realizoval Rudolf (von) Alt⁵⁸⁹ a mezi oslovenými umělci nalezneme i další vynikající malíře (například Aloise Gustava Schulze⁵⁹⁰ či Franze Schrottenberga⁵⁹¹).

krajinomalbu, na scény z okolí vodních toků a ploch. Jacob van Ruisdael (1629[?] – 1682) se stejně jako strýc věnoval krajinomalbě. K nim podrobněji B. MRÁZ – M. MRÁZOVÁ, *Encyklopedie*, s. 513 – 514.

⁵⁸⁴ Paulus Potter (1625 – 1654) byl barokním malířem. Umělecké vzdělání získal u svého otce Pietra Symonszoonu Pottera a poté měl ateliér v několika vlámských městech. Přestože zemřel v pouhých dvaceti devíti letech, čítá jeho dílo stovky pláten, na nichž převažuje ztvárnění zvířat a krajiny. K více B. MRÁZ – M. MRÁZOVÁ, *Encyklopedie*, s. 469.

⁵⁸⁵ „*Die Gemäldesam[m]lung des Herrn Schamps [...] enthält nebst der zahllosen Menge von Rubens, viele Van Dyks, Van der Halst, mehrere Teniers, Jan Heem, einen Ruysdal, einen Paul Potter und zwei herrliche Rembrand[t]e, [...]*“ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, Cestování hraběte, inv. č. 1101, sign. 263.104, kart. 229 (dopis matce z 26. května 1836).

⁵⁸⁶ „*Am Ende des »Prado« [...] ist das wundervolle »Museo reale« mit seinem reichen Kunstschatzen [...] Es überrangt alles, was ich an Meisterwerken in den übrigen Städten gesehen habe. Wen[n] ich die dort zu Hunderten aufgetauchten Meisterwerke beschreiben wollte, müßte ich Bände darüber schreiben [...] Durch volle vier Stunden schwelgte ich im höchsten Kunstgenuß und war todtmüde, als ich diese wundervolle Kunstsam[m]lung verließ.*“ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, Cestování hraběte, inv. č. 1101, sign. 263.104, kart. 229 (dopis sestřám z 29. května 1879).

⁵⁸⁷ Jiří Jan Buquoy přispíval ročně do fondu Společnosti vlasteneckých přátel umění přibližně sto zlatými. J. ROTEKL, *Krasoumná jednota*, s. 69, 87.

⁵⁸⁸ Bedřich Ströbel (1814 – 1863) vystudoval pražskou akademii. Po studiích působil v Praze a věnoval se zejména historické malbě, portrétování a krajinomalbě. Od čtyřicátých let 19. století byl ve službách Jiřího Jana Buquoye – pro Buquoye maloval sérii interiérových vyobrazení, vytvořil portréty pro Křížáckou galerii v Rožmberku a podílel se na dalších uměleckých projektech. K němu více J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyův Rožmberk. Vizuální kultura*, s. 40.

⁵⁸⁹ Rudolf (von) Alt (1812 – 1905) byl významným rakouským malířem. Pocházel z umělecké rodiny (jeho otec Jacob stejně jako mladší bratr Franz byli uznávanými malíři), což ho předurčilo ke studiu na vídeňské Akademii. Po studijní cestě do Itálie začal přijímat první zakázky a umělecky činný byl do své smrti. Během této doby vytvořil nepočítaně krajinomalb, interiérových vyobrazení i portrétů, přičemž řada jeho děl vznikla na objednávku předních šlechtických rodů. K němu podrobně např. Walter KOSCHATZKY, *Rudolf von Alt*, Wien – Köln – Weimar 2001².

⁵⁹⁰ Alois Gustav Schulz (1805 – 1860) byl žákem Augusta Piepenhagena – ve svém díle se věnoval zejména krajinomalbě a vyobrazení architektury. Vedle toho byl činný i jako malíř dekorací (vytvořil je například pro Stavovské divadlo, pro zámecké divadlo v Nových Hradech). Pro hraběcí rodinu Buquoyův pracoval od třicátých

A na výtvarné umění si hrabě Buquoy našel čas i při své pouti do Říma v roce 1875. Ve „věčném městě“ navštívil hrob apoštolů (jak připomíná pamětní diplom z pouti) a zúčastnil se audience u Svatého otce Pia IX.,⁵⁹² jež v něm zanechala silný a hluboký dojem. Hrabě Jiří Jan však věnoval čas i poznávání Říma a jeho nejvýznamnějších kulturních památek. Římské kostely mu učarovaly natolik, že oslovil malíře Ludvíka Seitze⁵⁹³ a objednal u něj votivní obraz pro svatostánek Santa Maria dell' Anima, renesanční kostel v blízkosti Piazza Navonna, který sloužil lidem, pocházejícím z oblastí bývalé Svaté říše římské.

4.3.1.2 Jiří Jan Buquoy a Nové Hrady

Láska Jiřího Jana Buquoye k vizuálním uměním se zrcadlila také v jeho poměru k architektuře – jeho stavitelské nadšení, tvůrčí puzení a touha budovatelská se projevily při úpravách, přestavbách i výstavbách mnoha budov na buquoyských panstvích.

Prvním stavebním, nebo spíše kulturně-historickým projektem, za nímž stál hrabě Jiří Jan, byla dílčí úprava starého gotického hradu v Nových Hradech. Ve čtyřicátých letech předminulého věku vznikla v jedné z místností novohradského archivu jakási muzeální expozice, rodová pamětní síň: Celému prostoru dominovalo zlaté brnění Karla Bonaventury Buquoye, do jehož sousedství byly umně nainstalovány další artefakty spojené s životem císařského generála (kupříkladu Řád zlatého rouna od španělského krále Filipa II, zakrvácená košile, kterou měl mít Karel Bonaventura na sobě v době své smrti). Ve světnici byly

let 19. století a na její žádost vytvořil sérii pohledů na buquoyská panství. K němu A. HNOJIL (ed.), *Nekonečné perspektivy*, s. 368; J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyský Rožmberk. Vizuální kultura*, s. 40.

⁵⁹¹ Franz Schrotzberg (1811 – 1889) byl rakouským malířem. Poté, co absolvoval vídeňskou Akademii a několik studijních cest po Evropě, se usadil ve Vídni a věnoval se zejména malbě portrétů. Vzhledem k tomu, že byl velmi populární u aristokracie, objednal u něj hrabě Jiří Jan Buquoy podobiznu své manželky Terezie Sofie. K němu více Martina REIFOVÁ, *Portrétní práce Franze Schrotzberga pro českou šlechtu*, Brno 2006 (Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Seminář dějin umění).

⁵⁹² Pius IX., vlastním jménem Giovanni Maria Mastai-Ferreti (1792 – 1878), byl zvolen jako nástupce papeže Řehoře XVI. v roce 1846. Jeho pontifikát trval třicet let a je tak nejdelším v historii. Během tohoto období musel Pius IX. reagovat na revoluční události z roku 1848 a musel také čelit procesu sjednocování Itálie (v jeho rámci de facto zanikl papežský stát). K největším událostem jeho pontifikátu patřilo vyhlášení dogmatu o neposkvrněném početí Panny Marie (1854) a zasedání I. vatikánského koncilu (1869 – 1870). K němu více *The Catholic Encyclopedia* XII, New York 1913, s. 134 – 137.

⁵⁹³ Ludvík Seitz (1844 – 1908) byl synem německého malíře Alexandra Maxmiliána Seitze. Jako malíř působil především v Itálii, ovšem jeho díla jsou rozmístěna po celé Evropě. Mimo jiné se též stal ředitelem vatikánské galerie. Viz *Deutsche biographische Enzyklopädie* IX, München 2008², s. 389.

vystavené i další zajímavé předměty a dokumenty (například korespondence s vládci domu habsburského, štambuch s vymalovanými erby z desek zemských Království českého).⁵⁹⁴

Nelze pochybovat o tom, že byl novohradský archiv koncipován jako jedno z buquoyských „míst paměti.“ Otázku však zůstává, komu bylo toto rodové muzeum určeno. Dá se předpokládat, že podporovalo formování historického (po)vědomí přímo u členů buquoyského rodu a jeho urozených přátel. Zda mohl onen prostor působit i na širokou veřejnost nedokážeme určit, neboť postrádáme doklady o návštěvnickém provozu.⁵⁹⁵

Na starém zámku v Nových Hradech byl rodový reprezentační program později patrný na první pohled. Do jednotlivých oken nechal hrabě Buquoy vsadit pestrobarevné erby příslušníků a příslušnic longueval-buquoyského rodu a také znaky spřízněných rodin, které se vzhledově shodují s vitrážovými okny v Rožmberku nad Vltavou.⁵⁹⁶

V Nových Hradech a okolí ještě Jiří Jan Buquoy pozměnil tvář sentimentálně laděného Tereziina údolí – v padesátých letech inicioval zakládání rybníků a výstavbu několika domů ve stylu romantického historismu.⁵⁹⁷ Touha po změnách a úpravách se projevila také u empírové rezidence, v níž proběhly dílčí změny.⁵⁹⁸

4.3.1.3 První rožmberské kroky. Dílčí úpravy horního hradu a zahrady

Centrem aktivit Jiřího Jana Buquoye se stal Rožmberk nad Vltavou, v jehož proměnách se odrážely umělecké hodnoty hraběte Jiřího Jana a také jeho romantické představy o minulosti.

Estetizované vidění světa ponoukalo hraběte Jiřího Jana k rozsáhlým úpravám vltavského údolí a jej obklopující vrchoviny. Hluboké lesy a divoké louky kolem rožmberské rezidence prořaly nové cesty a v tak zvaném Gabrielině luhu vyrostla chata ve švýcarském stylu.⁵⁹⁹ Krajinářské úpravy zasáhly bezprostředního okolí rožmberského sídla – ve východní části

⁵⁹⁴ O vzhledu buquoyského archivu nás podrobně informuje obraz Bedřicha Ströbla, reprodukován např. v K. KRÍŽOVÁ, *Šlechtický interiér*, s. 33, či podrobný popis v A. TEICHL, *Geschichte*, s. 73 – 76. Srov. Petr PAVELEC (ed.), *Hrady a zámky objevené a opěvované*, České Budějovice 2014, s. 116 – 117.

⁵⁹⁵ Na jedné straně musíme připomenout, že tak zvaný starý zámek sloužil v 19. století jako sídlo správy velkostatku a že zde byly kanceláře a byty buquoyských úředníků či jiných zaměstnanců. Na druhé straně, archiv a s ním sousedící buquoyská fideikomisní knihovna se nacházely ve věži hradu, kam by mohli návštěvníci bez problémů a omezení vstoupit.

⁵⁹⁶ SOA Třeboň, RAB-Generalia, Malované a kreslené rodové znaky Buquoyů a aliancí na hradech a zámcích v Nových Hradech a Rožmberku nad Vltavou, inv. č. 47, sign. 202.2, kart. 3.

⁵⁹⁷ K Tereziinu údolí například A. TEICHL, *Geschichte*, s. 192 – 198; Adolf KALNÝ, *Vývoj parků a zahrad v Nových Hradech v jižních Čechách*, Jihočeský sborník historický 63, 1994, s. 50 – 60; Jiří MAREK, *Terezino údolí*, České Budějovice 2000

⁵⁹⁸ Ke stavebnímu vývoji empírového zámku v Nových Hradech naposledy J. VYBÍRAL, *Století*, s. 112 – 118.

⁵⁹⁹ J. VYBÍRAL, *Století*, s. 130; J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyský Rožmberk. Vizualní kultura*, s. 18 (dobová fotografie švýcárny), 19.

ostrohu, na němž stojí „kolébka pánů červené pětিলisté růže“, vznikla nová zahrada,⁶⁰⁰ jejíž podobu ovlivnil jednak červenohrádecký park,⁶⁰¹ jednak sentimentální park knížete Hermanna Pücklera⁶⁰² v hornolužickém Mužákově (Bad Muskau).⁶⁰³ Po skončení veškerých úprav na počátku padesátých let 19. století se v Rožmberku nad Vltavou nacházela jakási zmenšenina několika hektarového sentimentálního parku, neboť zdejší zahrada zahrnovala pískem sypané cestičky, trávníky, z nichž místy vyrůstaly dekorativní keře, „lesní porost“, pestrobarevný květinový parter, do nějž byla zakomponována kašna, skleník a půvabný rokokový gloriét (dnes již bohužel neexistující).⁶⁰⁴ Během padesátých a šedesátých let předminulého věku panoval čilý stavební ruch v sousedství tak zvaného Horního hradu – k jeho východnímu cípu byla přistavěna *Cottage*, tedy jakási rodinná vila, která hraběcí rodině i jejím urozeným přátelům zajistila veškeré pohodlí při pobytu na tomto jihočeském panství.⁶⁰⁵

4.3.1.4 Zrození „chrámu vzpomínek“

Nesporným vrcholem stavitelského úsilí Jiřího Jana Buquoye se stala úprava tak zvaného dolního hradu v Rožmberku nad Vltavou ve stylu gotického revivalu, která se odehrála ve čtyřicátých a padesátých letech 19. století. Projektantem rozsáhlejších stavebních zásahů do původní budovy byl Václav Hagenauer,⁶⁰⁶ za samotné provedení úprav zodpovídali ředitel rožmberského panství Konrád Oppolzer a zdejší stavební správce Jan Rösler.⁶⁰⁷ Jejich činnost nebyla v jistém smyslu náročná, neboť hradní budova si i kolem poloviny předminulého věku

⁶⁰⁰ O vývoji zahrady J. VYBÍRAL, *Století*, s. 130 a částečně J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyův Rožmberk. Vizuální kultura*, s. 36 – 37 (plány zahrady), 87, 90 – 91 (dobová vyobrazení zahrady). O jejím vzhledu vypovídá také série fotografií v SOA Třeboň, RAB-Fotografie, Fotografie hradu a zámku v Rožmberku nad Vltavou, inv. č. 1371, sign. 281.7, evid. č. 30, 34, 38 – 43.

⁶⁰¹ K červenohrádeckému parku více v této rozpravě na s. 199 – 203.

⁶⁰² Říšský hrabě (od roku 1822 kníže) Herman Pückler (1785 – 1871) je považován za jednu z nejzajímavějších osobností německých dějin 19. století. Jeho život byl velice pestrý a on se během něj stal vojenským důstojníkem, cestovatelem (kromě evropských zemí procestoval i severní Afriku), spisovatelem a zahradním architektem. O dílčích částech jeho života pojednává mnoho historiografických publikací, avšak jedinou ucelenou (byť románově zpracovanou) biografii představuje Ludmilla ASSING[OVÁ], *Fürst Hermann von Pückler-Muskau. Eine Biographie I – II*, Hamburg 1873 – Berlin 1874.

⁶⁰³ O tom, že Jiří Jan Buquoy Bad Muskau navštívil, svědčí jedna z kreseb tužkou, uložená v SOA Třeboň, RAB-Grafika, 1 obal s 89 kresbami a skicami Jiřího Jana hraběte Buquoye s nejrůznějšími náměty, inv. č. 551. O vlivu parku Hermanna Pücklera-Muskau na českou, respektive moravskou krajinnou tvorbu více P. ZATLOUKAL, *Příběhy*, s. 133 – 140.

⁶⁰⁴ Ke gloriétu a jeho podobě více J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyův Rožmberk. Vizuální kultura*, s. 17, 28 – 29, 72, 86, 92 – 93, 100.

⁶⁰⁵ K výstavbě tak zvané *Cottage* J. VYBÍRAL, *Století*, s. 130 – 131.

⁶⁰⁶ Inženýr a architekt Václav Hagenauer (narozen v roce 1809) působil především ve službách česko-rakouské aristokracie, pro kterou ve stylu romantického romantismu upravoval venkovská sídla. Viz Pavel VLČEK (ed.), *Encyklopedie architektů, stavebníků, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 212.

⁶⁰⁷ J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyův Rožmberk. Vizuální kultura*, s. 11.

držela svůj gotický a renesanční vzhled, a výše uvedení muži se tak vyhnuli rozsáhlým, stavebně či technicky náročným, umělecky a esteticky složitým a finančně nákladným přestavbám, jaké v českém a moravském prostředí symbolizují schwarzenberská Hluboká, harrachovský Hrádek u Nechanic, auerspergovské Žleby či liechtensteinská Lednice.⁶⁰⁸

Jestliže máme být konkrétní, musíme říci, že největšími stavebními projekty bylo vybudování Schodišťové haly⁶⁰⁹ a zřízení Křížácké galerie při severozápadní stěně tehdejšího objektu.⁶¹⁰ Výraznou transformací prošly rožmberské věže – z obou byly sneseny barokní bání, přední (též severovýchodní) věž byla osazena hodinami a zakryta jehlanovou střechou a na zadní (jihozápadní) věži vznikla vyhlídková terasa s cimbuřím.⁶¹¹ Opomenout nelze proměny vnějšího pláště – v rámci jeho úprav byly přistavěny nebo opraveny gotické arkýře a hrabě Jiří Jan neváhal změnit ani fasádu („*hrabě si přál odstranit nanejvýš rušivou, oslepující bílou barvu,*“⁶¹² kterou měla nahradit neutrální šed’). Důraz byl kladen i na zdánlivé maličkosti – okenní rámy se natíraly nahnědo, vstup do hradního areálu nově chránil padací most, ke gotickému stylu odkazovalo i další zařízení (lucerna, stříška proti dešti).⁶¹³

Oč méně nápadné byly úpravy exteriéru dolního hradu v Rožmberku nad Vltavou, o to větší metamorfózu prodělaly vnitřní prostory. Jejím ideovým původcem byl nezpochybnitelně hrabě Buquoy,⁶¹⁴ návrhy jednotlivých úprav předkládalo několik výtvarně nadaných lidí (mezi nimiž vyčníval sám Jiří Jan a jeho dvorní malíř Bedřich Ströbel) a na realizaci konkrétních úprav se podílelo množství dalších osob (různí sochaři, řezbáři, nábytkáři, truhláři).⁶¹⁵

Budeme-li chronologicky sledovat postup renovačních prací, uvidíme, že prvním výrazným zásahem do interiéru rožmberského dolního hradu byla stavba hlavního schodiště, jež byla dokončena v roce 1844. Následující úpravy, probíhající v letech 1843 až 1846, se dotkly jednotlivých pokojů v prvním patře – místnosti byly nově a „stylově“ vybaveny (jako

⁶⁰⁸ K proměně těchto objektů ve stylu gotického revivalu existuje nepřehledné množství literatury. Zde jen výběrově Marie POSPÍŠILOVÁ, *Romantické zámecké interiéry*, Ústí nad Labem 1986; J. VYBÍRAL, *Století*; P. ZATLOUKAL, *Příběhy*; Jiří KUTHAN, *Aristokratická sídla v českých zemích 1780 – 1914*, Praha 2014.

⁶⁰⁹ K výstavbě schodišťové haly J. VYBÍRAL, *Století*, s. 118; J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyův Rožmberk. Vizuální kultura*, s. 11.

⁶¹⁰ K jejímu stavebnímu řešení více J. VYBÍRAL, *Století*, s. 121 – 122; J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyův Rožmberk. Vizuální kultura*, s. 15.

⁶¹¹ J. VYBÍRAL, *Století*, s. 119.

⁶¹² TAMTÉŽ, s. 120.

⁶¹³ TAMTÉŽ.

⁶¹⁴ O vůdčí roli Jiřího Jana Buquoye nepochybují ani historici umění – viz J. VYBÍRAL, *Století*, s. 118 – 130; J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyův Rožmberk. Vizuální kultura*, s. 10 – 15.

⁶¹⁵ J. VYBÍRAL, *Století*, s. 118 – 130, J. KUTHAN, *Aristokratická sídla*, s. 105 - 106 a také J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyův Rožmberk. Vizuální kultura*, s. 11.

první se zařizovala Rytířská síň, jako poslední Ložnice, nazývaná také Maxmiliánovou komnatou). A celý projekt vyvrcholil v první polovině padesátých let 19. století, a to zrozením Křižácké galerie.⁶¹⁶

Všechny stavební aktivity, sebemenší dekorační práce a veškeré kusy vnitřního vybavení byly podřízeny jedinému plánu – hrabě Jiří Jan Buquoy přetvářel a přetvořil dolní hrad v Rožmberku nad Vltavou na „místo paměti,“ na „chrám vzpomínky“ a zdejší prostory byly vyhrazeny rodové reprezentaci. Vlastně celé první poschodí dolního hradu pojal hrabě jako památník, muzeum, které zdůrazňovalo vznešené dějiny Longueval-Buquoyů a oslavovalo skvělé činy statečných rytířů a dobrých křesťanů.

Rodová reprezentace byla na první poslech patrná v názvech místností. Označení tří prostor (Schodišťová hala, Zbrojnice a Rytířský sál) odkazovalo ke kořenům romantického historismu⁶¹⁷ a v kontextu českých gotizujících projektů⁶¹⁸ dávalo tušit, že právě v nich bude v lesku a třpytu představen celý longueval-buquoyův rod. Při pojmenování dalších místností v prvním patře dolního hradu vycházel Jiří Jan ze svých představ o rodových dějinách a označením komnat vyzdvihoval významné příslušníky své rodiny i jejich ctnosti hodné následování: Pokoj Karla Bonaventury se stal „pomníkem“ císařského generála, Maxmiliánova ložnice připomínala prvního muže s titulem hraběte z Buquoy, Ferdinandův pokoj upozorňoval na tradici mecenátu a v Pokoji Karla Filipa se vzpomínalo na prvního knížete Buquoye. Velmi specifickým místem byla Křižácká galerie, odkazující k longueval-buquoyův oddanosti (římskokatolickému) křesťanství a připomínající roli této rodiny při obraně „pravé“ víry. Mimo tradiční koncepty romantického historismu a zažitý rámec rodinné reprezentace pak stála Rožmberská síň, která upozorňovala na nejstarší dějiny hradu a současně představovala Buquoye jako rožmberské dědice.⁶¹⁹

Při představování rodových dějin a budování historické paměti Buquoyů dominovala vizuální forma. Členy rodu Longueval-Buquoy, jejich manželky a případně i širší rodiny přibližovaly portréty umístěné v jednotlivých pokojích. Tyto podobizny často doprovázely obrazy vládců, s nimiž se Longueval-Buquoyové stýkali, již zasáhli do osudu celého rodu a

⁶¹⁶ Datace jednotlivých fází úprav převzata z J. VYBÍRAL, *Století*, s. 118 – 122.

⁶¹⁷ Srov. Joseph NASH, *The Mansion of England in the Olden Time I – IV*, London 1839 – 1849.

⁶¹⁸ Tento soudobý trend se uplatnil na auersperských Žlebech, harrachovském Hrádku u Nechanic, rohanovském Sychrově či schwarzenberské Hluboké. Viz M. POSPÍŠILOVÁ, *Romantické zámecké interiéry*; J. KUTHAN, *Aristokratická sídla*.

⁶¹⁹ Téma dědictví „pánů (červené) pětিলisté růže“ bylo v jihočeském šlechtickém prostředí 19. století poměrně populární a na svých sídlech ho uplatnili např. Schwarzenbergové. K tomuto více Z. BEZECNÝ, *Dědicové*, s. 208 – 209.

jimž Buquoyové věrně sloužili. Podobizny proslulých vojevůdců navíc doplňovaly portréty spolubojovníků či vážených protivníků.⁶²⁰

Nepřehlédnutelným prvkem, užitým při výzdobě prvního poschodí dolního hradu v Rožmberku, se stala vitrážová okna s pestrobarevnými znaky. První část znamení představovala téměř kompletní genealogii longueval-buquoyského rodu (četla jednak erby mužů a žen z původně artoiské rodiny, jednak znaky jejich partnerů a partnerek), zatímco druhá skupina erbů odkazovala k úzkým vztahům s významnými šlechtickými, nebo dokonce panovnickými rodinami Evropy (vždyť mnohá z těchto partnerství znovu potvrzovala a zvyšovala prestiž rodiny).⁶²¹

Heraldické motivy se uplatnily nejen u vitrážových oken, ale i u řady vyřezávaných dekoračních prvků (pro příklad uvádíme dřevorezby nade dveřmi ve Zbrojnici či Knížecím pokoji, čítající nějaký rodový erb a gryfy), přičemž nejvýraznější dřevěnou heraldickou výzdobu bychom našly ve Schodišťové hale.

Vzezření vstupního prostoru a oněch schodů bylo inspirováno vyobrazením schodiště na zámku Crewe Hall v západoanglickém Cheshiru, které v prvním svazku své publikace *The Mansions of England in the Olden Time* přinesl Joseph Nash.⁶²² Jedná se o mohutné čtyřramenné schodiště, které tvoří čtyřicet stupňů a šest odpočívadel a které je rámováno balustrádovým zábradlím, zdobeným longueval-buquoyovými štítonoši.⁶²³ Okřídlené nestvůry drží v tlapách erby rodů spřízněných s rodinou Buquoy. První gryfové střeží erby mytických zakladatelů rodu, dalších dvacet pět potvor svírá znaky urozených žen, jež se v průběhu staletí staly manželkami vládců domu longueval-buquoyového (podle *Knihy rodových znaků ve vstupní hale zámku v Rožmberku nad Vltavou*⁶²⁴ patřil první „dámský“ erb Chatelaine de

⁶²⁰ Výčet a rozmístění obrazů v jednotlivých místnostech přibližuje několik publikací, průvodců a také inventární soupisy. Viz H. WALTENBERGER, *Ortskunde*; A. CECHNER, *Soupis*, s. 229 – 232; E. BAŽANT, *Hrad*, s. 11 – 13, 15 – 17, 19 – 25; SOA Třeboň, Vs Rožmberk, Inventáře zařízení ve starém a novém zámku v Rožmberku, inv. č. 561, sign. III F 6b, kart. 48 – 49.

⁶²¹ Manželství spojila Longueval-Buquoye s bližšími i vzdálenějšími potomky francouzských anebo kastilských králů, bretaňských i burgundských vévodů a také s italskými rody Visconti a Gonzaga. Viz SOA Třeboň, RAB-Generalia, *Knihy rodových znaků ve vstupní hale zámku v Rožmberku nad Vltavou*, inv. č. 46, sign. 202.1, kniha č. 2. Srov. P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 366 – 367.

⁶²² J. KUTHAN, *Aristokratická sídla*, s. 103.

⁶²³ Za autora řezeb je považován sochař Stürzel z Volar. Viz A. CECHNER, *Soupis*, s. 219; J. VYBÍRAL, *Století*, s. 118.

⁶²⁴ SOA Třeboň, RAB-Generalia, *Knihy rodových znaků ve vstupní hale zámku v Rožmberku nad Vltavou*, inv. č. 46, sign. 202.1, kniha č. 2.

Peronne, manželce Antoina I., a poslední přináležel Terezii Sofii z Oettingen-Wallersteinu, manželce stavebníka⁶²⁵).

Vizuální stránku nezastupovaly při budování buquoyské paměti pouze rozmanité portréty a heraldické motivy – neméně důležitou roli hrál mobiliář. Protože se v rožmberském dolním hradu nenacházel dostatek „autentického“ mobiliáře, pořizoval hrabě Jiří Jan Buquoy starožitné kusy u rakouských, bavorských či saských antikvářů⁶²⁶ a pokud se jich nedostávalo, neváhal objednat napodobeniny, vytvořené podle předlohových knih Josepha Nashe,⁶²⁷ Charlese Jamese Richardsona,⁶²⁸ Georga Gottloba Ungewittera⁶²⁹ anebo Augusta Northmora Welbyho Pugina.⁶³⁰ Při vybavování pokojů nebyl kladen zvláštní důraz na slohovou čistotu, „zařízení mělo vytvořit iluzi jiných časů a prostorů“⁶³¹ a mělo působit jako zázračný sen, takže se v komnatách obvykle sešel gotický nábytek s renesančním i barokním vybavením. Při zařizování místností se dbalo také na to, aby jednotlivé místnosti měly svého ducha a aby z každého zákoutí dýchala historie, a tak celkovou atmosféru síní dotvářely a doplňovaly různé předměty (knihy, cínové nádoby, drobné kusy z kameniny, keramiky, porcelánu a skla).

Do zařizování dolního hradu se jednoznačně promítly představy Jiřího Jana Buquoye o longueval-buquoyské minulosti. Z více než šestisetletých dějin vlastního rodu vyzdvihoval tři momenty – středověk, životní příběh císařského generála Karla Bonaventury Buquoye a povýšení rodiny do knížecího stavu.

In hoc signo vinces. Křesťanství a válečnictví v myšlení Jiřího Jana

Co se středověku týče, obdivoval hrabě Jiří Jan vrcholný středověk a jeho nejzamilovanějším obdobím byla doba „svatých válek ve znamení kříže.“ Středověk totiž nepovažoval za dobu temna či dokonce tmářství, ale chápal ho jako zlatou éru dějin, v níž

⁶²⁵ Po sobě následuj erby těchto žen: Chatelaine de Peronne, Mathilde de Haucourt, Catherine de Frémerville, Catherine de Chatillon, Anne de Meullent, Marie de Falevy, Alix de Bretagne, Anne de Beaumer, Marie de Hardentun, Anne de Cramailles, Marie de Miraumont, Anne de Courteville, Jeanne de Rosembos, Marguerite de Lille, Marie Magdalena di Biglia, Marie Guillemette de Croy, Marie Margareta z Abensbergu, Marie Margareta Hornes, Rosa Angela Harrachová, Alžběta Polyxena Cavriani, Filipína Alžběta Pállfy-Erdöd, Gabriela z Roggendorfu, Tereza Paarová, Gabriela z Rottenhanu a Terezie Sofie z Oettingen-Wallersteinu.

⁶²⁶ J. VYBÍRAL, *Století*, s. 129; J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyský Rožmberk. Vizuální kultura*, s. 13.

⁶²⁷ J. NASH, *The Mansion*.

⁶²⁸ Ch. J. RICHARDSON, *Observations*.

⁶²⁹ G. G. UNGEWITTER, *Einwürfe*.

⁶³⁰ A. N. W. PUGIN, *Pugin's Gothic Furniture*; Týž, *True Principles*; Týž, *Glossary*; Týž, *Florical Ornament*.

⁶³¹ J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyský Rožmberk. Vizuální kultura*, s. 13.

rostla a šířila se křesťanská víra, kvetly vznešené rytířské mravy a odvážlivci získávali rytířské ostruhy v boji muže proti muži.

Obdiv a láska ke středověku nebyly u Jiřího Jana Buquoye pouze odrazem módního romantismu a historismu, ale měly hlubší kořeny. Středověk, rytíře a křižáky ctil Jiří Jan již v mládí, což dokumentuje několik obrázků z jeho pozůstalosti – kresba tužkou *Středověký turnaj*,⁶³² akvarel *Křižáka*⁶³³ či zobrazení *Svatého Jiří bojujícího s drakem*.⁶³⁴ Svým obdivem k této epoše se hrabě nijak netajil a znala ho řada přátel i zaměstnanci buquoyského fideikomisu. Ne náhodou doprovází oslavnou *Georgshymne* obrázek křižáka tyčícího se nad porobeným muslimem.⁶³⁵

V Rožmberku nad Vltavou se láska ke středověku nejvýrazněji projevila v Křižácké galerii, odrážející ideu „*nesmrtelného pomníku vznešených postav kříže*“,⁶³⁶ přibližující obranu křesťanství, představující významné postavy tohoto boje a zároveň upozorňující na úlohu Longueval-Buquoyů při kruciátách.

Samotná Křižácká galerie připomíná spíše honosnou chodbu, než jakoukoli galerii. Jedná se o dlouhý, poměrně úzký prostor, který má otevřený, bohatě vyřezávaný krov i decentní obložení stěn, který osvětluje deset velkých oken a který je vybaven „gotickým“ sedacím nábytkem. Zároveň architektonické řešení a propracovaný koncept dekorování připomíná gotickou katedrálu, jejíž „*kamenná výzdoba byla pojímána ve smyslu „biblia pauperis,“ kamenná kniha chudých, tj. chudých nikoli v hmotném smyslu slova, ale těch, kdo neznali, ale prahli po poznání.*“⁶³⁷

Ikonografický program Křižácké galerie je inspirován podobou *Salles des croisades* ve versailském zámku. V rezidenci francouzských králů bylo v pěti po sobě následujících místnostech rozmístěno nepřeborné množství erbů, připomínajících účastníky všech devíti křížových výprav a členy různých rytířských řádů. Na zdech těchto velkorysých a velkolepých sálů navíc viselo několik desítek obrazů – jednak portrétů proslavených účastníků kruciát, jednak rozličných bojových scén.⁶³⁸

⁶³² SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, Skicáře, malířské předlohy a kopie, inv. č. 1099, sign. 263.102, kart. 228.

⁶³³ TAMTÉŽ.

⁶³⁴ TAMTÉŽ.

⁶³⁵ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, Blahopřání, oslavné básně, pozdravné adresy, inv. č. 1108, sign. 263.113, kart. 232.

⁶³⁶ J. VYBÍRAL, *Století*, s. 125.

⁶³⁷ M. MŽYKOVÁ (ed.), *Kamenná kniha*, s. 9.

⁶³⁸ K „Salles des croisades“ ve Versailles blíž Charles GAVARD, *Galeries historiques du palais de Versailles* VI, Paris 1840.

Vzhledem k tomu, že se v dolním hradu v Rožmberku nad Vltavou nedostávalo místa, musel stavebník a jeho spolupracovníci upustit od bezduchého kopírování Versailles a byl nucen přistoupit k pečlivému výběru motivů. Výsledkem takového snažení bylo, že zdi rožmberské galerie ozdobilo devadesát devět erbů rytířů Řádu špitálu sv. Jana z Jeruzaléma, Rhodu a Malty a Řádu chudých rytířů Krista. Dále bylo na stěny rozvěšeno šestnáct portrétů, a sice podobizny francouzských a německých vůdců „válek ve znamení kříže“ a dalších výrazných osobností křížáckých tažení, jež vytvořil buquoyský dvorní malíř Bedřich Ströbel.⁶³⁹ Ze skupiny Ströbelových křížáckých portrétů bychom měli větší pozornost věnovat dvěma dílům: Prvním z nich je podobizna účastníka první kruciáty a ochránce Božího hrobu Godefroye z Bouillonu, neboť ke spojení s jeho osobou – a to jak rodovému, tak služebnému – odkazovaly i další šlechtické rody mající svůj původ ve frankofonních oblastech, jako například Rohanové a Mensdorffové-Pouilly.⁶⁴⁰ Druhým je obraz Jeana de Molay, posledního velmistra templářů, jehož umístění v této síni můžeme chápat jako poněkud kontroverzní (Jean de Molay sice bojoval ve Svaté zemi, avšak byl upálen jako kacíř, jako člověk provinivší se proti křesťanským, respektive katolickým zásadám).

Jak již bylo řečeno, Křížácká galerie také „zvěstovala starobylost a zásluhy rodu Buquoyů, jehož počátky sahají až do věku křížových výprav.“⁶⁴¹ Do oken galerie byly proto vsazeny pestrobarevné, na skle malované erby. Na nádvorní straně byly situovány erby příslušníků rodu Longueval-Buquoy. Řada slavných předků začínala „praotcem“ rodu Longueval Alexandrem I. žijícím v 11. století a pokračovala až k Robertu II., jenž žil ve století šestnáctém. Erby často představují rytíře a bojovníky, kteří se proslavili během křížáckých tažení či v proslulých bitvách středověké Evropy, o čemž vyprávějí kruhové opisy znaků ve francouzském jazyce. Pro lepší představu lze zmínit popis k erbům Oduarta I., Roberta II. anebo Jeana IV.: „*Oduart I. sir Longueval doprovázel Godefroye de Bouillon do Svaté země [v roce] 1113; Robert [II.] sir Longueval, r[ytíř, který] se proslavil za Filipa z Valois a byl zabit v bitvě u Kresčaku roku 1350 [!]; Jean IV. p[án] Long[ueval], guvernér Peronné, se zúčastnil bitvy u Azincourtu [v roce] 1415.*“⁶⁴² V protilehlých oknech pak zářily erby

⁶³⁹ Ke genezi Ströbelových obrazů podrobně J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyský Rožmberk. Vizuální kultura*, s. 47 – 49.

⁶⁴⁰ K tomuto odkazu u Rohanů M. POSPÍŠILOVÁ, *Romantické zámecké interiéry*, nestr.; u Mensdorffů-Pouilly R. ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *Rodinné strategie*, s. 42 – 43.

⁶⁴¹ J. KUTHAN, *Aristokratická sídla*, s. 104.

⁶⁴² „*Oduart I. sire de Longueval suivit Godefroy de Bouillon en Terre sainte 1113. Robert sire de Longueval ch[evalier] se rendit célèbre sous Philippe de Valons et fu[i]t tué à la bataille de Crécy en 1350. Jean IV. seig[neur] de Long[ueval] gouverneur de Péronne se trouva a la bataille d'Azincourt 1415.*“ SOA Třeboň, RAB-

francouzských a španělských králů, císařů Svaté říše římské z rakouské linie Habsburků a burgundských vévodů, jimž Buquoyové věrně a oddaně sloužili.⁶⁴³

Rožmberská Zbrojnice připomínala prastaré šlechtické privilegium nosit zbraň a zároveň přivolávala vzpomínky na slavnou válečnickou minulost či vyvolávala obdiv a úctu k předkům – rytířům. Vznik zbrojnice nesouvisel jen s láskou Jiřího Jana Buquoye ke středověkým a raně novověkým bojovníkům, ale odrážel i dobovou módní vlnu – zbrojnice, nebo sbírka zbraní nemohla chybět na žádném „správném“ středověkém sídle a potažmo i v historizujících rezidencích.⁶⁴⁴

Slavné okamžiky. Jiří Jan Buquoy a doba barokní

Z obdivu k rytířským hodnotám a k válečnickému umění vycházel hraběcí respekt ke Karlu Bonaventurovi Buquoyovi. Pro Jiřího Jana (a potažmo celou rodinu) byl císařský generál významný v několika ohledech: Karel Bonaventura proslul jako udatný a schopný vojevůdce a svou úspěšnou kariérou navazoval na dlouhou řadu longuevalských a buquoyových válečníků, bojovníků či rytířů. Slavný předek fungoval také jako křesťanský, respektive katolický vzor, neboť aktivně vystoupil na obranu „pravé“ víry. V neposlední řadě to byl právě vítěz z Bílé hory, kdo získal panství Rožmberk nad Vltavou, Nové Hrady a Libějovice a kdo svázal osud Longueval-Buquoyů s malebnou krajinou jižních Čech.

Obdiv ke Karlu Bonaventurovi provázal tohoto hraběte celý život. V rožmberském dolním hradu zasvětil habsburskému vojevůdci jednu z místností a svého staršího syna a dědice podle císařského generála dokonce pojmenoval. Úcta Jiřího Jana k bělohorskému vítězi byla všeobecně známá, a proto nepřekvapí, že se mezi dary, které Jiří Jan obdržel v roce 1872 u příležitosti oslav stříbrné svatby s Terezií Sofií, rozenou z Oettingen-Wallersteinu, nachází i německý překlad díla Oliviera de Wrée⁶⁴⁵ *De vermaerde oorlogh-stucken vanden*

Generalia, Malované a kreslené rodové znaky Buquoyů a aliancí na hradech a zámcích v Nových Hradech a Rožmberku nad Vltavou, inv. č. 47, sign. 202.2, kart. 3.

⁶⁴³ Genealogické a chronologické řazení erbů ve vitrážových oknech bylo narušeno při rekonstrukci ve druhé polovině 20. století. O původním záměru stavebníka informuje řada návrhů jednotlivých znaků i plánky rozmístění erbů, které jsou uloženy v SOA Třeboň, RAB-Generalia, Malované a kreslené rodové znaky Buquoyů a aliancí na hradech a zámcích v Nových Hradech a Rožmberku nad Vltavou, inv. č. 47, sign. 202.2, kart. 3.

⁶⁴⁴ „Klasickou“ zbrojnici lze obdivovat na zámku v Lysicích či na Konopišti, v romantických sídlech Hrádek u Nechanic a Lednice byla brnění umístěna alespoň do Rytířských sálů a konečně na Žlebech byla zbroj umístěna do vstupní haly, „Rytířského sálu“ i tak zvané Velké jídelny.

⁶⁴⁵ Olivier de Wrée (1596 – 1652) studoval v Bruggách a Douai a poté působil jako právník v Bruggách. Stal se mecenášem umění a byl také literárně činný – psal historická pojednání a básně (jako spisovatel používal latinizovanou podobu svého jména, tedy Olivarius Vredius). K němu více *Biographisch anthologisch en critisch woordenboek der Nederduitsche dichters* VI, Amsterdam 1827, s. 561 – 562; *Biographie nationale de Belgique*, Bruxelles 1878, sloupec 22 – 23.

*wonderdadighen velt-heer Carel de Longueval (Slavné válečné činy velebeného vojevůdce Karla Longuevala),*⁶⁴⁶ jež mu daroval buquoyský archivář Arnold Weyhe-Eimke.⁶⁴⁷ O obsahu oslavného spisu vypovídá nejen název díla, ale i pojmenování většiny z šestadvaceti kapitol – jako příklad lze zmínit označení třetího, osmého, osmnáctého a dvacátého šestého oddílu: *Buquoyova statečnost se osvědčuje ve Francii a [provincii] Artois, Buquoy osvobozuje Vídeň v Rakousku, Velká pražská bitva 8. listopadu 1620, Buquoyova přeslavná smrt.*

Životní příběh císařského generála se odvíjel v době barokní a toto období se pro Jiřího Jana Buquoye stalo jedním z nejvýznamnějších momentů buquoyských dějin, jakýmsi zlatým věkem Buquoyů. Důvodem výše popsané náklonnosti bylo kromě jiného to, že na sklonku 16. věku, za Maxmiliána Longueval-Buquoye, byla panství Grand a Petit Bucquoy, ležící v hrabství Artois (dnes v severofrancouzském departementu Pas-de-Calais), povýšena na hrabství⁶⁴⁸ a že o sto let později získal Karel Filip Buquoy pro sebe a současně pro prvorozené buquoyské syny knížecí důstojenství. Ruka osudu však neúprosně zasáhla a titul kníže Longueval užíval pouze Karel Filip a jeho nejstarší syn Filip Emanuel. Od té doby Buquoyové toužili po knížecí korunce v erbu a tato nenaplněná touha se projevila v uspořádání a výzdobě Rožmberku, respektive v Pokoji Karla Filipa, který byl označován i jako Pokoj Filipa Emanuela a ještě příznačněji jako Knížecí pokoj.

Opulentní oslavou barokních Buquoyů se pak stal Rytířský sál. Přestože zažitý název této místnosti vyvolává představu „památníku rytířství a boje“, jednalo se v tomto případě o klasický sál předků.⁶⁴⁹ Tomuto konceptu byla podřízena výzdoba sálu – na stěny byly rozvěšeny odpovídající podobizny (celému prostoru dominoval velkoformátový jezdecký portrét Karla Bonaventury Buquoye⁶⁵⁰) a do oken byly vsazeny pestrobarevné vitráže, které navazovaly na výmalbu oken v Křížácké galerii a které připomínaly první hrabata z Buquoy a jejich manželky.

⁶⁴⁶ Olivier de WREE, *De vermaerde oorlogh-stucken vanden wonderddighen veltheer Carel de Longueval, Brugge 1625.*

⁶⁴⁷ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, Blahopřání, oslavné básně, pozdravné adresy, inv. č. 1108, sign. 263.113, kart. 232.

⁶⁴⁸ Panství Grand Bucquoy získal Maxmilián Longueval roku 1567, panství Petit Bucquoy přikoupil o třináct let později. Panství povýšil v roce 1580 španělský král Filip II. na hrabství a celé rodině zároveň přiřkl hraběcí titul. Viz P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 13, 43; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 377.

⁶⁴⁹ Tomu odpovídá i označení komnaty v průvodcích: objevuje se označení Ritter- und Ahnensaal, respektive jak pojmenování jak Rytířský sál, tak Sál předků. Viz H. WALTENBERGER, *Ortskunde*, s. 10; E. BAŽANT, *Hrad*, s. 13.

⁶⁵⁰ Srov. J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyský Rožmberk. Vizuální kultura*, s. 34.

K tomu, aby byl Rytířský sál pojat jako sál předků, vybízela ještě jedna okolnost – v místnosti se dochovala náročná manýristická výmalba a unikátní Hudební výklenek,⁶⁵¹ které vznikly z iniciativy Jana Zrinského ze Serynu,⁶⁵² jednoho z předchozích majitelů Rožmberku nad Vltavou a synovce Viléma z Rožmberka. Tím, že hrabě Jiří Jan renesanční výmalbu zachoval (byť se zdá, že nepřistoupil k restaurování nástěnných vyobrazení), se přihlásil k rožmberskému odkazu, naznačil, že svůj rod považuje za dědice „pánů pětিলisté růže“,⁶⁵³ a ukázal přímou kontinuitu mezi posledními Rožmberky a (barokními) Buquoyi.

Náročná úprava dolního hradu v Rožmberku nad Vltavou, proměna obytných prostor na rodové muzeum neměla sloužit k potěše jediného muže a jeho rodiny, naopak měla oslovovat širší okruh lidí, ať už šlo o urozené přátele stavebníkovy, nebo veřejnost. Musíme ovšem připomenout, že otevření Rožmberku působilo na Jiřího Jana dvojznačně: Na jedné straně jeho i správu panství těšilo, že na Rožmberk přijížděli návštěvníci a obdivovali zdejší expozice,⁶⁵⁴ na druhé straně přidělalo zpřístupnění dolního hradu Jiřímu Janu Buquoyovi nejednu vrásku na čele, neboť hrabě návštěvníkům nedůvěřoval, velice se obával krádeží a děsil se případného požáru.⁶⁵⁵ Jinými slovy řečeno, hrabě Buquoy chtěl i nadále nerušeně snít o hrdinství, oddanosti, rytířských ctnostech a slávě.

4.3.2 ZAKLADATEL V DESETELETÍCH DĚDICŮ.⁶⁵⁶ HRABĚ FERDINAND BUQUOY

Na sklonku sedmdesátých let 19. století dospěl Jiří Jan Buquoy k rozhodnutí, že buquoyský fideikomisní a alodiální majetek, všechny své povinnosti, veškeré své závazky, ale i rozmanité výhody přenechá svým potomkům, respektive dvěma synům.⁶⁵⁷ Starší Karel Bonaventura byl nezpochybnitelným dědicem svého otce, získal většinu buquoyských

⁶⁵¹ K pozdně renesanční a manýristické výzdobě a jejímu symbolickému významu Václav BŮŽEK – Pavel KRÁL, *Carpe diem versus Memento mori. K výzdobě Rytířského sálu na Rožmberku jako obrazu myšlení Jana Zrinského ze Serynu*, in: Zlatý věk Českokrumlovska 1550 – 1620, Český Krumlov 2002, s. 77 – 91; Pavel KRÁL, *Smrt a pohřby české šlechty*, České Budějovice, s. 76 – 79 a zejména Václav BŮŽEK – Ondřej JAKUBEC – Pavel KRÁL, *Jan Zrinský ze Serynu. Příběh synovce posledních Rožmberků*, Praha 2009, s. 61 – 140.

⁶⁵² Jan Zrinský ze Serynu (1565 – 1612) byl synem uherského šlechtice Mikuláše Zrinského ze Serynu a Evy z Rožmberku. Po předčasné smrti otce vyrůstal na jihočeských panstvích svých strýců Viléma a Petra Voka z Rožmberka. Vzhledem k tomu, že oba strýcové zemřeli bezdětní, stal se jejich dědicem. K němu V. BŮŽEK – O. JAKUBEC – P. KRÁL, *Jan Zrinský ze Serynu. Příběh*.

⁶⁵³ Tento reprezentační motiv ještě více vynikl v tak zvané Rožmberské síni. K ní více Eduard BAŽANT, *Hrad Rožmberk*, Rožmberk 1924, s. 23 – 24; Jiří KUTHAN, *Rožmberk*, České Budějovice 1987, nestr.

⁶⁵⁴ J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyský Rožmberk. Vizualní kultura*, s. 16.

⁶⁵⁵ J. VYBÍRAL, *Století*, s. 129 – 130.

⁶⁵⁶ J. VYBÍRAL, *Století*; Z. BEZECNÝ, *Dědicové*.

⁶⁵⁷ SOA Třeboň, RAB-Generalia, Rodinná smlouva Jiřího Jana se syny Karlem Bonaventurou a Ferdinandem a dcerou Gabrielou o rozdělení alodiálního panství, inv. č. 218, sign. 205.12, kart. 53.

panství, začal zasedat v panské sněmovně Říšského sněmu a stal se hlavou domu buquoyského. Mladší Ferdinand obdržel pouze menší podíl na rodinných državách. Tento příslušník longueval-buquoyského rodu se však stal následovníkem romantických představ a ideálů hraběte Jiřího Jana a odkaz svého otce naplnil při přestavbě rezidence v Horním Hradě.

Životní cesty Karla Bonaventury a Ferdinanda Buquoyových si byly dosti podobné. Oba muži se stali správci panství, oba se aktivně zapojili do politického života podunajské monarchie, oba prokázali jistý vztah k vizuálním uměním a oba v mnohém navázali na aktivity svého podivuhodného otce.

Ve vztahu k předkládané rozpravě lze za nejdůležitějšími okamžiky Ferdinandova života považovat čtyři roky na rozhraní sedmdesátých a osmdesátých let předminulého věku, v nichž přistoupil k zásadní přestavbě rodinného sídla v podhůří Krušných hor. My ovšem považujeme za vhodné přiblížit celý život tohoto muže, příslušníka jednoho z významnějších rodů Království českého a aktéra rakousko-uherských politických dějin z přelomu 19. a 20. století, protože jeho příběhu byla doposud věnována jen minimální pozornost. Máme-li se vyjádřit přesněji, základní životopisná data nalezneme v několika příručkách,⁶⁵⁸ ovšem jejich přínos k poznání muže, který byl kdysi označen za jednoho „z *nejsympatičtějších zjevů rakouských dějin posledních desetiletí*“,⁶⁵⁹ je dosti omezený, neboť ve vzájemné shodě opakují stejné údaje.

4.3.2.1 Životopisný medailonek

Mladším synem Jiřího Jana Buquoye a jeho manželky Terezie, rozené z Oettingen-Wallersteinu, byl Ferdinand Nikodém Jindřich Maria, narozený 14. září 1856 v Obermeindlingu u Vídně. Tento člen jihočeského hraběcího rodu zemřel 27. září 1909 v Šempeteru pri Gorici v dnešním Slovinsku a pochován byl do nově vystavěné buquoyké hrobky na novohradském hřbitově. Třicátého září 1882 se Ferdinand oženil s hraběnkou Jindřiškou z Cappy⁶⁶⁰ a z jejich manželství vzešli synové Karel Jiří,⁶⁶¹ Jindřich Albert, Ferdinand Filip⁶⁶² a dcera Terezie Sofie.⁶⁶³

⁶⁵⁸ P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny rodu*, s. 39 – 40; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 393; *Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1950 I*, Wien 1993², s. 128.

⁶⁵⁹ Prager Tagblatt, 28. září 1909, s. 4.

⁶⁶⁰ Jindřiška z Cappy (1857 – 1929) byla příslušnicí uherské šlechty. Jejím otcem byl hrabě Jindřich z Cappy, c. k. komoří a plukovník rakousko-uherské armády, její matka Juliána pocházela z francouzské hraběcí rodiny Dezasse de Petit-Verneuille, která se po vypuknutí Velké francouzské revoluce usadila v Uhersku. Podstatná část života hraběnky Jindřišky byla spojena s dvorskou službou: roku 1879 patřila k doprovodu arcivévodkyně Marie Kristýny při její cestě do Španělska (kde se arcivévodkyně stala manželkou krále Alfonse XIII.), získala hodnost palácové dámy, byla nositelkou Řádu hvězdného kříže a dokonce se stala hlavní hofmistryní arcivévodkyně

Chceme-li blíže poznat život Ferdinanda Buquoye, měli bychom se smířit s tím, že o jeho dětství a mládí nelze dohledat žádné bližší informace. Lépe řečeno, na základě životního stylu šlechtické společnosti druhé poloviny 19. století a na základě jejího světonázoru lze předpokládat, že tento šlechtic získal středoškolské vzdělání – část jeho výuky se nepochybně odehrávala v domácím prostředí a pod dozorem pečlivě vybraných pedagogů, avšak pouze teoreticky můžeme uvažovat o středoškolském studiu na výběrovém gymnáziu ve Vídni, nebo v Praze. Zachované písemné prameny na jedné straně nenaznačují, že by se Ferdinand Buquoy zapsal k univerzitnímu studiu⁶⁶⁴ či že by podnikl nějakou studijní cestu do zahraničí, na druhé straně ukazují, že na prahu dospělosti a plnoletosti absolvoval vojenskou službu.⁶⁶⁵

Výrazným mezníkem v životě tohoto urozeného muže byl rok 1878. V onom roce byla uzavřena rodinná smlouva, v jejímž rámci došlo k narovnání majetkových vztahů mezi všemi potomky Jiřího Jana Buquoye, a tak hrabě Ferdinand převzal do svých rukou správu

Marie Anunciáty. K ní více SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jindřišky Buquoyové-Cappy, inv. č. 1330 – 1333., sign. 270.10 – 270.13, kart. 270 – 271; Fremden-Blatt, 4. ledna 1918, s. 14 (propůjčení Alžbětina řádu); Reichspost, 16. dubna 1929, s. 4 (oznámení o úmrtí hraběnky Jindřišky Buquoyové, rozené z Cappy); *Gothaisches genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser XLV*, Gotha 1872, s. 149; P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 40.

⁶⁶¹ Karel Jiří Buquoy (1885 – 1952) byl nejstarším synem Ferdinanda Buquoye a jeho choti Jindřišky, rozené z Cappy. Jeho životní cestu výrazně ovlivnily zásadní a zlomové události první poloviny minulého století: Na počátku 20. století studoval hospodářství na pražské univerzitě a po smrti otce, respektive strýce se roku 1911 stal jediným dědicem veškerých buquoyových držav. Před zánikem Rakouska-Uherska se věnoval správě rodových panství, zasedal v panské sněmovně a od císaře získal hodnost komořího. Po roce 1918 se soustředil na péči o rodinný majetek (byť se ve dvacátých letech minulého století musel vyrovnat se ztrátami v souvislosti s pozemkovou reformou), z politického života se stáhl a byl činný pouze v několika společenstvích (Řád maltézských rytířů, Rodopisná společnost československá). Za přinejmenším problematickou část jeho život jsou označována třicátá a čtyřicátá léta 20. století (otázka politického smýšlení, otázka podpory německého národního socialismu, otázka aktivit za druhé světové války). Po roce 1945 mu byl na základě Benešových dekretů zabaven veškerý majetek a v květnu roku 1948 ho mimořádný soud za podporu nacismu odsoudil k trestu odnětí svobody a nuceným pracím. K němu více Leoš NIKRMAJER, *Karel Buquoy – poválečný osud*, *Výběr* 36, 1999, č. 2, s. 130 – 132; P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 40 – 41; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 393 – 395; E. GLASSHEIM, *Urození nacionalisté*.

⁶⁶² Pokud jde o mladší syny Ferdinanda a Jindřišky Buquoyových, v současnosti jsou známa pouze jejich životní data a ví se, že po roce 1945 opustily Československo a žily ve Spolkové republice Německo. Na základě dochovaných písemných pramenů by bylo možné přiblížit zejména jejich dětství, mládí a osudy před rokem 1918. Viz A. KALNÝ, *Rodinný archiv*, s. 224 – 225; P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 40.

⁶⁶³ Co se dcery Terezie Sofie (1888 – 1968) týče, větší část jejího života prozatím uniká pozornosti badatelů. Jedinou výjimku v tomto ohledu představuje období první světové války, během níž působila jako zdravotní sestra na italské frontě. Viz Raimund PALECZEK (Hrsg.), *Zwei Schwestern an der Front. Edina Gräfin Clam-Gallas und Therese Gräfin Buquoy als Malteserschwestern im Ersten Weltkrieg (1915 – 1918)*, München 2015.

⁶⁶⁴ Pavel Koblasa ve své práci uvádí, že Ferdinand Buquoy na univerzitě studoval hospodářství a lesnictví, ovšem pro toto tvrzení postrádáme oporu v písemných pramenech, uložených v osobní pozůstalosti tohoto šlechtice. Viz A. KALNÝ, *Rodinný archiv*, s. 218; P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 39.

⁶⁶⁵ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Ferdinanda Nikodéma Buquoye, Vojenská služba, inv. č. 1311, sign. 269.20, kart. 268.

alodiálního panství Horní Hrad-Měděnec. V téže roce rovněž zahájil přestavbu hornohradského sídla (jíž bude větší pozornost věnována později).

Tím, že se Ferdinand Buquoy stal majitelem panství, vstoupil výrazněji do celospolečenského života. Z počátku na veřejnosti vystupoval pouze jako majitel panství, tedy ve chvílích, kdy řešil hospodářské záležitosti, nebo kdy se staral o rozličné problémy svých „poddaných“, později byla jeho vystoupení spojena s jeho aktivitami na politickém kolbišti. Do politického života habsburského soustátí vstoupil hrabě Ferdinand v osmdesátých letech 19. století, když byl zvolen poslancem Českého sněmu⁶⁶⁶ a jeho kariéra vyvrcholila na samém počátku minulého století: V říjnu roku 1904 došlo k rekonstrukci vlády Ernesta Koerbera⁶⁶⁷ a hrabě Buquoy přijal post ministra orby. Ministerskou funkci si udržel i v následujících vládách Paula Gautsche⁶⁶⁸ a Konrada Hohenlohe-Schillingfürsta⁶⁶⁹ a opustil ji na jaře roku 1906, poté, co následoval knížete Hohenloheho a stejně jako on podal demisi.⁶⁷⁰

Na politickou aktivitu Ferdinanda Buquoye lze nahlížet jako na veřejnou službu, jako na jednání plné přesvědčování, kompromisů, rétorických dovedností, taktu a pochopení. A mnohé ze svého umu mohl tento příslušník longueval-buquoyského rodu uplatnit i ve službě domu habsburskému, přesněji ve službě diplomatické: Již roku 1890 přináležel hrabě

⁶⁶⁶ Ferdinand Buquoy byl poslancem zvolen v doplňovacích volbách v roce 1887. Svůj mandát při řádných volbách roku 1889 obhájil, avšak roku 1892 na svůj post rezignoval. Viz Prager Tagblatt, 9. srpna 1892, s. 2; Michal NAVRÁTIL, *Almanach sněmu království Českého*, Praha 1896, s. 106; P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 39.

⁶⁶⁷ Ernest von Koerber (1850 – 1919) pocházel ze středostavovské rodiny. Po studiích na Tereziánské rytířské akademii a práv na vídeňské univerzitě působil jako úředník na několika ministerstvech. Několikrát zastával post ministra a dvakrát dokonce pozici ministerského předsedy Předlitavska. K němu *Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1950* IV, Wien 1969, s. 374 – 375; *Neue deutsche Biographie* XII, Berlin 1980, s. 374 – 375.

⁶⁶⁸ Paul Gautsch baron z Frankenthurnu (1851 – 1918) absolvoval Teresianum a poté práva na vídeňské univerzitě. Po studiích zastával různé úřednické posty na ministerstvu kultu a vyučování a v osmdesátých a devadesátých letech předminulého věku dokonce stanul v čele onoho ministerstva. Na přelomu 19. a 20. století pak třikrát vedl předlitavskou vládu. K němu *Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1950* I, Wien 1957, s. 413 – 414; *Neue deutsche Biographie* VI, Berlin 1964, s. 108 – 109.

⁶⁶⁹ Konrad Hohenlohe-Schillingsfürst (1863 – 1918) pocházel z knížecí rodiny – jeho rodiči byli Konstantin Hohenlohe-Schillingsfürst a Marie, rozená princezna Sayn-Wittgenstein-Ludwigsburg. Ve Vídni nejprve navštěvoval Skotské gymnázium (*Schottengymnasium*) a pak absolvoval práva na zdejší univerzitě. Poté vstoupil do státních služeb a zastával rozmanité úřednické pozice. Jeho kariéra vyvrcholila na počátku minulého století, kdy zastával významné správní funkce a krátký čas byl dokonce předlitavským „premiérem“. K němu *Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1950* II, Wien 1959, s. 392 – 393; Lothar HÖBELT, *Prinz Konrad zu Hohenlohe-Schillingsfürst (1863 – 1918). Vom „roten Prinzen“*.

⁶⁷⁰ V některých pracích se lze setkat s tvrzením, že na ministerskou pozici abdikoval kvůli nemanželskému poměru, ale toto tvrzení je potřeba odmítnout. Srov. P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 393; *Neue Freie Presse*, 29. května 1906, s. 2; *Neues Wiener Tagblatt*, 29. května 1906, s. 2; *Neues Wiener Abendblatt*, 29. května 1906, s. 14.

Ferdinad k diplomatické misi do Ruska⁶⁷¹ a o dvanáct let později byl členem rakousko-uherské delegace, účastníci se v Londýně korunovace krále Edwarda VII. a královny Alexandry.⁶⁷²

Veřejná činnost přinesla Ferdinandu Buquoyovi ocenění nejen v podunajské monarchii, ale i za jejími hranicemi. Sám František Josef I. mu udělil hodnost císařského a královského komořího, přiřkl mu titul tajného rady⁶⁷³ a na počátku minulého věku mu propůjčil i vyznamenání nejvyšší, tedy Železný kříž první třídy.⁶⁷⁴ A vysoká vyznamenání získal i od dalších evropských vládců.⁶⁷⁵

K životu Ferdinanda Buquoye patřila také sféra soukromá. Pokud jde o jeho vnitřní svět a zájmy, můžeme konstatovat, že se v nich snoubily rodové tradice a přináležitost k určité společenské, respektive sociální skupině, jejímu myšlenkovému světu a životnímu stylu. Se stavovskými přáteli pojily Ferdinanda Buquoye jak záležitosti duchovní či intelektuální (věrnost domu habsburskému, oddaná římskokatolická víra,⁶⁷⁶ členství v Řádu maltézských rytířů⁶⁷⁷ nebo vědomí historické kontinuity, prezentované zájmem o rakouské a rodové

⁶⁷¹ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Ferdinanda Nikodéma Buquoye, Veřejná činnost, inv. č. 1313, sign. 269.22, kart. 268.

⁶⁷² TAMTÉŽ.

⁶⁷³ Komorníkem byl jmenován v roce 1886, hodnost tajného rady získal roku 1905. Viz P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 39; *Österreichisches biographisches Lexikon I*, s. 128.

⁶⁷⁴ Železný kříž I. třídy mu byl roku 1906 propůjčen za věrou službu na ministerstvu orby. Viz SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Ferdinanda Nikodéma Buquoye, Buquoyova vyznamenání a čestné řády, inv. č. 1311, sign. 269.20, kart. 268; *Wiener Zeitung*, 3. června 1906, s. 1.

⁶⁷⁵ Konkrétně šlo o Řád bílého orla (vysoké ruské státní vyznamenání mu udělil car Mikuláš II. v roce 1906), Řád červeného orla I. třídy (toto vyznamenání mu udělil pruský císař Vilém II. roku 1906), velkokříž Albrechtova řádu (toto vyznamenání mu v roce 1906 propůjčil saský král Friedrich August), velkokříž Domácího řádu saského vévodství (ten mu byl roku 1906 propůjčen vévodou Eduardem Sachsen-Coburg-Gotha), Jubilejní kříž rumunského krále Karola I. (toto vyznamenání získal roku 1906 za spolupráci na rumunské Jubilejní výstavě). SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Ferdinanda Nikodéma Buquoye, Buquoyova vyznamenání a čestné řády, inv. č. 1311, sign. 269.20, kart. 268. K výše uvedeným řádům a vyznamenáním podrobně František LOBKOWICZ, *Encyklopedie řádů a vyznamenání*, Praha 1999².

⁶⁷⁶ Vzhledem k tomu, že se v pozůstalosti tohoto hraběte nachází minimum pramenů osobní povahy, nemůžeme místo křesťanské víry v životě Ferdinanda Buquoye více přiblížit. Jediným náznakem toho, jakou roli římskokatolická církev v jeho životě sehrávala, představuje doklad o udělení odpustků papežem Lvem XIII. SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Ferdinanda Nikodéma Buquoye, Papežský list na udělení požehnání a úplných odpustků, inv.č. 1321, sign. 269.40, diplom č. 61.

⁶⁷⁷ V případě Ferdinanda Buquoye se jednalo o čestné členství, které získal roku 1877. SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Ferdinanda Nikodéma Buquoye, Přijetí Buquoye za čestného rytíře Maltézského řádu, inv. č. 1311, sign. 269.20, kart. 268.

dějiny⁶⁷⁸), tak prožitky ryze světské (pravidelná účast na lovech, přízeň dostihovému sportu⁶⁷⁹).

4.3.2.2 Ferdinand Buquoy a budování „druhého Rožmberku“

Jak bylo zmíněno, podle rodinné smlouvy, uzavřené roku 1878, získal Ferdinand Buquoy jedno z alodiálních panství v severozápadních Čechách. Centrem této državy byla obec Krásný Les, nad níž se zdvíhaly budovy rodinného sídla Horní Hrad. Ještě v tom roce, kdy mu otec Jiří Jan přiřkl ono (pod)krušnohorské panství, započal hrabě Ferdinand s přestavbou hornohradského sídla. Po čtyřech letech usilovné činnosti, po mnoha hodinách stavebních prací a po vynaložení nemalých finančních prostředků se na skalnatém ostrohu nad Hornohradským potokem tyčila majestátní rezidence, která kolemjdoucí okouzlovala svým gotickým vzhledem.

Zda se pro formy středověkého stavitelství rozhodl architekt Alois Mytteis,⁶⁸⁰ nebo zda se do projektu významně promítly představy a požadavky stavebníka, se dnes dá určit pouze obtížně. Buď jak buď, architekt Mytteis svému chlebodárci předložil návrh rozsáhlé přestavby, do jejíhož architektonického řešení se zásadním způsobem promítly anglické vlivy (kořeny této přestavby lze spatřit v proslulém Belvoir Castle, zasazeném do krajiny střední Anglie, respektive za inspirační zdroj této přestavby lze považovat vzorové knihy Josepha Nashe⁶⁸¹).

Poté, co hrabě Ferdinand schválil projektovou dokumentaci, začala rozsáhlá úprava hornohradského areálu. V jejím rámci byly propojeny doposud samostatně stojící objekty, vzniklé v rámci několika stavebních etap. Přesněji řečeno, po skončení stavebních prací na počátku osmdesátých let předminulého věku se zámecký komplex skládal „z prostředního, třípatrového hlavního traktu, dvoupatrového východního traktu s bránou, také přátelského

⁶⁷⁸ Sám Ferdinand Buquoy sepsal jako dvacetiletý mladík pojednání o revolučním roce 1848 v Uhersku. SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Ferdinanda Nikodéma Buquoye, Popis průběhu revoluce 1848 v Uhrách, inv. č. 1307, sign. 269.10, kniha č. 572.

⁶⁷⁹ Ferdinand Buquoy byl čestným členem několika dostihových spolků v Horních Rakousích. SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Ferdinanda Nikodéma Buquoye, Album diplomů čestného členství v dostihových a klusáckých spolcích, inv. č. 1322, sign. 269.41, diplom č. 62; TAMTÉŽ, Diplom čestného členství Spolku klusáckého závodění v Linci, inv. č. 1323, sign. 269.42, diplom č. 63.

⁶⁸⁰ Alois Mytteis byl litoměřickým stavitelem. K němu pouze P. VLČEK (ed.), *Encyklopedie*, s. 441.

⁶⁸¹ Joseph NASH, *The Mansion of England in the Olden Time I – IV*, London 1839 – 1849.

*traktu a ze severozápadního, rovněž třípatrového traktu a dvoupatrového nádvořního traktu.*⁶⁸²

Zásadní proměnou prošel exteriér Horního Hradu, do jehož vzezření výrazně promluvila tak zvaná tudorovská gotika. Tento architektonický řád se promítl do podoby kamenného ostění oken a dveří, podnítil užití kružeb v oknech, odrazil se v arkýřích, které vystupovaly z jižního průčelí, ovlivnil vzhled stupňovitých štítů a inspiroval cimbuří v korunách zdíva. Vedle toho sjednotily vzhled fasád další gotizující prvky (jednotně řešené nadokenní římsy, mající podobu tudorovského oblouku, stupňovité římsy probíhající těsně pod střechami) a výsledný dojem podtrhla světlá omítka.

Pokud jde o vnitřní prostory hornohradské rezidence, ve středním traktu byly situovány apartmány hraběte, hraběnky i pokoje jejich potomků, dále se v nich nacházely společenské místnosti (sály, salony a salonky) a komunikační prostory.⁶⁸³ V dalších křídlech nemohly chybět kanceláře správy velkostatku či byty úředníků a také hospodářské zázemí.⁶⁸⁴ Bohužel o jejich vnitřním vybavení nemáme žádné písemné ani ikonografické svědectví.

V této disertační práci se zaměřujeme na vztah hraběcí rodiny Longueval-Buquoyů k vizuálnímu umění v „dlouhém“ 19. století. Je tedy na místě položit si otázku, jestli se v přestavbě Horního Hradu zrcadlil vztah hraběte Ferdinanda k výtvarnému umění, pokud ano, tak jakým způsobem a pokud ne, tak proč Ferdinand Buquoy k přestavbě hornohradského sídla přistoupil.

Hledáme-li motivy, které hraběte Ferdinanda k zásadní proměně Horního Hradu vedly, nabízí se jich hned několik. Na prvním místě uvádíme požadavek na zvýšení pohodlí a komfortu obytných prostor – vždyť až do sedmdesátých let 19. století stálo v Horním Hradě několik gotických, renesančních a barokních budov, mezi nimiž se přecházelo po nekrytém nádvoří a je otázkou, jak pohodlné byly pro člověka 19. století vnitřní prostory těchto staveb. Za druhé bychom měli připomenout reprezentační roli této stavby: Do roku 1878 byl Horní Hrad sídlem, které hraběcí rodina Buquoyů obývala jen výjimečně. Ovšem po tomto roce se hornohradský zámek stal hlavní venkovskou rezidencí buquoyové „sekundogenitury“ a tomu jistě měl odpovídat její vzhled. S tímto úzce souvisí problematika estetického a uměleckého

⁶⁸² „Das Schloßgebäude, [...], besteht aus einem mittleren dreigeschoßigen Haupttrakt, einem zweigeschoßigen östlichen Tortrakt, zugleich Freundentrakt und aus einem nordwestlichen gleichfalls dreigeschoßigen Sritentrakt und aus einem zweigeschoßigen Hoftrakt.“ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Ferdinanda Nikodéma Buquoye, Popis stavebních objektů na velkostatku Horní Hrad a na rustikálním majetku tamtéž k inventuře a ocenění majetku zemřelého Ferdinanda Buquoye k roku 1910, inv. č. 1308, sign. 269.11, kniha č. 573, fol. 12.

⁶⁸³ TAMTÉŽ, fol. 19 – 27.

⁶⁸⁴ TAMTÉŽ.

cítění – s ohledem na umělecké a kulturní tradice buquoyského rodu, na to, v jakém prostředí hrabě Ferdinand vyrůstal a v jakém prostředí se pohyboval, mu patrně nevyhovovala nejednotná podoba hornohradských budov. A měli bychom vzpomenout ještě jedné okolnosti – Ferdinand Buquoy v mnoha ohledech ctil ideály a odkaz svého otce a nepochybně pod vlivem jeho úprav dolního hradu v Rožmberku nad Vltavou začal i on chápat Horní Hrad jako místo vzpomínky, jako místo buquoyské paměti.

Jestliže v případě Jiřího Jana Buquoye můžeme jeho aktivní účast na přestavbě dolního hradu v Rožmberku nad Vltavou považovat za prokázanou, roli Ferdinanda Buquoye při přestavbě hornohradské rezidence lze popsat hůře. Lépe řečeno, za pravděpodobné můžeme považovat to, že hrabě Buquoy jasně formuloval své požadavky na podobu svého sídla, ovšem odpovědi na otázku, zda se u něj projevil výtvarný talent a zda po vzoru svého otce sám předkládal kreslené návrhy, se při absenci písemných i ikonografických pramenů bohužel nedočkáme.

Přínos Ferdinanda Buquoy přestavbě Horního Hradu lze spatřovat zejména v myšlenkové rovině. Hraběte Ferdinanda okouzilo výtvarné a ideologické řešení prastarého rodinného sídla v Rožmberku nad Vltavou natolik, že si chtěl důvěrně známé a milované prostředí přenést na svůj zámek v severozápadních Čechách. Snad nejvýraznějším dokladem tohoto přístupu je hornohradský Rytířský sál (v *Popisu stavebních objektů na velkostatku Horní Hrad z prvního desetiletí 20. století* ovšem důsledně označovaný jako Zbrojní sál, Zbrojnice), který byl v podstatě kopií rožmberské Křižácké galerie: Rytířský sál byl velkolepou místností, již dekoroval bohatě vyřezávaný strop a obložení gotických forem. Světlo do této prostory přivádělo pět vysokých oken zakončených polokružbami, do nichž byly vsazeny malované erby (tak jako v dolním hradu v Rožmberku nad Vltavou a ve Starém hradu v Nových Hradech se jednalo o kulatou skleněnou destičku, v jejímž středu byl namalován znak a kolem byl opis). Jistý rozdíl dává tušit označení srovnávaných sálů – rožmberskou Křižáckou galerii dekorovaly portréty účastníků křížových výprav, zatímco v hornohradské síni se patrně nacházely zbraně a zbroje. A ještě jeden rozdíl bychom našli – Křižácká galerie se nacházela v prvním patře, zatímco Rytířský sál byl v přízemí, a tak na něj navazovala nevelká terasa, ze které vedla dvě schodiště do malé zahrady s kašnou a vodotryskem.⁶⁸⁵ Další prokazatelnou analogií bylo výtvarné řešení kazetových stropů, které opět vycházelo z rožmberského vzoru a šířeji z anglických předlohových knih.

⁶⁸⁵ TAMTÉŽ, fol. 22 – 23.

Sluší se také připomenout, že souběžně s náročnými stavebními pracemi byla upravována také krajina v těsném sousedství hornohradského zámku. Výsledkem zahradnických a krajinářských úprav byl krajinný útvar, který zdařile kombinoval prvky formálních zahrad s motivy volné krajiny. Máme-li být konkrétní, v nejbližším okolí této rezidence se nacházely partery s buxusovými ornamenty, pestrobarevnými letničkami a pastelově zbarvenými růžemi, zatímco ve vzdálenějším okolí vyčnívala skaliska, rostly světle zelené buky a temně zelený břečťan a dramatický ráz zdejší krajiny podtrhovalo hluboké údolí Hornohradského potoka.⁶⁸⁶

4.4 KAREL BONAVENTURA BUQUOY, „POSLEDNÍ MOHYKÁN“

Na konci sedmdesátých let 19. století se hlavou rodu buquoyského stal čtyřicetiletý Karel Bonaventura. Tento jihočeský hrabě obdržel při křtu jméno po slavném předku, po muži, který prokázal nebývalou oddanost habsburskému rodu, který se usadil v půvabném podhůří Novohradských hor a který napomohl vzestupu urozené rodiny, pocházející hrabství Artois. S druhým Karlem Bonaventurou jako by se kruh uzavřel – také on věrně sloužil svému panovníkovi a jeho státu, také on si užíval malebného kraje v její jižní části Čech a jeho činy přinejmenším nepoškodily dobré jméno a společenské postavení rodu. Ovšem jeho život v jistém smyslu ukončil jednu epochu longueval-buquoyských dějin, a to ve vztahu k vizuálním uměním. Karel Bonaventura Buquoy byl „posledním mohykánem,“ posledním z této starobylé rodiny, jenž stejně jako jeho předchůdci obdivoval uměleckou tvorbu a rozmanitými způsoby podporoval umění, umělce a uměnilovné instituce.

Jestliže netradiční příběh Jiřího Františka a snový život Jiřího Jana neunikly pozornosti historické obce, hrabě Karel Bonaventura se zatím velkého badatelského zájmu nedočkal. Máme-li být přesnější, stručný popis životní cesty tohoto muže je dohledatelný v lexikonech nebo encyklopediích, avšak je vhodné připomenout, že se jedná o základní údaje, jakými jsou data narození a úmrtí, jména manželky a potomků, případně výčet zastávaných funkcí.⁶⁸⁷ Tato hesla jen málo vypovídají o životě jihočeského aristokrata a jeho poměru ke kultuře a umění na sklonku 19. a na počátku 20. století.

⁶⁸⁶ K hornohradskému parku Karel DRHOVSKÝ, *Zámek Horní hrad ve svých zahradách*, in: Lubomír Zemen – Pavel Palacký (edd.), *Horní hrad – Hauenštejn*, Plzeň 2004, s. 24 – 25.

⁶⁸⁷ *Ottův slovník naučný* IV, Praha 1890, s. 944; P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 36 – 38; P. JUŘÍK, *Jihočeské domínium*, s. 392 – 393; V. HOKR – M. KURUCOVÁ – M. MAN, *Jiří František Buquoy (1781 – 1851). Vědec*, s. 9 – 10; P. MAŠEK, *Šlechtické rody* I, s. 125.

S ohledem na to, že životní cesta hraběte Karla Bonaventury Buquoye není příliš známa, budeme na následujících stranách sledovat osudy česko-rakouského šlechtice, který v posledních třech desetiletích „dlouhého“ 19. století naplnil dobovou podstatu šlechtictví a zároveň úspěšně navázal na činy svých předků, ať už se jednalo o politickou činnost, správu panství, způsob trávení volných chvil, anebo šlo o podporu rozmanitých spolků a společností.

Máme-li na zřeteli téma předkládané rozpravy (vztah Longueval-Buquoyů k vizuálním uměním), je třeba již na tomto místě vyzdvihnout roli Karla Bonaventury ve Společnosti vlasteneckých přátel umění. Do ní, stejně jako jeho předchůdci, vstoupil jako přispívající člen, avšak jeho zájem o toto společenství a obecně uměleckou činnost v českých zemích byl tak velký, že na konci osmdesátých let předminulého věku stanul v čele této instituce. Ve vedení Společnosti vlasteneckých přátel umění setrval více než dvacet let, během nichž zažil tento spolek řadu zajímavých okamžiků.

4.4.1 ŽIVOTOPISNÝ MEDAILONEK

Hrabě Karel Bonaventura Buquoy přišel na svět 24. září 1854 v samotném srdci podunajské monarchie, ve Vídni, a to jako syn Jiřího Jana Buquoye a jeho choti Terezie Sofie, rozené kněžny z Oettingen-Wallersteinu. Jeho životní pout' se uzavřela po dlouhé nemoci⁶⁸⁸ 9. srpna 1911 ve Vídni a o pět dní později byl pohřben do nově postavené rodinné hrobky v Nových Hradech. Od 1. března 1878 s ním veškeré radosti a strasti sdílela hraběnka Filipína, pocházející z rodu Czerninů z Chudenic a Morzinu.⁶⁸⁹ Ta mu dala také jediné dítě – dceru Sofii Terezii.⁶⁹⁰

4.4.1.1 Na cestě k longueval-buquoyenskému dědictví. Dětství, mládí a vzdělávání

Z prvních let života Karla Bonaventury se nedochovaly (téměř) žádné písemné prameny, a tak můžeme jen předpokládat, že tyto roky prožíval v pokojích, salonech a zahradách buquoyenských sídel a že si užíval dětských her a radostí. Změnu v jeho každodenním životě

⁶⁸⁸ Karel Bonaventura Buquoy trpěl v posledních dvou letech svého života závažným onemocněním: Po bodnutí hmyzem se v jeho těle rozšířila bakteriální infekce. Vzhledem k tomu, že na počátku minulého století nebyla k dispozici účinná antibiotika, vedla ona bakteriální infekce k sepsi (otravě krve). Kvůli sepsi a s ní spojeným komplikacím hrabě Buquoy mezi roky 1909 a 1911 často pobýval v sanatoriích. SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Nemoc Karla Bonaventury, inv. č. 1214, sign. 266.206, kart. 251. Srov. např. Prager Tagblatt, 9. srpna 1911, s. 2; Národní politika, 10. srpna 1911, s. 4 – 5; Reichspost, 10. srpna 1911, s. 5; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 393.

⁶⁸⁹ K ní více v této rozpravě, s. 205 – 210.

⁶⁹⁰ Terezie Sofie Buquoyová (1879 – 1945) se v roce 1897 provdala za Klemense Westphalena z Fürstenberga. Viz P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 40.

přinesl rok 1860, kdy začala jeho výuka: Prvotní vzdělávání probíhalo podle tehdejších šlechtických zvyklostí v soukromí a zodpovídal za ně vybraný učitel, či několik pedagogů.⁶⁹¹ Do studijního plánu dědice buquoyského fideikomisu byly zařazeny hodiny němčiny i lekce cizích jazyků (na jedné straně zůstával Karel Bonaventura věren rodinné tradici a učil se francouzsky, na druhé straně se snažil naučit i jazyk pro šlechtickou společnost druhé poloviny 19. století netypický, a sice ruštinu⁶⁹²). V rámci základního vzdělávacího programu získal aristokratický žák také znalosti z oblasti společenských a přírodních věd, bylo rozvíjeno jeho umělecké cítění a v neposlední řadě se utužovala jeho fyzická kondice.⁶⁹³

Středoškolskou výuku absolvoval urozený mladík na veřejné škole, na vídeňském Skotském gymnáziu.⁶⁹⁴ Tento ústav vyhovoval všem šlechtickým požadavkům – zajišťoval svým studentům exkluzivní společnost, proslul kvalitou výuky a zároveň byl pevně spjato s katolickou vírou. Studium na této školské instituci ukončil hrabě Karel Bonaventura v roce 1872, když s vyznamenáním složil předepsanou státní maturitní zkoušku.⁶⁹⁵

V následujícím roce byl hrabě Buquoy přijat na Karlo-Ferdinandovu univerzitu a začal studovat práva. Přestože prošel velkým úsekem tehdejšího studijního programu státních a právních věd, složil průběžné zkoušky z rozličných odvětví soukromého práva a absolvoval i tu část studia, která se zaměřovala na právní dějiny a obecnou historii, v létě roku 1876 studium bez zisku akademického titulu ukončil.⁶⁹⁶

Na rozdíl od svého děda Jiřího Františka a otce Jiřího Jana nepodnikl Karel Bonaventura Buquoy studijní cestu po evropském kontinentě. Po ukončení vzdělávání podle tehdy platných nařízení absolvoval povinnou vojenskou službu. Po odsloužení předepsaných měsíců opustil rakouskou armádu v hodnosti nadporučíka.⁶⁹⁷

⁶⁹¹ V případě tohoto člena jihočeské hraběcí rodiny dnes bohužel neznáme jména jeho učitele, respektive jeho učitelů.

⁶⁹² SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Studium Karla Buquoye, inv. č. 1209, sign. 266.201, kart. 251, fol. 6 – 39.

⁶⁹³ TAMTÉŽ.

⁶⁹⁴ Někteří autoři uvádějí, že Karel Bonaventura Buquoy studoval na gymnáziích v Praze a Vídni, avšak písemné prameny připomínají pouze studium na Skotském gymnáziu (Schottengymnasium) ve Vídni. Viz M. NAVRÁTIL, *Almanach*, s. 341; P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 36; SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Studium Karla Buquoye, inv. č. 1209, sign. 266.201, kart. 251.

⁶⁹⁵ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Studium Karla Buquoye, inv. č. 1209, sign. 266.201, kart. 251.

⁶⁹⁶ TAMTÉŽ.

⁶⁹⁷ TAMTÉŽ.

4.4.1.2 Karel Bonaventura Buquoy ve veřejném prostoru

Obrat v životě Karla Bonaventury Buquoye přinesl konec sedmdesátých let 19. století, kdy se jeho otec Jiří Jan vzdal vlády nad buquoyskými panstvími⁶⁹⁸ a správu jihočeských fideikomisních panství Nové Hrady a Rožmberk nad Vltavou i alodiálního panství Přísečnice v severozápadních Čechách převzal právě Karel Bonaventura.⁶⁹⁹ Výše uvedené buquoyské državy spravoval více než třicet let a doba jeho vlády přinesla dotčeným državám jistý rozkvět – hrabě Buquoy se snažil zlepšit hospodaření (velko)statků, intenzivně se zajímal o lesnictví, podporoval zemědělskou produkci a kromě toho rozvíjel průmyslové provozy na svých panstvích.⁷⁰⁰

Ve chvíli, kdy hrabě Karel Bonaventura převzal do svých rukou správu buquoyských panství, začala se psát ještě jedna kapitola jeho života, a to kapitola politická. Hrabě Buquoy se mezi sedmdesátými lety 19. a desátými lety 20. století zapojil jednak do politického života Rakouska-Uherska, jednak se angažoval v politickém dění v zemské rovině. Pokud jde o politickou aktivitu na úrovni celé podunajské monarchie, od roku 1879⁷⁰¹ využíval tento příslušník longueval-buquoyského rodu svého práva, daného *Únorovou ústavou*, a jako dědičný člen zasedal v Panské sněmovně Říšské rady. Co se účasti na politickém životě Království českého týče, v roce 1884 proběhly doplňovací volby do Českého zemského sněmu a hrabě Buquoy byl ve velkostatkářské kurii zvolen poslancem. Svůj post ve všech následujících zemských volbách obhájil⁷⁰² a poslanecký mandát si udržel až do své smrti na počátku minulého věku.

Politické smýšlení a světonázor tohoto muže by se dalo postihnout dvěma slovy – pravicové a konzervativní. Máme-li být konkrétnější, hrabě Buquoy společně s dalšími šlechtici odmítal centralismus Rakouska-Uherska, hlásil se k zemskému vlastenectví,

⁶⁹⁸ SOA Třeboň, RAB-Generalia, Rodinná smlouva Jiřího Jana se syny Karlem Bonaventurou a Ferdinandem a dcerou Gabrielou o rozdělení alodiálního panství, inv. č. 218, sign. 205.12, kart. 53.

⁶⁹⁹ Karel Bonaventura se správy buquoyských panství ujal v roce 1878, ovšem v různých textech se lze setkat s několika daty v rozmezí let 1877 až 1880. Viz Österreichische Forst- und Jagdzeichnung, 22. 9. 1911; Eduard BAŽANT, *Hrad Rožmberk*, Rožmberk [nad Vltavou] 1924, s. 40; P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 36; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 392.

⁷⁰⁰ E. BAŽANT, *Hrad*, s. 41; P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 38; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 393.

⁷⁰¹ Jiří Jan Buquoy se svého dědičného mandátu vzdal v únoru roku 1878, Karel Bonaventura do Panské sněmovny vstoupil v prosinci roku následujícího. SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Politická a veřejná činnost (dědičný člen říšské rady), inv. č. 1226, sign. 266.22 /03/, kart. 261. Srov. P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 36; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 392.

⁷⁰² SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Politická a veřejná činnost (poslanec zemského sněmu), inv. č. 1227, sign. 266.22 /04/, kart. 261. Srov. M. NAVRÁTIL, *Almanach*, nestr.; P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 36; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 392.

obhajoval historická práva Českého království a toužil po svébytnosti Čech (podporoval myšlenku česko-rakouského vyrovnání a doufal v to, že se František Josef I. nechá korunovat českým králem). Dále bránil hospodářské zájmy svého stavu, nic nenamítal proti silnému postavení římskokatolické církve ve společnosti a podporoval vše tradiční. Odrazem Buquoyova myšlenkového světa se stala jeho příslušnost k politickým klubům, respektive stranám: V Panské sněmovně se hrabě Karel Bonaventura začlenil do Českého klubu. Na Českém zemském sněmu byl členem (od roku 1892 dokonce předsedou) Strany konzervativního velkostatku.⁷⁰³

Vedle toho, že se hrabě Karel Bonaventura pravidelně účastnil zasedání horní komory rakousko-uherského parlamentu a že se aktivně zapojil do dění na zemském sněmu, ctil také staleté tradice a zachovával věrnost domu habsbursko-lothrinskému. Ve službě panovníckému rodu se patrně osvědčil, neboť ho František Josef I. jmenoval císařským a královským komořím⁷⁰⁴ a později tajným radou.⁷⁰⁵ Na sklonku „dlouhého“ 19. století byl navíc hrabě Karel Bonaventura Longueval-Buquoy oceněn tím nejvyšším možným způsobem – rakouský císař mu propůjčil jak Řád Železné koruny I. třídy, tak Řád Zlatého rouna.⁷⁰⁶

Veřejná činnost Karla Bonaventury Buquoye se neomezovala pouze na „řečnění“ v parlamentu či na projevy oddanosti svrchovanému vládci Předlitavska a Zalitavska. Hrabě Buquoy byl zářnou hvězdou česko-rakouského společenského, nebo lépe řečeno spolkového života. Jeho členství, respektive aktivity v rozmanitých spolcích částečně navazovaly na rodinné tradice, částečně vycházely ze zájmů a preferencí tohoto urozeného muže.

K blízkému vztahu k vizuálním uměním odkazovala podpora Společnosti vlasteneckých přátel umění. Zemský patriotismus, příslušnost k zemím Koruny české se odrazily ve členství ve Spolku pro dostavění Chrámu sv. Víta.⁷⁰⁷ Jako člen starobylého rodu, jako příslušník té generace šlechticů, kterou po celý život doprovázel historismus, se hrabě Buquoy zajímal o (rodové) dějiny, a tak není nijak překvapivé jeho členství ve vídeňské Heraldicko-

⁷⁰³ Ke šlechtickému konzervatismu např. Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 48 – 54; J. GEORGIEV, *Až do těch hrdel*. Ke Straně konzervativního velkostatku podrobně Jiří GEORGIEV, *Strana konzervativního velkostatku*, in: Jiří Malíř – Pavel Marek (edd.), *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu I. Období 1861 – 1938*, Brno 2005, s. 59 – 86.

⁷⁰⁴ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Veřejná a politická činnost (jmenování komořníkem), inv. č. 1224, sign. 266.22 /01/, kart. 261.

⁷⁰⁵ TAMTÉŽ, Veřejná a politická činnost (jmenování tajným radou), inv. č. 1225, sign. 266.22 /02/, kart. 261.

⁷⁰⁶ TAMTÉŽ, Řády a vyznamenání, inv. č. 1213, sign. 266.205, kart. 251.

⁷⁰⁷ TAMTÉŽ, Diplom přispívajícího člena Spolku pro postavení dómu v Praze, inv. č. 1239, sign. 266.301, diplom č. 30; TAMTÉŽ, Diplom skutečného člena Spolku pro postavení dómu v Praze, inv. č. 1240, sign. 266.302, diplom č. 31.

genealogické společnosti Adler.⁷⁰⁸ S tradiční šlechtickou angažovaností v charitativních, filantropických či podpůrných spolcích souznělo postavení člena, respektive prezidenta českého Spolku Červeného kříže.⁷⁰⁹ Vzhledem k tomu, že Buquoyové vlastnili rozlehlé lesy na česko-rakouském a česko-saském pomezí, je pochopitelné, že hrabě Buquoy následoval příklad svých urozených přátel a v osmdesátých letech předminulého věku vstoupil do České lesnické jednoty (v letech 1890 až 1910 dokonce zastával post jejího viceprezidenta).⁷¹⁰

Karel Bonaventura Buquoy se nezačlenil jen do spolků s celozemskou působností. Vzhledem k tomu, že jej obyvatelé jižních a severozápadních Čech považovali za význačnou osobnost, často jej oslovovali, aby převzal nějakou roli v jejich místním spolku, aby dotčený spolek finančně podpořil, nebo pozvedl prestiž daného uskupení tím, že se stane čestným členem, eventuálně protektorem. Hrabě Karel Bonaventura byl k takovým žádostem poměrně vstřícný a od konce sedmdesátých let 19. do začátku desátých let 20. století se stal členem téměř dvaceti spolků velice různorodého zaměření.⁷¹¹

4.4.1.3 Soukromí urozeného muže – zájmy a záliby

Život Karla Bonaventury Buquoye se odvíjel také mimo veřejný prostor. Soukromý čas náležel jeho manželce a dceři, byl vyhrazen ke scházení se s rodinami bratra a sestry,

⁷⁰⁸ Heraldicko-genealogická společnost Adler- byla založena ve Vídni roku 1870, přičemž její členy spojoval zájem o heraldiku, genealogii a sfragistiku. Záhy se tento spolek začal věnovat všem pomocným vědám historickým, vybudoval rozsáhlou knihovnu a věnoval se také vydavatelské činnosti (od roku 1871 tiskl časopis Adler, v letech 1905 až 1913 vydal *Genealogisches Taschenbuch der adeligen Häuser Österreichs*. Ke spolku Adler více Christa MACHE[OVÁ], *Beiträge zur Geschichte der heraldisch-genealogischen Gesellschaft Adler I. Geschichte der Gesellschaft „Adler“*, Wien 1997 (Disertační práce. Universität Wien, Institut für Geschichte). Ke členství Karla Bonaventury Buquoye v této společnosti jen SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Diplom skutečného člena heraldické společnosti Adler, inv. č. 1253, sign. 266.315, diplom č. 44.

⁷⁰⁹ TAMTÉŽ, Veřejná a politická činnost (Buquoy prezidentem Spolku Červeného kříže), inv. č. 1232, sign. 266.22 /09/, kart. 265.

⁷¹⁰ TAMTÉŽ, Veřejná a politická činnost (Buquoy viceprezidentem České lesnické jednoty), inv. č. 1233, sign. 266.22 /10/, kart. 265. Srov. Matěj HRONSKÝ, *Česká lesnická jednota ve druhé polovině 19. století*, Praha 2008 (Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Katedra pomocných vd historických a archivního studia), s. 37.

⁷¹¹ Kupříkladu byl čestným členem Zpěváckého spolku v Rožmberku nad Vltavou, protektorem Sboru vojenských vysloužilců v Kovářské, skutečným členem Sboru pro postavení české reálky Matice školské v Českých Budějovicích. Viz SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Korespondence ve společenských a obchodních záležitostech, inv. č. 1218, sign. 266.212, kart. 259; TAMTÉŽ, Diplom čestného člena Zpěváckého spolku v Rožmberku, inv. č. 1242, sign. 266.304, diplom č. 33; TAMTÉŽ, Diplom protektora Sboru vojenských vysloužilců v Kovářské, inv. č. 1246, sign. 266.308, diplom č. 37; TAMTÉŽ, Diplom skutečného člena sboru pro postavení české reálky Matice školské v českých Budějovicích, inv. č. 1268, sign. 266.330, diplom č. 59.

vyplňovalo ho setkávání s blízkými (urozenými) přáteli a byl rezervován pro záliby tohoto hraběte.

Již v první polovině předminulého věku se každodenní život aristokratické společnosti zásadně odlišoval od zbývající části společnosti, a tak se urození mohli věnovat „volnočasovým“ aktivitám. Příznačný životní styl si česko-rakouská aristokracie udržela i ve druhé polovině 19. století. Lépe řečeno, v poslední čtvrtině 19. a první čtvrtině 20. století si šlechtici zachovávali specifické prožívání hodin, dnů, týdnů a měsíců, věnovali se kultivované zábavě a nadto si vytvářeli „exkluzivní zájmy.“ Z nich se největší popularitě těšily sporty, které jako by odkazovaly k tradičnímu kultu hrdinů a heroickým výkonům – na jedné straně stály tradiční „sportovní“ aktivity jako lov, jezdectví či šerm, na straně druhé šlechtická společnost využila možnosti končícího 19. století a ke svým zájmům zařadila tenis, golf, pólo, jachting nebo automobilové závody.⁷¹² A výše uvedené beze zbytku platilo pro hraběte Karla Bonaventuru Buquoye.

Jako řada jiných šlechticů měl hrabě Buquoy blízko k lovům a honům. Hrabě Karel Bonaventura na svých panstvích pravidelně pořádal hony, sám se jich účastnil a svými trofejemi následně obesílal různé výstavy.⁷¹³ Přestože byl poměrně zdatným lovcem, počet jeho trofejí se ani zdaleka neblížil číslům, jichž dosahoval následník trůnu František Ferdinand d'Este.⁷¹⁴

Již ve středověku byl s životní cestou šlechtice-rytíře pevně svázán kůň a na tomto spojení nic nezměnila ani následující staletí,⁷¹⁵ byť se v průběhu času vztah mezi urozenými muži a jejich koňmi postupně proměňoval, takže na konci 19. století přestával být kůň (buď sám o sobě, nebo ve spřežení) dopravním prostředkem a stával se spíše předmětem sportovního a chovatelského zájmu. Aristokracie chovala rozmanitá plemena koní,⁷¹⁶ začala se věnovat jezdeckému sportu a vytvořila si úzký vztah k dostihům. Sám Karel Bonaventura Buquoy si vysoká, bujná zvířata oblíbil – na koních jezdil a důvěrný vztah ho poutal k dostihům. Koně, chované v jeho stájích, se účastnili závodů,⁷¹⁷ hrabě Buquoy mnoho dostihů prožíval na

⁷¹² M. de SAINT-MARTIN[OVÁ], *Der Adel*, s. 129 a násl.

⁷¹³ Viz např. Sport und Salon 23. března 1900, s. 15; Sport und Salon, 22. března 1902, s. 13.

⁷¹⁴ K tomu např. Jan GALANDAUER, *František Ferdinand d'Este. Následník trůnu*, Praha – Litomyšl 2000, s. 112 – 116.

⁷¹⁵ Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 120.

⁷¹⁶ Rodina Kinských dokonce jedno teplokrevné plemeno – equus Kinsky – vyšlechtila. Viz např. Drahoslav MISAŘ, *Vývoj chovu koní v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, Praha 2011, s. 190 – 191.

⁷¹⁷ *Illustrierte Sport-Zeitung*, 23. března 1879, s. 33.

tribunách (dostihy pozorně sledoval, neboť na vybrané koně také sázel⁷¹⁸) a kupříkladu v roce 1880 byl společně s Bedřichem Westphalensem z Fürstenbergu⁷¹⁹ a Felixem Lexou z Aehrenthalu⁷²⁰ členem direktoria dostihového klání v Praze.⁷²¹

Přírodu a zvířata Karel Bonaventura Buquoy miloval. Měl rád psy, zabýval se chovem loveckého plemene (konkrétně irských setrů) a dokonce s ním sklízel úspěchy na výstavách.⁷²² Snad díky teoretickým znalostem, jistě díky praktickým zkušenostem a prokazatelným úspěchům byl tento člen longueval-buquoyského rodu zvolen v osmdesátých letech 19. století předsedou Spolku pro chov a cvičení psů v Království českém.⁷²³

Hrabě Buquoy přilnul také ke sportovním aktivitám, respektive byl nadšeným tenistou. Jeho náklonnost k „bílému sportu“ byla tak veliká, že v Nových Hradech nechal v osmdesátých letech 19. století zbudovat tenisové kurty a v letních měsících na nich pořádal turnaje pro své aristokratické přátele (Wratislawy, Schwarzenberg, Nostitz či Wallise).⁷²⁴ Buquoyova láska k tenisu byla všeobecně známá, a tak není překvapením, že byl hrabě členem čestného výboru pro tenisový turnaj, který se odehrál v létě roku 1906 v Karlových Varech.⁷²⁵

Jestliže byl tenis na přelomu 19. a 20. století poměrně běžnou a oblíbenou zálibou česko-rakouské aristokracie, další aktivita byla pro českou šlechtu dosti netypická. Na počátku minulého století totiž v istrijském přístavu Pula kotvila loď, kterou vlastnil tento člen longueval-buquoyského rodu.⁷²⁶ Ve vodách Jaderského moře se hrabě Karel Bonaventura

⁷¹⁸ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Sportovní zájmová činnost (dostihový sport), inv. č. 1212, sign. 266.204, kart. 251.

⁷¹⁹ Hrabě Bedřich Vilém Westphalen z Fürstenberga (1830 – 1900) byl synem Klemense Augusta Westphalena z Fürstenberga a jeho manželky Kunigundy, rozené hraběnky z Aicholtu. Od sedmdesátých, respektive osmdesátých let 19. století držel původní rodová panství na území dnešní spolkové země Severní Porýní-Vestfálsko a získal také panství Chlum v severozápadních Čechách. K němu Constant[in] von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* LV, Wien 1887, s. 177.

⁷²⁰ Felix Lexa z Aehrenthalu (1853 – 1918) byl členem česko-rakouské hraběcí rodiny, byl synem Jana Bedřicha Lexy z Aehrenthalu a Marie Felicitas, rozené Thun-Hohensteinové. Po studii a povinné vojenské službě a po smrti svého otce se stal správcem rodových panství Hrubá Skála, Turnov a Doksany a od roku 1897 zasedal také v rakouském parlamentu. K němu Franz ADLGASSER (Hrsg.), *Die Aehrenthals. Eine Familie in ihrer Korrespondenz 1872 – 1911* I, Wien – Köln – Weimar 2002, s. 17 – 39.

⁷²¹ *Illustrierte Sport-Zeitung*, 18. dubna 1880, s. 254.

⁷²² SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Diplom z výstav, inv. č. 1257 – 1260, sign. 266.319 – 266.322, diplom č. 48 – 51.

⁷²³ TAMTÉŽ, Buquoy předsedou Spolku pro chov a cvičení psů v Království českém, inv. č. 1235, sign. 266.22 /12/, kart. 266.

⁷²⁴ TAMTÉŽ, Sportovní zájmová činnost (tenisové mítinky), inv. č. 1212, sign. 266.204, kart. 251.

⁷²⁵ *Sport und Salon*, 11. srpna 1906, s. 8.

⁷²⁶ Na počátku minulého století vlastnil Karel Bonaventura Buquoy pouze jednu loď, avšak v průběhu let vystřídal několik typů jachet. Viz SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Sportovní

věnoval jachtingu a jeho loď se, vždy pod vedením schopného kapitána, účastnila několika regat.⁷²⁷

4.4.2 KAREL BONAVENTURA BUQUOY, ŠLECHTICKÝ MECENÁT A SPOLEČNOST VLASTENECKÝCH PŘÁTEL UMĚNÍ

Tak jako řada jiných šlechticů a šlechtičen měl Karel Bonaventura Buquoy blízký vztah k umění a angažoval se v kulturním životě Českého království. V jeho aktivitě v umělecké a kulturní sféře se odrazilo několik jevů: V takovéto činnosti se zrcadlil myšlenkový svět aristokrata druhé poloviny 19. století, který na jedné straně ztrácel své výsostné postavení v česko-rakouské společnosti, na straně druhé dokázal získat mnohé díky svému společenskému kapitálu. Podporou výtvarných umělců a stavební aktivitou se hrabě Longueval-Buquoy odkazoval k minulosti, poukazoval na rodové tradice a připomínal si rodinné závazky (navazoval na stavební činnost „barokních“ Buquoyů i svého otce, pokračoval v rodovém mecenášství). Vedle toho bylo jeho působení na uměleckém a kulturním poli odrazem jeho estetického cítění a vlastních zájmů.

4.4.2.1 Vsuvka: Vývoj a proměna šlechtického mecenátu do konce 19. století

Pokud se zabýváme šlechtou a jejím vztahem k vizuálním uměním, můžeme konstatovat, že přístup aristokratické společnosti k rozmanitým druhům umění nabýval různých podob: Někteří urození podleli volání múz a sami tvořili (v první polovině 19. století to byly kupříkladu hraběnka Oktávie Merveldtová⁷²⁸ nebo hraběnka Vilemína z Auerspergu⁷²⁹), ve druhé polovině předminulého věku se jednalo například o hraběte Ferdinanda Bedřicha z Harrachu⁷³⁰ či hraběte Ervína Dubského z Třebomyslic⁷³¹). Jiní páni a dámy nebyli sice

zájmová činnost (vodní sport s fregatou Freda v Pole), inv. č. 1212, sign. 266.204, kart. 251; Sport und Salon, 13. července 1907, s. 15; Sport und Salon, 2. října 1909, s. 11; Brioni Insel-Zeitung, 4. června 1911, s. 3 – 4.

⁷²⁷ TAMTÉŽ.

⁷²⁸ Oktávie Merveldtová (1802 – 1879) byla dcerou Wolfganga Marii Czernina z Chudenic a Marie Antonie, rozené starohraběnky Salm-Neuburgové. Od roku 1837 byla provdána za hraběte Maxmiliána Merveldta. Jako výtvarnice se věnovala tvorbě interiérových vyobrazení, ale zabývala se také krajinomalbou. K ní M. MŽYKOVÁ, *Díla*, Památky a příroda 11, 1986, s. 16.

⁷²⁹ Vilemína z Auerspergu (1826 – 1898) byla dcerou Františka Colloredo-Mansfelda a Kristýny, rozené Clam-Gallasové. Od roku byla provdána za Vincence Karla Auersperga. Její umělecké tvorbě dominují akvarely, na nichž zachytila jednak interiéry žlebského zámku, jednak postavy v historických kostýmech. K ní M. MŽYKOVÁ, *Díla*, Památky a příroda 10, 1985, s. 24 – 25.

⁷³⁰ Ferdinand Bedřich z Harrachu (1832 – 1915) byl synem Karla Filipa z Harrachu a Merie Terezie, rozené Sedlmitzské z Choltic. Umění studoval na Akademii ve Výmaru a Berlíně a poté se věnoval krajinomalbě a tvorbě žánrových obrazů. K němu M. MŽYKOVÁ, *Díla*, Památky a příroda 10, 1985, s. 341.

umělecky činní, ale umění jim učarovalo a svou lásku dávali najevo jiným způsobem – podporovali talentované umělce (dobře znám je mecenášský vztah Jana Rudolfa Czernina z Chudenic⁷³² a Františka Tkadlíka,⁷³³ anebo podpora Josefa Mánesa⁷³⁴ ze strany hraběcí rodiny Silva-Tarouca), sbírali vzácné umělecké artefakty a podobně. U dalších šlechticů se výše uvedené přístupy proluly a dotčení muži jednak sami kreslili a malovali, jednak byli štědrými mecenáši.

Jestliže se chceme mecenátu ve šlechtickém prostředí věnovat podrobněji a pozorněji, je vhodné toto slovo, tuto kategorii vymezit. Prvním vodítkem nám opět mohou být slovníková hesla, podle nichž se za mecenáše označuje člověk, jenž různými způsoby podporuje vybranou osobu, nebo instituci, aniž by čekal cokoli na oplátku.⁷³⁵ V kontextu historiografie nabídl zajímavý pohled medievalista Robert Šimůnek, který (šlechtický) mecenát definuje ve dvou rovinách: V širším rámci zahrnuje mecenát objednávky umělecko-kulturního charakteru, které jsou zároveň prostředky osobní reprezentace. V užším smyslu představuje mecenát dlouhodobý vztah mezi mecenášem a umělcem, do něhož se promítají osobní zájmy a estetické hodnoty objednavatele.⁷³⁶

⁷³¹ Ervín Dubský z Třebomyslic (1836 – 1909) pocházel z lysické linie Dubských, byl synem hraběte Emanuela Dubského z Třebomyslic a jeho manželky Matyldy, rozené ze Zierotina. Hrabě Ervín se stal fregatním kapitánem, ovšem větší proslulost mu zajistily jeho zájmy - byl nedšeným cestovatelem a schopným umělcem, který maloval portréty a vytvářel také zátiší, která se nesla v duchu zdobné secese. K němu M. MŽYKOVÁ, *Díla*, s. 215; P. MAŠEK, *Šlechtické rody I*, s. 195.

⁷³² Jan Rudolf Czernin (1757 – 1845) byl synem hraběte Prokopa Vojtěcha Czernina z Chudenic a jeho manželky Marie Antonie, rozené Colloredové. Po smrti svého otce převzal jako dvacetiletý správu černínského majetku a rodová panství se dočkala nemalého rozkvětu. Vedle toho se věnoval dvorské kariéře - působil na dvoře Františka I. Jeho jméno se stalo synonymem kultivovaného a umění milovného muže – podporoval hudbu, u barokního zámku Krásný dvůr založil sentimentální park (je považován za nejstarší park tohoto typu v Čechách), byl sběratelem výtvarného umění a patřil ke štědrým mecenášům. K jeho osobě Constant[in] von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich III*, Wien 1858, s. 101 – 102; *Ottův slovník naučný VI*, Praha 1893, s. 626; *Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1950 I*, Wien 1957, s. 161. K jeho uměnímilovným aktivitám ještě Josef NOVÁK, *Dějiny bývalé hr[aběcí] Černínské obrazárny na Hradčanech*, Památky archeologické 62, 1915, s. 123 – 141, zde s. 137 – 139.

⁷³³ František Tkadlík (1786 – 1840) byl synem pražského hostinského. Vystudoval gymnázium a poté paralelně studoval umění na pražské Akademii a filozofii na Karlo-Ferdinandově univerzitě (byl mimo jiné žákem Bernarda Bolzana). Následně studoval na vídeňské Akademii. Po návratu do Čech působil v Praze – jednak se věnoval vlastní umělecké tvorbě (portréty, obrazy s náboženskou tematikou, krajinomalba), jednak pedagogicky působil na pražské Akademii. K němu podrobně Eva PETROVÁ, *František Tkadlík*, Praha 1960.

⁷³⁴ Josef Mánes (1820 – 1871) byl synem malíře Antonína Mánesa. Výtvarné vzdělání získal u svého strýce (též malíře) Václava a na akademiích v Praze a Mnichově. Je považován za všestranného umělce – jeho výtvarná pozůstalost zahrnuje krajinomalby, obrazy s historizujícími náměty, portréty, díla s náboženskými motivy. K němu více Olga MACKOVÁ, *Josef Mánes*, Praha 1970; N. BLAŽIČKOVÁ-HOROVÁ, *Malířská rodina*, s. 121 – 270; Eva REITHAROVÁ, *Josef Mánes. Odkaz malířů Mánesovy rodiny*, Praha 2005.

⁷³⁵ Viz *Malá československá encyklopedie IV*, Praha 1986, s. 153; *Universum. Všeobecná encyklopedie VI*, Praha 2001, s. 14.

⁷³⁶ Robert ŠIMŮNEK, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013, s. 316.

V obecném povědomí je mecenášství svázáno spíše s (raným) novověkem, avšak jistou přízeň prokazovalo šlechtické prostředí rozličným uměleckým formám a žánrům již ve středověku. V českém středověkém prostoru podporovali urození muži a ženy uměleckou produkci (ve smyslu výtvarné tvorby) spíše jednorázovými počiny – jedni nechali vymalovat reprezentační prostory svých sídel, druzí zadali freskovou výzdobu patronátního kostela, někteří byli portrétováni, další zaplatili deskový obraz do nějakého sakrálního prostoru. Doklady o tom, že by některý ze středověkých velmožů dlouhodobě podporoval vybraného malíře nebo kameníka, zatím postrádáme.⁷³⁷

Jak desetiletí a staletí ubíhala, proměňoval se vztah urozených mužů a žen k výtvarným uměním a nových obrysů a významů nabýval také mecenát. V době předbělohorské přispívala většina urozených mužů a žen vybraným umělcům jednorázovými koupěmi uměleckých děl, avšak jen někteří šlechtici a šlechtičny prokazovali umělcům dlouhodobou podporu.⁷³⁸ A po bitvě na Bílé hoře získal šlechtický mecenát tu podobu, s níž ho spojujeme dodnes – přední aristokratické rody ve většině případů podporovali malíře, kreslíře, rytce, sochaře, řezbáře i šperkaře několik let nebo desetiletí, někteří tvůrci se čas od času stávali dvorními, eventuálně dvorskými umělci a ve výjimečných případech mohl dokonce obchodní vztah přerůst do vztahu osobního.

Ve středověku nebyla ve šlechtickém prostředí koupě malířské, sochařského nebo řezbářského díla pro vlastní potěchu běžnou záležitostí a v obytných prostorách gotických hradů bychom se setkali jen s několika málo předměty uměleckého charakteru.⁷³⁹ Od počátku novověku se nákup umění stal běžnější součástí života aristokracie a jednotlivé místnosti městských paláců i venkovských rezidencí se začali plnit uměleckými poklady.⁷⁴⁰

⁷³⁷ K problematice středověkého mecenátu a jeho formám více TAMTÉŽ.

⁷³⁸ Historici doby předbělohorské se na existenci finančních vztahů mezi šlechtickým a uměleckým prostředím (na existenci vztahu mecenáše a podporovaného umělce) shodují, avšak výzkum je stále na svém počátku. Srov. např. Jaroslav PÁNEK, *Dva typy českého šlechtického mecenátu v době Rudolfa II.*, *Folia Historica Bohemica* 13, 1990, s. 159 – 186; Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997, s. 150 – 160; Martin PLEVA, *Kulturní mecenát boskovických Zástřizlovců. Jeho proměny mezi renesancí a barokem*, in: Sborník muzea Blansko, Blansko 2000, s. 9 – 26; Václav BŮŽEK – Josef HRDLIČKA – Pavel KRÁL – Zdeněk VYBÍRAL, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha – Litomyšl 2002, s. 347 – 348; P. MAŤA, *Svět*, s. 262; Radek FUKALA, *Slezský kníže Jan Minstrbersko-Olešnický. Jeho kulturní politika a mecenát*, in: Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Profesoru Lumíru Dokoupilovi k sedmdesátinám, Ostrava 2005, s. 205 – 216.

⁷³⁹ R. ŠIMŮNEK, *Reprezentace*. Srov. Josef PETRÁŇ, *Dějiny hmotné kultury I/1 – 2*, Praha 1985; Jacques LE GOFF, *Kultura středověké Evropy*, Praha 2005².

⁷⁴⁰ Vybavení šlechtických domácností i nákup rozličných uměleckých předmětů podrobně zkoumali jihočeští historici. Viz např. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA a kol., *Dvory*; V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk*.

Jak rostla umělecká produkce a s ní spojený obchod s uměleckými artefakty, jak se měnil myšlenkový svět šlechticů a šlechticů, jak se páni a dámy stávali více kultivovanými, jak se vyvíjelo estetické cítění urozených mužů a žen, připojil se k nákupu umění a k mecenátu ještě jeden fenomén, a sice sběratelství. To bylo po celý novověk jakýmsi „siamským dvojčtem“ mecenášství.

V českém šlechtickém prostředí se sběratelství zabydlelo ve druhé polovině 16. století, kdy se součástí zámeckých rezidencí staly „kunstkomory“. V těchto místnostech shromažďovali šlechtici a šlechticny rozmanité a roztodivné předměty, čítající jemně vykládané a vyřezávané kabinety, pozoruhodné přírodniny, exotické předměty z odlišných kulturních okruhů, jemné mechanické přístroje, hudební nástroje, vynikající díla šperkařů, znamenité řezbářské počiny, numismatické sbírky či sochy. Nejen v „kunstkomorách“, ale i v dalších místnostech renesančních zámků a zámečků byly pověšeny obrazy s rozličnou tematikou (mezi nimi byly zastoupeny zejména portréty jak příslušníků a příslušnic dotčeného rodu, tak portréty významných osobností či stavovských přátel, avšak čas od času se objevovaly také obrazy s náboženskou tematikou nebo krajinomalby).⁷⁴¹

Sbírkotvornou činnost českých a moravských šlechtických rodů přerušila třicetiletá válka, ovšem po polovině 17. století došlo k oživení trhu s uměleckými či exotickými předměty a rozmanitými naturáliemi. Přestože si šlechtici a případně i šlechticny mohli vybírat z pestré nabídky, největší sběratelské oblibě se těšila výtvarná produkce – zvláště obrazy, kresby, grafiky či subtilnější sochařská díla. Jak rostl počet výtvarných děl ve šlechtických domácnostech, začaly nobilitované rodiny řešit otázku, kam tato díla umístit a jak je prezentovat. Výsledkem těchto úvah bylo, že šlechtické rody vyhradili ve svých rezidencích uměleckým pokladům speciální místnosti a dali tak vzniknout zámeckým galeriím nebo obrazárnám.

V obrazových sbírkách předních českých a moravských šlechtických sběratelů doby barokní, ve sbírkách černínských,⁷⁴² nosticovských,⁷⁴³ berkovských,⁷⁴⁴ thunovských,⁷⁴⁵ nebo

⁷⁴¹ Ke sběratelství v době předbělohorské více např. V. BŮŽEK – J. HRDLIČKA – P. KRÁL – Z. VYBÍRAL, *Věk*, s. 348 – 349; P. MAŤA, *Svět*, s. 268 – 269.

⁷⁴² K černínské sbírce více L. SLAVÍČEK, „*Sobě, umění, přátelům*“, s. 39 – 55.

⁷⁴³ K nosticovské sbírce podrobněji TAMTÉŽ, s. 57 – 80.

⁷⁴⁴ K berkovské sbírce více Lubomír SLAVÍČEK, *Dvě podoby barokního šlechtického sběratelství 17. století v Čechách – sbírky Otty Nostice ml. (1608-1665) a Františka Antonína Berky z Dubé (1649-1706)*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600 – 1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 483 – 513, zde s. 505 – 509.

⁷⁴⁵ K thunovské sbírce podrobněji Lubomír SLAVÍČEK, *Obrazová sbírka Thunů kolem roku 1700*, *Umění* 54, 2006, s. 357 – 366; TÝŽ, „*Sobě, umění, přátelům*“, s. 81 – 94.

liechtensteinských⁷⁴⁶ byla zastoupena díla jednak domácí, jednak zahraniční provenience⁷⁴⁷ a pestré byly taktéž náměty těchto obrazů, přičemž „dosavadní uměnovědné rozborů dokládají slušný umělecký standard zmíněných galerií, přinejmenším na tehdejší střeoevropské poměry.“⁷⁴⁸

Výše popsany model mecenášství a sběratelství se udržel až do pozdního 18. století, kdy došlo k dalšímu vývojovému zlomu. Urození muži a ženy stále podporovali „své“ umělce a rozšiřovali rodové sbírky a zámecké obrazárny o pozoruhodná díla dřívějších i dobových mistrů, ovšem jejich podpora nabrala nového směřování – od mecenátu individuálního se šlechtici a šlechtičny začali posunovat k mecenátu kolektivnímu.

V druhé polovině 18. století ovlivňovalo kultivovanou společnost osvícenství. Muži a ženy, které oslovily úvahy o obecném dobru, myšlenky o nezbytnosti vzdělaného obyvatelstva či touha po zlepšování duchovního stavu lidstva, se snažili přispět k rozvoji, rozkvětu, respektive kultivaci svého blízkého i vzdálenějšího okolí. K naplnění jejich vizí vedlo mnoho cest – někteří se rozhodli uplatnit krásné myšlenky v krajině a v susedství svých venkovských sídel zakládali parky, jež obohatily chrámy přátelství či vzletné verše, jiní pod vlivem altruistických idejí podporovali nadané umělce, talentované vědce nebo zlepšovali každodenní život potřebných.

Pokud jde o podporu kulturního a uměleckého života, v českých a rakouských zemích to neměli osvícenci jednoduché, neboť se museli vyrovnávat s dědictvím josefínských církevních reforem: Při rušení klášterů kontemplativních řádů byla část kulturního, duchovního a uměleckého dědictví ztracena.⁷⁴⁹ Nedobrou situaci na uměleckém poli habsburského soustátí ještě umocnila skutečnost, že malíři, grafici a sochaři ztratili svého tradičního kupce a šlechtické rodiny s ohledem na svou finanční situaci nebyly s to místo římskokatolické církve beze zbytku převzít.

V rozjitřené atmosféře končícího 18. století se v malostranském paláci starobylého českého rodu Sternbergů scházela vybraná společnost, spojená oddaností k Českému království, láskou ke všem formám umění a úctou k předkům, společnost, odhodlaná podporovat nadané

⁷⁴⁶ K liechtensteinským sbírkám více Lubomír SLAVÍČEK, *Sběratel z vášně. Kníže Karl Eusebius z Liechtensteina a výtvarné umění*, Dějiny a současnost 24, 2002, č. 4, s. 31 – 34; TÝŽ, „Sobě, umění, přátelům“, s. 95 – 118; TÝŽ, *Zámecká obrazárna ve Fryšavě (Břežanech) u Znojma – další místo lichtenštejnského sběratelství*, Časopis Matice moravské 131, 2012 (supplementum 3), s. 143 – 162.

⁷⁴⁷ Ve šlechtických sbírkách v Království českém byla zastoupena díla dodnes oceňovaných renesančních a barokních malířů, jakými bezesporu jsou Tizian, Raffael, Peter Paul Rubens, Karel Škréta nebo Petr Brandl. Pro podrobnější přehled a výčet viz L. SLAVÍČEK, „Sobě, umění, přátelům“, s. 39 – 118.

⁷⁴⁸ P. MAŤA, *Svět*, s. 271.

⁷⁴⁹ Na to upozorňuje např. Hans MAGENSCHAB, *Josef II. Revolucionář z Boží milosti*, Praha 1999, s. 175.

umělce a snažící se pozvednout české umění na úroveň toho evropského. Při hledání cesty, jak pozdvihnout uměleckou tvorbu a kultivovat vkus širší veřejnosti, padlo jistě mnoho návrhů, ovšem definitivní vyřešení daného problému přinesl počátek roku 1796 – z iniciativy několika urozených mužů⁷⁵⁰ se zrodila (Soukromá) Společnost vlasteneckých přátel umění v Čechách.⁷⁵¹

V prvních padesáti letech své existence měl tento spolek několik ušlechtilých záměrů, které vycházely z touhy podporovat české umění. Společnost vlasteneckých přátel umění si kladla za cíl prezentovat kvality minulého i soudobého českého umění, a tak z její iniciativy vznikla Obrazárna Společnosti vlasteneckých přátel umění a představitelé uměnímilovné společnosti chtěli zvýšit kvalitu českých výtvarných děl, a proto jednomyslně podpořili vznik pražské Akademie.

Pokud jde o Obrazárnu Společnosti vlasteneckých přátel umění, ta měla z pohledu členů dotčeného spolku rozvíjet všeobecné povědomí o (dějinách) umění a zprostředkovaně tříbit vkus široké veřejnosti. Za očekáváním však Obrazárna až do osmdesátých let předminulého věku zaostávala, což bylo dáno tím, že Společnost vlasteneckých přátel umění dlouho neměla pro tuto galerii k dispozici vhodné výstavní prostory (do roku 1885 vystřídala Obrazárna sedm sídel), že Obrazárna byla pro veřejnost otevřena pouze jeden den v týdnu a že po dlouhou dobu Obrazárna nevlastnila žádné obrazy (vystavovaná díla byla v majetku členů daného spolku a teprve od sedmdesátých let 19. století začala Obrazárna fungovat jako běžná galerie a začala nakupovat výtvarná díla sama pro sebe). Zlomovým okamžikem v existenci Obrazárny byl rok 1885, kdy se přestěhovala do nově postaveného Domu umělců.

⁷⁵⁰ Za iniciátora celého projektu je považován hrabě František Sternberg-Manderscheidt. K němu se 5. února 1796 na ustanovující schůzce připojilo několik dalších mužů (hrabě Karel Clam-Martinic, rytíř Josef Czejka z Olbramovic, abbé Tomáš Grubber, hrabě Bedřich Jan Nostitz-Rieneck, hrabě Jáchym Sternberg, hrabě František Josef z Vrby) a jejich příkladu záhy následovali další aristokraté (kupříkladu hrabě Jiří František Buquoy, hrabě Jan Rudolf Czernin z Chudenic, hrabě Antonín Isidor Kolowrat-Novohradský, hrabě Jindřich z Rottenhanu). K zakládajícím a prvním členům např. B. BOUZKOVÁ, *Česká šlechta*; L. SLAVÍČEK, „*Sobě, umění, přátelům*“, s. 151 – 152.

⁷⁵¹ Okolnosti a pozadí vzniku Společnosti vlasteneckých přátel umění jsou v odborné literatuře podrobně zmapovány – viz B. BOUZKOVÁ, *Česká šlechta*, s. 270 – 272; Vít VLNAS (ed.), *Obrazárna v Čechách 1796 – 1918*, Praha 1996, s. 25 – 31; Zdeněk HOJDA – Roman PRAHL, *Kunstverein nebo/oder Künstlerverein? Hnutí umělců v Praze 1830 – 1856/Die Künstlerbewegung in Prag 1830 – 1856*, Praha 2004, s. 16 – 19; J. ROTEKL, *Šlechtický mecenát*, s. 19 – 28; Rita KRUEGER[OVÁ], *Czech, German and Noble. Status and National Identity in Habsburg Bohemia*, New York 2009, s. 134 – 144; L. SLAVÍČEK, „*Sobě, umění, přátelům*“, s. 151 – 153; Martina JANDLOVÁ SOŠKOVÁ, *Počátky Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění a její umělecká díla*, in: Adam Budak – Michaela Pejčochová (eds.), *Velkorysost. Umění obdarovat*, Praha 2016, s. 89 – 104, zde s. 89 – 90.

V Rudolfinu měla obrazárna k dispozici několik sálů, Viktor Barvitijs je zařídil podle nejmodernějších dobových doporučení a výrazně rozšířena byla také otevírací doba.⁷⁵²

Jestliže bychom příběh Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění mohli vnímat jako cestu od neutěšených let k rokům radostným, v případě pražské Akademie bychom museli příběh obrátit. Pražské umělecké učiliště vzniklo v posledním roce 18. století a do jeho čela povolali členové námi sledovaného spolku významného rakouského umělce Josefa Berglera. Jemu se podařilo Akademii v hlavním zemském městě rozvíjet a na jeho vizi a snahy úspěšně navázali i další její ředitelé. Krize nastala v sedmdesátých letech 19. století a pražská výtvarná škola z ní vyšla až v polovině let devadesátých.⁷⁵³

Členové Společnosti vlasteneckých přátel umění se v první polovině 19. století řadili ke kultivovaným mužům, kteří dokázali ocenit rozličné formy umělecké produkce, byli si vědomi kvalit výtvarných děl předcházejících období a toužili dědictví předcházejících generací uchovat. Toto (po)vědomí se odrazilo v aktivitách počínající památkové péče. Památkový zájem v případě Společnosti vlasteneckých přátel umění primárně směřoval malířské a grafické tvorbě – restaurátoři čistili a doplňovali obrazy, které byly do Obrazárny zapůjčeny ze soukromých sbírek, pečovali o díla z Obrazárny Pražského hradu nebo restaurovali obrazy Mistra Theodorika z karlštejnské kaple svatého Kříže. Svou roli však uměnímilovná společnost sehrála i na poli architektonického dědictví: členové tohoto spolku se (bohužel neúspěšně) snažili zachránit Pražskou bránu ve Slaném a jistou měrou přispěli k zachování středověké části pražské Staroměstské radnice.⁷⁵⁴

Devatenácté století kladlo před členy Společnosti vlasteneckých přátel umění další úkoly a jednou z největších výzev byla podpora umělců. Jednalo spíše o podporu morální, byť se o hmotnou pomoc snažila Galerie žijících umělců⁷⁵⁵ a později také Krasoumná jednota.⁷⁵⁶

⁷⁵² K počátkům Obrazárny L. SLAVÍČEK, „*Sobě, umění, přátelům*“, s. 151 – 168; M. JANDLOVÁ SOŠKOVÁ, *Počátky*, s. 89 – 104. K dějinám Obrazárny obecně V. VLNAS (ed.), *Obrazárna*.

⁷⁵³ K dějinám *Akademie podrobně Almanach Akademie Výtvarných umění v Praze k stodvacátému pátému výročí založení ústavu*, Praha 1926; Jiří KOTALÍK (ed.), *Almanach Akademie výtvarných umění v Praze. K 180. výročí založení (1799 – 1979)*, Praha 1979.

⁷⁵⁴ K problematice Společnosti vlasteneckých přátel umění a památkové péče více Zdeněk HOJDA, *Společnost vlasteneckých přátel umění a počátky památkové péče v Čechách*, in: *Historické vědomí v českém umění 19. století*, Praha 1981, s. 214 – 218.

⁷⁵⁵ Galerie žijících umělců byla od roku 1796 do roku 1919 součástí Společnosti vlasteneckých přátel umění a jejím posláním bylo finančně podporovat umělce – Galerie žijících umělců měla zakupovat díla soudobých českých umělců (zejména absolventů pražské Akademie), ovšem ke skutečnému tohoto cíle docházelo jen v omezené míře, neboť Galerie žijících umělců v první třetině předminulého věku nakupovala jen dva až tři obrazy ročně a od třicátých let 19. století byly její význam a akceschopnost minimální. Ke Galerii žijících umělců více V. VLNAS (ed.), *Obrazárna*, s. 31; Kateřina HORNÍČKOVÁ, *Umělecký život a spolčování v Praze, Mnichově a*

I když se Společnost vlasteneckých přátel umění snažila činit to nejlepší, co v danou chvíli dokázala pro české umění a rozvoj kultury udělat, nesetkávaly se její kroky v druhé polovině 19. století jen s obdivem a pochopením, ale tato uměnilovná společnost se začala stávat terčem kritiky zejména ze strany umělců (příkladem může být kritické hodnocení Společnosti vlasteneckých přátel umění a jejich institucí ze strany Sdružení výtvarných umělců Mánes).

Na podporu umění a umělců i na sběratelskou činnost českých, potažmo česko-rakouských šlechticů můžeme pohlížet různými způsoby – můžeme se zaměřit na roli obrazů či soch v jejich každodenním životě, může nás zajímat estetická hodnota zakoupených artefaktů, můžeme sledovat ekonomické pozadí těchto obchodů. Případně můžeme na mecenášství a sběratelství nahlížet jako na jeden z distinktivních znaků šlechticů a šlechtičen.

Rozmanitá umělecká díla můžeme jistě chápat jako symboly společenského postavení a bohatství. Až hluboko do předminulého věku představovaly obrazy v hospodaření domácností zbytné položky a jejich objednávku, respektive koupi si mohli dovolit pouze příslušníci a příslušnice bohatších vrstev společnosti – v novověku se jednalo o členy a členky panovnického domu, zástupce šlechty a církevní hodnostáře, v průběhu „dlouhého“ 19. století se k nim připojili bohatnoucí podnikatelé a měšťané.

Obrazy, kresby, grafiky či menší skulptury se staly také symbolem kultivovanosti. Pokud šlechtici a šlechtičny podporovali vybrané umělce, objednávali si u nich výtvarná díla s přesně definovanými tématy a náměty. Jestliže umělecké artefakty sami, nebo zprostředkovaně nakupovali na evropských trzích, většinou své sbírky rozšiřovali podle určitého klíče, „dramaturgického“ plánu a s hlubokou znalostí dřívější i dobové umělecké produkce.

Nelze opominout ani skutečnost, že umělecké předměty plnily reprezentační roli. Obrazy, visící na stěnách, do jisté míry přibližovaly vkus majitelů té či oné zámecké rezidenci, jejich orientaci jak v umělecké produkci předcházejících období, tak v soudobé výtvarné tvorbě a také jejich finanční zázemí a možnosti. Náměty výtvarných děl plnily reprezentační funkci

Vidni v 50. – 70. letech 19. století, Kuděj. Časopis pro kulturní dějiny 5, 2003, č. 2, s. 19 – 41, zde s. 20; L. SLAVÍČEK, „Sobě, umění, přátelům“, s. 163 – 168.

⁷⁵⁶ Krasoumná jednota vznikla jako jedna z institucí Společnosti vlasteneckých přátel umění v roce 1835. Měla charakter akciové společnosti a jejím primárním úkolem byla podpora české umělecké produkce a českého trhu s uměním. V průběhu své více než stoleté existence pravidelně pořádala prodejní výstavy, přičemž získané finanční prostředky jí umožňovaly podporovat umělce, pořádat výstavy zahraničních umělců a také financovat rozmanité veřejné projekty (kupříkladu fresková výzdoba Letohrádku královny Anny, vytvoření sochy Karla IV. pro pražské Křížovnické náměstí, vznik pomníku maršála Radeckého na pražském Malostranském náměstí). Ke Krasoumné jednotě více Vladimír NOVOTNÝ, *Sto let Krasoumné jednoty*, Praha 1935; Zdeněk HOJDA – Roman PRAHL, *Kunstverein nebo/oder Künstlerverein? Hnutí umělců v Praze 1830 – 1856/Die Künstlerbewegung in Prag 1830 – 1856*, Praha 2004; J. ROTEKL, *Šlechtický mecenát*, s. 29 – 33.

ještě lépe a zároveň naplňovaly funkci vzpomínkovou, paměťovou – rozvěšené podobizny přibližovaly slavné předky a současně připomínaly starobylost a urozenost šlechtického rodu, další portréty poukazovaly na rodinné vazby s předními rody Království českého, potažmo habsburského soustátí, témata dalších obrazů odkazovala ke službě panovnickému domu nebo vlasti.

Umělecká díla mohla být také připomenutím kréda, že „šlechtictví zavazuje“. Koupi obrazu, grafiky či plastiky tak můžeme chápat jako povědomý závazek k podpoře umění, můžeme v ní vidět snahu povznést uměleckou tvorbu, podporovat umělecké dění v českých zemích a kultivovat český prostor a jeho obyvatele.

4.4.2.2 Karel Bonaventura Buquoy, přispívající člen Společnosti vlasteneckých přátel umění

Hrabě Karel Bonaventura Buquoy pocházel rodu, jenž umění miloval a podporoval. Láska k vizuálnímu umění se u hraběcí rodiny projevila již v době barokní a neopustila ji ani v „dlouhém“ 19. století – babička Karla Bonaventury Gabriela byla nadanou kreslíčkou, výtvarný talent se projevil u dědečka Jiřího Františka i otce Jiřího Jana, na všech buquoyských panstvích vládl v předminulém věku čilý stavební ruch a tito jihočeští aristokraté pravidelně podporovali Společnost vlasteneckých přátel umění.

Do chodu daného spolku se zapojila již generace mužů a žen z longueval-buquoyského rodu, kteří žili v první třetině, respektive první polovině 19. století. Jak uvádí Barbora Bouzková, přispívajícími členy tohoto uměnilovného spolku byli v době „mezi časy“ tři příslušníci a příslušnice jihočeské hraběcí rodiny – nejdéle této instituci platil proslulý intelektuál Jiří František, po dvě desetiletí hradila členský poplatek jeho manželka Gabriela, rozená z Rottenhanu, a sedm let přispívala jeho teta Terezie, rozená Paarová.⁷⁵⁷ Po roce 1850 se v roli přispívajícího člena ocitl hrabě Jiří Jan Buquoy.⁷⁵⁸ Během prvních sedmdesáti let 19. století, po něž výše uvedená hrabata a jmenované hraběnky přispívali na chod Společnosti vlasteneckých přátel umění, se Buquoyové přiřadili k poměrně štědrým mecenášům umění (na příspěvky této organizaci padla částka v řádu tisíců zlatých).⁷⁵⁹

Sám hrabě Karel Bonaventura se členem dané umění povznášející společnosti stal na sklonku sedmdesátých let 19. století. Tento jihočeský šlechtic vstoupil do Společnosti

⁷⁵⁷ B. BOUZKOVÁ, *Česká šlechta*, s. 282 – 289.

⁷⁵⁸ J. ROTEKL, *Šlechtický mecenát*, s. 69.

⁷⁵⁹ Pro konkrétní částky viz B. BOUZKOVÁ, *Česká šlechta*, s. 283 – 289; J. ROTEKL, *Šlechtický mecenát*, s. 68 – 69, 87.

vlasteneckých přátel umění jako přispívající člen, avšak rychle stoupal v hierarchii dotčeného spolku výše (dostal se do užšího vedení společenství, respektive stal se členem výboru). Na samém konci osmdesátých let předminulého věku stanul v čele umění milovné organizace a na této pozici setrval až do své smrti v roce 1911.

Během jednoho desetiletí se výrazně změnilo postavení Karla Bonaventury Buquoye v rámci Společnosti vlasteneckých přátel umění a výraznou proměnou prošla také finanční stránka jeho členství. Zpočátku rozhodně nepatřily roční příspěvky hraběte Karla Bonaventury do spolkového fondu k těm nejvyšším, spíše se řadily k těm (pod)průměrným. V okamžiku, kdy se stal prezidentem Společnosti vlasteneckých přátel umění, upravil svou peněžní podporu a jeho příspěvky jak do fondu Společnosti vlasteneckých přátel umění, tak do fondu Galerie žijících umělců se naopak staly těmi nejvelkorysejšími.⁷⁶⁰ Jejich výši se rovnaly, nebo přinejmenším přibližovaly pouze příspěvky několika mužů – vedle protektora spolku, samotného císaře Františka Josefa I., se jednalo o někdejšího prezidenta této instituce hraběte Albrechta Kaunitze⁷⁶¹ či hrabata Bedřicha⁷⁶² a Josefa Osvalda II.⁷⁶³ Thun-Hohensteiny.⁷⁶⁴

Podpora Společnosti vlasteneckých přátel umění ze strany jejích (šlechtických) členů se neomezovala pouze na placení každoročních příspěvků, ale zahrnovala i další skutky. Rozpočet spolku mohli muži obohatit, pokud si na některé z pravidelně pořádaných výstav,

⁷⁶⁰ V letech 1879 až 1889 přispíval Karel Bonaventura Buquoy každý rok pouze čtyřiceti dvěma zlatými do fondu Společnosti vlasteneckých přátel (dle stanov šlo o nejnižší možný příspěvek). Mezi roky 1890 a 1900 putovalo od Karla Bonaventury Buquoye do spolkového fondu dvě stě zlatých ročně a do fondu Galerie žijících umělců sto zlatých a konečně v letech 1901 až 1911 se jednalo o čtyři sta, respektive dvě stě korun ročně. Viz J. ROTEKL, *Šlechtický mecenát*, s. 87 – 88.

⁷⁶¹ Albrecht Kaunitz (1829 – 1897) pocházel z hraběcí linie Kaunitzů – byl synem Michala Karla Kaunitze a Eleonory, rozené Voračické-Bissingenové. Kromě správy rodových statků se věnoval politické kariéře a byl také výraznou osobností českého kulturního života. K němu Petra DOKOUPILOVÁ, *Život šlechtičny v 19. století. Eleonora hraběnka z Kounic*, Brno 2008 (Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Historický ústav), s. 37, 40, 43 – 44.

⁷⁶² Bedřich Thun-Hohenstein (1810 – 1881) pocházel z děčínské větve Thunů – jeho rodiči byli František Antonín Thun-Hohenstein a Terezie Marie, rozená z Brühlů. Od čtyřicátých let do šedesátých let 19. století působil v diplomatických službách Rakouského císařství, od let sedmdesátých se věnoval správě rodových panství a politické činnosti. K němu *více Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1950 XIV*, Wien 2014, s. 324.

⁷⁶³ Josef Osvald II. Thun-Hohenstein (1849 – 1913) přináležel ke klášterecké linii Thunů – jeho otcem byl Josef Osvald Thun-Hohenstein, jeho matkou byla Johana, rozená Salm-Reifferscheidtová. Po studiu a absolvování vojenské služby působil jako dobrovolný atašé v Teheránu. V sedmdesátých letech 19. století převzal správu rodového majetku a aktivně se zapojil do politického života Rakouska-Uherska. K němu *více Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1950 XIV*, Wien 2014, s. 330 – 331.

⁷⁶⁴ Srov. J. ROTEKL, *Šlechtický mecenát*, s. 86 – 94.

zakoupili nějaké umělecké dílo. Spolkové sbírky, lépe řečeno sbírky Obrazárny bylo možné rozšířit darováním vybraných obrazů, kreseb nebo grafických listů.⁷⁶⁵

Karel Bonaventura Buquoy po dobu svého více než třicetiletého členství neopomněl ani jednou zaplatit svůj příspěvek. Zvláště v devadesátých letech 19. století hrabě Buquoy intenzivně nakupoval na výstavách Krasoumné jednoty⁷⁶⁶ a několika dary rozmnožil také spolkové sbírky, respektive grafickou a malířskou kolekci Obrazárny. Nebývalého ocenění jednak ze strany uměnímilovné instituce, jednak ze strany širší veřejnosti se dočkal dar z roku 1895, kdy Karel Bonaventura obohatil Hollareum⁷⁶⁷ o podobizny Thomase Howarda, krále Karla I. Anglického a Jamese Stuarta Lennox, o tři rytiny proslaveného a vysoce oceňovaného umělce.⁷⁶⁸ Dar z prvního desetiletí minulého století (obraz *Markytáni* od polského malíře Wojciecha Kossaka⁷⁶⁹) příliš ohlasu nevyvolal.⁷⁷⁰

Jestliže sledujeme jinou než finanční podporou Společnosti vlasteneckých přátel umění a jejích institucí, měli bychom zmínit, že v roce 1888 hostil hrabě Karel Bonaventura Buquoy na svém panství Nové Hrady proslulého krajináře a profesora pražské Akademie Julia Mařáka⁷⁷¹ i s jeho žáky.⁷⁷²

⁷⁶⁵ Přehled o šlechtických darech podává např. Pavel BERGNER, *Katalog obrazárny v Domě umělců Rudolfinu v Praze*, Praha 1912.

⁷⁶⁶ Zdeněk Hojda uvádí, že Karel Bonaventura Buquoy mezi roky 1889 a 1896 koupil dvanáct obrazů v celkové hodnotě čtyři tisíce devět set třicet pět zlatých. Viz Zdeněk HOJDA, *Kdo nakupoval na výstavách Krasoumné jednoty*, in: *Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983, s. 133 – 153.

⁷⁶⁷ Pod pojmem Hollareum se skrývá kolekce děl významného barokního kreslíře a rytce Václava Hollara. Sbírkou vznikala ve druhé polovině 19. století – roku 1863 byla v Bonnu zakoupena Weberova sbírka, která byla postupně doplněna o další díla, takže v osmdesátých letech 19. století čítalo Hollareum téměř tři tisíce listů. Veřejnosti byly Hollarovy kresby a grafiky zpřístupněny v roce 1885 ve výstavních prostorech Rudolfinu. K Hollareu více F[rantišek] A[dolf] BOROVSÝ, *Hollar a české Hollareum*, Dílo 5, 1907 – 1908, s. 98 – 146, zde zejména s. 141 – 146; V. VLNAS (ed.), *Obrazárna*, s. 80 – 81.

⁷⁶⁸ Ve svém dopise z 25. září 1895 píše kníže Jiří Lobkowitz, nejvyšší zemský maršálek: „[...] ráčili Jste, urozený pane hrabě, obohatiti sbírku rytin Hollárových, majetek to království Českého, věnovavše tré ve sbírce této dosud chybících podobizen Tomáše Howarda, Karla I., krále anglického a Jakuba, vévody z Lenoxu, vesměs prací rytých rukou Václava Hollára. Zemský výbor král[ovství] Českého vyslovuje tedy Vaší Urozenosti své uznání a svůj dík za vzácnou přízeň, kterou Jste darem Svým sbírce rytin Hollárových projevíte ráčil.“ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoy, Buquoy prezidentem Společnosti vlasteneckých přátel umění, inv. č. 1231, sign 266.22 /08/, kart. č. 265.

⁷⁶⁹ Wojciech Kossak (1857 – 1942) pocházel z umělecké rodiny – jeho otec Juliusz byl malířem. Po studiích v Krakově, Mnichově a Paříži postupně tvořil v Krakově, Berlíně a Varšavě. Proslulost mu zajistila rozměrná plátna s historickými náměty, ovšem byl i vyhledávaným portrétistou a kvalitou nepostrádají ani jeho žánrové obrazy. K němu více např. Janina ZIELIŃSKA, *Juliusz, Wojciech, Jerzy Kossakowie*, Warszawa 1988.

⁷⁷⁰ O tomto pouze P. BERGNER, *Katalog*, s. 249.

⁷⁷¹ Julius Mařák (1832 – 1899) byl významným českým malířem a grafikem druhé poloviny 19. století. Po absolvování gymnázia studoval malbu na akademiích v Praze a Mnichově. Od padesátých do osmdesátých let předminulého věku žil ve Vídni, kde se věnoval především výuce kreslení ve šlechtických rodinách. Od roku 1888 žil v Praze, kde získal místo profesora krajinomalby na pražské Akademii. Tématem jeho života byla česká

Hovoříme-li o příspěvcích, které hrabě Buquoy zaplatil Společnosti vlasteneckých přátel umění a prostřednictvím kterých podporoval české umělce, a hovoříme-li o darech a zápůjčkách pro spolkové sbírky či výstavy, je třeba zmínit i to, že podpora uměleckého a kulturního života ze strany hraběte Buquoye přesahovala tento rámec. V osobní pozůstalosti je například dochován dopis akademického malíře Emanuela Hampeyse,⁷⁷³ v němž hraběti děkuje za zakoupení obrazu, což dotyčného umělce vyvedlo z jisté hmotné nouze.⁷⁷⁴ Nalezneme tu i žádost Spolku výtvarných umělců ve Vídni o přenechání několika obrazů Rudolfa Alta,⁷⁷⁵ které by byly přestaveny široké veřejnosti na výstavě pořádané na oslavu malířových osmdesátých narozenin.⁷⁷⁶

4.4.2.3 Karel Bonaventura Buquoy v roli prezidenta Společnosti vlasteneckých přátel umění

Jak již bylo řečeno, přispívajícím členem Společnosti vlasteneckých přátel umění se Karel Bonaventura Buquoy stal roku 1878. O dva roky později byl poprvé zvolen do osmičlenného spolkového výboru, tedy do výkonného orgánu dotčené společnosti, a při následujících volbách o osm let později svou pozici ve výboru obhájil.

Pozice člena výboru však nebyla tou nejvyšší metou, které hrabě Buquoy v rámci uměnímilovného spolku dosáhl. Na sklonku osmdesátých let předminulého věku opustil post předsedy společnosti Albrecht Kaunitz. Přestože se hrabě Kaunitz zasazoval o to, aby se jeho nástupcem stal tehdejší viceprezident spolku Zdenko Thun-Hohenstein,⁷⁷⁷ jeho přání nebylo

krajina, kterou zachytil na řadě pláten, grafik i kreseb. K němu podrobně Naděžda BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, *Julius Mařák a jeho žáci*, Praha 1999.

⁷⁷² *Almanach Akademie Výtvarných umění v Praze k stodvacátému pátému výročí založení ústavu*, Praha 1926, s. 42.

⁷⁷³ Emanuel Hampeys/Hampeis (*1865) byl českým malířem. V devadesátých letech 19. století studoval malbu u Františka Sequeuse na pražské Akademii. V jeho díle převažují portréty a obrazy s náboženskou tematikou. K němu P. TOMAN, *Nový slovník I*, s. 291.

⁷⁷⁴ „*Tím, že Vaše Osvícenost ode mne můj obraz odkoupiti ráčila, prokázal Jste mi, Vysokorodý pane Hrabě, převelké dobrodiní [...] Neboť tímto šlechtným skutkem ráčila Vaše Osvícenost, mně ubohému, chorému umělci poskytnouti možnost, že [...] budu moci do předešlých mi lánů, a tam snad opětně ztraceného zdraví nabýti.*“ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Korespondence ve správních a politických záležitostech, inv. č. 1217, sign. 266.211, kart. 253, fol. 291 – 293 (dopis Emanuela Hampeyse z 18. srpna 1895).

⁷⁷⁵ K Rudolfu Altovi více v této práci na s. 137 (poznámka 589).

⁷⁷⁶ TAMTÉŽ, Buquoy prezidentem Společnosti vlasteneckých přátel umění a kurátorem Akademie umění v Praze, inv. č. 1231, sign. 266.22(08), kart. 265, fol. 49.

⁷⁷⁷ Zdenko Thun-Hohenstein (1842 – 1906) pocházel z morganatického sňatku hraběte Františka Thun-Hohensteina s Marií Magdalenou Königovou. Stejně jako jeho otec a bratr Leopold se významně angažoval ve Společnosti vlasteneckých přátel umění. K tomu J. ROTEKL, *Šlechtický mecenát*, s. 57 – 58.

vyslyšeno a během valného shromáždění dne 28. června 1889 byl novým prezidentem mecenášského společenství zvolen příslušník jihočeského hraběcího rodu.⁷⁷⁸

Novou roli Karel Bonaventura Buquoy přijal a po následujících dvacet dva let se jedna část jeho života odvíjela podle stanov Společnosti vlasteneckých přátel umění, konkrétně jeho kroky v postavení prezidenta spolku určovaly a vedly paragrafy deset a jedenáct, jež uváděly následující: Prezidentův mandát trvá osm let. Prezident dle potřeby svolává členy výboru k poradám, předsedá zasedání výboru a vede valné shromáždění spolku. Prezident společnosti dále dbá o dodržování spolkových statut, dohlíží na skutečné, respektive praktické naplňování usnesení výboru a valného shromáždění, stará se o veškeré záležitosti Společnosti vlasteneckých přátel umění a zodpovídá za finanční prostředky spolku. Jeho právem je vybrat si ze členů výboru svého zástupce, jinými slovy řečeno zvolit viceprezidenta.⁷⁷⁹

Jestliže se zaměříme na období, po něž umění podporující spolek vedl hrabě Buquoy, uvidíme, že se role prezidenta oné společnosti zhostil více než zodpovědně, pečlivě plnil běžné úkoly, plynoucí z jeho postavení, a zvládal i nevšední a nečekané situace. Pomocnou ruku při plnění rozličných problémů mu podávalo několik mužů, s nimiž navázal člen longueval-buquoyské rodiny těsně pracovní a často také přátelské vztahy (máme-li být konkrétní, měli bychom připomenout alespoň Vojtěcha Lannu mladšího,⁷⁸⁰ který po celou dobu Buquoyova předsednictví zastával post jednatele, jinak řečeno pozici vice-prezidenta spolku, Viktora Barvitia⁷⁸¹ a Pavla Bergnera,⁷⁸² již byli inspektory Obrazárny, a Aloise Čermáka, působícího jako sekretář Společnosti vlasteneckých přátel umění).

K záležitostem, jimž během oněch dvou desetiletí na přelomu 19. a 20. století hrabě Buquoy pravidelně věnoval svou pozornost, patřily valné hromady Společnosti vlasteneckých

⁷⁷⁸ Archiv Národní galerie v Praze (dále jen ANG), Společnost vlasteneckých přátel umění (dále jen SVPU), Zprávy o činnosti Společnosti vlasteneckých přátel umění, inv. č. AA 1258/2, bez fol. (výroční zpráva za rok 1888).

⁷⁷⁹ ANG, SVPU, Korespondence za rok 1889, inv. č. AA 1633, kart. 114, bez fol. (stanovy SVPU).

⁷⁸⁰ Vojtěch Lanna mladší (1836 – 1909) byl synem Vojtěcha Lanny staršího a Josefíny, rozené Peithnerové. Po absolvování gymnázia v Českých Budějovicích a studiích v Lipsku začal pracovat v průmyslových podnicích svého otce a po jeho smrti v šedesátých letech 19. století je dále rozvíjel. Byl významným sběratelem umění, podporoval umělce a patřil také ke spoluzakladatelům pražského Uměleckoprůmyslového muzea. K němu *Ottův slovník naučný* LV, Praha 1900, s. 638; *Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1950* V, Wien 1970, s. 15

⁷⁸¹ Viktor Barviti (1834 – 1902) byl synem buquoyského pokladního Ondřeje Barvitia. Po studiu malby na pražské Akademii a studijním pobytu v Paříži se usadil v Praze a věnoval se jednak historické malbě, jednak žánrovým tématům. V letech 1877 až 1893 byl inspektorem Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění. K němu V. VLNAS (ed.), *Obrazárna*, s. 106 – 109.

⁷⁸² Pavel Bergner (1869 – 1919) studoval restaurování na vídeňské Akademii. Od roku 1893 do roku 1919 působil jako inspektor Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění a současně působil jako kurátor výstav. Vedle toho se uplatnil také jako historik umění. K němu V. VLNAS (ed.), *Obrazárna*, s. 110.

přátel umění. Na jaře každého roku se členové Společnosti vlasteneckých přátel umění setkali v Praze, zasedli v reprezentativních prostorech majestátní novorenesanční budovy na pravém vltavském břehu a mimo jiné si vyslechli řeč Karla Bonaventury Buquoye, v níž podrobně hovořil o činnosti v uplynulém roce.⁷⁸³ Kromě toho se hrabě Buquoy pravidelně scházel se členy užšího vedení společnosti – jedenkrát za měsíc, případně za dva měsíce svolával k poradě, či schůzi výbor⁷⁸⁴ a se svými spolupracovníky řešil nahromaděnou agendu, týkající se samotného spolku, jeho Obrazárny a Krasoumné jednoty a dotýkající se také pražské Akademie.

Pokud jde o Obrazárnu Společnosti vlasteneckých přátel umění, ta se mezi lety 1889 a 1911 dočkala jistého rozkvětu. Onen rozvoj vycházel z toho, že od roku 1885 měla Obrazárna důstojné sídlo v Domě umělců Rudolfinum, a významně souvisel s rozšiřováním sbírek:⁷⁸⁵ V devadesátých letech předminulého věku je o několik cenných obrazů starých nizozemských mistrů i soudobých umělců rozšířil kníže Jan II. z Liechtensteinu⁷⁸⁶ a zásadním způsobem je prostřednictvím svého velkorysého odkazu obohatil August Řehoř.⁷⁸⁷ V první dekádě minulého století pak Obrazárně odkázal část své umělecké sbírky Josef Hlávka.⁷⁸⁸ Navíc právě v čase, kdy Společnost vlasteneckých přátel umění vedl hrabě Karel Bonaventura, se Obrazárna dočkala prvních vědeckých katalogů – ten úplně první sestavil v roce 1889

⁷⁸³ Karel Bonaventura Buquoy zprávy o činnosti přednášel a v tištěné podobě jsou opatřeny jeho „podpisem“. Zda zprávy opravdu sepisoval, se bohužel nedá určit. ANG, SVPU, Zprávy o činnosti Společnosti vlasteneckých přátel umění, inv. č. AA 1258/2, bez fol.

⁷⁸⁴ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Buquoy prezidentem Společnosti vlasteneckých přátel umění (pozvánky na zasedání výboru), inv. č. 1231, sign. 266.22/08/, kart. 265.

⁷⁸⁵ K rozšiřování sbírek Vít VLNAS (ed.), *Obrazárna v Čechách 1796 – 1918*, Praha 1996, s. 92 - 95. Srov. Paul BERGNER, *Katalog Obrazárny v Domě umělců Rudolfinum v Praze*, Praha 1912.

⁷⁸⁶ Kníže Jan II. z Liechtensteinu (1840 – 1929) byl synem Aloise II. z Liechtensteinu a Františky, rozené hraběnky Kinské. Od roku 1858 spravoval liechtensteinská panství a patřil také ke štědrým mecenášům věd a umění. K němu podrobně Pavel JUŘÍK, *Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů*, Praha 2009, s. 117 – 127.

⁷⁸⁷ August Řehoř (1827 – 1895) vlastnil pražskou lékárnu U Říšského orla. Intenzivně se zajímal o výtvarné umění – kupoval díla soudobých českých umělců a ta následně věnoval Společnosti vlasteneckých přátel umění (jednalo se o několik desítek obrazů). Viz V. VLNAS (ed.), *Obrazárna*, s. 202.

⁷⁸⁸ Josef Hlávka (1831 – 1908) byl předním českým architektem a mecenášem. Po absolvování gymnázia v Klatovech vystudoval pozemní stavitelství na pražské polytechnice a architekturu na vídeňské Akademii. Od padesátých let předminulého věku byl činný jako architekt v různých koutech podunajské monarchie. Proslul také jako mecenáš – podporoval hudebníky, malíře, ale i studenty či nakladatelské podniky. K němu více Alois LODR, *Josef Hlávka. Český architekt, stavitel a mecenáš*, Praha 1988; Naděžda BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ – Tomáš SEKYRKA (edd.), *Odkaz Josefa Hlávky Národní galerii v Praze*, Praha 2008.

inspektor Obrazárny Viktor Barvitijs a o dvacet let později jej následovalo podrobné pojednání z pera inspektora Pavla Bergnera.⁷⁸⁹

S provozováním Obrazárny, stejně jako s fungováním pražského uměleckého učiliště byla úzce provázána činnost Krasoumné jednoty. Jedním z hlavních úkolů společnosti byla podpora domácích umělců, která mimo jiné spočívala v tom, že díla českých umělců byla prezentována na výročních výstavách Krasoumné jednoty, že umění podporující spolek zakupoval obrazy, grafiky či fotografie, a to jak pro své sbírky, tak jako slosovateľné prémie pro Krasoumnou jednotu. Pokud jde o vztah Karla Bonaventury Buquoye ke Krasoumné jednotě, připomínáme, že jako prezident Společnosti vlasteneckých přátel umění, respektive jako člen výboru Krasoumné jednoty žádným způsobem neovlivňoval výroční ani mimořádné výstavy Krasoumné jednoty – nepodílel se na dramaturgickém konceptu expozic, nezasahoval do umělecké stránky pořádaných výstav ani neovlivňoval případné nákupy (to vše měly na starosti speciálně ustanovené komise).⁷⁹⁰ Jako muž, držící akcie Krasoumné jednoty, finanční podporoval její podniky a účastnil se také slosování o vybraná díla. Členové Krasoumné jednoty však měli mezi sebou rozděleno několik tisíc akcií, a tak byli konkrétní držitelé vylosování jen výjimečně – konkrétně Karel Bonaventura Buquoy získal roku 1893 olej *V Týnském chrámu* od Oskara Rexe⁷⁹¹ a také světlotisk *Zajímavé zprávy*.⁷⁹² V rámci působení v Krasoumné jednotě také na její výstavy zapůjčoval své obrazy (roku 1890 zapůjčil na výroční výstavu Krasoumné jednoty kolekci proslulého vídeňského malíře Rudolfa Alta).⁷⁹³

Co se pražského uměleckého učiliště týče, to Společnosti vlasteneckých přátel umění tolik radosti nepřineslo. Na přelomu osmdesátých a devadesátých let procházela tato umělecká škola bouřlivým vývojem – na jedné straně se podařilo posílit profesorský sbor⁷⁹⁴ a poprvé byl otevřen sochařský ateliér,⁷⁹⁵ na druhé straně Společnost vlasteneckých přátel umění přišla

⁷⁸⁹ Viktor BARVITIJS, *Katalog Obrazárny v Domě umělců Rudolfinum v Praze*, Praha 1889; Paul BERGNER, *Katalog Obrazárny v Domě umělců Rudolfinum v Praze*, Praha 1912.

⁷⁹⁰ ANG, SVPU, Zprávy o činnosti Krasoumné jednoty, inv. č. AA 1259, bez fol.

⁷⁹¹ Oskar Rex (1857 – 1929) byl českým malířem. Po studiu malby na mnichovské Akademii a pobytu v Paříži byl činný zejména v Praze a věnoval se žánrové malbě. K němu Hermann Alexander MÜLLER – Hans Wolfgang SINGER (Hrsg.), *Allgemeines Künstlerlexikon IV*, Frankfurt am Main 1922, s. 49; Ulrich THIEME – Felix BECKER, *Allgemeines Lexikon der bildender Künstler XXVIII*, Leipzig 1934, s. 14.

⁷⁹² ANG, SVPU, Zprávy o činnosti Krasoumné jednoty, inv. č. AA 1259, bez fol. (zpráva za rok 1893/1894).

⁷⁹³ TAMTÉŽ (zpráva za rok 1890/1891).

⁷⁹⁴ Díky donaci Karla Bonaventury Buquoye a Josefa Hlávky, která zajišťovala profesorské platy, byli na pražskou Akademii povoláni Václav Brožík a Vojtěch Hynais. *Almanach*, s. 43; J. KOTALÍK (ed.), *Almanach*, s. 23.

⁷⁹⁵ Sochařský ateliér byl otevřen roku 1896 a jako první ho vedl Josef Václav Myslbek. J. KOTALÍK (ed.), *Almanach*, s. 24.

o svůj dominantní vliv a škola byla roku 1896 částečně postátněna.⁷⁹⁶ O svou roli však umění milovný spolek úplně nepřišel – prezident společnosti se stal členem kuratoria pražské Akademie, ovšem jeho role byla více symbolická, než praktická.

Ve chvíli, kdy byl hrabě Buquoy zvolen prezidentem Společnosti vlasteneckých přátel umění, stal se zároveň jakýmsi symbolem českých uměleckých kruhů. Byl to právě on, kdo zastupoval českou kulturní sféru jak uvnitř podunajské monarchie, tak za jejími hranicemi. Karel Bonaventura Buquoy se snažil spolupracovat s dalšími uměleckými spolky na území habsburského soustátí (v kontaktu byl s těmi ve Vídni a Salcburku)⁷⁹⁷ a snažil se o prezentaci českého soudobého umění na mezinárodních výstavách (například na té světové, která se v roce 1900 konala v Paříži⁷⁹⁸). Výsostné postavení hraběte Buquoye v české kulturní a umělecké komunitě dobře ilustruje dopis malíře Václava Brožíka,⁷⁹⁹ který jej v roce 1894 zval k návštěvě svého ateliéru, v němž se nacházel právě dokončený obraz *Podobizna arcivévody Karla Ludvíka*,⁸⁰⁰ objednaný Josefem Hlávkou pro potřeby České akademie věd a umění.

V čase svého předsednictví prožil Karel Bonaventura Buquoy řadu obtížných dní, ale s jeho úřadováním byly spojeny i momenty mnohem příjemnější a krásnější. Jeden z nejzajímavějších dnů v úřadě zažil patrně 1. dubna 1896, kdy si Společnost vlasteneckých přátel umění v Čechách připomínala sto let od svého založení.

V centru veškerého dění v tento den stál právě hrabě Buquoy jakožto prezident spolku. V jedenáct hodin dopoledne vítal v Rudolfinu urostlý muž v černém fraku s běloskvoucí košilí a vázankou zemského místodržícího Karla Mariu Coudenhoveho,⁸⁰¹ zemského maršálka Jiřího Kristiána Lobkowicze⁸⁰² a místostarostu královského hlavního města Prahy

⁷⁹⁶ K postátnění pražské Akademie více *Almanach*, s. 37 – 43; J. KOTALÍK (ed.), *Almanach*, s. 22 – 23.

⁷⁹⁷ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Buquoy prezidentem Společnosti vlasteneckých přátel umění, inv. č. 1231, sign. 266.22/08/, kart. 265.

⁷⁹⁸ TAMTÉŽ, Korespondence v politických a správních záležitostech, inv. č. 1217, sign. 266.211, kart. 252, fol. 439 – 440. (dopis Václava Brožíka z 2. července 1900).

⁷⁹⁹ Václav Brožík (1851 – 1901) se nejprve vyučil litografem a poté studoval malbu na Akademii v Praze, Drážďanech a Mnichově. Od osmdesátých let předminulého věku střídavě pobýval v Praze a Paříži a věnoval se historické malbě. K němu podrobně Naděžda BLAŽIČKOVÁ-HOROVÁ (ed.), *Václav Brožík (1851 – 1901)*, Praha 2003.

⁸⁰⁰ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Korespondence v politických a správních záležitostech, inv. č. 1217, sign. 266.211, kart. 252, fol. 438.

⁸⁰¹ Karel Maria Coudenhove (1855 – 1913) pocházel ze západočeského hraběcího rodu – jeho rodiči byli Teofil Coudenhove a Jindřiška Josefina, rozená z Auerspergu. Vystudoval práva, a poté působil ve státní službě a věnoval se také politické kariéře – mimo jiné byl zemským prezidentem ve Slezsku a místodržícím v Čechách. K němu *Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1850 I*, Wien 1954, s. 156.

⁸⁰² Jiří Kristián Lobkowitz (1835 – 1908) pocházel z knížecí linie Lobkowitzů – jeho otcem byl Augustin Longin Lobkowitz a matkou byla Anna Berta, rozená ze Schwarzenbergu. Po studiích práva na pražské univerzitě vstoupil do státních služeb a politického života Rakouského císařství – obsadil křeslo v Panské sněmovně a stal

Jana Podlipného,⁸⁰³ tedy význačné osoby a vzácné hosty, jejichž přítomnost jen potvrzovala významnou roli této tohoto spolku jednak ve výtvarném životě Českého království, jednak v pražském kulturním dění. S nemalou srdečností uvítal hrabě Buquoy také stávající členy uměnímilovného sdružení a zástupce pražské Akademie.⁸⁰⁴

Mezi příchozími chyběl protektor Společnosti vlasteneckých přátel umění – císař Františka Josefa I. Proto Karel Bonaventura Buquoy na počátku slavnostního shromáždění navrhl, aby byla nejčestnějšímu členu zaslána alespoň depeše. Přítomní muži vyslovili svůj souhlas, přímo ve velkém sále Domu umělců byl sepsán oslavný telegram a okamžitě odeslán do Vídně.⁸⁰⁵ Po tomto aktu následoval slavnostní projev prezidenta Společnosti vlasteneckých přátel umění: urozený řečník ve své promluvě připomněl slavnou minulost i stávající aktivity spolku a poté přečetl výroční zprávu.⁸⁰⁶

Vzhledem k tomu, že měly oslavy stého výročí založení Společnosti vlasteneckých přátel umění v onen první dubnový den charakter valného shromáždění, došlo také k několika správním úkonům. Hrabě Jaroslav Thun⁸⁰⁷ byl zvolen novým členem výboru na místo odstoupivšího hraběte Vojtěcha Josefa Schönborna⁸⁰⁸ a za čestné členy Společnosti vlasteneckých přátel umění byli přijati bývalý zemský místopředseda František Thun,⁸⁰⁹ přední

se nejvyšším maršálkem Království českého. K němu *Ottův slovník naučný* XVI, Praha 1900, s. 228 – 229; *Neue deutsche Biographie* XIV, Berlin 1985, s. 735.

⁸⁰³ Jan Podlipný (1848 – 1914) pocházel z východních Čech. Po absolvování gymnázia vystudoval práva na Karlo-Ferdinandově univerzitě. V roce 1891 byl zvolen do pražské městské rady a o šest let později se stal starostou hlavního města. K němu *Ottův slovník naučný* IXX, Praha 1902, s. 1014 – 1015; a podrobně Václav ŘEZNÍČEK, *JUDr. Jan Podlipný, jeho život a působení*, Praha 1924.

⁸⁰⁴ Viz Prager Abendblatt, 2. dubna 1896, s. 2.

⁸⁰⁵ Das Vaterland, 2. dubna 1896, s. 5; Prager Abendblatt, 2. dubna 1896, s. 2.

⁸⁰⁶ TAMTÉŽ.

⁸⁰⁷ Hrabě Jaroslav Thun-Hohenstein (1864 – 1929) byl synem Bedřicha Thun-Hohensteina a Leopoldiny, rozené z Lamberga. Po absolvování gymnázia v Kroměříži studoval práva na pražské univerzitě. Od devadesátých let 19. století se věnoval politické činnosti – byl poslancem českého i moravského zemského sněmu. Po smrti staršího bratra Františka navíc převzal do správy rodový majorát a po smrti švagra Františka Ferdinanda d'Este pečoval o jeho osiřelé děti. Vedle toho se zajímal o historii (sepsal pojednání o thun-hohensteinských dějinách) a patřil k průkopníkům českého automobilismu. K němu *Ottův slovník naučný* XXV, Praha 1906, s. 402; *Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1950* XIV, Wien 2014, s. 325 – 326.

⁸⁰⁸ Vojtěch Josef Schönborn (1854 – 1924) pocházel z hraběcího rodu, usazeného v západních a severozápadních Čechách. Po studiích práv na pražské Karlo-Ferdinandově univerzitě vstoupil do státních služeb a působil jako soudní úředník. Od osmdesátých let předminulého věku se aktivně věnoval politice – zasedal jak na českém zemském sněmu, tak v Říšské radě. Vedle toho se velice angažoval v rozmanitých katolických spolcích. K němu *Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1950* XI, Wien 1995, s. 56.

⁸⁰⁹ František Thun-Hohenstein (1847 – 1916) byl synem Bedřicha Thun-Hohensteina a Leopoldiny, rozené z Lamberga. Kromě správy rodového majetku se intenzivně věnoval politické kariéře – byl poslancem, předsedou vlády Předlitavska a českým místopředsedou. K němu podrobně Jan GALANDAUER, *František kníže Thun. Místopředseda Českého království*, Praha – Litomyšl 2007.

německý kunsthistorik Wilhelm von Bode⁸¹⁰, správní rada Schulz, Václav Brožík a Josef Václav Myslbek,⁸¹¹ přední čeští umělci a zároveň profesori pražské Akademie.⁸¹²

Většinu let, která Karel Bonaventura Buquoy strávil v roli prezidenta Společnosti vlasteneckých přátel umění, bychom mohli hodnotit spíše kladně. Na konci prvního desetiletí minulého století ovšem činnost spolku zkomplikoval: Od roku 1910 ho v každodenním životě limitovalo závažné onemocnění, hrabě Buquoy strávil mnoho hodin na nemocničním lůžku a nemohl se plně věnovat svým úkolům v rámci uměnilovné společnosti. Svého předsednictví se však vzdát nedokázal, a tak Společnost vlasteneckých přátel umění vedl její viceprezident František mladší Thun-Hohenstein,⁸¹³ mající v porovnání s prezidentem omezené pravomoci. Po skonu Karla Bonaventury Buquoye se sice zlepšilo vedení dotčeného spolku (post prezidenta byl sloučen s pozicí viceprezidenta a vrcholným představitelem spolku se stal Ervín mladší Nostitz-Rieneck⁸¹⁴), ale samotná Společnost vlasteneckých přátel umění před sebou měla nejtěžší léta své existence.

4.4.3 „STÁLE JSOU NAŠI MRTVÍ S NÁMI ...“⁸¹⁵ KAREL BONAVENTURA BUQUOY JAKO STAVEBNÍK

Hrabě Jiří Jan proměnil v druhé polovině 19. století tvář buquoyských panství. Po jeho odchodu do ústraní na jeho stavební aktivity navázali oba synové, přičemž oni dva buquoyští muži přistoupili k budovatelským projektům odlišně: Mladší Ferdinand přikročil k zásadní, a

⁸¹⁰ Wilhelm von Bode (1845 – 1929) byl významným německým historikem umění a muzejníkem – je dokonce považován za zakladatele moderní muzeologie. Po studiu dějin umění na berlínské univerzitě začal působit jako kurátor v různých soukromých sbírkách. Od sedmdesátých let 19. století pracoval na různých pozicích v Královských muzeích v Berlíně a stál také u zrodu dnešního Bodeho muzea (sbírka soch, kabinet mincí, muzeum byzantského umění). Kromě praktické činnosti psal i teoretická díla z oblasti dějin umění. K němu *Neue deutsche Biographie* II, Berlin 1955, s. 347 – 348.

⁸¹¹ Josef Václav Myslbek (1848 – 1922) je považován za jednoho z nejznámějších českých sochařů konce 19. a počátku 20. století. Nejprve se vyučil sochařskému řemeslu a poté studoval malbu na pražské Akademii. Jeho sochařské dílo je velice obsáhlé a zahrnuje četné náhrobky, pamětní desky či pomníky významných osobností českých dějin. K němu a jeho dílu podrobně Zora DVOŘÁKOVÁ, *Josef Václav Myslbek. Umělec a člověk uprostřed své doby*, Praha 1979.

⁸¹² Ke změnám ve výboru Společnosti vlasteneckých přátel umění ANG, SVPU, Zprávy o činnosti Společnosti vlasteneckých přátel umění, inv. č. AA 1258/2, bez fol. (výroční zpráva za rok 1896).

⁸¹³ František mladší Thun-Hohenstein (1845 – 1922) byl synem Františka Thuna a jeho neurozené manželky Marie Magdaleny, rozené Königové. K němu V. VLNAS (ed.), *Obrazárna*.

⁸¹⁴ Ervín mladší Nostitz-Rieneck (1863 – 1931) byl synem hraběte Bedřicha Marii Nostitz-Rienecka a jeho manželky Terezie, rozené Thun-Hohensteinové. Po dosažení plnoletosti převzal správu rodových panství a od devadesátých let 19. století se věnoval politické kariéře (zasedal v Panské sněmovně a na Českém zemském sněmu), v níž pokračoval i po vzniku samostatného Československa. Za první světové války byl také prezidentem Českého červeného kříže. K němu *Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1950* VII, Wien 1978, s. 155 – 156; *Neue deutsche Biographie* IXX, Berlin 1999, s. 355 – 356.

⁸¹⁵ Jan SKÁCEL, *Doteky*, Praha 2007, s. 88.

tudíž finančně nákladné přestavbě zámku v Horním Hradě. Starší Karel Bonaventura se nechtěl a ani nemohl pouštět do projektu, jenž by zatížil buquoyský rozpočet, a proto se odhodlal ke splnění finančně méně náročného úkolu, k výstavbě nové rodinné hrobky.

První úvahy o zřízení rodového mauzolea se objevily v roce 1882, v době pohřbu Jiřího Jana Buquoye, kdy se ukázalo, respektive potvrdilo, že dosavadní pohřebiště v podzemní kryptě kostela svatých Petra a Pavla je naplněno.⁸¹⁶ Myšlenka na nové, důstojné a reprezentativní místo posledního odpočinku hrabat a hraběnek znovu vyvstala na přelomu 19. a 20. století a v tomto období došla i svého naplnění.

Prodleva mezi prvotní ideou a samotnou stavbou pohřební kaple byla dána vyčerpáním buquoyské pokladny po horečné „zakladatelské aktivitě“ Jiřího Jana Buquoye v padesátých až sedmdesátých letech předminulého století. Jindřich Vybíral poukázal také na to, že: „*Poté, co hrabě [Jiří Jan Buquoy] jako »dům mrtvých« zařídil starý zámek na Rožmberku, nebylo další křížení minulosti tak naléhavé.*“⁸¹⁷

Na samém konci „dlouhého“ 19. století byla v sousedství novohradského hřbitova postavena kaple zasvěcená Panně Marii,⁸¹⁸ která se současně stala novým pantheonem hraběcí rodiny. Plány této sakrální, respektive funerální stavby vznikly v roce 1898 v ateliéru významného architekta Josefa Schulze,⁸¹⁹ který se osvědčil již při realizaci jiné buquoyské zakázky, a sice při adaptaci interiérů barokního paláce na Malé Straně.⁸²⁰ Během dvou let na samém počátku minulého století⁸²¹ pak na východním okraji stávajícího hřbitova vyrostla dvoupatrová budova na půdorysu řeckého kříže. Vizuální podoba celé stavby vycházela

⁸¹⁶ Toto zdůvodnění se objevilo také ve zvláštním otisku časopisu *Architektonický obzor*, který byl vydán u příležitosti vysvěcení kaple v roce 1905: „*Až dosud pohřbívání bývali členové hraběcí rodiny v hrobce děkanského chrámu v Nových Hradech. Pro posledně zemřelého nebylo však více místa a tato okolnost byla příčinou zbudování nové hrobky.*“ SOA Třeboň, RAB-Generalia, Stavba buquoyské hrobky v Nových Hradech, inv. č. 222, sign. 205.16, kart. 63, fol. 3.

⁸¹⁷ J. VYBÍRAL, *Století*, s. 131.

⁸¹⁸ Bližší specifikace zasvěcení není známa. Za poskytnutí těchto údajů děkuji Mgr. Ing. Jiřímu Černému, diecéznímu konzervátorovi Biskupství českobudějovického.

⁸¹⁹ Josef Schulz (1840 – 1917) byl předním českým architektem pozdního historismu. Po studiích na pražské polytechnice, po studiu architektury na vídeňské Akademii a studijní cestě do Itálie byl od sedmdesátých let 19. století činný v Praze jako architekt – projektoval významné veřejné stavby, navrhoval výzdobu interiérů a působil také jako restaurátor. K němu podrobněji J. VYBÍRAL, *Česká architektura*.

⁸²⁰ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Korespondence v politických a správních záležitostech, inv. č. 1217, sign. 266.211, kart. 257.

⁸²¹ Datování stavby novohradské hrobky v sekundární literatuře kolísalo – Antonín Cechner ji datoval do období 1890 až 1902, Pavel Koblasa kladl vznik hrobky do let 1901 až 1903 a Jiří Kuthan ve své knize dokonce použil dvě datace: 1902 až 1904 a 1890 až 1902. Viz A. CECHNER, *Soupis*; P. KOBLASA, *Buquoyové: Stručné dějiny*, s. 38; TÝŽ, *Nové Hradky*, České Budějovice 1999, s. 72 – 76; J. KUTHAN, *Aristokratická sídla*, s. 106 a 260. Naše datace vychází z písemností uložených v SOA Třeboň, RAB-Generalia, Stavba buquoyské hrobky v Nových Hradech, inv. č. 222, sign. 205.16, kart. 63.

z tvarosloví „středověkého slohu“. Josef Schulz pro vnější plášť svého projektu vybral žlutavé cihly ve spojení s lomovým kamenem. Novogotické pojetí podpořil užitím lomeného oblouku, kružeb nebo fiál u rozličných kamenných prvků (vstupní portály, ostění oken, zábradlí dvouramenného schodiště). Interiér kostela vyřešil Josef Schulz za pomoci křížové žebrové klenby, sklenuté na zdobné sloupy. V porovnání s monumentální architekturou působil poměrně skromně mobiliář kaple, zahrnující dřevěné lavice a oltář s Pietou, v jejichž řezbě se také uplatnily gotizující detaily.

Kaple v Nových Hradech sloužila jako nové pohřebiště a zároveň se měla stát dalším „místem paměti“ hraběcí rodiny Buquoyů, čemuž odpovídala výzdoba vstupního průčelí. Smrt i naději na věčný život zemřelých symbolizuje socha Zmrtvýchvstalého Krista. Připomínkou těch, jimž byl pantheon navěky zasvěcen, byl jemně tesaný reliéf, umístěný nad vstup do krypty samotné, na němž dva gryfové drží buquoyský znak a na němž nechybí ani rodové heslo *Dieu et mon roi*.

Nejvýraznějším dekoračním prvkem exteriéru je bezesporu obraz nad vstupem do lodě, který dodnes přitahuje pohledy kolemjdoucích. Autorství tohoto díla se dlouhou dobu připisovalo přednímu českému výtvarníkovi Maxi Švabinskému.⁸²² Josef Schulz však ve svých dopisech, týkajících se výstavby hrobky, jeho jméno ani jednou nezmínil a navíc hraběti Buquoyovi psal, že mu skici zaslal Luigi Solerti,⁸²³ ve své době proslulý tyrolský umělec.⁸²⁴ Jeho podíl na výzdobě kaple potvrdilo i speciální vydání Architektonického obzoru, kde se konstatuje, že „...mosaikový obraz v tympanonu nade dveřmi do kaple [zhotovil] Solerti v Mnichově ...“⁸²⁵

Luigi Solerti pro svůj návrh zvolil mariánské téma, které bylo úzce svázáno s hraběcí rodinou a její minulostí. Do podoby pestrobarevné mozaiky převedl obraz Panny Marie s děťátkem⁸²⁶ z hlavního oltáře novohradského kostela, který podle legendy po skončení bitvy u

⁸²² Např. P. KOBLASA, *Nové Hrady*, s. 74; *Novohradské hory a novohradské podhůří. Příroda, historie, život*, Praha 2006, s. 573; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 426.

⁸²³ Luigi Solerti (1846 – 1902) byl rakouským mozaikářem. Nejprve působil v mozaikových dílnách Alberta Neuhausena v Innsbrucku, v roce 1900 si založil vlastní dílnu v Mnichově. V jeho díle převažují mozaiky s náboženskou tematikou. K němu blíže *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815 – 1950 XII*, Wien 2005, s. 403.

⁸²⁴ „[...] sandte Solerti 2 Skizzen für das Marienbild ein.“ „[...] erlaube ich mir neue Skizze für das Tympanonbild zu übersenden. Dieser Skizze hat Solerti eine neue Offerte beigelegt [...]“ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Karla Bonaventury Buquoye, Korespondence v politických a správních záležitostech, inv. č. 1217, sign. 266.211, kart. 257, fol. 504 – 506.

⁸²⁵ SOA Třeboň, RAB-Generalia, Stavba buquoyské hrobky v Nových Hradech, inv. č. 222, sign. 205.16, kart. 63, fol. 3.

⁸²⁶ Dle prací z konce 19. a první poloviny 20. století představuje klášterní obraz buď Pannu Marii Dobré rady, nebo o Pannu Marii Utěšitelku (Maria Trost). Údaji Pavla Juřika, že je na mozaice znázorněna Nanebevzatá

Záblatí objevil v ohořelých troskách jihočeské vesnice císařský generál Karel Bonaventura Buquoy a který měl až do své smrti stále při sobě. Zvolené téma znovu oživilo vzpomínku na milovaného a uctívaného předka, jehož jméno navíc nosil sám stavebník.

Stavba nového novohradského panteonu nejen, že byla epilogem uměnímilovných a umění podporujících aktivit Karla Bonaventury Buquoye, ale zároveň se jí završila i role longueval-buquoyských mužů v kulturních dějinách jižních Čech, respektive Novohradských hor a jejich podhůří.

4.5 ROLE VÝTVARNÝCH UMĚNÍ V ŽIVOTĚ BUQUOYSKÝCH ŽEN

Ve čtyřech předcházejících oddílech jsme se snažili na příkladu hrabat z Buquoy přiblížit roli výtvarných umění v životě aristokratů a viděli jsme, že šlechtici mohli k vizuálním uměním přistupovat buď aktivně, anebo pasivně: Kreslení bylo po celé „dlouhé“ 19. století nedílnou součástí vzdělávání urozených mužů, ovšem v případě některých Buquoyů se výtvarné umění stalo celoživotní vášní a kultivovanou zábavou. Pokud jde o pasivní přístup k vizuálním uměním, členové hraběcího rodu čas od času zakoupili nějaký obraz, kresbu či grafiku do rodových sbírek,⁸²⁷ pravidelně oslovovali výtvarné umělce a objednávali u nich podobizny, vyobrazení rodových sídel anebo panství,⁸²⁸ patřili také k významným mecenášům (byli štědrými přispěvateli Společnosti vlasteneckých přátel umění) a nadto jeden z příslušníků jihočeské hraběcí „podnikal s užitým uměním“.

Chceme-li podat ucelený obraz poměru rodu Longueval-Buquoy k umění, nesmíme opominout příslušnice tohoto urozeného rodu – vždyť i zástupkyně něžného pohlaví měli k výtvarným uměním velmi vřelý a intenzivní vztah.

Mezi devadesátými lety 18. a desátými lety 20. století patřilo k tomuto rodu třináct žen. Šest z nich se s přídomkem Longueval-Buquoy narodilo⁸²⁹ a sedm dalších se do hraběcí

Panna Marie (Assumpta), neodpovídá ikonografické znázornění. Viz Anton TEICHL, *Geschichte der Stadt Gratzen mit theilweiser Berücksichtigung der Herrschaft Gratzen*, Gratzen 1888, s. 131; A. CECHNER, *Soupis*, s. 158; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium.*, s. 426.

⁸²⁷ Rodové sbírky rozšířil zejména Jiří Jan Buquoy. Viz J. VYBÍRAL, *Století*; J. IVANEGA – P. ŠÁMAL – P. TRNKOVÁ, *Buquoyský Rožmberk. Vizuální kultura*.

⁸²⁸ Portréty hrabat a hraběnek malovali různí umělci – Karl Philippot, Franz Schrotzberg, Kasimierz Pochwalski, Josefina Swoboda. Pokud jde o vyobrazení rodových panství, venkovských rezidencí i městských paláců, ta jsou spojena se třemi umělci, a to Rudolfem (von) Altem, Bedřichem Ströblem a Aloisem Gustavem Schulzem. Viz např. K. KRÍŽOVÁ, *Šlechtický interiér*; Petr ŠÁMAL – Petra TRNKOVÁ, *Krajina – sídlo – obraz. Romantický řád Jiřího Jana Buquoye*, Praha 2015, s. 14, 17 – 19.

⁸²⁹ Byla to sestra Jiřího Františka a Ludvíka Arnošta (Pavlína, provdaná Kaunitzová), čtyři dcery „jihočeského polyhistora“ (Terezie, provdaná Zessnerová, Gabriela, Karolína, provdaná Deymová, Isabela, provdaná Trauttmansdorffová) a dcera Jiřího Jana (Gabriela (provdaná Thun-Hohensteinová).

rodiny, usazené na jihočeských panstvích Nové Hrady a Rožmberk nad Vltavou, přivdalo.⁸³⁰ Na následujících stránkách bude pozornost věnována pouze dvěma z nich, a to hraběnce Gabriele Buquoyové, rozené z Rottenhanu, a hraběnce Filipíně Buquoyové, rozené Czerninové z Chudenic a Morzinu. Obě dámy totiž prokázaly mimořádný vztah k vizuálním uměním, výtvarná umění je provázala celým životem a stejně jako jejich otcové, manželé, synové, bratři či švagrové hrály v kulturním životě Českého království rozmanité role – ať už se jednalo o roli tvůrčí, nebo mecenášskou.

4.5.1 VÝJIMEČNÁ ŽENA VÝJIMEČNÉHO MUŽE. GABRIELA BUQUOYOVÁ, ROZENÁ Z ROTTENHANU

V první třetině, přesněji v první polovině 19. století oplýval dům buquoyský osobitými členy. Kromě bratrů Jiřího Františka, renesanční osobnosti a muže mnoha zájmů, a Ludvíka Arnošta, důstojníka s nesporným výtvarným talentem, se jednalo také o jednu dámu, a sice o Gabrielu Buquoyovou, rozenou z Rottenhanu, manželku prvně jmenovaného.

Hraběnka Gabriela přináležela k urozeným ženám, které byly vychovány v duchu osvícenství, vyznačovaly se inteligencí, patřily k zářným hvězdám kultivované aristokratické společnosti a měly velmi kladný vztah k výtvarnému umění. Sama Gabriela se věnovala kresbě a malbě a byla také štedrou mecenášskou. Její působení na umělecké, respektive kulturní scéně však bylo mnohem širší – paní Gabriela byla činná i ve sféře zahradního umění či na poli architektonickém. Navíc se zdá, že tato dáma zásadním způsobem ovlivnila vzhled buquoyského skla, lépe řečeno výrobků z černého hyalitu.

Přestože jsme v předcházejících větách vylíčili Gabrielu Buquoyovou, rozenou z Rottenhanu, jako pozoruhodnou ženu, je třeba podotknout, že tato hraběnka stála dosud na okraji badatelského zájmu. Biografické črty se sice objevují v různých publikacích, ovšem ve většině případů se jedná pouze o stručné texty.⁸³¹ Jak praví název této části naší disertační práce, hraběnka Gabriela byla výjimečnou ženou (výjimečného muže) a její životní příběh a úžeji vztah k vizuálním uměním je nepochybně hodný pozornosti.

⁸³⁰ Jednalo se o Terezii (rozenou Paarovou), Gabrielu (rozenou z Rottenhanu), Kateřinu (rozenou z O'brienu), Sofii (rozenou z Öttingen-Wallersteinu), Filipínu (rozenou Czerninovou z Chudenic a Morzinu) a Jindřišku (rozenou z Cappy).

⁸³¹ Pro příklad P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 33; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 389; M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 29 – 39.

4.5.1.1 Životopisný medailonek

Dne 16. ledna 1784 přibyla do rodiny tehdejšího vysokého státního úředníka Jindřicha z Rottenhanu⁸³² a jeho (druhé) manželky Gabriely, rozené Czerninové z Chudenic, dcera, která při křtu obdržela jméno Marie Gabriela Terezie. Životní cesta této ženy se uzavřela v první jarní den roku 1863 v Praze a k věčnému odpočinku byla uložena do rottenhanské hrobky v kostele svatého Jiljí v severočeském Jirkově. Hraběnka Gabriela byla od 15. července 1806 chotí „jihočeského polyhistora“ Jiřího Františka Buquoye a z jejich manželského svazku vzešlo pět dětí – dcery Terezie, Gabriela, Karolína a Isabela⁸³³ a syn Jiří Jan.⁸³⁴

Hraběnka Gabriela se od narození řadila k tak zvané první společnosti. Toto společenské postavení na ni kladlo nemalé nároky, od dětských let až do pozdního stáří ovlivňovalo její každodenní život, formovalo její chování a spoluvytvářelo její myšlenkový svět.

Na rozdíl do svého manžela a švagra prožila hraběnka Gabriela klidné dětství, které odpovídalo zákonitostem šlechtického prostředí a nijak z nich nevybočovalo. Písemnosti, uložené v její osobní pozůstalosti, neposkytují informace o prvních letech jejího života a dovolují poodhalit jen některé aspekty jejího vzdělávání. Počátky její výuky byly svázány se čtením, krasopisem, počty a náboženstvím a tento základ posléze rozvíjely hodiny německé literatury, zeměpisu a dějepisu, jež doplnilo poučení o praktických stránkách života a vedení šlechtické domácnosti.⁸³⁵ Součástí jejího vzdělávacího plánu byly pravděpodobně také „umělecké“ předměty – Gabriela se snad věnovala hudbě, učila se kreslit a malovat a chybět patrně nemohla ani setkání s tanečním mistrem.

Půvabná a kultivovaná dáma, žena mnoha zájmů, okouzlovala na samém počátku 19. století aristokratickou společnost a její rodina pro ni hledala vhodného partnera. Tím se roku 1806 stal hrabě Jiří František, synovec Jana Nepomuka Buquoye (blízkého přítele a politického soupeře Jindřicha z Rottenhanu). Změnu rodinného stavu brzy následovala další, hraběnka Gabriela se stala matkou a v rozmezí sedmi let porodila pět dětí. Hodnotit,

⁸³² Jindřich František z Rottenhanu (1738 – 1809) pocházel z dolnofranckého rodu, který na počátku sedmdesátých let osvíceného věku zakoupil panství Červený Hrádek v severozápadních Čechách. Po úspěšném studiu práv na univerzitě v Göttingenu se v podunajské monarchii věnoval úřednické kariéře, v jejímž rámci zastával různé posty a jež vyvrcholila na přelomu 18. a 19. století, když se stal státním ministrem. K němu více Constant[in] von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich* XXVII, Wien 1874, s. 162 – 163; Zdena BINTEROVÁ, *Červený Hrádek u Jirkova*, Chomutov 1997, s. 14 – 19; M. KRUMMHOLZ, *Buquoyové Nové Hrady. Počátky*, s. 11 – 12; M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 20 – 28.

⁸³³ K dcerám Jiřího Františka a Gabriely Buquoyových více v této práci na s. 105 (poznámka 410).

⁸³⁴ Synu Jiřímu Janovi je věnována třetí část této kapitoly, tedy s 130 – 149.

⁸³⁵ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Gabriely Buquoyové-Rottenhanové, inv. č. 999, sign. 258.20, kart. 206.

jaký byl svazek hraběcího páru a rodinný život Buquoyů v první třetině předminulého věku, je poměrně obtížné a případné závěry nejsou prosty jistých paradoxů. Na jedné straně se objevují náznaky, že partnerství Jiřího Františka a Gabriely bylo harmonické,⁸³⁶ že jejich vztah nepostrádal romantické city (Jiří František kupříkladu své ženě pravidelně věnoval vlastní básnické počiny⁸³⁷) a že manželé měli úzký vztah k dětem.⁸³⁸ Na druhé straně nelze opominout skutečnost, že se hrabě Jiří František vyznačoval jakousi formou podivínství a nemalou část svého času vyhradil různým bádáním, vědeckým experimentům a tvorbě odborných statí.

Život hraběnky Gabriely se neomezoval pouze na starost o manžela či péči o děti, ale její příběh byl provázán rovněž s veřejnou sférou, zvláště s filantropickou a mecenášskou činností. Co se charitativních aktivit této palácové dámy a členky Řádu hvězdového kříže⁸³⁹ týče,⁸⁴⁰ v centru její pozornosti stála péče o lidi na okraji společnosti, ať už se jednalo o sirotky,⁸⁴¹ zrakově postižené⁸⁴² nebo propuštěné vězně.⁸⁴³ Pokud jde o mecenášskou činnost,

⁸³⁶ Jak uvádí Michal Bečvář, Jiří František a Gabriela Buquoyovi „[...] tvořili nevšední šlechtický pár [...], rozuměli si v oblasti umění a filozofie, byli si podobní v názorech [...]“. M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 29.

⁸³⁷ „Jihočeský polyhistor“ věnoval své ženě v průběhu let šest německy psaných básní. Dva texty (*Lob der Mathematik* a *Aufschwung und Verfall der Republik Venedig. Eine während meines Aufenthaltes in Venedig hingeworfene Skizze*) jsou sice psány ve verších, ale zároveň vyznačují svérázným tématem a dokonce je doplňuje poznámkový aparát. Další čtyři básně (*Am Liebe, Das Tröpfchen. Eine Fabel, Im Walde a Guter Gebrauch der Augen*) představují klasickou poezii. SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Gabriely Buquoyové-Rottenhanové, inv. č. 999, sign. 258.20, kart. 206, fol. 2 – 34.

⁸³⁸ V osobních pozůstalostech členů užší rodiny nalezneme bohatou korespondenci mezi rodiči a dětmi a můžeme také připomenout, že hrabě Jiří František sestavoval svým dětem rozvrh hodin. SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Františka Buquoye, Korespondence se členy rodiny a příbuznými, inv. č. 967, sign. 257.31, kart. 174; TAMTÉŽ, Pozůstalost Gabriely Buquoyové-Rottenhanové, Korespondence s členy rodiny a příbuznými, inv. č. 1000, sign. 258. 210, kart. 208, 209; TAMTÉŽ, Pozůstalost Terezie Zessnerové-Buquoyové, Korespondence s rodiči a sourozenci, inv. č. 1078. sign. 259.110, kart. 223; TAMTÉŽ, Pozůstalost Gabriely Buquoyové, Korespondence s členy rodiny a příbuznými, inv. č. 1083. sin. 260.110, kart. 226; TAMTÉŽ, Pozůstalost, Karolíny Deymové-Buquoyové, Korespondence s matkou a sestrou Isabelou, inv. č. 1088, sign. 261.110, kart. 226; TAMTÉŽ, Pozůstalost Isabely Trauttmansdorffové-Buquoyové, Korespondence s členy rodiny, inv. č. 1092, sign. 262.110, kart. 226; TAMTÉŽ, Pozůstalost Jiřího Jana Buquoye, Korespondence se členy rodiny a příbuznými, inv. č. 1105, sign. 263.110, kart. 230.

⁸³⁹ Řád Hvězdového kříže založila rakouská císařovna-vdova Eleonora roku 1668 (poté, co požár vídeňského hradu zázračně přečkala relikvie Kristova kříže). Tento řád uděluje rakouská císařovna, respektive arcivévodkyně, a to urozeným ženám katolického vyznání. Členky řádu mají náboženské a charitativní povinnosti. F. LOBKOWICZ, *Encyklopedie*, s. 25, 139.

⁸⁴⁰ Oba tituly zmiňuje např. *Wiener Zeitung*, 6. května 1856, s. 1.

⁸⁴¹ Gabriela Buquoyová byla ve dvacátých a třicátých letech 19. století členkou spolků, pečujících o sirotky v saských městech Pirna a Míšeň či západočeské Plzni. SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Gabriely Buquoyové-Rottenhanové, Členství ve spolcích a sdruženích, inv. č. 1007, sign. 258.221, kart. 215.

⁸⁴² Klárův slepecký ústav v Praze podpořila hraběnka roku 1832. SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Gabriely Buquoyové-Rottenhanové, Členství ve spolcích a sdruženích, inv. č. 1007, sign. 258.221, kart. 215

hraběnka Buquoyová vynakládala finanční prostředky na různé druhy umění: Paní Gabriela přispívala hudebním spolkům, přičemž její peněžní dary navazovaly na tradice šlechtické společnosti, s níž byla hudba po staletí spojena (urození měli vlastní zámecké orchestry,⁸⁴⁴ přední šlechtici podporovali nadané skladatele⁸⁴⁵), na lásku jejího otce Jindřicha z Rottenhanu k hudbě⁸⁴⁶ i na mecenášství jejího manžela (hrabě Jiří František přispíval stejným hudby milovným spolkům jako ona⁸⁴⁷ a navíc po dlouhá léta podporoval skladatele Václava Jana Tomáška⁸⁴⁸) a vycházely z osobních preferencí této urozené ženy. Vedle toho hraběnka Gabriela Buquoyová přispívala výtvarnému umění – pravidelně platila členské příspěvky Společnosti vlasteneckých přátel umění⁸⁴⁹ a podpořila také Saský umělecký spolek.⁸⁵⁰

⁸⁴³ V tomto případě se jednalo o čestné členství ve Sdružení pro blaho propuštěných vězňů. SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Gabriely Buquoyové-Rottenhanové, Členství ve spolcích a sdruženích, inv. č. 1007, sign. 258.221, kart. 215; TAMTÉŽ, Diplom čestného členství ve Sdružení pro blaho propuštěných vězňů, inv. č. 1075, sign. 258.52, diplom č. 9.

⁸⁴⁴ Z doby barokní jsou dobře známy zámecké kapely v Jaroměřicích nad Rokytnou a ve Slezských Rudolticích, či lobkovická kapela; pro 19. století máme k dispozici např. práci o schwarzenberské hudbě. Viz Jana PEROUTKOVÁ, *František Antonín Míča ve službách hraběte Questenberga a italská opera v Jaroměřicích*, Praha 2011; Milan MYŠKA, *Hrabě Hodic a jeho svět. Zámecká kultura ve Slezsku mezi barokem a osvícenstvím*, Ostrava 2011, s. 148 – 163; Jaroslav MACEK, *Franz Joseph Maximilian Lobkowitz. Musikfreund und Kunstmäzen*, in: Sieghard Brandenburg – Martella Gutiérrez[ová]-Denhoff[ová] (Hrsg.), *Beethoven und Böhmen. Beiträge zur Biographie und Wirkungsgeschichte Beethovens*, Bonn 1988, s. 147 – 190; Martin VOŘÍŠEK, *Kapela schwarzenberské gardy v Českém Krumlově*, Brno 2008 (Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Ústav hudební vědy).

⁸⁴⁵ Za příklad z první poloviny předminulého věku nám může posloužit podpora Ludwiga van Beethovena od knížecích rodin Lobkowiczů a Lichnowských. Viz Tomislav VOLEK – Jaroslav MACEK, *Beethoven und Fürst Lobkowitz*, in: Sieghard Brandenburg – Martella Gutiérrez[ová]-Denhoff[ová] (Hrsg.), *Beethoven und Böhmen. Beiträge zur Biographie und Wirkungsgeschichte Beethovens*, Bonn 1988, s. 203 – 216; I. RUCKOVÁ, *Das Adelshaus*, s. 32 – 41.

⁸⁴⁶ Jindřich z Rottenhanu hrál na violoncello, ve svém lineckém domě pořádal koncerty a dokonce podnítil vznik Mozartovy opery *La clemenza di Tito*. M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 24.

⁸⁴⁷ Jiří František Buquoy byl přispívajícím členem Spolku pro zvelebování církevní hudby (Verein der Kunstfreunde für Kirchenmusik). Viz *Schematismus für das Königreich Böhmen auf das Schaltjahr 1836*, Prag b.d., s. 347; *Schematismus des Königreiches Böhmen für das Jahr 1842*, Prag b. d., s. 415.

⁸⁴⁸ Václav Jan Tomášek (1774 – 1850) je považován za nejvýznamnějšího českého hudebního skladatele první poloviny 19. století. Přestože na pražské univerzitě vystudoval práva, po celý život se věnoval hudbě. Působil jednak jako pedagog, jednak jako hudební skladatel (skládal díla pro klavír, věnoval se písňové tvorbě, napsal několik chrámových skladeb). Co se jeho vztahu s hraběcí rodinou Buquoyů týče, ve službách Jiřího Františka byl v první čtvrtině 19. století, přičemž jeho úkolem bylo vzdělávat hraběcí děti, skládat hudbu na objednávku svého zaměstnavatele a měl na starost také provádění rozličných hudebních děl. K jeho osobě více Zdeněk NĚMEC (ed.), *Vlastní životopis Václava Jana Tomáška*, Praha 1941. K jeho činnosti v buquoyovských službách více V. HOKR – M. KURUCOVÁ – M. MAN, *Jiří František Buquoy (1781 – 1851)*. *Vědec*, s. 24 – 25.

⁸⁴⁹ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Gabriely Buquoyové-Rottenhanové, Členství ve spolcích a sdruženích, inv. č. 1007, sign. 258.221, kart. 215.

⁸⁵⁰ Společnost vlasteneckých přátel umění podporovala mezi lety 1815 a 1835 a během dvacet let jí přispěla dvěma tisíci čtyřmi sty zlatými. B. BOUZKOVÁ, *Česká šlechta*, s. 283 – 289; J. ROTEKL, *Šlechtický mecenáš*, s. 67 – 68.

Hovoříme-li o hudbě a výtvarném umění, na mysli nám vytane také otázka zájmů této ženy, narozené na sklonku 18. a žijící v první polovině 19. století. Gabriela Buquoyová se v mnoha ohledech neodlišovala od svých současnic, její zájmy korespondovaly s „osvíceným duchem“, v němž byla vychována, a odpovídaly dobovému milieu. Gabriela měla kladný vztah k literatuře, četla díla německých klasiků, rozmanité básně nebo texty různých divadelních her a znala také české lidové písně.⁸⁵¹ Její celoživotní láskou byla výtvarná umění, jimž bude větší pozornost věnována na dalších stranách.

Byť jsme zmínili, že hraběnka Gabriela byla „aristokratkou své doby“, v jednom ohledu se přeci jen odlišovala. Jako vdaná žena totiž vlastnila tři panství: Původní rottenhanské panství Červený Hrádek držela od počátku desátých let předminulého věku.⁸⁵² O dvacet let později (na sklonku třicátých let) koupila od knížete Otty Victora Schönburg-Waldenburga⁸⁵³ krušnohorské panství Přísečnice⁸⁵⁴ a od české komory získala panství Horní Hrad-Měděnec v podhůří Krušných Hor.⁸⁵⁵

Jak panství Červený Hrádek, tak panství Přísečnice a Horní Hrad-Měděnec se nacházela v severozápadních Čechách, které byly bohaté na různé přírodní zdroje, a tak se dotčená dominia v první polovině 19. století rychle industrializovala a vzkvétala. Dostatek dřevin,

⁸⁵¹ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Gabriely Buquoyové-Rottenhanové, Osobní záležitosti, inv. č. 999, sign. 258.20, kart. 206.

⁸⁵² Jindřich z Rottenhanu zemřel roku 1809 bez mužských potomků, a tak se rottenhanský majetek v Čechách stal předmětem rodinných rozepří. V letech 1809 až 1810 mezi sebou vedly právní spor Jindřichovi dcery – starší Isabela, provdaná hraběnka Chotková, a mladší Gabriela, provdaná hraběnka Buquoyová. Přestože rozpory ohledně majetku byly hluboké, patrně i pod vlivem dalšího soudního procesu (pře mezi dcerami Jindřicha z Rottenhanu a mužskými potomky další rottenhanské rodové linie) se sestry dohodly, a to tak že Gabriela Buquoyová získala panství Červený Hrádek a Isabela Chotková panství Jemniště. K tomuto více SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Gabriely Buquoyové-Rottenhanové, Převzetí panství Červený Hrádek a spor o rottenhanské dědictví, inv. č. 1011, sign. 258.232, kart. 216. Srov. M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 28, 29.

⁸⁵³ Otto Victor I. Schönburg-Waldenburg (1785 – 1859) pocházel ze saského knížecího rodu. Správu schönburg-waldenburgských panství symbolicky převzal po smrti svého otce v roce 1800, prakticky se jí věnoval po nabytí plnoletosti roku 1806. Kromě toho, že pečoval o rodinné državy, byl za napoleonských válek aktivní také v saské armádě a poté se angažoval v politickém dění. K němu více např. Constant[in] von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthumes Oesterreich XXXI*, Wien 1876, s. 143 – 144.

⁸⁵⁴ Panství Přísečnice společně se dvorem Sorgenthal koupila roku 1839. Viz SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Gabriely Buquoyové-Rottenhanové, inv. č. 998, sign. 258.17, list. č. 231; TAMTÉŽ, Koupě panství Přísečnice se statkem Sorgenthalem, inv. č. 1009, sign. 258.230, kart. 215. Srov. P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 56; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 423.

⁸⁵⁵ Panství Horní Hrad-Měděnec získala roku 1837. Viz SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Gabriely Buquoyové-Rottenhanové, inv. č. 997, sign. 258.16 (2960a), list. č. 230; TAMTÉŽ, Koupě panství Haunštejn, inv. č. 1010, sign. 258.231, kart. 215. Srov. P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 58; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 421 – 422.

z nichž se pájilo dřevěné uhlí, těžba hnědého uhlí a horniny bohaté na kujné nerosty,⁸⁵⁶ to vše přispělo k rozmachu těžkého průmyslu (na rottenhansko-buquoyových panstvích se nacházela Gabrielina Huť, k níž přináleželo několik hamrů,⁸⁵⁷ železárna a cínovna v Kalku,⁸⁵⁸ železárna v Kovářské⁸⁵⁹). Vedle těžkého průmyslu se v tomto kraji rozvíjely i další podniky, využívající těžbu dřeva v rozlehlých lesích – na výše uvedených panstvích fungovaly papírny⁸⁶⁰ a v dané lokalitě se také vyráběly hračky.⁸⁶¹ Vedle průmyslu, úzce svázaného s přírodním bohatstvím krušnohorských lesů, se v této horské oblasti prosadilo další odvětví, a sice textilní výroba.⁸⁶² Součástí tehdejších panství byly rozličné zemědělské provozy a výjimku v tomto ohledu nepředstavovala ani (pod)krušnohorská panství, na nichž se nacházely hospodářské dvory, ovčiny či cukrovar.⁸⁶³

Sama hraběnka Buquoyová se o chod panství intenzivně zajímala. V severozápadních Čechách trávila část roku, a pokud nebyla přítomna, pravidelně si psala s vysokými úředníky panství, tedy s Josefem Fischerem, vrchním na Červeném Hrádku, panem Ertschkem, vrchním v Přísečnici či Josefem Poeschlem, inspektorem rottenhanských panství, což ukazuje

⁸⁵⁶ Např. u obce Kovářská se v menším množství dobývaly stříbro, olovo, galenit, fluorit a kobalt, ovšem větší význam měly železorudné doly. Jaroslav BÍLEK – Ladislav JANGL – Jan URBAN, *Dějiny hornictví na Chomutovsku*, Chomutov 1976, s. 33, 47.

⁸⁵⁷ Gabrielina Huť u Brandova byla osada, která byla založena roku 1779 v údolí Telčského potoka v Krušných horách. Vznik osady úzce souvisel se založením stejnojmenné železárně. V první polovině 19. století se Gabrielina Huť rychle rozvíjela – k původnímu hamru postupně přibýly drtírna rudy, čtyři různé hamry, pec na výroby oceli a cínovna. V šedesátých letech předminulého věku však začala výroba klesat a o dvacet let později skončila. Ke Gabrielině Huti více J. BÍLEK – L. JANGL – J. URBAN, *Dějiny*, s. 55 – 56; Zdena BINTEROVÁ, *Zaniklé obce Chomutovska IV. V bývalém soudním okrese Jirkov*, Chomutov 1996, s. 21 – 23.

⁸⁵⁸ Železárna v Kalku má své počátky v sedmdesátých letech 16. století, ovšem největšího rozvoje a rozkvětu se dočkala mezi sedmdesátými lety 18. století a čtyřicátými lety 19. století, kdy ji vlastnili Rottenhanové a Buquoyové. K této železárně více J. BÍLEK – L. JANGL – J. URBAN, *Dějiny*, s. 56, 89.

⁸⁵⁹ Železárna v Kovářské fungovala již na sklonku 16. století a provoz v ní zůstal nepřerušen až do poloviny 19. století. K ní více J. BÍLEK – L. JANGL – J. URBAN, *Dějiny*, s. 54 – 55.

⁸⁶⁰ Papírny se nacházely na panstvích Červený Hrádek a Přísečnice, konkrétně v obci Březeneč a osadě Sorgenthal. Viz Johann Gottfried SOMMER, *Das Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt XIV. Saatzter Kreis*, Prag 1846, s. 135, 171.

⁸⁶¹ Výrobu hraček červenohrádeckém panství zmiňuje P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 421; M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 36.

⁸⁶² Na panství Červený Hrádek založil Jindřich Rottenhan textilní manufakturu, na nichž v první polovině 19. století navázaly další provozy – továrna na bavlněné výrobky, bělírna plátna a příze. Viz P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 50, P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 421; M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 27.

⁸⁶³ K zemědělské produkci na rottenhansko-buquoyových panstvích podrobně Johann Gottfried SOMMER, *Das Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt XIV. Saatzter Kreis*, Prag 1846, s. 130 – 146, 168 – 173; TÝŽ, *Das Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt XV. Elbogner Kreis*, Prag 1847, s. 131 – 138.

zachovalá korespondence.⁸⁶⁴ Někteří autoři také připomínají, že hraběnka Buquoyová na svých panstvích iniciovala projekty, které měly povznést hospodářství panství či které měly zlepšit životní poměry zdejších obyvatel.⁸⁶⁵

4.5.1.2 Gabriela Buquoyová, rozená z Rottenhanu, a vizuální umění

Hraběnka Buquoyová byla obdobně jako řada dalších aristokratek aktivní v kulturní a umělecké sféře. Její úzký vztah k výtvarným uměním se odvíjel dvěma směry – jednak byla paní Gabriela sama výtvarně činná, jednak hrály její estetické cítění, její myšlenky a představa o ideálním světě roli při rozsáhlých projektech, které realizovali jiní (architekti, stavitelé, zahradní architekti, zahradníci, rezbáři, malíři či štukatéri).

Co se jejího vlastního uměleckého vyjadřování týče, na rozdíl od některých svých vrstevnic (kněžny Pavliny ze Schwarzenbergu,⁸⁶⁶ hraběnky Isabely Chotkové,⁸⁶⁷ kněžny Luisy Clary-Aldringenové⁸⁶⁸ či starohraběnky Marie Johany Salm-Reifferscheidtové⁸⁶⁹) svá díla za svého života žádným způsobem nepředstavila širší, respektive široké veřejnosti, její kresby a malby byly projevy soukromé záliby a nelze je označit za poloprofesionální, či dokonce profesionální díla. Tato část umělecké tvorby Gabriely Buquoyové, rozené z Rottenhanu, není příliš známa ani v současnosti, kdy se různým formám šlechtického diletantismu věnuje poměrně velká pozornost. To vyplývá z toho, že výtvarná pozůstalost paní Gabriely je prosta populárních žánrů, jakými byly a jsou krajinomalba a interiérová vyobrazení.

Své vrstevnice však Gabriela Buquoyová v některých ohledech předčila – nepochybně ve své zakladatelské aktivitě, která se dotkla červenohrádeckého parku a sídla v Horním Hradě. A její výjimečný poměr k výtvarným uměním se projevil ještě v jednom ohledu, a sice ve vztahu k buquoyskému hyalitovému sklu.

⁸⁶⁴ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Gabriely Rottenhanové-Buquoyové, Korespondence, s úředníky, služebníky, známými a přáteli, inv. č. 1001, sign. 258.211, kart. 212 – 214.

⁸⁶⁵ M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 36.

⁸⁶⁶ K ní více v této rozpravě na s. 96 – 97.

⁸⁶⁷ Isabela Chotková, rozená z Rottenhanu (1774 – 1817) byla starší sestrou hraběnky Gabriely Buquoyové a manželkou Jana Nepomuka Chotka. Za svého života byla považovaná za skvělou výtvarnici – uvádí se, že si jistou proslulost zajistila rytinami s pohledy na Karlovy Vary a že vytvořila i několik imaginárních scénérií (ovšem tato díla jsou dnes považovaná za ztracená). K ní více I. CERMÁN, *Chotkové. Příběh*, s. 426 – 427.

⁸⁶⁸ Marie Aloisie (Luisa) Clary-Aldringenová (1777 – 1864) pocházela z hraběcí rodiny Chotků (byla dcerou Jana Nepomuka Chotka) a do rodiny Clary-Aldringen vstoupila jako manželka knížete Karla Josefa. Ve své tvorbě se věnovala zejména krajinomalbě a zachycovala prostředí rodinných panství. K ní více Marie MŽYKOVÁ, *Díla českých malířů 19. a 20. století v zámeckých sbírkách*, Památky a příroda 10, 1985, s. 347; I. CERMÁN, *Chotkové, Příběh*, s. 365, 370, 430, 431; A. HNOJIL (ed.), *Nekonečné perspektivy*, s. 47, 352, 364.

⁸⁶⁹ K ní více v této disertační práci na s. s. 97 (poznámka 383).

Výtvarná pozůstalost hraběnky Gabriely jako příklad rozvíjení výtvarného talentu

Chceme-li se zabývat postavením výtvarného umění v životě hraběnky Gabriely Buquoyové, rozené z Rottenhanu, měli bychom svou pozornost zaměřit na její výtvarnou pozůstalost, jejíž podstatná část je v současnosti uložena ve Státním oblastním archivu v Třeboni, přesněji řečeno v osobní pozůstalosti Gabriely Buquoyové je uložen jeden památník,⁸⁷⁰ v oddílu *Grafika, kresby, akvarely* pak nalezneme čtyři obaly s rozličnými výtvarnými projevy.⁸⁷¹

Kresbě a malbě se hraběnka Gabriela věnovala přinejmenším od poloviny devadesátých let osvíceného věku a rozšiřování dovedností v tomto směru prakticky ukončil až její sňatek s Jiřím Františkem Buquoyem v roce 1806, respektive narození prvního dítěte, dcery Terezie, roku 1808. Přestože jí sňatek a založení rodiny neumožňovaly další zdokonalování ve výtvarném umění (ať už by se jednalo o prohloubení získaných uměleckých dovedností, nebo o seznamování se s pokročilejšími výtvarnými technikami, jakými byli rozmanité grafické techniky anebo olejomalba), na samotnou výtvarnou tvorbu nerezignovala, byť se jí nevěnovala tak intenzivně. Jinými slovy lze říci, že jádro výtvarné pozůstalosti hraběnky Gabriely Buquoyové, rozené z Rottenhanu, leží v pracích, které vznikly na přelomu 18. a 19. století.

Vzhledem k tomu, že zachované ikonografické prameny pocházejí z doby, kdy se tato urozená žena učila kreslit a malovat, mezi jejími díly převažují cvičení – ztvárnění mužského a ženského těla, a to jak celého člověka, tak jeho dílčích částí (hlava, horní a dolní končetiny) a rozmanitých detailů.⁸⁷² Je potřeba také připomenout, že ve výtvarné pozůstalosti hraběnky Gabriely nenalezneme běžné výukové kresby, jakými byli rostliny a zvláště stromy, neobjevíme žádné příklady krajinomalby a postrádat budeme také interiérová vyobrazení.

Jestliže se z pohledu témat jeví výtvarná pozůstalost Gabriely Buquoyové jako monotematická, větší pestrost nabízí zvolené umělecké techniky – převažuje kresba tužkou, ale objevují se také kresby pastely, uhlem nebo křídou, perokresby či akvarely.

V souvislosti s výtvarnou pozůstalostí hraběnky Gabriely vyvstává před badateli ještě jedna otázka. Jak bylo řečeno v předchozích odstavcích, většina děl této dámy pochází z doby, kdy se učila kreslit a malovat. Lze předpokládat, že hraběnka Gabriela nebyla autodidaktem a že její výtvarné nadání rozvíjel nějaký učitel, případně nějaký učitelé.

⁸⁷⁰ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Gabriely Rottenhanové-Buquoyové, Osobní záležitosti, inv. č. 999, sign. 258.21, kart. 207.

⁸⁷¹ SOA Třeboň, RAB-Grafika, inv. č. 532 – 535, evid. č. 1303 – 1424.

⁸⁷² TAMTÉŽ.

Jestliže se obrátíme k písemným a ikonografickým pramenům, budeme v první chvíli poměrně zklamáni. V dochovaných písemnostech chybí jakákoli zmínka o učitelích, eventuálně učitelích a ani ikonografické prameny neposkytují žádné vodítko (ve výtvarné pozůstalosti Gabriely Buquoyové nejsou dochovány předlohové listy ani jiná díla, která by byla signována jejím učitelem).

Jiná situace nastane, když začneme listovat obsáhlými uměleckohistorickými publikacemi nebo když se začteme do historických studií. Autoři těchto odborných textů nahlíží na vzdělávání hraběnky Gabriely jiným způsobem – zejména někdejší treboňští archiváři zmiňují, že hraběnka byla studentkou pražské Akademie,⁸⁷³ nebo přinejmenším naznačují, že tato urozená žena byla žačkou prvního ředitele pražského uměleckého učiliště Josefa Berglera.⁸⁷⁴ Tato tvrzení však vzbuzují jisté pochybnosti a vyvolávají potřebu podrobnějšího zkoumání, což vede k následujícímu:

Způsob výchovy a vzdělávání šlechticů končícího 18. a počínajícího 19. století, představy urozených rodičů o správném chování dívek, stereotypy ohledně životních cest mladých dam a kodex stavovsky přípustného chování vedou k pochybnostem, že by mladší dcera státního ministra Jindřicha z Rottenhanu mohla řádně studovat na jakékoli veřejné umělecké škole, na jakékoli akademii. Skeptický pohled na tuto úvahu umocňují další fakta, a sice že za místa vzniku kreseb je označena Praha a Vídeň⁸⁷⁵ (což zcela odpovídalo sezonnosti šlechtických pobytů), že se jméno této ženy neobjevuje mezi prvními (imatrikulovanými) studenty pražské Akademie⁸⁷⁶ a že v první třetině 19. století na pražské Akademii patrně žena nestudovala.⁸⁷⁷

Pokud jde o Josefa Berglera a jeho roli v životě hraběnky Gabriely Buquoyové, rozené z Rottenhanu, vyvstává před námi složitější otázka. Pro její zodpovězení je třeba nahlédnout do životopisu Josefa Berglera,⁸⁷⁸ je potřeba proniknout do každodenního života hraběcí

⁸⁷³ J. HANESCH – E. FIALOVÁ – K. DUDÁČEK, *Rodinný archiv*, s. 15 – 16; Adolf KALNÝ, *Zpracování obrazových dokumentů v treboňském archivu*, Archivní časopis 36, 1986, s. 141 – 149.

⁸⁷⁴ Viz J. HANESCH – E. FIALOVÁ – K. DUDÁČEK, *Rodinný archiv*, s. 14, 144

⁸⁷⁵ TAMTÉŽ, s. 155 – 156.

⁸⁷⁶ Viz Roman PRAHL (ed.), *Posednost kresbou. Počátky Akademie umění v Praze 1800 – 1835*, Praha 1998, s. 119 – 140.

⁸⁷⁷ „Studijní řád“ pražské Akademie studium žen a dívek výslovně nezakazoval. Neznáme však případ, kdy by žena na Akademii v první polovině 19. století studovala. Ba naopak, známe osudy nadějných umělkyně, které pražské učiliště nemohly/nesměly navštěvovat (například Amálie Mánesová). Srov. Luděk JIRÁSKO, *První statuty a školní pořádky*, in: Roman PRAHL (ed.), *Posednost kresbou. Počátky Akademie umění v Praze 1800 – 1835*, Praha 1998, s. 20 – 21; Naděžda BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, *Malířská rodina Mánesů*, Praha 2002, s. 101.

⁸⁷⁸ Josef Bergler (1753 – 1829) je označován za předního umělce českého klasicismu a raného romantismu. Josef Bergler pocházel z umělecké rodiny a u svého otce se vyučil sochařem. Po studiu malířství na akademiích v Miláně a Římě působil v Bavorsku a od roku 1800 v Praze. Umělecká aktivita byla spojena s různými technikami (kresba, malba, grafika) a zahrnuje množství témat (alegorie, náboženská díla, historické náměty,

rodiny Rottenhanů i Longueval-Buquoyů a je nutné poznat životní cestu hraběnky Gabriely. Při znalosti „českých“ osudů Josefa Berglera a po prozkoumání Rodinného archivu Buquoyů, který sice neobsahuje žádnou korespondenci mezi buquoyskou rodinou a proslulým grafikem,⁸⁷⁹ ale který uchovává mnoho Berglerových děl,⁸⁸⁰ v tuto chvíli můžeme jen konstatovat, že hraběnka Gabriela byla s Josefem Berglerem v kontaktu od počátku předminulého věku. Kdy a za jakých okolností se talentovaná hraběnka a proslavený kreslíř seznámili, je záhadou, při jejímž řešení se nabízejí dvě možnosti: buď se hraběnka Gabriela s Josefem Berglerem seznámila těsně po jeho příchodu do Prahy a byla jeho žačkou, nebo se s ním seznámila poté, co vstoupila do buquoyského rodu a jejich vztah vycházel spíše ze sdílených estetických hodnot.

Jak již bylo naznačeno, o pedagogickém působení Josefa Berglera na hraběnku Gabrielu se v (umělecko)historických kruzích hojně spekuluje. S jistotou můžeme říci, že Josef Bergler nevedl první Gabrieliny kroky na poli umělecké tvorby – tato urozená žena se kresbě a malbě začala věnovat nejpozději roku 1795, ovšem Josef Bergler po celá devadesátá léta osvěteného věku žil a tvořil Bavorsku, lépe řečeno působil ve službách pasovského knížete-biskupa Leopolda Thun-Hohensteina.⁸⁸¹

Prohlubování uměleckých dovedností hraběnky Gabriely trvalo téměř po celé první desetiletí 19. století a odehrávalo se ve dvou půvabných městech habsburského soustátí (v Praze a Vídni). Pokud jde o Josefa Berglera, ten na samém konci 18. století přijal nabídku výboru Společnosti vlasteneckých přátel umění a roku 1800 se stal prvním ředitelem pražské Akademie. Pracovní povinnosti vázaly Josefa Berglera zejména k uměleckému učilišti (působil jako ředitel školy, byl autorem učebních plánů, sepsal první učebnice, vedl ateliér kresby a grafiky⁸⁸²) a zaměstnávala ho i jeho vlastní tvorba, avšak současně poskytoval ve svém bytě soukromé hodiny, na něž docházeli i členové a členky české, respektive česko-rakouské šlechty.⁸⁸³ V tomto kontextu by se dalo předpokládat, že Jindřich z Rottenhanu, který byl od roku 1796 až do své smrti přispívajícím členem Společnosti vlasteneckých přátel

portréty, žánrové scénky). K němu více např. Roman PRAHL (ed.), *Josef Bergler a grafika v Praze (1800 – 1830)*, Olomouc – Praha 2007.

⁸⁷⁹ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Jiřího Františka Buquoye, Korespondence s úředníky, služebníky a známými, inv. č. 967, sign. 257.31, kart. 175; TAMTÉŽ, RAB – Pozůstalost Gabriely Rottenhanové-Buquoyové, Korespondence s úředníky, služebníky, známými a přáteli, inv. č. 1001, sign. 258. 211, kart. 212 – 213.

⁸⁸⁰ TAMTÉŽ, RAB – Grafika, inv. č. 483 – 517, evid. č. 1143 – 1275.

⁸⁸¹ *Almanach Akademie výtvarných umění v Praze, vydaný k stovacátému pátému výročí založení ústavu*, Praha 1926, s. 8; Roman PRAHL (ed.), *Josef Bergler a grafika v Praze 1800 – 1830*, Olomouc 2007, s. 12.

⁸⁸² Viz L. JIRÁSKO, *První statuty*, s. 20.

⁸⁸³ V této souvislosti bývá nejčastěji zmiňován hrabě Kristián Kryštof Clam-Gallas. Viz např. R. PRAHL (ed.), *Josef Bergler a grafika* s. 314 – 318.

umění,⁸⁸⁴ oslovil proslaveného grafika a své mladší dceři hodiny, zasvěcené výtvarnému umění, domluvil.

Vyloučit však nelze ani možnost, že se hraběnka Gabriela s Josefem Berglerem seznámila až poté, co se stala členkou buquoyského rodu. Příslušníci hraběcího rodu Logueval-Buquoyů se s prvním ředitelem pražského uměleckého učiliště prokazatelně znali nejpozději od roku 1802 – právě z něj pochází grafika *Apollón učí pastýře hudbě*, kterou Josef Bergler věnoval hraběnce Terezii Buquoyové, rozené Paarové.⁸⁸⁵

Jak naznačují Berglerova díla, přední český umělec byl s hraběcí rodinou Longueval-Buquoyů v kontaktu více než dvě desetiletí (až do své smrti v roce 1829). Povahu jejich vztahu lze pouze odhadovat – mohlo jít o vztah ryze společenský (manželé Jiří František a Gabriela Buquoyovi byli štědrými přispěvateli do fondů Společnosti vlasteneckých přátel umění,⁸⁸⁶ hrabě Jiří František dokonce zastával v tomto spolku různé správní pozice⁸⁸⁷ a Josef Bergler byl ředitelem pražské Akademie, kterou umění milovný spolek spravoval), mohlo se jednat o vztah přátelský, případně o kombinaci obojího. Nápoděnou nám opět mohou být Berglerova díla, kterými obdaroval jihočeskou hraběcí rodinu – kromě proslavených novoročenek,⁸⁸⁸ alb s rozmanitými náměty (připomeňme alespoň *Erfindung und Skizzen in radierten Blättern*⁸⁸⁹) či souborů grafik (za příklad může posloužit soubor grafik s antickými náměty⁸⁹⁰ či skupina grafických listů s náboženskými motivy⁸⁹¹) se jedná i o díla osobnějšího charakteru (nejzářnějším dokladem je soubor dvanácti akvarelů, které vznikly jako přání pro paní Gabrielu mezi desátými a dvacátými lety předminulého věku⁸⁹²).

Z výše pospaného tedy vyplývá, že Josef Bergler jistou roli v životě hraběnky Gabriely Buquoyové, rozené z Rottenhanu, sehrál. Zdá se, že jejich vztah byl poměrně přátelský, ale zda toto přátelství navazovalo na starší vztah žákyně a pedagoga, nebo zda se jednalo o vzájemné sympatie dvou múzami políbených osobností, které se seznámily například v pražském salonu některého ze šlechticů-mecenášů umění, se prozatím rozkrýt nepodařilo.

⁸⁸⁴ B. BOUZKOVÁ, *Česká šlechta*, s. 287.

⁸⁸⁵ Viz R. PRAHL (ed.), *Josef Bergler a grafika*, s. 107.

⁸⁸⁶ B. BOUZKOVÁ, *Česká šlechta*, s. 283.

⁸⁸⁷ TAMTÉŽ, s. 290 – 291.

⁸⁸⁸ SOA Třeboň, RAB – Grafika, Novoročenky Josefa Berglera z let 1803 – 1828, inv. č. 493, evid. č. 1171 – 1210.

⁸⁸⁹ TAMTÉŽ, *Erfindung und Skizzen in radierten Blättern I – II*, inv. č. 511 – 512, evid. č. 1230 – 1244.

⁸⁹⁰ TAMTÉŽ, Soubor 13 vyobrazení na 7 listech s výjevem z řecko-římské mytologie, inv. č. 516, evid. č. 1254 – 1260.

⁸⁹¹ TAMTÉŽ, Soubor 23 vyobrazení náboženského obsahu, inv. č. 517, evid. č. 1261 – 1275.

⁸⁹² TAMTÉŽ, Soubor vyobrazení Josefa Berglera z let 1812 až 1823, věnovaných jeho žačce Gabriele Buquoyové, rozené Rottenhanové k svátku, inv. č. 483, evid. č. 1143 – 1155.

Sklářská designérka? K autorství návrhů zlacení černého hyalitového skla

Jak již bylo naznačeno, různé kresebné a malířské techniky nebyly pouze součástí vzdělávacího plánu hraběnky Gabriely, ale doprovázely tuto urozenou ženu i po její dospělý život. To potvrzuje jednak stávající literatura, v níž se čas od času objevují stručné zmínky a poznámky o výtvarné aktivitě naší hrdinky,⁸⁹³ jednak pozůstalost této dámy, v níž se ukrývá jeden v kůži vázaný památník.⁸⁹⁴ Ačkoli má ona vzpomínková kniha mnoho listů, hraběnka Gabriela svůj výtvarný talent projevila jen na několika z nich – úvodní stránku ozdobila decentně kolorovanou perokresbou, na následujících dvou listech vytvořila jemné akvarely (kombinující ornamentální dekory s drobnou krajinomalbou, figurálním motivem a heraldickými náměty) a na další strany vepsala jména svých pěti dětí, k nimž vytvořila ozdobné iniciály. Přestože u památníku chybí vročení, můžeme předpokládat, že jednotlivá umělecká dílka vznikala průběžně v prvních dvaceti letech předminulého věku.

Když se věnujeme roli výtvarného umění v dospělém životě hraběnky Gabriely Buquoyové, rozené z Rottenhanu, nemůžeme opominout novohradské sklářství. V odborných (umělecko-historických) textech se poměrně často setkáváme s myšlenkou, že paní Gabriela usměřňovala vzhled buquoyského skla, že se starala o estetickou stránku sklářské produkce a že zásadním způsobem ovlivnila podobu výrobků z hyalitu.⁸⁹⁵

Černé hyalitové sklo začaly jihočeské buquoyské sklárny vyrábět v roce 1817 a jeho výroba byla ukončena v padesátých letech předminulého věku, přičemž nejvýraznější úspěchy toto temné, neprůhledné sklo zaznamenalo ve dvacátých a třicátých letech 19. století. Z černého hyalitu skla se vyrábělo stolní nádobí (rozličné hrnečky, větší i menší talíře, poháry a číše, misky nebo konvice), rozmanité vázy a další dekorativní předměty. Jak různé byly vyráběné předměty, tak různé bylo zdobení těchto výrobků: Spíše výjimečně se do podoby buquoyských výrobků nezasahovalo, čímž se zvýraznily elegantní linie jejich tvarů. Častěji se u hyalitových předmětů brousily a leštily větší plochy a občas se na předmětech prosadily broušené či ryté dekory. Zdaleka nejčastěji se používalo zdobení zlatem.⁸⁹⁶ Zlacení na černém hyalitovém skle bylo pestré. Nejjednodušším dekorem byly užší či širší pruhy a páskový dekor, tvořený drobnými hvězdami nebo vlnkami. Na tmavém podkladu vynikaly rostlinné

⁸⁹³ Např. M. KRUMMHOLZ, *Buquoyské Nové Hrady. Počátky*, s. 27.

⁸⁹⁴ SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Gabriely Rottenhanové-Buquoyové, Památník, inv. č. 999, 258.20, kart. 207, fol. 1 – 12.

⁸⁹⁵ Margarete BUQUOY[OVÁ], *Die Glaserzeugung auf der gäflichen Buquoyschen Herrschaft Gratzen in Südböhmen*, München 1980², s. 25.

⁸⁹⁶ Viz J. BROŽOVÁ – M. BUQUOY[OVÁ] – W. SPIEGEL, *Das böhmische Glas II.*, s. 41 – 57, 164 – 170; D. PANENKOVÁ – J. FRÖHLICH, *Jihočeské sklářství*; D. PANENKOVÁ, *Sklo*; H. BROŽKOVÁ (ed.), *Buquoyské sklo*; R. VONDRÁČEK (ed.), *Biedermeier. Umění*, s. 108.

motivy, objevovala se zobrazení reálné i fantaskní fauny, využívaly se figurální náměty a chybět nemohlo ani zachycení architektury. Výše uvedené motivy se hojně kombinovaly, případně se sestavovaly do půvabných chinoiserií i bukolických scén.⁸⁹⁷

Zlacení na výrobcích z černého hyalitového skla dosahovalo vysoké umělecké hodnoty, jednalo se o umně provedené vzory a jemnou, precisní malbu. Při pohledu na náročné dekory vyvstává otázka, kdo za tímto zdobením stál a zvláště kdo kreslil předlohy oněch dezénů.

V této souvislosti přichází někteří historici umění s tvrzením, že paní Gabriela přímo navrhovala motivy, které se ve formě zlatého dekoru přenášely na černé hyalitové sklo,⁸⁹⁸ zatímco část jejich kolegů a kolegyně se kloní k názoru, že hraběnka Gabriela korigovala návrhy mistra Taraby, hutního kreslíře a pozdějšího ředitele buquoyových skláren.⁸⁹⁹

Úvahy o tom, že hraběnka Gabriela opravdu zasahovala do podoby výrobků z černého hyalitu, jsou pochopitelné: Gabriela Buquoyová byla (obdobně jako její manžel) velice aktivní v rodinném podnikání, prokázala nesporný výtvarný talent a měla vytříbený vkus. A navíc ji jistou inspiraci mohli poskytnout její urození jihočeští sousedé, knížecí rodina Schwarzenbergů, která si na zakázku nechala vyrobit porcelán, na nějž byly převedeny lepty kněžny Pavlíny.

Na druhou stranu se však nelze zbavit jistých pochybností o správnosti dané hypotézy. Připomínáme, že dny všední i sváteční hraběnky Gabriely vyplňovala řada úkolů, jakými byla péče o chod urozené domácnosti, starost o výchovu dětí, povinnosti, vyplývající z postavení v „první společnosti“ a také problémy spojené se správou severočeských panství. Připomínáme také, že hraběcí rodina Buquoyů trávila v jižních Čechách jen část roku (několik měsíců trávila v centrech podunajské monarchie, další měsíce pobývala na panství Červený Hrádek a své dny v jižních Čechách dělila mezi panství Nové Hrady a Rožmberk nad Vltavou). Je tedy otázkou, zda bylo v silách hraběnky Gabriely navrhovat zlacení pro sklářské výrobky jihočeských skláren.

Při absenci pramenů osobní povahy a při omezeném množství dalších pramenů (jakými by mohly být kresebné návrhy zlacení či sklářské stříhy) nelze otázku autorství návrhů zlacení pro černé hyalitové sklo jednoznačně zodpovědět.

⁸⁹⁷ Viz reprodukce TAMTÉŽ.

⁸⁹⁸ J. LNĚNÍČKOVÁ – R. HAIS, *Novohradské sklářství*, s. 123; H. BROŽKOVÁ (ed.), *Buquoyové sklo*, s. 21.

⁸⁹⁹ D. PANENKOVÁ, *Sklo*, nestr.

„Gardenkunst“ jako forma vizuálních umění

V urozené společnosti první poloviny 19. století se náklonost k výtvarným uměním, estetické citění a touha po seberealizaci vyjadřovaly rozmanitými způsoby. Vedle vlastní umělecké činnosti se jednalo o stavební aktivity a formování krajiny v okolí venkovských rezidencí.

Hraběnka Gabriela Buquoyová byla ženou tvůrčí a její láska k vizuálním uměním se ukázala v bezprostředním i vzdálenějším okolí rottenhanské venkovské rezidence, lépe řečeno našla svůj odraz v červenohrádeckém parku. Při přetváření podkrušnohorské krajiny se paní Gabriela patrně inspirovala v okouzujícím údolí na novohradském panství,⁹⁰⁰ do něhož se otiskly představy o ideální krajině, které ve své mysli nosila hraběnka Terezie Buquoyová, rozená Paarová, ctěná a milovaná teta jejího manžela, avšak svou roli sehrál také její kladný vztah k umělecké činnosti a snaha navázat na zakladatelskou činnost obdivovaného otce.

Pomyslným srdcem krajinného útvaru v podhůří Krušných hor byl barokní zámek.⁹⁰¹ Ten se na sklonku 18. století se stal rodovým sídlem hrabat z Rottenhanu a důležitou roli hrál také v životě rodiny Jiřího Františka a Gabriely Buquoyových – hraběnka právě v tomto sídle přivedla na svět mladší dcery Karolínu a Isabelu a jediného syna Jiřího Jana a společně se svým manželem a svými dětmi tu zejména ve dvacátých a třicátých letech předminulého věku pravidelně trávila část roku.⁹⁰²

Přívětivým a erudovaným průvodcem nám při pomyslné procházce červenohrádeckým parkem bude Viktor David, někdejší stavební úředník na červenohrádeckém panství. Ten po smrti členky rottenhanského a buquoyského rodu napsal oslavnou báseň, která kromě ódy na hraběnku Gabrielu a oslavy červenohrádeckého parku obsahovala také půvabné litografie neznámého autora a situační plán celého parku.⁹⁰³

⁹⁰⁰ K Tereziinu údolí více v této disertační práci na s. 75.

⁹⁰¹ Zámek v Červeném Hrádku získal svou barokní podobu na sklonku 17. století (v době, kdy jej vlastnil rod Hrzánů z Harasova) a udržel si ji v prakticky nezměněné podobě dodnes. Jedná se čtyři dvoupatrová křídla, která obklopují obdélníkové nádvoří. Exteriér zámecké stavby odpovídá baroknímu tvarosloví, přičemž nejvýraznějšími dekorativními prvky jsou mohutné dvouramenné schodiště a bohatě tesaný vstupní portál. Co se interiéru týče, v době, kdy jej obývali Rottenhanové a Buquoyové se v něm nacházely zámecká kaple sv. Jana Křtitele, reprezentativní prostory (Rytířský sál, Zrcadlový sál) a soukromé apartmány příslušníků a příslušnic hraběcích rodin. K zámku více např. Bedřich BERNAU, *Čechy společnou prací spisovatelů a umělců českých X. Krušné hory a Poohří*, Praha 1896, s. 268 – 272; Rudolf ANDĚL, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III. Severní Čechy*, Praha 1984, s. 75 – 77; Z. BINTEROVÁ, *Červený Hrádek u Jirkova*, s. 12, 16 – 17; Pavel VLČEK, *Ilustrovaná encyklopedie českých zámků*, Praha 1994, s. 139.

⁹⁰² K tomuto více např. M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 39.

⁹⁰³ Victor DAVID, *Immortellenkränze den Manen. Einer der eldesten und hochherzigsten Frauen aus dem hohen Adel im Parke zu Rothenhaus*, Prag [1863].

Úplné počátky úprav okolí červenohrádeckého zámku můžeme hledat již na sklonku 17. století, kdy v těsném sousedství zámku existovala barokní zahrada.⁹⁰⁴ Na ni dodnes upomínají vázy na schodišti, plastiky, které stojí v zámecké zahradě a které vytvořil Jan Brokoff,⁹⁰⁵ nebo hlavní cesta, vedoucí od zámku směrem k centru obce.

Významnými a výraznými úpravami prošlo okolí Červeného Hrádku až za hraběte Jindřicha z Rottenhanu. Zahradní architekti a zahradníci na přelomu 18. a 19. století beze zbytku využili unikátní umístění tohoto sídla: to se nacházelo v těsném sousedství Krušných hor, stálo na mírném návrší a obklopoval ho dostatek lesů a luk, respektive volné, nevyužívané krajiny.⁹⁰⁶ Pozoruhodná poloha zámku byla zúročena přinejmenším dvěma způsoby – jednak byla využita v mnoha průhledech (ve výhledech na dramatickou krajinu Českého Středohoří a Krušných hor nebo v recipročních pohledech směrem k zámecké stavbě⁹⁰⁷), jednak se uplatnila při vzniku tak zvané švýcarské partie.⁹⁰⁸

Při tvorbě parku, při modelaci krajiny, při výsadbě stromů a květin, při zrodu subtilních architektonických děl sehrály podstatnou roli anglické a německé sentimentální parky, jež posloužily jako zdroj inspirace. Podle proslulých zahrad, jakými bezesporu byly buckinghamshirský Stowe, bádenský Schwetzingen nebo desavský Wörlitz,⁹⁰⁹ bylo do zdejší krajiny zasazeno několik menších staveb. Ve většině evropských sentimentálních parků se nacházely antikizující stavby a výjimku v tomto ohledu nepředstavoval ani červenohrádecký areál – severně od zámku, v jedné z lesních partií, byl vystavěn pavilon, který svým vzhledem

⁹⁰⁴ K počátkům zahrady např. Karel HIEKE, *České zámecké parky a jejich dřeviny*, Praha 1984, s. 56, 57; Božena PACÁKOVÁ – HOŠTÁLKOVÁ (ed.), *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1999, s. 95; M. KRUMMHOLZ, *Buquoyské Nové Hrady. Počátky*, s. 27.

⁹⁰⁵ Jan Brokoff (1652 – 1718) byl českým barokním sochařem. V rodných Uhrách se vyučil řezbářem, ovšem od sedmdesátých let 17. století až do své smrti působil zejména v Praze, kde měl vlastní sochařskou dílnu, v níž se mimo jiné vyučili jeho synové Michal Jan a Ferdinand Maxmilián Brokoffové. Z jeho díla připomínáme sousoší, která byla umístěna na Karlově mostě v Praze, jednotlivé skulptury pro české či moravské kostely a také sochařskou výzdobu několika západočeských šlechtických sídel. K němu více Oldřich J. BLAŽIČEK, *Ferdinand Brokof*, Praha 1976, s. 23 – 24, 31 – 32, 39 – 43.

⁹⁰⁶ Vzhled Červeného Hrádku před založením sentimentálního parku přibližují dva grafické listy Františka Karla Wolfa a Antonína Pucherny. První z nich byl použit jako ilustrace k Meißnerovu dílu *Historisch-malerische Darstellungen aus Böhmen*, druhý se objevil v albu *Abbildungen sämtlicher neuer und alten Schlösser in Böhmen*. Obě vyobrazení jsou k vidění např. v A. HNOJIL (ed.), *Nekonečné perspektivy*, s. 156, 166.

⁹⁰⁷ Kompozici průhledů ocenil K. HIEKE, *České zámecké parky*, s. 57.

⁹⁰⁸ Tak zvaná švýcarská partie byla zřízena na úpatí vrchu Kamenec, který je od zámecké budovy vzdálen přibližně dva kilometry. Tato část parku měla evokovat krajinu švýcarských Alp, nebo spíše jejich předhůří, a to za pomoci sítě cest a stezek, za pomoci mostů či lávek a za pomoci jehličnatého porostu. Ke švýcarské partii více V. DAVID, *Immortellenkränze*, s. 11 – 12 (na neočíslovaném dvojlistu mezi stranami 10 a 11 je vyobrazení této části parku).

⁹⁰⁹ Ke „vzorovým parkům“ naposledy M. KRUMMHOLZ, *Buquoyské Nové Hrady. Počátky*, s. 15 – 21. Srov. např. Rolf TOMAN (Hrsg.), *Gartenkunst im Europa*, Postdam 2008, s. 352 – 439.

upomínal na starořecké, nebo starořímské chrámy.⁹¹⁰ V návaznosti na výše uvedené evropské parky se také v podkrušnohorské oblasti uplatnila neobvyklá architektura – anglické vzory byly užity u vstupních domků,⁹¹¹ okouzlení architekturou horských, či podhorských oblastí střední Evropy se projevilo u dvou protilehlých hospodářských budov.⁹¹² Pitoreskní charakter parku podpořil mariánský sloup, skrytý ve skalním masivu nedaleko zámku.⁹¹³

Jestliže Jindřich z Rottenhanu vybudoval základy červenohrádeckého parku, jeho mladší dcera Gabriela jej ve spolupráci s parkovým inspektorem Filipem Mittelbachem dokončila a dovedla celý projekt k dokonalosti. Parkovou kompozici, vzniklou za jejího otce, hraběnka Buquoyová mezi desátými a třicátými lety předminulého věku rozšířila a doplnila o další plochy. Kromě lesních a lučních partií to byly formální zahrady, květinové partery, užitková zahrada, ovocné sady, stromová školka, ale také obora a bažantnice,⁹¹⁴ čímž vznikl jeden z nejrozlehlejších zámeckých parků v Českém království.⁹¹⁵

Na velkorysém prostoru nechala paní Gabriela zbudovat síť parkových cest, na niž navazovala různá odpočívadla a vyhlídky, a své úsilí naplnula také k vodním prvkům – před zámkem dala zřídit novou kašnu s chrlíčem ve tvaru lidské hlavy,⁹¹⁶ v blízkosti Templu nechala vybudovat vodopád,⁹¹⁷ rozšířila Zámecký rybník a nechala v něm navržit dva

⁹¹⁰ Většina autorů tento pavilon označuje jako Templ, ovšem Zdena Binterová použila pro tento pavilon také označení míčovna, respektive divadélko. K této stavbě V. DAVID, *Immortellenkränze*, s. 3 (na neočíslovaném listu před stranou 3 je vyobrazení Templu); Z. BINTEROVÁ, *Červený Hrádek u Jirkova*, s. 10 (zde je Templ zachycen na akvarelu Aloise Gustava Schulze), 18.

⁹¹¹ Dva vstupní domky (tak zvané *Entreé Häuschen*) měly podobu prostých domů, které dodnes nalezneme na anglickém venkově, střežily vstup do vnitřní části parku a zároveň byly bytem personálu, který pečoval o park. Ke vstupním domkům více V. DAVID, *Immortellenkränze*, s. 1 (na neočíslovaném dvojlistu mezi stranami 1 a 2 nalezneme vyobrazení těchto budov), Z. BINTEROVÁ, *Červený Hrádek u Jirkova*, s. 22.

⁹¹² Jednalo se o Gabrielin mlýn na břehu Mlýnského potoka a Drúbeží dvůr, situovaný mezi zámeckou budovu a Zámecký rybník, které svým vzhledem připomínaly švýcarské statky. K nim více V. DAVID, *Immortellenkränze*, s. 13 – 16 (na nestránkovaném dvojlistu mezi stranami 12 a 13 je zachycen Gabrielin mlýn), 26 – 29 (na nečíslovaném dvojlistu mezi stranami 26 a 27 je litografie Drúbežího dvora); M. KRUMMHOLZ, *Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 34.

⁹¹³ O mariánském sloupu se zmiňují pouze V. DAVID, *Immortellenkränze*, s. 30 – 31 (mezi těmito stranami je na neočíslovaném dvojlistu také vyobrazení tohoto sloupu: z prosté kvádrové základny vyrůstal decentní korintský sloup, na jehož vrcholku stála socha Panny Marie s dítětem) a Z. BINTEROVÁ, *Červený Hrádek u Jirkova*, s. 19.

⁹¹⁴ Z. BINTEROVÁ, *Červený Hrádek u Jirkova*, s. 18; M. KRUMMHOLZ, *Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 27.

⁹¹⁵ Červenohrádecký park měl rozlohu téměř tři sta hektarů a zaujímal prakticky celé katastrální území Červeného Hrádku. Viz V. DAVID, *Immortellenkränze* (na nestránkovaném dvojlistu na konci básnického textu je situační plán parku), Z. BINTEROVÁ, *Červený Hrádek u Jirkova*, s. 21, M. KRUMMHOLZ, *Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 14 (část Indikační skici Stablního katastru).

⁹¹⁶ O této kašně M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 35.

⁹¹⁷ Červenohrádecký vodopád se velice podobal tomu v Tereziině údolí v Nových Hradech. Lze tedy usuzovat, že tento vodní prvek vznikl poté, co se hraběnka Gabriela důkladně seznámila s fungováním novohradského vodního díla. O červenohrádeckém vodopádu V. DAVID, *Immortellenkränze*, s. 20 (vyobrazení na neočíslovaném dvojlistu mezi stranami 18 a 19). Srovnání s novohradským vodopádem nabízí Jan IVANEGA – Martin

ostrůvky, které propojovaly ozdobné mostky,⁹¹⁸ a u Novomlýnského rybníka nechala vystavět rybářský domek, jehož součástí bylo přístaviště pro veslice.⁹¹⁹

Gabriela Buquoyová obohatila také architektonickou složku zdejšího parku. V bezprostřední blízkosti Novomlýnského rybníka vystavěla panský dům zvaný Cottage⁹²⁰ a do zdejšího parku začlenila samotnou vesnici Červený Hrádek, která mohla za určitých podmínek plnit úlohu podkrušnohorského *Petit Hameau*.

Během dvou desetiletí hraběnka Gabriela přetvářela, rozšiřovala a doplňovala zejména rozlehlý park, ovšem její úpravy se dotkly i bezprostředního okolí zámku. Na jižní straně zámecké budovy vznikla menší formální zahrada, kterou uzavírala dřevěná besídka, respektive sala terrena. Za ní byl uschován skleník, ve kterém se pěstovaly nebo uchovávaly exotické rostliny.⁹²¹ Na terase před západním průčelím zámku vyrostl stan, nahrazující hraběcí rodině a jejím přátelům zejména v letních měsících jídelnu.⁹²² A u zámecké budovy se nacházela ještě jedna pozoruhodnost, a sice domek z kůry, nazývaný eremitáž.⁹²³

Abychom měli obraz kompletní, neměli bychom opomenout zeleň, ať už se jednalo o kompaktní lesní porost, ať už to byly monumentální solitérní rostliny (například „dub milenců“, vzrostlá akácie v sousedství zámku⁹²⁴), anebo šlo o exotické stromy jako cedr libanonský a liliovník tulipánokvětý.⁹²⁵ A měli bychom také vzpomenout dřevěné lavičky, jednotně řešené mosty a mostky, ozdobná zábradlí v hůře přístupných, či nebezpečných místech, protože to vše podtrhovalo malebnost tohoto parku.⁹²⁶

KRUMMHOLZ – Petra TRNKOVÁ, *Buquoyská krajina. Zaniklé i dochované stavby v Nových Hradech a okolí*, Praha 2012, s. 53 – 55.

⁹¹⁸ K úpravám Zámeckého rybníka více Z. BINTEROVÁ, *Červený Hrádek u Jirkova*, s. 20; M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 34

⁹¹⁹ K Novomlýnskému rybníku více M. KRUMMHOLZ, *Buquoyové Nové Hrady. Počátky*, s. 27

⁹²⁰ Vzhled Cottage byl opět inspirován architekturou anglického venkova. Ke Cottage více V. DAVID, *Immortellenkränze*, s. 23 – 24 (na listu před stranou 23 nalezneme vyobrazení této stavby); M. KRUMMHOLZ, *Buquoyové Nové Hrady. Počátky*, s. 26 (kresba Cottage od Jiřího Jana Buquoye), 27.

⁹²¹ O besídce a skleníku podrobněji Z. BINTEROVÁ, *Červený Hrádek u Jirkova*, s. 19, 21; M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 34 – 35.

⁹²² Položíme-li si otázku, proč na terase stál stan, měli bychom svou pozornost znovu obrátit k Novým Hradům a znovu bychom měli vidět inspiraci a vzor na jihočeském buquoyanském panství. Největší pozornost v novohradské empírové rezidenci totiž vzbuzoval tak zvaný Modrý salon, jehož architektonické řešení připomínalo stan a jehož útulný prostor byl úzce spjat s přírodou v okolí zámku. K červenohrádeckému stanu více V. DAVID, *Immortellenkränze*, s. 36 - 37 (vyobrazení stanu na neočíslovaném dvojlistu mezi stranami 35 a 36). Pro srovnání s novohradským salonem viz K. KRÍŽOVÁ, *Šlechtický interiér*, s. 168.

⁹²³ Ermitáž zmiňuje M. BEČVÁŘ, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, s. 35.

⁹²⁴ Tyto dva stromy připomíná již V. DAVID, *Immortellenkränze*, s. 32 – 34, 38 (vyobrazení „dubu milenců“ na neočíslovaném listu před stranou 31; zpodobnění akácie na listu před stranou 37).

⁹²⁵ Výčet jednotlivých stromů přináší K. HIEKE, *České zámecké parky*, s. 57 – 59.

⁹²⁶ Viz grafické listy v V. DAVID, *Immortellenkränze*.

Zámecký park v Červeném Hrádku hrál v uměleckém životě Gabriely Buquoyové důležitou roli. V první řadě byl odrazem hraběncina estetického cítění, byl cestou k uspokojení jejího tvůrčího nadšení a také prostředkem její (sebe)reprezentace. Po završení všech úprav se tento krajinářský útvar stal inspirací k další umělecké aktivitě, ke kresbě a malbě, a to jak u Gabriely samotné, tak u jejích příbuzných⁹²⁷ (zámek v Červeném Hrádku, jeho interiéry či některé partie ze zámecké zahrady zachytil na svých kresbách a skicách například její syn Jiří Jan⁹²⁸).

Projekt Horní Hrad. Anglický gotizující styl v severozápadních Čechách

Poté, co rozlehlý zámecký park v Červeném Hrádku získal svou konečnou podobu, naplnila Gabriela Buquoyová, rozená z Rottmhanu, své síly k dalšímu náročnému úkolu. V centru jejího zájmu se ocitl Horní Hrad, hraběnka podnítila stavební úpravy zdejšího sídla a iniciovala vznik nové zámecké kaple.

Gabriela Buquoyová zakoupila panství Horní Hrad-Mědenec na sklonku třicátých let 19. století. Tehdejší hornohradské sídlo, zahrnující pozůstatky gotického hradu a budovy vystavěné v renesančním a barokním slohu,⁹²⁹ patrně neodpovídalo jejímu estetickému cítění, nedostačovalo jejím nárokům na komfort bydlení a pohodlí a ani nevyhovovalo požadavkům na reprezentaci úspěšného hraběcího rodu. Proto na samém počátku čtyřicátých let začala hraběnka Gabriela s úpravami zdejšího areálu. Stavební práce trvaly jedno desetiletí⁹³⁰ a během něj získal exteriér hornohradské rezidence gotický nádech: Stavební úpravy se dotkly jednoho z mála pozůstatků starobylého gotického hradu – válcová věž (zvaná Purkmistrovská) byla významně zvýšena, korunu jejího zdiva ozdobilo cimbuří a na jejím vrcholku byla zřízena vyhlídková plošina. Na místě staršího vstupu do hornohradského areálu byl vystavěn nový trakt, jehož architektonickému a uměleckému řešení dominovaly stupňovité štíty a samotná vstupní brána, nad níž byl umístěn kompletní buquoyský erb,

⁹²⁷ M. KRUMMHOLZ, *Buquoyské Nové Hrady. Počátky*, s. 27.

⁹²⁸ Jiří Jan Buquoy zachytil exteriér zámecké budovy, několik interiérů (ložnici své matky, zimní salon, velký sál, pracovnu svého otce, kabinet své matky) a dvě budovy ze zámeckého parku (pokoj v Gabrielině mlýně a panskou Cottage). SOA Třeboň, RAB-Grafika, Skicář Jiřího Jana Buquoye, inv. č. 550, evid. č. 1525 – 1531; Tamtéž, Obal s 89 kresbami a skicami Jiřího Jana Buquoye, inv. č. 551, evid. č. 1532 – 1620. Nejen výše uvedené kresby, ale i další kresby z Červeného Hrádku, které jsou uloženy v Ústavu dějin umění Akademie věd České republiky, jsou k vidění také v M. KRUMMHOLZ, *Buquoyské Nové Hrady. Počátky*, s. 26 (panská cottage), 76 (pracovna otce), 77 (exteriér zámku), 124 (ložnice matky, vlastní pokoj), 125 (jídlna, salon matky).

⁹²⁹ Vzhled Horního hradu před gotizující přestavbou přibližují Friedrich BERNAU, *Album der Burgen und Schlösser im Königreiche Böhmen I*, Prag 1896, s. 303; Lubomír ZEMAN – Pavel PALACKÝ (edd.), *Horní hrad – Hauenštejn*, Plzeň 2004, s. 6 – 7 (hmotové rekonstrukce), 11 (rytina J. M. Sockha z roku 1716).

⁹³⁰ P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 58; P. JUŘÍK, *Jihočeské dominium*, s. 421.

čítající štít, dva štítonoše v podobě gryfů a rodové motto. Další budovy prošly nezbytnými opravami, které se však nepromítly do vzhledu zdejšího sídla (například u křídla, stojícího v sousedství Purkmistrovské věže, zůstaly zachovány štíty z hrázděného zdiva).⁹³¹ Pokud jde o vnitřní prostory Horního Hradu, dá se předpokládat, že také ony prošly nutnými úpravami a nezbytnou modernizací, avšak detaily nejsou pro tuto chvíli známy.

Současně s přestavbou sídla, tyčícího se nad Hornohradským potokem, probíhaly další stavební práce. Na skalnatém návrší, které se nacházelo východně od hradu, vyrůstala nová zámecká kaple. K tomuto stavebnímu počínu motivovala hraběnku Gabrielu její křesťanská víra, respektive římskokatolické vyznání – naše hrdinka přináležela k domu longuevalbuquoyskému (jehož příslušníci se po celá staletí prezentovali jako obránci křesťanských hodnot a podporovatelé římskokatolické církve), sama byla zbožnou ženou a ve svém novém sídle patrně postrádala sakrální prostor.⁹³²

Navržení hornohradského svatostánku bylo svěřeno Bernardu Grueberovi.⁹³³ Architekt novou kapli pojal jako prostou jednolodní stavbu s vystupujícím trojbokým presbytářem, jejímž vnějším a vnitřním prostorám dominovalo gotické tvarosloví, ať už se jednalo o výtvarné řešení čelní stěny a sanktusové věžičky, o užití hrubší bězové omítky, o žulová ostění oken zakončená kružbami, o sklenutí vnitřních prostor (za pomoci křížové klenby v lodi kaple a hvězdicové klenby v presbytáři) nebo o vstupní portál (nad sedlovým portálem se nacházel zdobný reliéf s mariánským motivem, který vytvořil Josef Max⁹³⁴).⁹³⁵

⁹³¹ Ke stavebním úpravám více Jiří KUTHAN, *Aristokratická sídla období historismu a romantismu*, Praha 2001, s. 208; Jiří ÚLOVEC, *Ohrožené hrady, zámky a tvrze Čech I*, Praha 2003, s. 204; L. ZEMAN – P. PALACKÝ (edd.), *Horní hrad*, s. 15.

⁹³² Na základě rozmanitých plánů i hmotových rekonstrukcí lze usuzovat, že se v hornohradském areálu minimálně v prvních čtyřiceti letech 19. století nenacházela zámecká kaple. Viz L. ZEMAN – P. PALACKÝ (edd.), *Horní hrad* (nestránkovaná příloha).

⁹³³ Bern(h)ard Grueber (1807 – 1882) vystudoval malířství a architekturu na mnichovské Akademii. V Bavorsku také zahájil svou architektonickou činnost, avšak od čtyřicátých let 19. století byl činný převážně na území Českého království. Ve svém díle se specializoval na historizující úpravy šlechtických rezidencí a sakrálních památek (za vše připomeňme alespoň kapli na hřbitově ve Svatém Janu pod Skalou, přestavbu romanovského zámku Sychrov či přestavbu schwarzenberského Orlíku nad Vltavou). K němu více J. KUTHAN, *Aristokratická sídla*; Pavel VLČEK (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004, s. 205 – 206.

⁹³⁴ Josef Max (1804 – 1855) byl členem umělecké rodiny Maxů – jeho otec Josef František byl sochařem a řezbářem, mladší bratr Emanuel se stal sochařem a syn Gabriel se věnoval malířství. Sochařskému řemeslu se vyučil u svého otce, poté nějaký čas studoval u Josefa Berglera na pražské Akademii. Po ukončení studií intenzivně spolupracoval s bratrem Emanuelem, s nímž vytvořil uznávané a oblíbené kamenosochařské duo. V jeho díle převažují náhrobky (kupříkladu náhrobek Josefa Berglera na Olšanských hřbitovech v Praze, náhrobky rodiny Herzigovy v Liberci, náhrobek hudebního skladatele Jana Nepomuka Vitáška na Malostranském hřbitově v pražských Košířích), sochy pro veřejné stavby (například sousoší pro Karlův most, sochařská výzdoba nového křídla Staroměstské radnice v Praze) a monumentální pomníky významných

Co se vnitřního vybavení týče, celému prostoru dominoval v gotickém stylu vyřezávaný a zlacený oltář,⁹³⁶ v jehož středu se nacházel obraz *Zvěstování Panně Marii*, namalovaný v historizujícím stylu C. Goerkem.⁹³⁷ Chybět nemohly ani lavice, decentně zdobené řezbou s motivy gotických kružeb, a jistou zvláštnost představovalo sanktuárium vedle oltáře, jež zdobily leštěné polodrahokamy.⁹³⁸

Kaple byla dokončena léta Páně 1851 a v témže roce byla zasvěcena Zvěstování Panně Marii.⁹³⁹ Poté tento svatostánek sloužil buquoyskému rodu po téměř sto let jako místo tiché modlitby i veřejných bohoslužeb pro hraběcí rodinu a její služební personál.⁹⁴⁰

4.5.2 DALŠÍ UROZENÁ MALÍŘKA? FILIPÍNA BUQUOYOVÁ, ROZENÁ CZERNINOVÁ

Od přelomu sedmdesátých a osmdesátých let předminulého věku byly členkami domu buquoyského dvě půvabné ženy. Obě pocházely z urozených rodů, usazených v podunajské monarchii, obě se do jihočeského hraběcího rodu přivdaly, obě byly výraznými osobnostmi a obě se mezi osmdesátými lety 19. a desátými lety 20. století přiřadily k výkvětu tak zvané první společnosti. Přestože by si samostatnou studii jistě zasloužila i hraběnka Jindřiška Buquoyová, rozená z Cappy,⁹⁴¹ s ohledem na téma předkládané rozpravy budeme pozornost věnovat pouze její švagrové Filipíně Buquoyové, rozené Czerninové z Chudenic a Morzinu.

4.5.2.1. Životopisný medailonek

Dvacátého devátého listopadu 1858 se v Praze narodila jediná dcera hraběte Heřmana Czernina z Chudenic⁹⁴² a jeho manželky Marie Aloisie, rozené z Morzinu. Hraběnka Filipína

osobností (Radeckého pomník z pražského Malostranského náměstí, jezdecká socha císaře Františka I. na dnešním Smetanově nábřeží v Praze). K němu podrobně Adam HNOJIL, *Josef Max*, Praha 2008.

⁹³⁵ Dle Richard SCHMIDT, *Soupis památek uměleckých a historických XL. Politický okres jáchymovský*, Praha 1913, s. 125 – 126.

⁹³⁶ V. DAVID, *Immortellenkränze*, s. 44.

⁹³⁷ R. SCHMIDT, *Soupis*, s. 126.

⁹³⁸ TAMTÉŽ.

⁹³⁹ Viktor David uvádí, že kaple byla vysvěcena v předvečer svátku Narození Panny Marie. V. DAVID, *Immortellenkränze*, s. 41.

⁹⁴⁰ Po roce 1945 přestala kaple sloužit svému účelu, její mobiliář se ztratil, interiér kostela byl zdemolován a poničení neunikl ani vstupní portál, respektive jeho sochařská výzdoba. V devadesátých letech minulého století začala obnova tohoto svatostánku – ta byla dokončena na počátku nového milénia a při této příležitosti byla kaple znovu vysvěcena (v současnosti je zasvěcena sv. Michaelu Archandělovi).

⁹⁴¹ K Jindřišce Buquoyové, rozené z Cappy (1857 – 1929) více v této práci na s. 150 (poznámka 660).

⁹⁴² Heřman Czernin z Chudenic (1819 – 1892) byl druhorozeným synem Evžena Karla Czernina a jeho manželky Terezie, rozené z Orsini-Rosenbergu. Roku 1853 se oženil s Marií Aloisií z Morzinu. Jejich sňatkem vznikla další černínská rodová větev (Czerninové z Chudenic a Morzinu, zkráceně Czernin-Morzinové), která držela severočeská panství Vrchlabí a Maršov a západočeské panství Kysibl. K němu více Pavel KOBLASA, *Czerninové*

se v první květnový den roku 1878 provdala za Karla Bonaventuru Buquoye, kterému také o necelý rok později porodila jejich jediné dítě – dceru Sofii Terezii.⁹⁴³ Filipína Buquoyová zemřela 6. srpna 1937 v Rožmberku nad Vltavou a o několik dnů později spočinula vedle svého manžela v novohradské hrobce.

Dětství a mládí Filipíny Czerninové z Chudenic a Morzinu patrně zůstane obestřeno tajemstvím, neboť bližší informace o prvních dvaceti letech jejího života nelze nalézt ani v Rodinném archivu Buquoyů ani v Rodinném archivu Černínů, respektive Černínů-Morzinů.⁹⁴⁴

Ze stínu vychází tato aristokratka až v roce své svatby a vstupu do longueval-buquoyenské rodiny. Po přijetí svátosti manželství se hraběnka Filipína stala typickou představitelkou aristokratické společnosti druhé poloviny „dlouhého“ 19. století a vyhovovala dobovému ideálu kultivované či soucitné dámy – příkladně naplňovala rozmanité společenské role (byla reprezentativní manželkou, vzornou matkou, ale i důstojnou vdovou), představovala určitý hodnotový systém a světonázor (kupříkladu oddanost domu habsburskému, respektování křesťanských ideálů), veřejně se angažovala (byla činná v rozličných charitativních nadacích a spolcích) a s jejími vrstevníky ji pojil i životní styl (k němuž náležela účast na pečlivě vybíraných společenských akcích, pravidelné cestování mezi Vídní, Prahou a venkovskými statky, specifické pojetí volnočasových aktivit a zábavy).⁹⁴⁵

Jestliže budeme podrobněji sledovat a studovat životní cestu hraběnky Filipíny, rozené Czerninové z Chudenic a Morzinu, uvidíme, že tato členka longueval-buquoyského rodu vzorně plnila svou roli manželky a matky, byť svému manželovi nedala mužského potomka a pokračovatele rodu.

Choť Karla Bonaventury Buquoye se jak díky svému původu, tak díky svému sňatku řadila k „první společnosti“ a patřila také ke dvorské společnosti. Její společenský status byl mimo jiné potvrzován účastí na dvorském bálu⁹⁴⁶ a byl podpořen dvěma (do značné míry

z *Chudenic*, České Budějovice 2000, s. 6; Pavel JURÍK, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czernínů*, Praha 2010, s. 242, 316, 328.

⁹⁴³ K Sofii Terezii Buquoyové, provdané baronce Westphalenové (1879 – 1945) více v této práci na s. 158 (poznámka 691).

⁹⁴⁴ Rodinný archiv Černínů z Chudenic je v současnosti uložen na jindřichohradeckém pracovišti Státního oblastního archivu v Třeboni a není inventarizovaný, respektive uspořádaný. Co se dalších dvou rodových archivů týče, viz A. KALNÝ, *Rodinný archiv* (= inventář), zejména s. 215 – 217; Aleš VALENTA, *Rodinný archiv Černínů-Morzinů, Vrchlabí (1535) 1562 – 1944*, Zámorsk 2012 (= inventář archivního fondu).

⁹⁴⁵ Problematice česko-rakouských šlechticů, jejich životním rolím strategiím a hodnotovému systému ve druhé polovině 19. na počátku 20. století se podrobně věnovala M. WINKELHOFEROVÁ, *Šlechtictví*.

⁹⁴⁶ Podrobné zprávy máme např. o roku 1909 – viz *Sport und Salon*, 13. února 1909, s. 3; *Wiener Salonblatt*, 13. února 1909, s. 7.

symbolickými) akty – v devadesátých letech předminulého věku ji císařovna Alžběta jmenovala palácovou dámou⁹⁴⁷ a na počátku minulého století jí arcivévodkyně Marie Josefa⁹⁴⁸ propůjčila Řád hvězdového kříže.⁹⁴⁹

Hraběnka Filipína se přivdala do rodiny, jejíž příslušníci a příslušnice byli po celá staletí oddáni křesťanským ideálům v jejich římskokatolické podobě. Tuto věrnost si buquoyský rod zachoval po celé „dlouhé“ 19. století a křesťanskými, respektive katolickými ctnostmi se prokazovala i paní Filipína. Kromě toho, že se pravidelně účastnila bohoslužeb a jiných církevních slavností, v devadesátých letech předminulého věku financovala nákladnou rekonstrukci barokního poutního kostela Panny Marie Utěšitelky v Dobré Vodě⁹⁵⁰ a na počátku minulého století byla členkou, respektive zapisovatelkou organizačního výboru pro výstavbu kostela, připomínajícího mezinárodní eucharistický kongres, který se roku 1912 konal ve Vídni.⁹⁵¹

S křesťanskými ideály byla ve šlechtické společnosti úzce propojena filantropická aktivita. V případě Filipíny Buquoyové byla nejen šlechtickými kruhy, ale i širokou veřejností oceňována její charitativní činnost, v jejímž rámci se hraběnka soustředila zejména na rozmanitou pomoc dětem: V Nových Hradech je s jejím jménem spojen vznik dětské opatrovny – sama hraběnka zaplatila stavbu domu, financovala provoz této instituce a také si přála, aby byla péče o děti svěřena řeholnicím Řádu služebníků Mariiných, tedy servitkám.⁹⁵² V Rožmberku nad Vltavou pak stála v čele Spolku pro ochranu matek a péči o kojence.⁹⁵³ Finančně podporovala také společnosti činné v Praze, kupříkladu se angažovala v Jednotě

⁹⁴⁷ Palácovou dámou byla jmenována v červnu roku 1890. Viz SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Filipíny Buquoyové-Černínové, Jmenování palácovou dámou císařovny a královny, inv. č. 1270. sign. 267.101, kart. 266. Srov. Neue Freie Presse, 24. června 1890, s. 5; Wiener Salonblatt, 29. června 1890, s. 5.

⁹⁴⁸ Marie Josefa Saská (1867 – 1944) byla dcerou Friedricha Augusta Saského a jeho manželky Marie Anny Portugalské. Roku 1886 se stala manželkou arcivévody Otty Rakouského a o rok později porodila syna Karla, který se roku 1916 stal posledním rakouským císařem. K ní více Brigitte HAMANNOVÁ, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 2001², s. 290.

⁹⁴⁹ Řád hvězdového kříže obdržela v červnu roku 1903. Viz SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Filipíny Buquoyové-Černínové, Oznámení o udělení Řádu hvězdového kříže, inv. č. 1270. sign. 267.101, kart. 266. Srov. Sport und Salon, 23. června 1903, s. 4.

⁹⁵⁰ Tuto opravu a roli hraběnky Filipíny Buquoyové připomíná latinský nápis stěně nad varhanami. K opravě kostela a znění nápisu Z. ŠTREJN, *Dobrá Voda u Nových Hradů. Poutní chrám*, s. 6, 10.

⁹⁵¹ Sport und Salon, 20. září 1913, s. 7.

⁹⁵² SOA Třeboň, RAB – Pozůstalost Filipíny Buquoyové-Černínové, Pamětní spis a program slavnostního otevření Dětského domova v Nových Hradech, inv. č. 1275, sign. 267.121, kart. 266; Z. ŠTREJN, *Nové Hrady v jižních Čechách. Kostel*, s. 8.

⁹⁵³ P. KOBLASA, *Buquoyové. Stručné dějiny*, s. 39.

paní sv. Anny, která mimo jiné pečovala o mentálně postižené,⁹⁵⁴ nebo podporovala pražský Dům milosrdenství Vincentinum.⁹⁵⁵

Co se životního stylu hraběnky Filipíny Buquoyové týče, její každodenní život se proměňoval v závislosti na tom, kde její rodina, nebo ona sama pobývala. Pobyt ve Vídni v první polovině roku měl dvě tváře: období od svátku Tří králů do Popeleční středy se neslo ve znamení rušného společenského života, poté následovalo klidnější předvelikonoční období a příjemně prožívané jarní dny. Jistá hektičnost vstupovala do života hraběnky na počátku léta, kdy se svým manželem Karlem Bonaventurou odjížděla na novohradské a rožmberské panství, kde si užívali poklidných letních dní i vzrušené atmosféry podzimních honů.

Bez ohledu na to, kde zrovna hraběnka Filipína pobývala, neopouštěla ji její životní vášeň, a sice hra na klavír. V její pozůstalosti je dochovaná sbírka čtyřiceti devíti skladeb, mezi nimiž převažují taneční skladby (valčíky, polky kvapíky a čtverylky) z pera Johanna Strausse mladšího a jeho bratra Eduarda. Kromě kusů z dílny proslulé hudební dynastie a jejich (ne)méně slavných současníků obsahuje i dílka některých šlechticů (Rudolfa Sporcka,⁹⁵⁶ Anny Westphalenové,⁹⁵⁷ Imre Széchenyiho⁹⁵⁸).⁹⁵⁹

4.5.2.2 Hraběnka a její malby

Jak bylo naznačeno v předcházejícím textu, hraběnka Filipína pocházela ze starobylého šlechtického rodu, jehož příslušníci a příslušnice vynikali mnoha způsoby a rozličnými

⁹⁵⁴ Prager Tageblatt, 24. dubna 1892, s. 8.

⁹⁵⁵ Kristýna AMBROŽOVÁ, *Dějiny domu milosrdenství Vincentinum v Praze – Břevnově*, Praha 2011 (Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu), s. 59 – 62, zde s. 60.

⁹⁵⁶ Rudolf Václav Sporck (1839 – 1904) byl synem hraběte Josefa Marii Sporcka a jeho manželky Valburgy, rozené Věžníkové z Věžníků. Po studiu na jednom z pražských gymnázií a na vojenské akademii ve Vídni se věnoval vojenské kariéře. Roku 1863 opustil důstojnický sbor rakouské armády a zbytek života zasvětil hudbě – skládal jak opery, tak valčíky. Viz Václav PITUCHA, *Rodinný archiv Šporků 1664 – 1945*, Zámorsk 2004 (= inventář archivního fondu), s. 14.

⁹⁵⁷ Patrně se jedná o Annu Marii, rozenou Westphalenovou z Fürstenberga a provdanou Mensdorffovou-Pouilly (1869 – 1948), sestru Klemense Westphalena z Fürstenberga (ten byl zároveň švagrem Filipíny Buquoyové, rozené Czerninové z Chudenic). Viz R. ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, *Rodinné strategie*, s. 275, 343.

⁹⁵⁸ Emmerich (Imre) Széchenyi (1825 – 1898) pocházel z hraběcí rodiny, usazené v Dolních Uhrách. Celý život byl činný v diplomatických službách Rakouska, respektive Rakouska-Uherska (v průběhu let působil u řady evropských královských dvorů). K němu podrobně Constant[in] von WURZBACH, *Biographisches Lexikon des Kaiserthumes Oesterreich XLI*, Wien 1880, s. 227, 240 – 240.

⁹⁵⁹ Z. BEZECNÝ, *Příliš uzavřená společnost*, s. 114.

dovednostmi. Jednou z nich byla výtvarná umění, jak dokazují zachované ikonografické prameny.⁹⁶⁰

Přestože postrádáme archivní doklady, dovolíme si předpokládat, že hraběnka Filipína získala vzdělání, které bylo pro urozené dívky ve druhé polovině 19. století typické a které kromě jiného zahrnovalo také výuku kreslení. Tato žena navíc v umělecké aktivitě pokračovala v dospělosti, ve výtvarné činnosti nacházela jisté potěšení a hraběněna tvorba patrně převyšovala tvorbu, jež byla typická pro její urozené současnice.

Chceme-li blíže poznat výtvarnou činnost Filipíny Buquoyové, rozené Czerninové z Chudenic a Morzinu, čeká nás nemilé překvapení: Osobní pozůstalost této urozené ženy je prosta jakýchkoli dokladů o její umělecké aktivitě a stejně tak žádné její dílo neuchovává poměrně rozsáhlá sbírka grafik, kreseb a akvarelů Rodinného archivu Buquoyů.⁹⁶¹ A ani obsáhlé publikace z dějin umění 19. století reprodukce žádné kresby, grafiky či malby nepřinášejí. Jinými slovy řečeno, v případě hraběnky Filipíny se v současné době bohužel musíme obejít bez ikonografických pramenů.

Zmínky o uměleckém tvoření a pracích této příslušnice longueval-buquoyského rodu chybějí ve většině publikací, zasvěcených umělecké aktivitě česko-rakouské šlechty předminulého věku, respektive je přináší pouze několik historiků a historiček umění.⁹⁶²

Pokud nahlédneme do podrobné příručky, podávající vyčerpávající přehled nejen o českých umělcích a umělkyních, do proslulého Tomanova *Nového slovníku československých umělců*, přečteme si několik informací o Filipíně Buquoyové. Dozvíme se, že byla zručnou akvarelistkou a že její díla byla prezentována na výstavách Krasoumné jednoty.⁹⁶³ Konkrétně roku 1889 výstavu obeslala dvěma krajinomalbami s poetickými názvy *Léto* a *Podzimní jitro*,⁹⁶⁴ v roce následujícím na výstavu pro změnu zaslala dvě zátiší, a sice *Panneau s mákem*

⁹⁶⁰ K výtvarné činnosti černínských hrabat a hraběnek např. P. TOMAN, *Nový slovník* I, s. 144; Marie MŽYKOVÁ, *Díla českých malířů 19. a 20. století v zámeckých sbírkách*, Památky a příroda 10, 1985, s. 89 – 90; K. KŘÍŽOVÁ, *Šlechtický interiér*, s. 51, 56, 74, 167, 175, 192.

⁹⁶¹ J. HANESCH – E. FIALOVÁ – K. DUDÁČEK, *Rodinný archiv*.

⁹⁶² Je třeba dodat, že jméno Filipíny Buquoyové nenajdeme v podrobném přehledu Anny Horové, ve svém článku jej nezmiňuje Marie Mžyková a ani řada jiných publikací či katalogů její jméno neuvádí. Viz Anděla HOROVÁ (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění* I, Praha 1995, TATÁŽ (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění – Dodatky*, Praha 2006; Marie MŽYKOVÁ, *Díla českých malířů 19. a 20. století v zámeckých sbírkách*, Památky a příroda 10, 1985, s. 22 – 26, 84 – 90, 152 – 157, 214 – 220, 341 – 348, 402 – 409, 469 – 476, 534 – 542; 11, 1986, s. 16 – 22, 85 – 92, 149 – 156, 216 – 221, 534 – 543; J. BĚLOHLÁVKOVÁ – A. MIŠKOVÁ, *Kresba*; A. HNOJIL (ed.), *Nekonečné perspektivy*.

⁹⁶³ P. TOMAN, *Nový slovník* I, s. 117.

⁹⁶⁴ *Katalog der Ausstellung 1889. 50. Vereinsjahr des Kunstvereins für Böhmen in Prag*, Prag 1889, s. 6; Lucie VLČKOVÁ, *Krajinomalba v Praze 1840 – 1890. Prezentace krajinomalby a její reflexe na výstavách Krasoumné jednoty*, Praha 2009, s. 317, 325.

a *Vějíř s planými růžemi*⁹⁶⁵ a dvěma zátišími – *Vějíř s azalkami* a *Vějíř s mákem* – se prezentovala v Rudolfinu také v roce 1893.⁹⁶⁶ Její jméno ve své stati, věnované malířkám druhé poloviny 19. století, zmiňuje také historička umění Alžběta Birnbaumová.⁹⁶⁷

Kromě toho se zejména na různých webových stránkách a v internetových diskuzích můžeme setkat s tvrzením, že je hraběnka Filipína Buquoyová autorkou několika krajinomaleb (*Jezírko s břízou*, *Jarní táni*, *Rozkvetlé stromy v krajině*). Jedná se o olejomalby, které jsou signovány B. Filipi a které mají svým pojetím blízko k výtvarnému stylu Antonína Slavíčka.⁹⁶⁸

V případě, že by se hraběnčino autorství podařilo spolehlivě prokázat, tak by se tato urozená dáma stala jednou z nejvýraznějších malířek přelomu 19. a 20. století.

⁹⁶⁵ *Katalog der Ausstellung 1890. 51. Vereinsjahr des Kunstvereins für Böhmen in Prag*, Prag 1890, s. 3.

⁹⁶⁶ *Katalog der Ausstellung 1893. 54. Vereinsjahr des Kunstvereins für Böhmen in Prag*, Prag 1893, s. 24.

⁹⁶⁷ Alžběta BIRNBAUMOVÁ, *Předchozí generace*, in: Anna Rošková (ed.), *Sborník Kruhu výtvarných umělkyně*, Praha 1935, s. 20 – 34, zde s. 25 (poznámka 6).

⁹⁶⁸ Toto tvrzení by mohlo být pravdivé – dva základní a poměrně podrobné přehledy českých výtvarných umělců a umělkyně pro období druhé poloviny 19. a počátku 20. století žádného malíře či malířku s příjmením Filipi neuvádějí. Viz P. TOMAN, *Nový slovník I*; A. HOROVÁ (ed.), *Nová encyklopedie I*.

5 ZÁVĚR

Období mezi devadesátými lety 18. a desátými lety 20. století můžeme popisovat a charakterizovat mnoha výrazy, slovními obraty, kratšími nebo delšími větami. Přesto dvěma nejdůležitějšími slovy zůstávají *proces* a *změna*. Jak procesy modernizace, industrializace a urbanizace, tak technické, technologické, ekonomické změny a transformace kolektivního myšlení zasáhly všechny společenské, či spíše sociální skupiny a vedly k jejich proměně, respektive k úpadku jedněch, nebo naopak k vzestupu a emancipaci druhých.

Společenstvím, pro něž představuje tak zvané dlouhé 19. století jedno ze zlomových období, byla starobylá česko-rakouská šlechta. Ačkoli se aristokracie habsburského soustátí snažila zachovat si své jedinečné postavení a nárokovala si statut exkluzivní společnosti, v důsledku modernizačních změn bylo její elitní postavení oslabováno. Jinými slovy řečeno, v průběhu předminulého století upadala politická moc šlechty, urození se museli vyrovnat se ztrátami v ekonomické sféře a v neposlední řadě museli reagovat na celospolečenské události a jejich důsledky (přerod státního zřízení, úprava správního systému, šíření rozličných ideologií). Minimálně v jedné oblasti si však česko-rakouští aristokraté a aristokratky svou dominantní pozici udrželi, a to ve společenském, kulturním a uměleckém životě. Kulturní a umělecké dění po celé 19. století tím či oním způsobem ovlivňovaly přední rodiny Předlitavska. A mezi nimi nechyběla ani hrabata Longueval-Buquoy, jimž je věnována předkládaná disertační práce.

Volba na tento, v jižních Čechách usazený rod padla ze dvou důvodů. Na jedné straně nebyly životní příběhy hrabat a hraběnek Longueval-Buquoy, žijících v 19. století, v dosavadní historiografii dostatečně zmapovány. Na straně druhé stávající texty a rodinný archiv naznačovaly, že dotčení muži a ženy měli specifický poměr k jednotlivým složkám vizuálních umění a že by se jejich těsný vztah k umění dal vnímat v různých souvislostech – jako soukromý zájem (vlastní umělecká aktivita urozených mužů a žen), jako cesta k určitému cíli (podnikání s užitým uměním jako prostředek zisku, přestavba rodového sídla jako prostředek formování rodové paměti), jako distinktivní znak šlechtice (mecenášská podpora umění a kultury).

První čtení historiografických publikací či statí a letmé nahlédnutí do rodinného archivu vedlo ke vzniku tří vstupních hypotéz: Za prvé, že jednotlivé osobnosti buquoyského rodu představovaly určité role, které mohli aristokraté a aristokratky v předminulém věku v rámci kulturního života sehrát (šlechtic-diletantský umělec, podnikatel s užitým uměním, stavebník, organizátor kulturního života, mecenáš). Za druhé, že některé z výše uvedených rolí byly pro

šlechtickou společností typické už v období renesance a baroka a po dlouhá desetiletí byly neměnné (kategorie stavebník), že některé role prošly výraznou proměnou (kategorie vlastní umělecké tvorby) a že některé z nich přineslo až „dlouhé“ 19. století (kategorie kolektivního mecenátu). Za třetí, že některé z těchto úloh byly rodovým dědictvím a tradiční sférou působnosti, že další z nich byly odrazem osobních zájmů konkrétního jedince a že jiné byly odkazem ke společenskému statutu.

Předkládaná rozprava nese název *Za Boha, krále a krásná umění. Buquoyové a vizuální umění v „dlouhém“ 19. století*. Přestože samotný název odkazuje k tomu, že se v centru zájmu ocitla jihočeská hraběcí rodina a umělecká tvorba, tento text není pojat jako klasická umělecko-historická studie, ale jako práce historiografická. Z této premisy vychází zvolená metodika. Základním východiskem se staly tak zvané nové kulturní dějiny, které se snaží vnímat kulturu a úžeji uměleckou tvorbu v nových souvislostech. Vzhledem k tomu, že se ve středu pozornosti ocitl vztah konkrétních mužů a žen k umělecké, výtvarné tvorbě byl vybraný přístup doplněn o další metody, a to o ty, jež umožňují studium jedince a jeho společenské skupiny (zejména tak zvaná nová biografie a sociologizující historie).

Pokud jde o hraběcí rodinu Longueval-Buquoyů, její členové a členky prokazovali náklonnost výtvarnému umění již od prvních let, kdy se usadili v jižním cípu Českého království. Jihočeskou krajinu v 17. a 18. století ozdobily poutní kostely (Dobrá Voda u Horní Stropnice, Nejsvětější Trojice u Trhových Svin, Lomec u Vodňan) či nádherné venkovské rezidence (Libějovice, Nové Hrady). Buquoyové patřili k objednavatelům a kupcům uměleckých děl a stali se také sběrateli a mecenáši. V následujícím „dlouhém“ 19. století svůj kladný vztah k vizuálním uměním znovu a znovu potvrzovali.

Po celou první polovinu 19. století byl hlavou rodu longueval-buquoyovského hrabě Jiří František. Tento muž je pevně ukotven v historickém i obecném povědomí, a sice jako člověk rozmanitých zájmů i pestrých (společenských) názorů, jako přítel významných osobností doby „mezi časy“, jako badatel a „průmyslový pionýr“. Hojně vzpomínaná byla také úloha tohoto aristokrata v dějinách českého sklářství. Pozornost směřovala zejména k jednomu z jeho objevů, k tmavému neprůhlednému sklu, k černému a červenému hyalitu. Mnozí chtěli odhalit tajemství výroby tohoto skla a toužili najít správný recept pro (znovu)vytvoření temné skloviny. Vedle toho se historici umění snažili zhodnotit estetickou stránku tohoto skla nezvyklé barvy a zasadit jeho výrobu do kontextu dobového umění.

Přinejmenším jedno téma, vážící se k hraběti Jiřímu Františkovi a novohradským sklárnám, však dlouhou dobu stálo stranou badatelské pozornosti. A dalo by se říci, že se

jednalo o otázku velice podstatnou: Jakou roli sehrálo sklo a sklářství v životě samotného Jiřího Františka Buquoye?

Přestože se při hledání odpovědi na onu záludnou otázku jeví jako nesmírně svůdná hypotéza, že angažovanost tohoto příslušníka hraběcího rodu na poli sklářské produkce byla odrazem jeho zájmu o výtvarné, respektive užité umění, musíme se jí při bližším, podrobnějším pohledu na dochované písemné, ikonografické či hmotné prameny vzdát.

Ve chvíli, kdy jsme nuceni opustit myšlenku, že hyalitové sklo mělo z pozice dotčeného vládce domu buquoyského úzkou vazbu k uměleckým formám, musíme zákonitě hledat nové odpovědi. Přestože se následující úhel pohledu jeví jako triviální, musíme připomenout, že sklo, vzešlé z jihočeských hutí hraběte Jiřího Františka Buquoye, bylo úspěšným obchodním artiklem, který významně vylepšoval jak rozpočet hraběcí rodiny, tak finanční bilanci rodových panství.

Možná ještě důležitější roli sehrálo sklo, vyráběné ve sklárnách v Jiříkově Údolí a na Stříbrném Vrchu, při (sebe)reprezentaci jednak samotného „jihočeského polyhistora“, jednak celého starobylého rodu. Černý a červený hyalit jasně ukazoval přírodovědné znalosti a chemické dovednosti hraběte Jiřího Františka a připomínal ho jako významného (přírodo)vědce první třetiny předminulého věku. Sklo z Novohradských Hor se již v průběhu „dlouhého“ 19. století prodávalo pod značkou *Sklo z hraběcích buquoyových hutí*. Postupně však došlo ke splynutí označení hyalitové a buquoyové sklo, a tak dodnes nevymizelo široké povědomí o „křehké kráse“, vzešlé z chemických experimentů Jiřího Františka Buquoye a z rukou novohradských sklářů.

Ve stínu proslulého jihočeského hraběte a vědce stál jeho mladší bratr. Ludvík Arnošt Buquoy nebyl prvorozeným synem a dědicem buquoyového fideikomisu. Vzhledem k tomu, že hraběcí rodina neměla rozsáhlé pozemkové držby a nebylo v ní zvykem dávat mladším mužům k užívání nějaké statky, byla tomuto urozenému muži v duchu rodinných tradic předurčena vojenská kariéra. V armádě podunajské monarchie strávil hrabě Buquoy více než dvacet let a urozená společnost ho také s pomocí jeho důstojnické hodnosti identifikovala.

S dalšími urozenými muži a ženami pojily Ludvíka Arnošta Buquoye záliby – jistý zájem prokázal o přírodní vědy, svou pozornost věnoval hudbě, ovšem jeho celoživotní vášní bylo výtvarné umění. Buquoyova díla, topografické pohledy na památná či pozoruhodná místa Českého království, vynikala svou přesností, okouzlovala svou malebností, fascinovala precizním zvládnutím rozličných grafických technik a svým pojetím vynikala nad pracemi

mnoha jiných šlechticů a šlechtičen, kteří se v období „mezi časy“ a v době předbřeznové věnovali kresbě a grafice.

Přestože Ludvík Arnošt Buquoy zasvětil výtvarnému umění velkou část života, nemůžeme ho považovat za profesionálního umělce. To, že v případě Ludvíka Arnošta Longueval-Buquoy nepřijímáme roli profesionálního umělce, nesouvisí s kvalitou umělecké pozůstalosti tohoto hraběte, ale plyne ze společenského statusu tohoto urozeného muže (v první třetině předminulého věku prostě nebylo možné být současně aristokratem a profesionálním umělcem). Zároveň musíme odmítnout i označení diletující šlechtic, neboť toto označení vede k degradaci umělecké pozůstalosti Ludvíka Arnošta Buquoye.

Hrabě Ludvík Arnošt Longueval-Buquoy by tedy měl být vnímán jako urozený muž, příslušník rakouské armády, který prokázal nemalý výtvarný talent. Jeho kreslířské a grafické dovednosti ho přiřadily k nejvýznamnějším umělcům, jejichž díla vznikala v první třetině 19. století, což vede k tomu, že ho nemůžeme jednoduše označit za diletujícího šlechtice. Závazky, plynoucí z jeho společenského postavení, vyznávaných hodnot i zavazujících rodinných tradic, však znemožňují hodnocení Ludvíka Arnošta Buquoye jako profesionálního umělce.

Pozoruhodným členem jihočeského rodu byl bezesporu hrabě Jiří Jan Buquoy, syn Jiřího Františka a synovec Ludvíka Arnošta. Obdobně jako mnozí další urození muži měl i on ve čtyřicátých až sedmdesátých letech předminulého věku úzký vztah k umělecké tvorbě. V případě Jiřího Jana Buquoye nebyl nevšední zájem o výtvarná umění pouze odrazem jeho společenského postavení, ale pojily se v něm jeho celoživotní vášeň pro rozmanité formy výtvarného umění (Jiří Jan Buquoy navštěvoval významné evropské galerie a umělecké sbírky, byl přispívajícím členem Společnosti vlasteneckých přátel umění, byl sběratelem užitého umění), vlastní umělecké ambice a dovednosti (hrabě Jiří Jan byl talentovaným kreslířem, jenž na svých kresbách dokázal zachytit každodenní život, jenž dokázal vytvářet půvabná interiérová zobrazení a jenž ve svém díle inspiroval také křesťanstvím) a také ideály romantismu a historismu.

Láska k vizuálním uměním, převažující stavební sloh šlechtické architektury (revivalová architektura), ale také způsob uvažování o longueval-buquoyské minulosti – to vše se odrazilo v přestavbě dolního hradu v Rožmberku nad Vltavou, která se odehrála mezi lety 1848 až 1855. Již před započítím stavebních prací bylo rozhodnuto, že druhé patro rožmberského hradu bude sloužit k obytným účelům (právě zde byly situovány soukromé pokoje hraběcí

rodiny, hostinské pokoje a společenské místnosti), zatímco první patro se mělo stát rodovým „místem paměti,“ muzeem, které mělo být zpřístupněno veřejnosti.

Představení longueval-buquoyské minulosti bylo v dolním hradu v Rožmberku nad Vltavou podřízeno téměř vše – označením místností počínaje, velkoformátovými podobiznami a heraldickou výzdobou pokračuje a drobnými detaily konče.

Vznešenost a urozenost rodu byla představena skrze uměleckou výzdobu dolního hradu v Rožmberku, především skrze heraldickou výzdobu. Do oken byly proto vsazeny malované erby předních evropských rodů, s nimiž byli spřízněni sami Longueval-Buquoyové anebo rodiny, z nichž pocházeli jejich manželé a manželky. Mezi erby se tak nachází znaky vládnoucího milánského rodu Visconti (z tohoto rodu pocházela matka hraběnky Marie Magdaleny di Biglia, manželky Karla Bonaventury Buquoye) či známé italské šlechtické rodiny Gonzaga (z ní vzešla babička Rosy z Harrachu, manželky knížete Filipa Emanuela Buquoye). Dále se objevují erby francouzských rodů jako Lille a Croÿ (ke kterým patřily manželky Maxmiliána Buquoye a jeho vnuka Karla Alberta), jež byly příbuzensky spojeny s dalšími významnými šlechtickými rodinami Francie – pro příklad lze uvést rod Arenberg (někdy se označuje i jako rod de Ligne) či rod Estreés. Při výzdobě nebyl opomenut ani příbuzenský vztah k burgundským vévodům.

Rodové muzeum mělo Longueval-Buquoye přiblížit i jako věrné poddané francouzských či španělských králů a jako služebníky císařů Svaté říše římské. Nemůže tedy překvapit, že se ve vitrážových oknech Křížácké galerie objevují erby předních evropských panovníků, zvláště z období středověku.

Vzhledem k tomu, že se Rožmberk stal buquoyským „místem paměti“, hraje velmi důležitou roli oslava jednotlivých členů rodu Longueval-Buquoy. Tento program je patrný již v pojmenování některých místností – Pokoj Karla Bonaventury byl zasvěcen vítězi z Bílé hory, Maxmiliánova ložnice oslavovala prvního hraběte z rodiny Buquoy, pokoj Karla Alberta připomněl jediného syna císařského generála. V Knížecím pokoji – někdy označovaném i jako Pokoj Karla Filipa, nebo Pokoj Filipa Emanuela – byl vzdán hold jediným knížatům z rodu Longueval-Buquoy.

Na proslulé předky neupozorňovalo pouze označení místností, ale také obrazová dekorace komnat – z portrétů na návštěvníky shlíželi slavní muži buquoyské minulosti a jejich manželky spolu se známými evropskými osobnostmi, s nimiž se vyobrazení příslušníci rodiny během své životní poutě setkali (často jsou to podobizny panovníků, v jejichž službách Buquoyové působili, a portréty válečníků, se kterými a proti kterým bojovali).

Při oslavě předků nezůstal Jiří Jan Buquoy jen ve své rodině. Neopomněl ani předchozí majitele hradního areálu v Rožmberku nad Vltavou „pány pětিলisté růže“, jimž zasvětil Rožmberskou síň.

Další síň – Křižácká galerie, Rytířský sál a Zbrojnice - nesloužily oslavě významných jednotlivců, ale představovaly více méně všechny členy rodu Longueval-Buquoy. Křižácká galerie byla pojata jako vzpomínka na příslušníky rodiny, kteří žili, bojovali a proslavovali rod ve středověku a zejména za křížových výprav a za stoleté války. Na mladší válečnickou generaci, na muže, již prosluli na počátku novověku, upozorňovala výzdoba Rytířského sálu, který byl na Rožmberku pojat jako „Sál předků.“ Co se pak Zbrojnice týče, ta svým vybavením a zařízením odkazovala na válečnickou tradici rodu, avšak její heraldická výzdoba připomínala nejvýznamnější muže rodu – Karla Bonaventuru a knížata Karla Filipa a Filipa Emanuela.

Umělecké ambice a estetické cítění hraběte Jiřího Jana Buquoye se dočkaly svého naplnění ve čtyřicátých a padesátých letech předminulého věku. O dvacet let později v těchto stopách kráčet jeho mladší syn.

Hrabě Ferdinand Buquoy získal v roce 1878 alodiální panství Horní Hrad-Měděnec v severozápadních Čechách a po následující čtyři roky vládl v panském sídle, tyčícím se nad malebným vodním tokem, čilý stavební ruch. Někdejší gotická tvrz, rozšířená o renesanční a barokní křídla, byla přeměněna v půvabnou šlechtickou rezidenci, jejíž výtvarné řešení bylo inspirováno tak zvanou tudorovskou gotikou a romantickým historismem. Přestože byl hornohradský zámek koncipován jako pohodlné a zároveň reprezentativní sídlo longueval-buquoyské sekundogenitury a neměl být primárně dalším místem rodové paměti, i zde si slavná minulost našla své místo: Architektonické a designové řešení zdejšího Rytířského sálu bylo téměř dokonalou kopií rožmberské Křižácké galerie, a tak tento velkoryse pojatý prostor znovu upozorňoval na válečnické a vojenské úspěchy členů longueval-buquoyské rodiny, upomínal na dědictví rožmberské a připomínal stavební činnost i historiografický (či spíše hagiografický) koncept hraběte Jiřího Jana.

Hrabě Ferdinand byl sice stoupencem vzletných ideálů svého otce, ale dědicem bezmála celého rodového majetku, rodových tradic a rodinných závazků byl jeho starší bratr Karel Bonaventura Buquoy. A právě jeho životem jako by se symbolicky i fakticky uzavřel dlouhodobý, kladný a těsný vztah hraběcí rodiny Longueval-Buquoy k vizuálním uměním.

Stejně jako jeho otec i mladší bratr se i hrabě Karel Bonaventura angažoval na poli architektury a stavitelství. Byl to právě on, kdo nechal na novohradském hřbitově postavit

novou kapli, která měla zároveň sloužit jako rodinné pohřebiště. Přestože byl tento stavební počín reakcí na ryze praktický problém (nedostatek místa ve stávající longueval-buquoyské hrobce v novohradském klášterním kostele), stala se i tato sakrální stavba „místem paměti,“ místem, kde byly znovu připomínány slavné okamžiky rodinných dějin a úloha hraběcího rodu v dějinách novohradského panství.

Karel Bonaventura Buquoy byl mužem, jehož stavební aktivita završila období gotického revivalu v české (šlechtické) architektuře, avšak významnější roli sehrál v dějinách kolektivního mecenátu, lépe řečeno v dějinách Společnosti vlasteneckých přátel umění. V návaznosti na rodinnou tradici se na sklonku sedmdesátých let 19. století stal přispívajícím členem uměnilovného spolku. Jeho angažovanost v této kulturní instituci později přesáhla činnost jeho předků – v roce 1889 stanul v čele dotčeného společenství.

Vedoucí post ve Společnosti vlasteneckých přátel umění zastával hrabě Karel Bonaventura více než dvacet let a po většinu času se svěřenému úkolu věnoval velmi pečlivě a zodpovědně, neboť funkce prezidenta spolku, podporujícího české umění, nebyla pouze symbolickou rolí, ale byla svázána s mnohými praktickými úkoly a pragmatickými rozhodnutími.

Hrabě Buquoy vedl Společnost vlasteneckých přátel umění ve složitém období, bohatém na události. Kromě těch obvyklých (jakými byla různá zasedání výboru, výroční zasedání, získávání uměleckých děl, pořádání rozmanitých výstav) prožil také několik radostných momentů, ale i mnoho obtížných okamžiků. Na jedné straně se tomuto členovi longueval-buquoyského domu podařilo zorganizovat důstojnou oslavu stého výročí založení umění milujícího spolku a tento aristokrat mohl rovněž sledovat rozkvet Obrazárny, jíž byly nově vyhrazeny velkorysé a důstojné prostory v Domě umělců Rudolfinum. Na straně druhé Karel Bonaventura Buquoy vnímal pokles vlivu samotné Společnosti vlasteneckých přátel umění na kulturní dění v Českém Království a společně s celým spolkem se musel vyrovnat s postátněním pražské Akademie.

K longueval-buquoyskému rodu nepřínáleželi v „dlouhém“ 19. století pouze muži, ale také třináct žen, z nichž měli nejpozoruhodnější vztah k vizuálním uměním dvě, a sice Gabriela, rozená hraběnka z Rottenhanu, a Filipína, rozená Czerninová z Chudenic a Morzinu. Obě pocházeli z předních šlechtických rodů rakouského soustátí, obě byly považovány za kultivované dámy, obě se staly manželkami mužů, kteří významně ovlivňovali kulturní a umělecké dění Království českého, a pro ně samotné bylo výtvarné umění velice důležité.

Pokud jde o Gabrielu Buquoyovou, rozenou z Rottenhanu, její kroky na polích uměleckých vedly dvěma směry – jednak byla tato hraběnka sama umělecky aktivní, jednak stála u zrodu několika uměleckých počinů.

Ve chvíli, kdy se zaměříme na její vlastní uměleckou tvorbu, vyvstane před námi rozporuplný obraz. Na jedné straně stojí skutečnost, že ačkoli se tato urozená žena věnovala vlastní umělecké tvorbě celý život, její kresby, pastely a akvarely zůstávaly skryty očím širší veřejnosti – jinými slovy řečeno, v první polovině předminulého věku je spatřili pouze příslušníci longueval-buquoyové rodiny a dobří přátelé. Na straně druhé je však hraběnka Gabriela považována za autorku návrhů zlacení, kterým se ve dvacátých a třicátých letech 19. století dekorovaly výrobky z celosvětově proslulého černého a červeného dekoru – jinak formulováno, je vnímána jako žena, jejíž estetické cítění (s velkou pravděpodobně nevědomě) obdivovali mnozí muži a ženy.

Jestliže jsou estetické a umělecké zásahy dané hraběnky Buquoyové do sklářské produkce krajně nezvyklé, obdobně neobvyklá je (v porovnání s jejími vrstevnicemi) také její aktivita na poli stavitelském, ať už se jednalo o architekturu zahradní, nebo o profánní a sakrální architekturu. V tomto se zrcadlily rodinné tradice, obdiv k činnosti předků, potřeba přiměřené rodové reprezentace a křesťanské ideály – na aktivity milovaného otce navázala hraběnka Gabriela při dotváření a obohacování sentimentálního parku v Červeném Hrádku, zatímco stavební ruch v Horním Hradě vyšel spíše z praktických požadavků (touha po komfortním bydlení vedla k novogotické úpravě zdejší rezidence, potřeba důstojného svatostánku stála u vzniku nové zámecké kaple).

Co se Filipíny Buquoyové, rozené Czerninové z Chudenic a Morzinu týče, také tato žena měla těsný vztah k rozmanitým uměním. Přestože se až dosud těšily pozornosti její hudební dovednosti (dotčená hraběnka byla talentovanou klavíristkou), ukázalo se, že tato urozená žena po jistou část svého života vynikala i na poli malířském. V devadesátých letech předminulého věku tíhla k tvorbě zátiší a ta byla dokonce tak řemeslně, případně esteticky kvalitní, že se objevila na výstavách Krasoumné jednoty. Vedle toho se objevují náznaky, že se v pozdějších letech zabývala také (impresionisticky laděnou) krajinou. Za předpokladu, že se podaří dohledat její ztracená zátiší a že historici umění nade vši pochybnost potvrdí její autorství u několika krajinomaleb, bude možné označit Filipínu Buquoyovou za jednu z nejvýraznějších malířek končícího 19. a začínajícího 20. století.

Navzdory tomu, že Longueval-Buquoyové v „dlouhém“ 19. století nepatřili k nejbohatším ani nejmočnějším rodům Rakouského císařství, jejich role v kulturních (a)nebo uměleckých

dějinách Českého království je nezpochybnitelná a srovnatelná s těmi nejvýznamnějšími šlechtickými rody (Liechtensteinové, Lobkowitzové, Schwarzenbergové, Thun-Hohensteinové).

PRAMENY A LITERATURA

NEVYDANÉ PRAMENY

STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV V TŘEBONI

Rodinný archiv Buquoyů, oddíl Generalia:

Dějiny rodu Longueval-Vaux-Buquoy (Histoire de l'illustre Maison de Longueval-Vaux-Buquoy, inv. č. 44, sign. 21.1, kniha č. 1.

Knih rodových znaků ve vstupní hale zámku v Rožmberku nad Vltavou, inv. č. 46, sign. 200.46, kniha č. 2.

Inventář nového zámku v Nových Hradech a voluptuárních budov v Terčím údolí z roku 1870, inv. č. 554, sign. 206.331, kniha č. 382.

Náčrt rodokmenu krumlovské a Rožmberské linie domu Rožmberků, inv. č. 36, sign. 200.36.

Sestupný rodokmen Rožmberků, inv. č. 37, sign. 200.37.

Rodokmen durynských knížat, inv. č. 39, sign. 200.39.

Genealogická tabele posloupnosti panujících knížat a římských papežů a vzniku evropských států 800 – 1800, inv. č. 40, sign. 200.40.

Rodokmen severoněmeckých knížecích rodů, inv. č. 41, sign. 200.41.

Koncept rodokmenu španělských a francouzských Bourbonů od konce 16. století do konce 18. století, inv. č. 43, sign. 200.43.

Malované a kreslené rodové znaky Buquoyů a aliancí na hradech a zámcích v Nových Hradech a Rožmberku nad Vltavou, inv. č. 47, sign. 202.2, kart. 3.

Buquoyská hrobka v Nových Hradech, inv. č. 222, sign. 205.16, kart. 63.

Rodinný archiv Buquoyů, oddíl Osobní pozůstalosti:

Leopold Vojtěch Buquoy, kart. 172.

Ludvík Arnošt Buquoy, kart. 173.

Jiří František Buquoy, kart. 174

Gabriela Buquoyová-Rottenhanová, kart. 206 – 207, 212 – 217.

Terezie Zessnerová-Buquoyová, kart. 223.

Gabriela Buquoyová, kart. 224 – 226.

Karolína Deymová-Buquoyová, kart. 226.

Isabela Trauttmansdorffová-Buquoyová, kart. 226 – 227.

Jiří Jan Buquoy, kart. 228 – 233.

Karel Bonaventura Buquoy, kart. 251 – 266.

Ferdinand Nikodém Buquoy, kart. 268 – 269.

Rodinný archiv Buquoyů, oddíl Grafika, kresby, akvarely:

1 obal s 89 kresbami a skicami Jiřího Jana hraběte Buquoye s nejrůznějšími náměty, inv. č. 551.

Rodinný archiv Buquoyů, oddíl Fotografie:

Fotografie hradu a zámku v Rožmberku nad Vltavou, inv. č. 1371, sign. 281.7.

Velkostatek Rožmberk, kart. 41 – 45.

Velkostatek Rožmberk, kart. 48 – 49.

STÁTNÍ OBLASTNÍ ARCHIV LITOMĚŘICE, PRACOVISŤE DĚČÍN

Rodinný archiv Kouniců (Česká Lípa)

Pozůstalost Pavlíny Kounicové-Buquoyové, kart. 87.

ARCHIV NÁRODNÍ GALERIE V PRAZE

Společnost vlasteneckých přátel umění:

Výroční zprávy Společnosti vlasteneckých přátel umění, inv. č. AA 1258/2.

Zprávy o činnosti Krasoumné jednoty, inv. č. AA 1259/5.

Korespondence z roku 1889, inv. č. AA 1633, kart. 114.

Korespondence z roku 1890, inv. č. AA 1634, kart. 115.

VYDANÉ PRAMENY

ADLGASSER, Franz (Hg.), *Die Aehrenthals. Eine Familie in ihrer Korrespondenz 1872 – 1911*
I, Wien – Köln – Weimar 2002.

CLARY-ALDRINGEN, Alfons, *Vůně vzpomínek. Kniže Clary-Aldringen vypráví o „starých zlatých časech*, Praha 2002.

CZERNIN, Rudolf, *Ein böhmisches Märchen. Helle Tage – dunkle Zeiten – erbelte Zeitgeschichte*, Graz 2003.

Das Haus Longueval-Vaux-Buquoy, b.m. b.d.

- DAVID, Victor, *Immortellenkränze den Manen. Einer der edelsten und hochherzigsten Frauen aus dem hohen Adel im Parke zu Rothenhaus*, Prag [1863].
- Katalog der Ausstellung 1889. 50. Vereinsjahr des Kunstvereins für Böhmen in Prag*, Prag 1889.
- Katalog der Ausstellung 1890. 51. Vereinsjahr des Kunstvereins für Böhmen in Prag*, Prag 1890.
- Katalog der Ausstellung 1893. 54. Vereinsjahr des Kunstvereins für Böhmen in Prag*, Prag 1893.
- LOBKOWICZ, Erwein, *Vzpomínky na monarchii*, Praha 1997.
- METTERNICH[OVÁ], Tatiana, *Svědectví o neobyčejném životě*, Praha 1992.
- NASH, Joseph, *The Mansion of England in the Olden Time I – IV*, London 1839 – 1849.
- NĚMEC, Zdeněk (ed.), *Vlastní životopis Václava Jana Tomáška*, Praha 1941.
- PUGIN, A. N. W., *Florical Ornament*, London 1849.
- PUGIN, A. N. W., *Glossary of Ecclesiastical Ornament*, London 1844.
- PUGIN, A. N. W., *Pugin's Gothic Furniture*, London 1827.
- PUGIN, A. N. W., *True Principles*, London 1841.
- RICHARDSON, Charles James, *Observations on the Architecture of England during the Reign of Queen Elisabeth and James I.*, London 1837.
- SCHWARZENBERG, Karel (ed.), *Lancknechta Bedřicha Schwarzenberga Fragmenty*, Praha 1934.
- SCHWARZENBERG, Karel – PEKAŘ, Josef (edd.), *Lancknechta Bedřicha Schwarzenberga Španělský deník a Zrození revolucí*, Jemnice u Strakoníc 1992³.
- STERNBERG[OVÁ], Cecilia, *Cesta. Paměti české aristokratky*, Praha 2002².
- TITTEL, Ignatz, *Schematismus und Statistik des Grossgrundbesitzes und grösserer Rustikalgüter im Königreiche Böhmen*, Prag 1906.
- TOCQUEVILLE, Alexis de, *Starý režim a revoluce*, Praha 2010.
- UNGEWITTER, G. G., *Einwürfe zu gothische Möbeln*, Glogau 1851.

DOBOVÝ TISK

- Blätter für literarische Unterhaltung 1853
- Brioni Insel-Zeitung 1911
- Fremden-Blatt 1918
- Illustrierte Sport-Zeitung 1879, 1880

Neue Freie Presse 1890, 1906
Neues Wiener Abendblatt 1906
Neues Wiener Tagblatt 1906
Österreichische Forst- und Jagdzeitung 1911
Prager Abendblatt 1896
Prager Tagblatt 1892, 1909, 1911
Reichspost 1911, 1929
Sport und Salon 1900, 1902, 1906, 1907, 1909, 1913
Wiener Salonblatt 1882, 1890, 1909
Wiener Zeitung 1834, 1856, 1906
Das Vaterland 1896, 1897

LITERATURA

STARÉ TISKY

Grosses vollständiges Universal-lexicon aller Wissenschaften und Künste I - LXVIII, Halle 1732 – 1754.
JONGE, Boudewijn de, *Buquoy quadrimestre iter, progressusque quo favele numine, ac auspicio Ferdinando II.*, Vienna 1621.
LALOUËTE, François de, *Traité des nobles et des vertus dont ils sont formés*, Paris 1577.
MALINGRE, Claude, *Histoire Generale de la Rebellion de Boheme Contenant La Vie et Exploicts de guerre du Comte de Buquoy, General des armées Imperiales*, Paris 1623.
PEREGRINI, Constantin, *Buquoy quadrimestre iter progressusque*, Vienna 1621.
SCHALLER, Jaroslaus, *Topographie des Königreichs Böhmen XIII*, Prag 1798.
VERNULAEUS, Nicolaus *Laus posthuma Buquoii*, Bruggae 1623.
WREE, Olivier de, *De vermaerde Oorlogh-stucken vanden wonderddighen velt-heer Carel de Longueval*, Brugge 1625.

DOBOVÁ LITERATURA

Allgemeine deutsche Biographie I – XLV, Leipzig 1785 – 1900.
Allgemeine deutsche Real-Encyklopädie für die gebildeten Stände. Conversations-Lexikon I – XV, Leipzig 1864 – 1868¹¹.
BARVITIUS, Viktor, *Katalog Obrazárny v Domě umělců Rudolfinum v Praze*, Praha 1889.
BERNAU, Friedrich, *Album der Burgen und Schlösser im Königreiche Böhmen*, Saatz 1886.

- BERNAU, Friedrich, *Čechy společnou prací spisovatelů a umělců českých X. Krušné hory a Poohří*, Praha 1896.
- Biographie national de Belgique XII*, Bruxelles 1893.
- Biographisch anthologisch en critisch woordenboek der Nederduitsche dichters VI*, Amsterdam 1827.
- Biographisch Woordenboek der Nederlanden IX*, Haarlem 1860.
- BLOCH, M. (Hg.), *Graf Buquoy-Jahrbuch für das Jahr 1892*, Budweis 1892.
- Brockhaus' Konversations-Lexikon III*, Leipzig – Berlin – Wien 1898.
- BUQUOY, Georg Graf, *Auswahl des Richter Aufzufassenden aus meinen philosophisch wissenschaftlichen Schriften und kontemplativen Dichtungen I*, Prag 1825.
- BUQUOY, Georg von, *Chronologischer Auszug aus der Geschichte der Mathematik. Erste Hälfte – von der ältesten Zeit bis auf Euler*, Leipzig 1829.
- BUQUOY, Georg von, *Theorie der Nationalwirtschaft*, Leipzig 1817.
- BUQUOY, Georg von, *Worte der Begeisterung von der Nacht des Corregio (La Notte del Corregio)*, Prag 1825.
- Dictionnaire historique et archéologique du département Pas-de-Calais II*, Arras 1874.
- DLABACZ, Johann Gottfried, *Allgemeines historisches Künstler-Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien I – III*, Prag 1815.
- GAVARD, Charles, *Galerien historiques du palais de Versailles VI*, Paris 1840.
- GOETHE, Johann Wolfgang von, *West-östlicher Divan*, Stuttgart 1819.
- Gothaisches Genealogisches Taschenbuch der gräflichen Häuser auf das Jahr 1825 – 1942*, Gotha 1825 – 1942.
- HYMANS, Henri, *Lucas Vorsterman. Catalog raisonné de son œuvre*, Bruxelles 1893.
- Katalog zur Collectiv-Ausstellung der Grafen Buquoy*, Gratzen 1891.
- KÖPL, Karl, *Geschichte Gratzens*, Budweis 1877.
- LAROUSSE, Pierre (ed.), *Grand dictionnaire universel du XIXe siècle II*, Paris 1867.
- MÄRTEN, Johann, *Heimatkunde des Bezirkes Kaplitz in Böhmen*, Kaplitz 1894.
- Memoirs of the Family of Taaffe*, Vienna 1856.
- MERAVIGLIA-CRIVELLI, Rudolf von, *Siebmacher's grosses und allgemeines Wappenbuch IV/9. Der böhmische Adel*, Nürnberg 1886.
- NAGLER, Georg Kaspar (ed.), *Neues allgemeines Künstler-Lexikon I – XXVIII*, Leipzig 1835 – 1852.

- National-Encyklopädie oder alphabetische Darlegung der wissenschaftlichsten Eigenthümlichkeiten des österreichischen Kaiserthumes I*, Wien 1838.
- NAVRÁTIL, Michal, *Almanach sněmu království Českého (1895 – 1901)*, Praha 1896.
- Nouvelle biografie universelle depuis les temps les plus reculés jusqu'a nos jours*, Paris 1852.
- Österreichische National-Encyklopädie oder alphabetische Darlegung des wissenschaftlichsten Eigenthümlichkeiten des Kaiserthumes Österreich I*, Wien 1851.
- RAHL[ENBECK], Charles, *Les Belges en Boheme ou campagnes et negociations du Comte de Buquoy*, Bruxelles 1850.
- RIEGER, František Ladislav (ed.), *Slovník naučný I – XII*, Praha 1860 – 1890.
- SCHEBEK, Edmund, *Böhmens Glasindustrie und Glashandel*, Prag 1878.
- SOMMER, Johann Gottfried, *Das Königreiche Böhmen statistisch-topographisch dargestellt IX. Budweiser Kreis*, Prag 1841.
- SOMMER, Johann Gottfried, *Das Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt XIV. Saazer Kreis*, Prag 1846.
- SOMMER, Johann Gottfried, *Das Königreich Böhmen statistisch-topographisch dargestellt XV. Elbogner Kreis*, Prag 1847.
- TEICHL, Anton, *Geschichte der Herrschaft Gratzen mit Zugrundelegung des Urbar vom Jahre 1553*, Gratzen 1899.
- TEICHL, Anton, *Geschichte der Stadt Gratzen mit theilweiser Berücksichtigung der Herrschaft Gratzen*, Gratzen 1888.
- TRAJER, Johann, *Historisch-statistische Beschreibung der Diöcese Budweis*, Budweis 1862.
- Vie de Charles-Bonaventure de Longueval, comte de Buquoy, généralissime des armées de l'empereur Ferdinand II.*, Bruxelles 1804.
- WAGNER Theodor, *Statistisch-topographische Beschreibung der Carl Graf von Buquoy'schen Fideicommis-Herrschaft Gratzen*, Prag 1895.
- WEYHE-EIMKE, Arnold von, *Karl Bonaventura von Longueval, Grafe von Buquoy, Retter der Habsburgisch – Oesterreichischen Monarchie. Eine Episode aus dem 30-jährigen Kriege*, Wien 1876.
- WURZBACH, Constant[in] von, *Biographisches Lexikon des Kaiserthums Oesterreich I – LX*, Wien 1856 – 1891.

ENCYKLOPEDIÉ A SLOVNÍKY

- BÉNÉZIT, Emmanuel (ed.), *Dictionnaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs*, Paris 1999⁴.
- Brockhaus. Enzyklopädie in vier und zwanzig Bänder*, Mannheim 1986 – 1994¹⁹.
- The Catholic Encyclopedia* XII, New York 1913.
- Deutsche biographische Enzyklopädie* I – X, München 2006 – 2008².
- Duden – Rechtschreibung der deutschen Sprache*, Mannheim 1996²¹.
- FIALA, Milan – STELLNER, František – ŽUPANIČ, Jan, *Encyklopedie knížecích rodů zemí Koruny české*, Praha 2001.
- HALADA, Jan, *Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti* I – III, Praha 1992 – 1994.
- HALL, James, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha – Litomyšl 2008².
- HAMANNOVÁ, Brigitte, *Habsburkové. Životopisná encyklopedie*, Praha 2001².
- HEIKE, Karel, *České zámecké parky a jejich dřeviny*, Praha 1984.
- HOROVÁ, Anděla (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění* I – II, Praha 1995.
- HOROVÁ, Anděla (ed.), *Nová encyklopedie českého výtvarného umění. Dodatky*, Praha 2006.
- JUŘÍK, Pavel, *Encyklopedie šlechtických rodů*, Praha 2014.
- Komenského slovník naučný* I – X, Praha 1937 – 1938.
- LOBKOWICZ, František, *Encyklopedie řádů a vyznamenání*, Praha 1999².
- Malá československá encyklopedie* I – VI, Praha 1984 – 1987.
- Masarykův slovník naučný* I – VII, Praha 1925 – 1933.
- MAŠEK, Petr, *Modrá krev. Minulost a přítomnost 445 šlechtických rodů v českých zemích*, Praha 2003.
- MAŠEK, Petr, *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku od Bílé hory do současnosti* I – II, Praha 2008 – 2010.
- Meyers enzyklopädisches Lexikon* I – XXV, Mannheim 1971 – 1979⁹.
- MRÁZ, Bohumír – MRÁZOVÁ, Marcela, *Encyklopedie světového malířství*, Praha 1988.
- MÜLLER, Hermann Alexander – SINGER, Hans Wolfgang (Hrsg.), *Allgemeines Künstlerlexikon* IV, Frankfurt am Main 1922.
- MYŠKA, Milan (ed.), *Historická encyklopedie podnikatelů Čech, Moravy a Slezska do poloviny XX. století*, Ostrava 2003.
- NEBEHAY, Ingo – WAGNER, Robert, *Bibliographie altösterreichischer Ansichtswerke aus fünf Jahrhunderten* I – VI, Graz 1981 – 1984.

- Německo-český, česko-německý velký slovník nejen pro překladatele*, b. m. 2006.
- Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek VIII*, Leiden 1930.
- Ottův slovník naučný I – XXVI*, Praha 1898 – 1909.
- Příruční slovník naučný I – IV*, Praha 1962 – 1967.
- SANTIFALLER, Leo – OBERMAYER[OVÁ]-MARNACH[OVÁ], Eva, *Österreichisches biographisches Lexikon 1815 – 1950 I - XII*, Wien 1993 – 2005.
- STRUM, Heribert (Hrsg.), *Biographisches Lexikon zur Geschichte der böhmischen Ländern I – IV*, München 1979 – 2011.
- THIEME, Ulrich – BECKER, Felix, *Allgemeines Lexikon der bildender Künstler XXVIII*, Leipzig 1934.
- TOMAN, Prokop (ed.), *Nový slovník československých výtvarných umělců I – II*, Praha 1947 – 1950³.
- Universum – všeobecná encyklopedie I – X*, Praha 2000 – 2001.
- VLČEK, Pavel (ed.), *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha 2004.
- VOLLMER, Hans (Hrsg.), *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart XXXI*, Leipzig 1937.
- Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích I – IV*, Praha 1996 – 1998.
- PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, Božena (ed.), *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1999.

LITERATURA

- ADLER, Jiří, *Zánik sklářství na novohradském panství*, *Sklář a keramik* 36, 1986, s. 238 – 242.
- ADLER, Jiří, *Sklárna v Jiřikově Údolí*, *Ars vitraria* 9, 1989, s. 36 – 41.
- Almanach Akademie výtvarných umění v Praze, vydaný k stodvacátému pátému výročí založení ústavu*, Praha 1926.
- AMBROŽOVÁ, Kristýna, *Dějiny domu milosrdenství Vincentinum v Praze – Břevnově*, Praha 2011 (Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra dějina didaktiky dějepisu).
- ANDĚL, Rudolf, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku III. Severní Čechy*, Praha 1984.
- ARIÈS, Philippe – DUBY, Georges – PERROT, Michelle (Hrsg.), *Geschichte des privaten Lebens IV. Von der Revolution zum Großen Krieg*, Frankfurt am Main 1992.

- ASSING[OVÁ], Ludmilla, *Fürst Hermann von Pückler-Muskau. Eine Biographie I – II*, Hamburg 1873 – Berlin 1874.
- BACHMANN[OVÁ]-MEDICK[OVÁ], Doris, *Cultural Turns. Neuorientierung in den Kulturwissenschaften*, Reinbeck bei Hamburg 2006.
- BAUER, Franz J., *Das lange 19. Jahrhundert (1789 – 1917). Profil einer Epoche*, Stuttgart 2014⁴.
- BAZAC-BILLAUD Laurent – HUBINGER, Václav – MAYER[OVÁ], Françoise (edd.), *Antologie francouzských společenských věd. Antropologie, sociologie, historie*, Praha 1995.
- BAŽANT, Eduard, *Hrad Rožmberk*, Rožmberk 1924.
- BAŽANT, Eduard, *Burg Rosenberg*, Rosenberg 1939.
- BEČKOVÁ, Kateřina, *Zmizelá Praha. Staré Město*, Praha – Litomyšl 2005.
- BEČVÁŘ, Michal, *Rottenhanové a Buquoyové na Červeném Hrádku*, Chomutov 2014.
- BĚLOHLÁVKOVÁ, Jana, *Západočeské hrady a zámky*, Plzeň 1988.
- BĚLOHLÁVKOVÁ, Jana – MÍŠKOVÁ, Alena, *Kresba a grafika šlechty v Čechách v 19. století*, Praha 1992.
- BĚLÍK, Petr, *Rodová tradice a moravský šlechtic druhé poloviny 19. století. Příklad Vladimíra hraběte Mitrovského*, Brno 2008 (Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Historický ústav).
- BENEŠOVÁ, Marie, *Česká architektury v proměnách dvou století 1780 – 1980*, Praha 1984.
- BERGNER, Pavel, *Katalog obrazárny v Domě umělců Rudolfinu v Praze*, Praha 1912.
- BEZECNÝ, Zdeněk, *Sňatky české šlechty ve druhé polovině 19. století*, in: Václav Petrbok (ed.), *Sex a tabu v české kultuře 19. století*, Praha 1999, s. 88 – 93
- BEZECNÝ, Zdeněk, *Marie Anna ze Schwarzenbergu*, in: Milena Lenderová (ed.), *Eva nejen v ráji. Žena v Čechách od středověku do 19. století*, Praha 2002, s. 155 – 164.
- BEZECNÝ, Zdeněk, *Šlechta a církev v druhé polovině 19. století*, in: Zdeněk Hojda – Roman Prahl (edd.), *Bůh a bohové. Církev, náboženství a spiritualita v českém 19. století*, Praha 2003, s. 188 – 189.
- BEZECNÝ, Zdeněk, *Příliš uzavřená společnost. Orličtí Schwarzenbergové a šlechtická společnost v Čechách v druhé polovině 19. a na počátku 20. století*, České Budějovice 2005.
- BEZECNÝ, Zdeněk, *Kníže v masce Lancknehta. K možnostem interpretace osobnosti Bedřicha ze Schwarzenberku. Teze habilitační práce*, in: Václav Bůžek (ed.), *Šlechta*

- raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků, České Budějovice 2009, s. 481 – 501.
- BIEHN, Heinz, *Residenz der Romantik*, München 1970.
- BÍLEK, Jaroslav – JANGL, Ladislav – URBAN, Jan, *Dějiny hornictví na Chomutovsku*, Chomutov 1976.
- BINTEROVÁ, Zdena, *Červený Hrádek u Jirkova*, Chomutov 1997.
- BINTEROVÁ, Zdena, *Zaniklé obce Chomutovska IV. V bývalém soudním okrese Jirkov*, Chomutov 1996.
- BIRNBAUMOVÁ, Alžběta, *Předchozí generace*, in: Anna Rošková (ed.), *Sborník Kruhu výtvarných umělkyň*, Praha 1935, s. 20 – 34.
- BLAŽÍČEK, Oldřich J., *Ferdinand Brokof*, Praha 1976.
- BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, Naděžda (ed.), *Dějiny v obrazech. Historické náměty v umění 19. století v Čechách*, Praha 1997.
- BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, Naděžda (ed.), *České malířství 19. století. Katalog stálé expozice sbírky umění 19. století*, Praha 1998.
- BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, Naděžda (ed.), *Praha v akvarelu a kolorované grafice 19. století*, Praha 1998.
- BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, Naděžda, *Julius Mařák a jeho žáci*, Praha 1999.
- BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, Naděžda, *Malířská rodina Mánesů*, Praha 2002.
- BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, Naděžda (ed.), *Umění 19. století*, Praha 2002.
- BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, Naděžda (ed.), *Václav Brožík (1851 – 1901)*, Praha 2003.
- BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, Naděžda (ed.), *Umění 19. století v Čechách (1790 – 1910). Malířství, sochařství a užité umění*, Praha 2009.
- BLAŽÍČKOVÁ-HOROVÁ, Naděžda – SEKÝRKA, Tomáš (edd.), *Odkaz Josefa Hlávky Národní galerii v Praze*, Praha 2008.
- BONELL[OVÁ], Victoria E. – HUNT[OVÁ], Lynn (eds.), *The New Cultural History. Studies on the History of Society and Culture*, Berkley 1989.
- BONELL[OVÁ], Victoria E. – HUNT[OVÁ] Lynn (edd.), *Beyond the Cultural Turn. New Directions in the Study of Society and Culture*, Berkley 1999.
- BOROVSKÝ, F[rantišek] A[dolf], *Hollar a české Hollareum*, Dílo 5, 1907 – 1908, s. 98 – 146.
- BOROVSKÝ, Tomáš – HANUŠ, Jiří – ŘEPA, Milan, *Kultura jako téma a problém dějepisců*, Brno 2006.
- BOURDIEU, Pierre, *Teorie jednání*, Praha 1998.

- BOUZKOVÁ, Barbora, *Česká šlechta a její pokus o oživení českého uměleckého života na přelomu 18. a 19. století*, Documenta Pragensia 9, 1991, s. 269 – 295.
- BRANDENBURG, Sieghard – GUTIÉRREZ[OVÁ]-DENHOFF[OVÁ], Martella (Hrsg.), *Beethoven und Böhmen. Beiträge zu Biographie und Wirkungsgeschichte Beethovens*, Bonn 1988.
- BRAUNOVÁ, Dagmar, *Porcelánová tradice*, Karlovy Vary 1992.
- BRŇOVJÁK, Jiří – ZÁŘICKÝ, Aleš (edd.), *Šlechtic podnikatelem – podnikatel šlechticem. Šlechta a podnikání v českých zemích v 18. a 19. století*, Ostrava 2008.
- BRŇOVJÁK, Jiří, *Hrabata Taaffové (z Carlingfordu). Irské stopy v historické topografii Těšínska*, Těšínsko. Vlastivědný časopis 55, 2012, č. 4, s. 1 – 14.
- BROŽOVÁ, Jarmila, *České barevné sklo 1. poloviny 19. století jako výraz životního stylu*, Glasrevue 29, 1974, s. 10 – 17.
- BROŽOVÁ, Jarmila, *České sklo 1800 – 1860*, Praha 1977.
- BROŽOVÁ, Jarmila, *Glas and Ceramics at the Industrial Exhibition in Prague in 1828*, Glasrevue 33, 1978, s. 14 – 18.
- BROŽOVÁ, Jarmila – HOLEŠOVSKÝ, Karel, *České sklo 19. století ze sbírek Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a Moravské galerie v Brně*, Brno 1979.
- BROŽKOVÁ, Helena, *Buquoyské sklo v Čechách 1620 – 1851/Buquoy Glas in Bohemia 1620 – 1851*, Praha 2001.
- BUDÍKOVÁ, Alena, *Výchova šlechtice v první polovině 19. století*, České Budějovice 2001. (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Historický ústav).
- BUQUOY[OVÁ], Margarete, *Die Glaszeugung auf der gräflich Buquoyschen Herrschaft Gratzen in Südböhmen*, München 1980².
- BUQUOY[OVÁ], Margarete, *Die Grafen von Buquoy – Aspekte ihrer Herrschaft*, in: Alois Harasko (Hrsg.), *Deutsche Kulturlandschaft an der Moldau und Maltsh. Der südböhmische Heimatkreis Kaplitz – Hohenfurth – Gratzen I*, München 1986., s. 45 – 70.
- BUQUOY[OVÁ], Margarete, *Begegnung in Böhmen: Goethe, Buquoy und Tomaschek*, München 1987².
- BUQUOY[OVÁ], Margarete, *Hrabě Jan Buquoy, sociální reformátor doby osvícenství*, Feldkirchen – Westerham 2004.
- BUQUOY[OVÁ], Margarete, *Les cristaux de Bohême. Trois siècle d'art verrier sous les comtes de Buquoy*, in: *Le verre et le vin de la cave à la table du XVIIe siècle à nos jours*, Pessac 2007, s. 191 – 210.
- BURCKHARDT, Jakob, *Kultura renesance v Itálii*, Praha 2013.

- BURKE Peter, *Francouzská revoluce v dějepisectví. Škola Annales (1929 – 1989)*, Praha 2004.
- BURKE, Peter, *Co je kulturní historie?*, Praha 2008.
- BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997.
- BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha – Litomyšl 2002.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel, *Carpe diem versus Memento mori. K výzdobě Rytířského sálu na Rožmberku jako obrazu myšlení Jana Zrinského ze Serynu*, in: *Zlatý věk Českokrumlovska 1550 – 1620*, Český Krumlov 2002, s. 77 – 91.
- BŮŽEK, Václav, *Symboly rituálu. Slavnostní vjezd Ferdinanda I. do Prahy 8. listopadu 1558*, in: Luděk Březina – Jana Konvičná – Jan Zdichynec (edd.), *Ve znamení zemí Koruny české. Sborník k šedesátým narozeninám prof. PhDr. Lenky Bobkové, CSc.*, Praha 2006 s. 112 – 128.
- BŮŽEK, Václav – KRÁL, Pavel (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007.
- BŮŽEK, Václav – JAKUBEC, Ondřej – KRÁL, Pavel, *Jan Zrinský ze Serinu, Životní příběh synovce posledních Rožmberků*, Praha 2009.
- CANNADINE, David, *The Decline and Fall of the British Aristocracy*, London 1999³.
- CANZ[OVÁ], Sigrid, *Die böhmische Bäder. Bilder aus dem Biedermeier*, Dortmund – Harenburg 1982.
- CARDOZA, Anthony L., *Aristocrats in Bourgeois Italy. The Piedmontese Nobility 1861 – 1930*, Cambridge 1997.
- CECHNER, Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Kaplickém*, Praha 1921.
- CERMAN, Ivo – VELEK, Luboš (Hrsg.), *Adelige Ausbildung. Die Herausforderung der Aufklärung und die Folgen*, München 2006.
- CERMAN, Ivo, *Chotkové. Příběh úřednické šlechty*, Praha 2008.
- CERMAN, Ivo – VELEK, Luboš (Hrsg.), *Adel und Wirtschaft. Lebensunterhalt der Adelligen in der Moderne*, München 2009.
- CERMAN, Ivo, *Habsburgischer Adel und Aufklärung. Bildungsverhalten des Wiener Hofadels im 18. Jahrhundert*, Stuttgart 2010.
- CERMAN, Ivo – KRUGER[OVÁ], Rita – REYNOLDS[OVÁ], Susan (eds.), *The Enlightenment in Bohemia. Religion, Morality and Multiculturalism*, Oxford 2011.
- CERMAN, Ivo, *Šlechtická kultura 18. století. Filozofové, mystici, politici*, Praha 2011.

- CERMAN, Ivo, *Aufklärung oder Illuminismus? Die Enzyklopädie des Grafen Franz Josef Thun*, Stuttgart 2015.
- CERTEAU, Michel de, *Psaní dějin*, Brno 2011.
- CLEMENS[OVÁ], Gabriele B. – KÖNIG, Malte – MERIGGI, Marco (Hrsg.), *Hochkultur als Herrschaftselement. Italienischer und deutscher Adel im langen 19. Jahrhundert*, Berlin – Boston 2011.
- CONZE, Eckart, *Von deutschem Adel. Die Grafen v. Bernstorff im 20. Jahrhundert*, Stuttgart 2000.
- CONZE, Eckart (Hrsg.), *Kleines Lexikon des Adels. Titel, Throne, Tradicionen*, München 2012².
- CONZE, Eckart – JENDORFF, Alexander – WUNDER[OVÁ], Heide (Hrsg.), *Adel in Hessen. Herrschaft, Selbstverständnis und Lebensführung vom 15. bis ins 20. Jahrhundert*, Marburg 2010.
- CONZE, Eckart – LORENZ, Sönke (Hrsg.), *Die Herausforderung der Moderne. Adel in Südwestdeutschland im 19. und 20. Jahrhundert*, Ostfilder 2010.
- CROSLAND, Maurice P., *Gay-Lussac: Scientist and Bourgeois*, Cambridge – New York – Melbourne 2004.
- ČAPSKÁ, Veronika, *Pod ochranou Panny Marie Sedmibolestné. Servité v českých zemích do josefínských reforem*, Nové Hrady 2005.
- ČASOVÁ, Jitka, *Hrad Rožmberk*, b.m., b.d.
- ČERNÝ, Jiří, *Poutní místa Českobudějovicka a Novohradsko*, České Budějovice 2004.
- ČORNEJ, Petr, *Lipanské ozvěny*, Praha 1995.
- Dějiny výtvarného umění III/1 – 2 (1790 – 1890)*, Praha 2001.
- Dějiny českého výtvarného umění IV/1*, Praha 1999
- DEMEL, Walter, *Der europäische Adel. Vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, München 2005.
- DEMEL, Walter – KRAMER, Ferdinand – KINK[OVÁ], Barbara (Hrsg.), *Adel und Adelskultur in Bayern*, München 2008.
- DIBELKA, Jaroslav, *Obranné strategie mužů a žen obviněných ze smilstva a cizoložství. Panství Třeboň na přelomu 17. a 18. století*, České Budějovice 2012.
- DIEMEL[OVÁ], Christa, *Adelige Frauen im bürgerlichen Jahrhundert. Hofdamen, Stiftsdamen, Salondamen 1800 – 1870*, Frankfurt am Main 1998.
- DOKOUPILOVÁ, Petra, *Život šlechtičny v 19. století. Eleonora hraběnka z Kounic*, Brno 2008 (Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Historický ústav).

- DOLAN, Brian, *Josiah Wedgwood: Entrepreneur to the Enlightenment*, London 2004.
- DRAHOŇOVSKÁ, Zuzana, *Kavalířská cesta Františka Leopolda a Karla Jakuba Buquoyů v letech 1726 – 1731*, Pardubice 2009 (Bakalářská práce. Univerzita Pardubice, Fakulta filozofická, Katedra historických věd).
- DRAHOTOVÁ, Olga a kol., *Historie sklářské výroby v českých zemích I. Od počátků do konce 19. století*, Praha 2005.
- DRESSEL, Gert, *Historische Anthropologie. Eine Einführung*, Wien – Köln – Weimar 1996.
- DUNNINGTON, G[uy] Waldo, *Carl Friedrich Gauss: Titan of Science*, Washington 2004.
- DVOŘÁKOVÁ, Zora, *Josef Václav Myslbek. Umělec a člověk uprostřed své doby*, Praha 1979.
- ELIAS, Norbert, *Die höfische Gesellschaft. Untersuchungen zur Soziologie des Königtums und der höfischen Aristokratie*, Neuwied 1969.
- ELIAS, Norbert, *O procesu civilizace I – II*, Praha 2006 – 2007.
- ELTZ, Erwein - STROHMAYER, Arno von (Hrsg.), *Die Fürstenberger. 800 Jahre Herrschaft und Kultur in Mitteleuropa*, Weitra 1994. s. 109-152.
- ERSERDJIAN, David, *Corregio*, New Haven 1997.
- FEIGL, Helmuth – ROSNER, Willibald (ed.), *Adel im Wandel. Vorträge und Diskussionen des elften Symposiums des Niederösterreichischen Instituts für Landeskunde*, Wien 1991.
- FERSL, Jiří, *Jiří František August Buyuoy de Longueval-Vaux*, Heraldika a genealogie 24, 1991, s. 173 – 181.
- FIGEAC, Michel, *Destins de la noblesse bordelais 1770 – 1830 I – II*, Bordeaux 1996.
- FILLITZ, Hermann – TELESKO, Werner (Hrsg.), *Der Traum von Glück. Die Kunst des Historismus in Europa*, Wien 1996.
- FOLKERTS, Menso – MICHAILOV, Gleb K. (Hrsg.), *Georg von Buquoy und die Dynamik der Systeme mit veränderlichen Massen*, München 2006.
- FOUCAULT, Michel, *Diskurs, autor, genealogie*, Praha 1994.
- FOUCAULT, Michel, *Dějiny sexuality I. Vůle k věděni*, Praha 1999.
- FOUCAULT, Michel, *Dohlížet a trestat. Kniha o zrodu vězení*, Praha 2000.
- FOUCAULT, Michel, *Je třeba bránit společnost. Kurz na Collège de France 1975 – 1976*, Praha 2005.
- FOUCAULT, Michel, *Zrození biopolitiky. Kurz na Collège de France 1978 – 1979*, Brno 2009.
- FREIMANNOVÁ, Monika (ed.), *Člověk a příroda v novodobé české kultuře*, Praha 1989.
- FRIE, Ewald, *August Ludwig von der Marwitz 1777 – 1837. Biographien eines Prueßen*, Padeborn – München – Wien – Zürich – Schöningh 2001.

- FRIE, Ewald, *Adel um 1800. Oben bleiben?*, zeitenblicke. Onlinejournal für Geisteswissenschaften 4, 2005, č. 3, nestr.
- FREYTAG, Nils – PETZOLD, Dominik (Hrsg.), *Das „lange“ 19. Jahrhundert. Alte Fragen und neue Perspektiven*, München 2007.
- FUKALA, Radek, *Slezský kníže Jan Minstrbersko-Olešnický. Jeho kulturní politika a mecenát*, in: Sborník prací Filozofické fakulty Ostravské univerzity. Profesoru Lumíru Dokoupilovi k sedmdesátinám, Ostrava 2005, s. 205 – 216.
- FURET, François (ed.), *Člověk romantismu a jeho svět*, Praha 2010.
- GALANDAUER, Jan, *František Ferdinand d'Este. Následník trůnu*, Praha – Litomyšl 2000.
- GALANDAUER, Jan, *2. 7. 1917. Bitva u Zborova*, Praha 2002.
- GALANDAUER, Jan, *František kníže Thun. Mistodržící Českého království*, Praha – Litomyšl 2007.
- Gartenkunst. Stiche und illustrierte Bücher aus dem 16. – 19. Jahrhundert*, München 1966.
- GAŽI, Martin (ed.), *Schwarzenbergové v české a střeoevropské kulturní historii*, České Budějovice 2008.
- GAŽI, Martin, *Řeč posvátné geometrie barokního poutního kostela Nejsvětější Trojice u Trhových Svin*, České Budějovice 2008.
- GEERTZ, Clifford, *Interpretace kultur. Vybrané eseje*, Praha 2000.
- GELNAR, Michal, *Nové poznatky o skle z Jiřikova Údolí*, Jihočeský sborník historický 76, 2007, s. 48 – 57.
- GEORGIEV, Jiří, *Jindřich Jaroslav Clam-Martinič a počátky obecní samosprávy v Rakousku*, Právněhistorické studie 36, 2003, s. 75 – 111.
- GEORGIEV, Jiří, *Der böhmische Adel und Anfänge des österreichischen Parlamentarismus*, in: Týž – Jan Kysela (edd.), *Kapitoly z dějin stavovského a parlamentního zřízení*, Praha 2004, s. 63 – 69.
- GEORGIEV, Jiří, *Strana konzervativního velkostatku*, in: Jiří Malíř – Pavel Marek (edd.), *Politické strany. Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích I. Období 1861 - 1938*, Brno 2005, s. 59 – 86.
- GEORGIEV, Jiří, *Až do těch hrdel a statků? Konzervativní myšlení a otázka samosprávy v politických strategiích české státoprávní šlechty po roce 1848*, Praha 2011.
- GLASSHEIM, Eagle, *Urození nacionalisté. Česká šlechta a národnostní otázka v 1. pol. 20. století*, Praha 2012.

- GNIRS, Anton – GNIRS[OVÁ], Anna, *Porzellanfabriken in Böhmen 1791 – 1945*, München 1990.
- GODSEY, William D., *Quarterings and Kinship: The Social Composition of the Habsburg Aristocracy in the Dualist Era*, *The Journal of Modern History* 71, 1999, s. 56 – 104.
- GODSEY, William D., *Aristocratic Redoubt. The Austro-Hungarian Foreign Office on the Eve of the First World War*, West Lafayette 1999.
- GODSEY, William D., *Nobles and Nation in Central Europe. Free Imperial Knights in the Age of Revolution 1750 – 1850*, Cambridge 2004.
- GOERTZ, Hans-Jürgen (Hrsg.), *Geschichte. Eine Grundkurs*, Reinbeck bei Hamburg 1998.
- GOETHE, Johann Wolfgang, *Smyslově-morální účinek barev*, Hranice [na Moravě] 2011.
- GOMBRICH, Ernst H., *In Search of Cultural History*, in: Týž (ed.), *Ideals and Idols. Essays on Values in History and in Art*, Oxford 1979, s. 24 – 59.
- GOMBRICH, Ernst H., *Příběh umění*, Praha 1992.
- GROß, Oliver, *Die Debatten über den Adel im Spiegel der Grundrechtsberatungen in den deutschen Parlament 1848/1849*, München 2013.
- GRUBHOFFER, Václav, *Posvátné v profánním aneb Smrt a pohřeb šlechtice na samém konci „dlouhého“ 19. století*, in: Milan Svoboda (ed.), *Celostátní studentská konference Historie 2005*, Liberec 2006, s. 269 – 318.
- GRUBHOFFER, Václav, *Poslední věci člověka v diskursu katolické církve v době předbřeznové. Rituál smrtelné postele mezi barokní zbožností a osvíceným rozumem*, *HOP. Historie – Otázky – Problémy* 1, 2009, č. 2, s. 175 – 185.
- GRUBHOFFER, Václav, *Nemoci, smrt a pohřby v životních strategiích Schwarzenbergů (1732 – 1914)*, České Budějovice 2013 (Disertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav).
- GRULICH, Josef, *Zkoumání maličností (Okolnosti vzniku a významu mikrohistorie)*, *Český časopis historický* 99, 2001, s. 519 – 546.
- HABERMAS, Jürgen, *Strukturální přeměna veřejnosti*, Praha 2000.
- HAHN, Roger, *Pierre Simon Laplace 1749 – 1827: A Determined Scientist*, Cambridge [USA] 2005.
- HAIS, Rudolf, *Jiří František August hrabě Buquoy de Longueval-Vaux (1781 – 1851)*, *Výběr* 31, 1994, s. 60 – 63.
- HAIS, Rudolf a kol., *Sklářské názvosloví aneb Co je co ve sklářství*, Teplice 2010.
- HALBWACHS, Maurice, *Les cadres sociaux de la mémoire*, Paris 1994.

- HAMANN[OVÁ], Brigitte, *Bertha von Suttner. Život pro mír*, Praha 2006.
- HANDRICK, Willy (Hrsg.), *Goethe und Böhmen 1785 – 1815*, b.m. 1964.
- HANZALOVÁ, Jarmila, *Soupis osobních pozůstalostí a rodinných archivů v České republice*, Praha 1997.
- HANESCH, Josef – FIALOVÁ, Eva – DUDÁČEK, Karel, *Rodinný archiv Buquoyů. Grafika, kresby, akvarely*, Třeboň 1984 (= dílčí inventář fondu).
- HANESCH, Josef, *Karel I. Filip, kníže Schwarzenberg. Polní maršál*, České Budějovice 2003.
- HANUŠ, Josef, *Národní museum a naše obrození I – II*, Praha 1921 – 1923.
- HARASIMOWICZ, Jan – WEBER, Mathias (Hrsg.), *Adel in Schlesien I. Herrschaft – Kultur – Selbstdarstellung* München 2010.
- HARASIMOWITZ, Jan – SCHMITZ, Walter (Hrsg.), *Adel in Schlesien III. Adel in Schlesien und Mitteleuropa. Literatur und Kultur von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart*, München 2013.
- HARLAS, František Xaver, *Malířství*, Praha 1908.
- HARRINGTON, Austin a kol., *Moderní sociální teorie. Základní témata a myšlenkové proudy*, Praha 2006.
- HAVEL, Petr – ROMAŇÁK, Andrej, *Maršál Radecký. Vojevůdce pěti císařů*, Praha 2000.
- HEBER, František Alexander, *České hrady, zámky a tvrze I. Západní Čechy*, Praha 2002.
- HERZOGENBERG[OVÁ], Johanna von – CANZ[OVÁ], Sigrid (Hrsg.), *Große Welt reist ins Bad 1800 – 1914. Baden bei Wien, Bad Gastein, Bad Ischl, Franzenbad, Karlsbas, Marienbad, Teplitz*, München 1980 – 1981.
- HERZOGENBERG[OVÁ], Johanna von – CANZ[OVÁ], Sigrid, *Prag und Böhmen. Malerische Ansichten 1790 – 1810*, München 1982.
- HIML, Pavel, *Zrození vagabunda. Neusedlí lidé v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2007.
- HIRSCH, Ernst, *Die Erfindung des böhmischen Kristallglases. Ein Beitrag zur Geschichte der Glasindustrie auf der Buquoy'schen Herrschaft Gratzen in Böhmen*, Gablonz a[n der] N[eiße] 1936.
- HIRSCH, Ernst, *Graf Georg Buquoy (1781 – 1851). Ein vergessener Goetheanist*, Wien 1975.
- HLAVAČKA, Milan, *Modernizace velkostatků Jiřího Kristiána knížete Lobkovicze v druhé polovině 19. století*, in: Jiří Mikulec – Miloslav Polívka (edd.), *Per saecula ad tempora nostra. Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka II*, Praha 2007, s. 647 – 656.

- HLAVAČKA, Milan a kol., *České země v 19. století. Proměny společnosti v moderní době I – II*, Praha 2014.
- HLAVSA, Václav – MRÁZ, Bohumír, *Praha očima staletí. Pražské veduty 1793 – 1870*, Praha 1984⁵.
- HNOJIL, Adam (ed.), *V zajetí vášně. Sbírká Patrika Šimona*, Olomouc 2004.
- HNOJIL, Adam, *Josef Max*, Praha 2008.
- HNOJIL, Adam (ed.), *Nekonečné perspektivy. Krajina a veduty 19. stoletím sbírce Patrika Šimona*, Praha 2013.
- HÖBELT, Lothar, *Prinz Konrad zu Hohenlohe-Schillingsfürst (1863 – 1918). Vom „roten Prinzen“ zur „Adelsjunta“*, in: Alma Hanning[ová] – Martina Winkelhofer[ová]-Thyri[ová] (Hrsg.), *Die Familie Hohenlohe. Eine europäische Dynastie im 19. und 20. Jahrhundert*, Wien – Köln – Weimar 2013, s. 201 – 228.
- HOBBSAWM, Eric, *The Age of Revolution 1789 -1848*, London 1962.
- HOBBSAWM, Eric, *The Age of Capital 1848 – 1875*, London 1975.
- HOBBSAWM, Eric, *The Age of Empire 1875 – 1914*, London 1987.
- HOBBSAWM, Eric, *Věk extrémů. Krátké 20. století (1914 – 1991)*, Praha 1998.
- HOFMAN, Ješek, *Pražské novogotické stavby profánní*, Památky archeologické 69 – 70, 1922 – 1923, s. 69 – 87.
- HOFMANN, Gustav, *Pohled na hospodaření šlechty v první polovině 19. století. Hospodářské a majetkové poměry Alfréda Candida z Windischgrätzu v letech 1802 – 1862*, Studie k hospodářským dějinám 4, 1999, s. 53 – 100.
- HOFMANN, Gustav, *Majetkové poměry Alfréda Josefa Mikuláše a Alfréda Augusta Karla z Windischgrätzu v letech 1862 – 1927*, Studie k hospodářským dějinám 5, 2000, s. 7 – 59.
- HOFMANN[OVÁ], Ute, *Aristokraten als Politiker. Der böhmische Adel in der frühkonstitutionelle Zeit (1860 – 1871)*, München 2011.
- HOJDA, Zdeněk, *Společnost vlasteneckých přátel umění – vývoj sbírek v 19. století*, Praha 1988.
- HOJDA, Zdeněk, *Geneze uměleckých výstav v Praze 1791 – 1851*, Documenta Pragensia 12, 1995, s. 317 – 324.
- HOJDA, Zdeněk – POKORNÝ, Jiří, *Pomníky a zapomínky*, Praha – Litomyšl 1996.
- HOJDA, Zdeněk, *Historická ikonografie – pomocná věda historická?*, in: Pavel Klener (ed.), *Pomocné vědy historické a jejich místo mezi historickými obory*, Praha 1997, s. 145 – 154.

- HOJDA, Zdeněk – PRAHL, Roman (edd.), *Mezi časy ... Kultura a umění v českých zemích kolem roku 1800*, Praha 2000.
- HOJDA, Zdeněk – PRAHL, Roman, *Kunstverein nebo/oder Künstlerverein? Hnutí umělců v Praze 1830 – 1856/Die Künstlerbewegung in Prag 1830 – 1856*, Praha 2004.
- HOKR, Vladimír, *První Buquoyové na jihu Čech v první polovině 17. století*, České Budějovice 2000 (Diplomová práce Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích).
- HOKR, Vladimír – KURUCOVÁ, Miroslava – MAN, Miloslav, *Jiří František Buquoy (1781 – 1851). Vědec, vynálezce a podnikatel*, České Budějovice 2008.
- HOLCEPL, Radek, *Šlechtic a lov. Příklad hlubockých Schwarzenbergů v letech 1848 – 1914*, České Budějovice 2010 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta - Filozofická fakulta, Historický ústav).
- HÖLTL, Georg (Hrsg.), *Das böhmische Glas I – VII*, Passau 1995.
- HOLÝ, Martin, *Křest ve šlechtickém prostředí českých zemí na prahu novověku*, *Historická demografie* 28, 2004, s. 15 – 33.
- HOREJŠ, Miloš – NOVOTNÝ, Michal, *Hospodářské aktivity rodu Schliků na sklonku 19. a v první polovině 20. století*, in: Ivo Navrátil (ed.), *Šlechtické rody a jejich sídla v Českém ráji*. Sborník referátů z vědecké konference konané ve dnech 24. – 25. dubna v Turnově, Semily 2009, s. 347 – 378.
- HORNÍČKOVÁ, Kateřina, *Umělecký život a spolčování v Praze, Mnichově a Vídni v 50. – 70. letech 19. století*, *Kuděj* 5, 2003, s. 19 – 41.
- HORYNA, Mojmír, *Jihočeské veduty 19. století*, Praha b.d.
- HORYNA, Mojmír a kol., *Le palais Buquoy, ambassade de France à Prague/Buquoyův palác, francouzské velvyslanectví v Praze*, Paris 2005.
- HOWARD, Peter, *Heritage: Management, Interpretation, Identity*, London – New York 2003.
- HRBATA, Zdeněk – PROCHÁZKA, Milan (edd.), *Český historismus v evropském kontextu*, Praha 1993.
- HRACHOVCOVÁ, Eva, *Šlechtické sňatky v druhé polovině 19. století*, České Budějovice 2007 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav).
- HRONSKÝ, Matěj, *Česká lesnická jednota ve druhé polovině 19. století*, Praha 2008 (Bakalářská práce. Univerzity Karlovy v Praze, Filozofická fakulta, Katedra PVH a archivního atudia).

- HUE-TAM, Ho Tai, *Remembered Realms. Pierre Nora and French National Memory*, *The American Historical Review* 106, 2008, s. 906 – 922.
- HUIZINGA, Johan, *Podzim středověku*, Praha – Litomyšl 2010².
- HUŠEK, Pavel, *Zámecký park v Červeném Hrádku*, Ústí nad Labem 1987.
- CHALINE, Olivier *La bataille de la montagne Blanche (8 novembre 1620). Un mystique chez les guerriers*, Paris 2000 (česky *Bílá hora*, Praha 2013).
- CHALINE, Olivier, *La mort du comte Buquoy (1621)*, in: Jitka Radimská (ed.), „Vita morsque et librorum historia.“ K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven, České Budějovice 2006 (= *Opera romanica* 9), s. 45 – 52.
- CHALINE, Olivier, *Les Buquoy, d'Artois en Bohême*, *Revue des études slaves* 78, 2007, s. 431 – 450.
- CHALINE, Olivier, *Hrabě Buquoy a velení císařského vojska 1618 – 1621*, in: Jiří Hrbek – Petr Polehla – Jan Zdichynec (edd.), *Od konfesijní konfrontace k míru. Sborník z konference k 360. výročí uzavření vestfálského míru*, Ústí nad Orlicí 2008, s. 290 – 299.
- CHALINE, Olivier, *Chales-Bonaventura de Longueval, Comte de Buquoy (1571 – 1621)*, *Dix-septième siècle* 59, 2008, s. 399 – 422.
- CHALINE, Olivier, *Inside the Empire and for the House of Austria. The Buquoy Family from the Spanish Low Countries to Bohemia*, in: Robert P. W. Evans (ed.), *The Holy Roman Empire 1496 – 1806. A European Perspective*, New York 2011, s. 79 – 92.
- CHALINE, Olivier (ed.), *Les Schwarzenbergs. Une famille dans l'histoire de l'Europe XVIe – XXIe siècle*, Panazol 2012.
- CHALOUPECKÝ, Václav, *Naši krajináři z doby romantiky*, in: *Ročenka Štencova grafického kabinetu*, Praha 1919, s. 9 – 45.
- CHALUMEAU, Jean-Luc, *Přehled teorií umění*, Praha 2003.
- CHAUSSINAND-NOGARET, Guy, *Histoire des élites en France di XVIe au XXe siècle. L'honneur – La mérité – L'argent*, Paris 1991.
- IGGERS, George G., *Dějepisectví ve 20. století. Od vědecké objektivitě k postmoderní výzvě*, Praha 2002.
- IVANEGA, Jan – KRUMMHOLZ, Martin – TRNKOVÁ Petra, *Buquoyová krajina. Zaniklé i dochované stavby v Nových Hradech a okolí*, Praha 2012.
- IVANEGA, Jan – ŠÁMAL, Petr – TRNKOVÁ, Petra, *Buquoyův Rožmberk. Vizuální kultura šlechtického sídla v období romantického historismu*, Praha 2013.

- JAHN, Wolfgang – HAMM[OVÁ], Margot – BROCKHOFF[OVÁ], Evamaria (Hrsg.), *Adel in Bayern. Ritter, Grafen, Industriearbeiter*, Stuttgart 2008.
- JAKUBEC, Ivan – JINDRA, Zdeněk (edd.), *Dějiny hospodářství českých zemí. Od počátku industrializace do konce habsburské monarchie*, Praha 2007.
- JANDLOVÁ SOŠKOVÁ, Martina, *Počátky Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění a její umělecká díla*, in: Adam Budak – Michaela Pejčochová (edd.), *Velkorysost. Umění obdarovat*, Praha 2016, s. 89 – 104.
- JANKO, Jan, *Naturfilozofie a přírodověda ve střední Evropě*, *Dějiny vědy a techniky* 12, 2004, s. 49 – 52.
- JANKOVÁ, Yvonne, *Romantická architektura v parcích a zahradách*, *Umění a řemesla* 1, 1980, 42 – 48.
- JANOTA, Otakar, *Antonín Pucherna. Pokus o monografii*, in: *Ročenka Kruhu pro pěstování dějin umění*, Praha 1929, s. 91 – 98.
- JAROŠOVÁ, Ludmila, *Buquoyová sklárna Stříbrné hutě*, *Výběr* 29, 1992, č. 1, s. 12 – 15.
- JIRÍK, František Xaver, *Vývoj malířství českého ve století XIX.*, Praha 1909.
- JIRÍK, František Xaver, *Knihy o skle*, Praha 1934.
- JIRÍK, František Xaver, *České sklo*, Praha 1934.
- JORPES, J[ohan] Erik, *Jac. Berzelius: His Life and Work*, Stockholm 1966.
- JURÍK, Pavel, *Jihočeské dominium. Rožmberkové, Eggenberkové, Schwarzenberkové a Buquoyové v jižních Čechách*, Praha 2008.
- JURÍK, Pavel, *Moravská dominia Liechtensteinů a Dietrichsteinů*, Praha 2009.
- JURÍK, Pavel, *Dominia pánů z Hradce, Slavatů a Czerninů*, Praha 2010.
- KAČER, Jan, *Česká krajina 19. století*, Vyškov 1980.
- KADLECOVÁ, Markéta, *Gabriela Buquoyová, život neprodané šlechtičny v první polovině 19. století*, České Budějovice 2004 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Historický ústav).
- KAISEROVÁ, Kristina – MARTINOVSKÝ, Ivan (edd.), *Umění a veřejnost v 19. století*, Ústí nad Labem 1998.
- KALISTA, Zdeněk, *Buquoyův itinerář z konce českého tažení*, *Vojensko-historický sborník* 5, 1936, č. 1, 100 – 158; č. 2, s. 5 – 106.
- KALISTA, Zdeněk, *Století andělů a ďáblů. Jihočeský barok*, Jinočany 1994.
- KALNÝ, Adolf, *Die Buquoy im Gratzener Gebiet nach der Etablierung im böhmischen Milieu 1620 – 1800*, in: Václav Bůžek (ed.), *Spojující a rozdělující na hranici –*

- Verbindendes und Trennendes na der Grenze, České Budějovice 1992 (= Opera historica 2), s. 68 – 70.
- KALNÝ, Adolf, *Rodinný archiv Buquoyů (1226) 1430 – 1942*, Třeboň 1992 (= inventář archivního fondu).
- KALNÝ, Adolf, *Rodinný archiv Buquoyů (geneze, zpracování)*, Archivní časopis 43/2, 1993, s. 88 – 93.
- KALNÝ, Adolf, *Vývoj parků a zahrad v Nových Hradech v jižních Čechách*, Jihočeský sborník historický 63, 1994, s. 50 – 60.
- KALNÝ, Adolf, *Zpracování obrazových dokumentů v třeboňském archivu*, Archivní časopis 36, 1983, 141 – 149.
- KICLOVÁ, Renata, *Stavební podnikání Buquoyů v jižních Čechách*, České Budějovice 1992 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta).
- KLOFÁČ, Radko, *Jihočeské sklo*, České Budějovice 1974.
- KLOFÁČ, Radko, *Buquoyové sklárství první poloviny 19. století*, Ars vitraria 5, 1979, s. 53 – 69.
- KLOFÁČ, Radko, *Lisované sklo z Jiříkova Údolí na Novohradsku*, Ars vitraria 3, 1971, s. 62 – 69.
- KOBLASA, Pavel, *Nové Hrady*, České Budějovice 1999.
- KOBLASA, Pavel, *Czerninové z Chudenic*, České Budějovice 2000.
- KOBLASA, Pavel, *Buquoyové. Stručné dějiny rodu*, České Budějovice 2002.
- KONEČNÝ, Lubomír, *Jiří František Buquoy a „La famosissima Notte“*, in: Jiří Kroupa – Michaela Šeferisová Loudová – Lubomír Konečný (edd.), *Orbis atrium. K jubileu Lubomíra Slavíčka*, Brno 2009, s. 77 – 83.
- KOSCHATZKY, Walter, *Rudolf von Alt*, Wien – Köln – Weimar 2001².
- KOTALÍK, Jiří (ed.), *Almanach Akademie výtvarných umění v Praze. K 180. výročí založení (1799 – 1979)*, Praha 1979.
- KOTALOVÁ, Jitka, *Reflexe jinakosti? Šlechtičny na cestách v první polovině 19. století*, České Budějovice 2007 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav).
- KRÄFTNER, Johann – VONDRÁČEK, Radim, *Klasicismus a biedermeier z knížecích liechtensteinských sbírek*, Praha 2010.
- KRÁL, Pavel, *Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku*, České Budějovice 2004.

- KRAMÁŘ, Vincent, *Architektura v devatenáctém století*, Památky archeologické 61, 1914, s. 99 – 104; 209 – 221.
- KRÁTKÁ, Lenka, *Buquoyové sklo*, České Budějovice 2013 (Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav dějin umění).
- KRAUS, Arnošt Vilém, *Goethe a Čechy*, Praha 1896.
- KREJČÍ, Markéta, *...přetvoření divočiny v nádherný park aneb Terezie hraběnka Buquoyová a její Valon chéri*, České Budějovice 2002 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Historický ústav).
- KROPÁČEK, Jiří, *Pražské veduty. Proměny obrazu města (1493 – 1908)*, Praha 1995.
- KROUPA, Jiří, *Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770 – 1810*, Brno 1987.
- KROUPA, Jiří, *Školy dějin umění. Metodologie dějin umění I*, Brno 2007².
- KROUPA, Jiří – KNOZ, Tomáš (edd.), *Josef Válka. Myšlení a obraz v dějinách kultury. Studie, eseje, reflexe*, Brno 2009.
- KROUPA, Jiří, *Metody dějin umění. Metodologie dějin umění II*, Brno 2010.
- KROUTVOR, Josef a kol., *Cesta na jih. Inspirace českého umění 19. a 20. století*, Praha 1999.
- KRPÁLKOVÁ, Zdeňka, *Kapitoly z uměleckého mecenátu Michala Osvalda, Maxmiliána a Romedia Konstantina Thun-Hohensteina ve druhé polovině 17. století*, Olomouc 2010 (Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta, Katedra dějin umění).
- KRSTEK, Ivo, *Petrus Paulus Rubens*, Praha 1990.
- KRUEGER, Rita, *Czech, German and Noble. Status and National Identity in Habsburg Bohemia*, New York 2009.
- KRUMMHOLZ, Martin, *Buquoyové Nové Hrady. Počátky krajinných parků v Čechách*, Praha 2012.
- KŘÍŽOVÁ, Květa, *Z obrazové sbírky Chotků ve Velkém Březně*, Památky a příroda 8, 1983, s. 16 – 24.
- KŘÍŽOVÁ, Květa, *Z obrazové sbírky na zámku Orlík*, Památka příroda 10, 1985, s. 131 – 139.
- KŘÍŽOVÁ, Květa, *Zobrazení interiéru 19. století a jeho význam v památkové praxi*, Památky a příroda 11, 1986, s. 200 – 206.
- KŘÍŽOVÁ, Květa, *Rudolf Alt a interiér 19. století – akvarely ze sbírek památkových objektů*, Památky a příroda 11, 1986, s. 385 – 391.

- KŘÍŽOVÁ, Květa, *Josef Schütz ((1774 – 1851). Zapomenutý kreslíř a památkář*, Památky a příroda 16, 1991, s. 203 – 208.
- KŘÍŽOVÁ, Květa, *Zobrazení historických interiérů vídeňských interiérů a rezidencí v našich sbírkách*, Zprávy památkové péče 52, 1992, s. 1 – 8.
- KŘÍŽOVÁ, Květa, *Šlechtický interiér 19. století v dobových vyobrazeních ze zámeckých sbírek*, Praha 1993.
- KUBEŠ, Jiří, *Reprezentační funkce sídel vyšší šlechty z českých zemí (1500 – 1740)*, České Budějovice 2005. (Disertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Historický ústav).
- KUBEŠ, Jiří, *Náročné dospívání urozených. Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620 – 1750)*, Pelhřimov 2013.
- KUBROVA, Monika, *Vom guten Leben. Adelige Frauen im 19. Jahrhundert*, Berlin 2011.
- KUČERA, Rudolf, *Staat, Adel und Elitenwandel. Die Adelerliehungen in Schlesien und Böhmen 1806 – 1871 im Vergleich*, Göttingen.
- KUTHAN, Jiří, *Aristokratická sídla období historismu a romantismu*, Praha 2001.
- KUTHAN, Jiří, *Aristokratická sídla v českých zemích 1780 – 1914*, Praha 2014.
- KUTHAN, Jiří – MUCHKA Ivan, *Aristokratická sídla období klasicismu*, Praha 1999.
- KUTHAN, Jiří, *Hrad Rožmberk*, České Budějovice 1987.
- LE GOFF, Jacques (ed.), *Středověký člověk a jeho svět*, Praha 1999.
- LE GOFF, Jacques, *Středověká imaginace*, Praha 1998.
- LE GOFF, Jacques, *Kultura středověké Evropy*, Praha 2005².
- LE GOFF, *O hranicích dějinných období. Na příkladu středověku a renesance*, Praha 2014.
- LENDEROVÁ, Milena, *Lidé v salonech osmnáctého století (Salon pražský a salon pařížský – příspěvek k dějinám mentalit)*, Scientific Papers of the University of Pardubice – Series C, 3, 1997, s. 151 – 169.
- LENDEROVÁ, Milena, *Paříž, rok 1808. Deník Eleonory ze Schwarzenbergu*, Minulostí Západočeského kraje 33, 1998, s. 161 – 197
- LENDEROVÁ, Milena, *K hříchu i modlitbě. Žena v minulém století*, Praha 1999.
- LENDEROVÁ, Milena, *Deník Gabriely ze Schwarzenbergu*, Jihočeský sborník historický 71, 2002, s. 205 – 233.
- LENDEROVÁ, Milena, *Svět Pauliny ze Schwarzenbergu. Osobní korespondence jako historický pramen*, Jihočeský sborník historický 72, 2003, s. 208 – 218.

- LENDEROVÁ, Milena, *Tragický bál. Život a smrt Pavlína ze Schwarzenbergu*, Praha – Litomyšl 2004.
- LENDEROVÁ, Milena, *Kulturní dějiny? Kulturní dějiny!*, *Theatrum historiae* 2, 2007, s. 7 – 26.
- LENDEROVÁ, Milena – HANULÍK, Vladan – TINKOVÁ, Daniela (edd.), *Dějiny těla. Prameny koncepty, historiografie*, Červený Kostelec 2013.
- LENDEROVÁ, Milena – HANULÍK, Vladan – TINKOVÁ, Daniela, *Tělo mezi medicínou a disciplínou. Proměny lékařského obrazu a ideálu lidského těla a tělesnosti v dlouhém 19. století*, Praha 2014.
- LEONHARD, Jörn – WIELAND, Christian (eds.), *What Makes Nobility Noble? Comparative Perspectives from the Sixteenth to the Twentieth Century*, Göttingen – Oakville 2011.
- LIEVEN, Dominic, *The Aristocracy in Europe 1815-1914*, London 1992.
- LIPPERT, Stefan, *Felix zu Schwarzenberg. Eine politische Biographie*, Stuttgart 1998.
- LNĚNIČKOVÁ, Jitka – HAIS, Rudolf, *Novohradské sklářství a hrabě Jiří Buquoy*, *Výběr* 28, 1991, č. 2, s. 116 – 124; č. 3, s. 226 – 232.
- LNĚNIČKOVÁ, Jitka, *Sklářství v Novohradských horách*, *Sklář a keramik* 56, 2006, s. 286 – 292, 334 – 339.
- LODR, Alois, *Josef Hlávka. Český architekt, stavitel a mecenáš*, Praha 1988.
- LORENZOVA, Helena – PETRASOVA, Taťána (edd.), *Salony v české kultuře 19. století*, Praha 1999.
- LORENZOVA, Helena – PETRASOVA, Taťána (edd.), *Biedermeier v českých zemích*, Praha 2004.
- LORENZOVA, Helena – PETRASOVA, Taťána (edd.), *Opomíjení a neoblíbení v české kultuře 19. století. Úředník a podnikatel*, Praha 2007.
- LORENZOVA, Helena, *Hra na krásný život. Estetika v českých zemích mezi lety 1760 – 1860*, Praha 2005.
- LUHMANN, Niklas, *Die Kultur der Gesellschaft*, Frankfurt am Main 1995.
- LUHMANN, Niklas, *Die Gesellschaft der Gesellschaft I – II*, Frankfurt am Main 1997.
- LUHMANN, Niklas, *Láska jako vášeň. Paradigm lost*, Praha 2002.
- LUHMANN, Niklas, *Sociální systémy. Nárys obecné teorie*, Brno 2006.
- LUHMANN, Niklas, *Realita masmédií*, Praha 2014.
- LUHMANN, Niklas, *Náboženství společnosti*, Praha 2015.
- LÜDTKE, Alf, *Alltagsgeschichte: Stand der Diskussion und Perspektiven*, in: Andrea Thiekötter[ová] – Heinrich Recken – Manuela Schoska[ová] – Eva-Maria Ulmer[ová]

- (Hrsg.), *Alltag in der Pflege – Wie machen sich Pflegende bemerkbar*, Frankfurt am Main 2009, s. 13 – 26.
- MACKOVÁ, Marie, *Mladší princ. Karl Gustav Wilhelm Hohenlohe-Langenburg 1777 – 1866*, Brno 2014.
- MACKOVÁ, Olga, *Josef Mánes*, Praha 1970.
- MACKOVÁ, Olga – VLK, Miloslav, *C. R. Croll/Rudolf Alt*, Praha 1980.
- MACURA, Vladimír, *Šťastný věk. Symboly, emblémy a mýty 1948 – 1989*, Praha 1992.
- MACURA, Vladimír, *Znamení zrodu. České národní obrození jako kulturní typ*, Jinočany 1995.
- MACURA, Vladimír, *Český sen*, Praha 1998.
- MÁDL, Karel B., *O českém skle*, Praha 1890.
- MÁDLOVÁ, Claire, *Úloha šlechty v kulturním a intelektuálním životě Prahy*, in: Hana Svatošová (ed.), *Praha Mozartova. Kulturní a společenský život v Praze 1780 – 1800*, Praha 2006, s. 42 – 51.
- MACHO, Peter, *Bohatýr i mučedník. Mýtus Milana Rastislava Štefánika*, *Dějiny a současnost* 30, 2008, č. 7, s. 14 – 16.
- MAJER, Jiří, *Kašpar Maria Šternberk*, Praha 1997.
- MAN, Miloslav, *Cestovní deníky Jiřího Františka Buquoye z cest do Francie a Itálie*, České Budějovice 2004 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Historický ústav).
- MARBURG[OVÁ], Silke – MATZERATH, Josef (Hrsg.), *Schritt an der Moderne. Sächsischer Adel zwischen 1763 – 1918*, Köln – Weimar – Wien 2001.
- MARCHART, Oliver, *Cultural Studies*, Konstanz 2008.
- MAREK, Jiří, *Terezino údolí*, České Budějovice 2002.
- MAREŠ, František, *České sklo*, Praha 1893.
- MAREŠ, František – SEDLÁČEK, Jan, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese prachatickém*, Praha 1913.
- MARKUS, Antonín, *Rod knížat ze Schwarzenberku*, in: *Schwarzenberská ročenka 1935*, České Budějovice 1935, s. 25 – 85.
- MARTUCCELLI, Danilo, *Sociologie modernity. Itinerář 20. století*, Brno 2008.
- MASARYKOVÁ, Anna, *Česká grafika XIX. století*, *Hollar* 26, 1955, s. 154 – 165.
- MAŠEK, Petr, *Handbuch deutscher historischer Buchbestände in Europa II. Tschechische Republik. Schloßbibliotheken unter der Verwaltung des Nationalmuseums in Prag*, Hildesheim 1997.

- MAŠEK, Petr, *Zámecké knihovny v zemích Koruny české*, in: Jitka Radimská (ed.), *K výzkumu zámeckých, měšťanských a církevních knihoven*, České Budějovice 2000 (= Opera romanica 1), s. 43 – 46.
- MAŤA, Petr, *Svět české aristokracie (1500 – 1700)*, Praha 2004.
- MATĚJČEK, Jiří, *Šlechta v českých zemích v 19. století (První pokus o přehled)*, Slezský sborník 98, 2000, s. 279 – 299.
- MATLAS, Pavel, *Shovívavá vrchnost a neukáznění poddaní? Hranice disciplinace poddaného obyvatelstva na panství Hluboká nad Vltavou v 17. a 18. století*, Praha 2011.
- MAUR, Eduard, *Paměť hor. Šumava – Říp – Blaník – Hostýn – Radhošť*, Praha 2006.
- MELVILLE, Ralph, – REDEN-DOHNA[OVÁ], Armgard von (Hrsg.), *Der Adel an der Schwelle des bürgerlichen Zeitalters 1780-1860*, Stuttgart 1988.
- MELVILLE, Ralph, *Adel und Revolution in Böhmen. Strukturwandel von Herrschaft und Gesellschaft in Österreich um die Mitte des 19. Jahrhunderts*, Mainz 1998.
- Město v české kultuře 19. století*, Praha 1983.
- MILLEROVÁ, Judith, *Užitě umění. Styl a design od klasiky po současnost*, Praha 2008.
- MISAŘ, Drahošlav, *Vývoj chovu koní v Čechách, na Moravě a na Slovensku*, Praha 2011.
- MIXOVÁ, Věra, *Rožmberk. Státní hrad a město*, Praha 1952.
- MORANT, Henry de, *Dějiny užitého umění od nejstarších dějin po současnost*, Praha 1983.
- MORAWETZ, Michal, „*Jádro mého filozofického názoru.*“ *Romantická naturfilozofie Jiřího Františka z Buquoy*, České Budějovice 2011 (Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav).
- MORAWETZ, Michal, „*Krankengeschichte*“ *Jiřího Buquoye. Popis nemoci jako pramen osobní povahy*, České Budějovice 2012. (Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav archivnictví a pomocných věd historických).
- MORAWETZ, Michal, *Jádro mého filozofického názoru v kontextu romantické vědy*, České Budějovice 2013 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav).
- MRÁZ, Bohumír, *Karel Postl a základy české krajinomalby*, Praha 1957.
- MUK, Jan – URBAN, Jan, *Dějiny a stavební vývoj hradu v jihočeských Nových Hradech*, Casteologica Bohemica 2, 1991, s. 87 – 99.
- MÜLLER, Jan, *O bývalé cottage č. p. 39 v parku Dolní bažantnice v Údolí u Nových Hradů a její obnově*, Výběr 48, 2011, s. 47 – 50.

- MYŠKA, Milan, *Šlechta v Čechách, na Moravě a ve Slezsku na prahu buržoazní éry. Hospodářská aktivita české aristokracie a tzv. „kapitalistická modernizace“*, Časopis Slezského muzea – série B 36, 1987, s. 46 – 65.
- MYŠKA, Milan, *Hrabě Hodic a jeho svět. Zámecká kultura ve Slezsku mezi barokem a osvícenstvím*, Ostrava 2011.
- MŽYKOVÁ, Marie, *Díla českých malířů 19. a 20. století v zámeckých sbírkách*, Památky a příroda 10, 1985, s. 22 – 26, 84 – 90, 152 – 157, 214 – 220, 341 – 348, 402 – 409, 469 – 476, 534 – 542; 11, 1986, s. 16 – 22, 85 – 92, 149 – 156, 216 – 221, 534 – 543.
- MŽYKOVÁ, Marie (ed.), *Kamenná kniha. Sborník k romantickému historismu a novogotice*, Sychrov 1997.
- MŽYKOVÁ, Marie, *Romantický historismus, novogotika*, Bítov – Sychrov 1995.
- MŽYKOVÁ, Marie, *Cesty Serényiů. Z obrazárny šlechtického rodu*, Praha 2010.
- NEDĚLÍKOVÁ, Eva, *Šlechtický rod Laudonů*, Bystřice pod Hostýnem 2014.
- NEŠPOR, Zdeněk R. – HORSKÝ, Jan, *Historická antropologie? Metodologické problémy a paradoxy na pomezí dějepisců, sociologie a sociální antropologie*, Kuděj 6, 2004, č. 1, s. 61 – 81.
- NIKRMAJER, Leoš, *Karel Buquoy – poválečný osud*, Výběr 36, 1999, č. 2, s. 130 – 132.
- NODL, Martin, *Otázky recepce francouzské historiografie v českém prostředí: totální dějiny, dlouhé trvání a mentality*, in: Pavla Horská – Martin Nodl – Antonín Kostlán (edd.), *Francouzská inspirace pro společenské vědy v českých zemích*, Praha 2003, s. 95 – 132.
- NODL, Martin – TINKOVÁ, Daniela (edd.), *Antropologické přístupy v historickém bádání*, Praha 2007.
- NORA, Pierre (ed.), *Les lieux de mémoire I – VII*, Paris 1984 – 1992.
- NOVÁK, Jan Bedřich, *Polní maršál Karel kníže Schwarzenberg. Historický portrét podle rodinné korespondence*, Praha 1913.
- NOVÁK, Josef, *Dějiny bývalé hr[aběcí] Černínské obrazárny na Hradčanech*, Památky archeologické 62, 1915, s. 123 – 141.
- Novohradské hory a novohradské podhůří. Příroda, historie, lidé*, Praha 2006.
- NOVOTNÝ, Antonín, *Grafické pohledy Prahy 1493 – 1850*, Praha 1945.
- NOVOTNÝ, Václav, *Česká krajina XIX. století*, Praha 1951.
- NOVOTNÝ, Vladimír, *Sto let Krasoumné jednoty*, Praha 1935.
- NOVÝ, Luboš, *K vědeckým zahraničním stykům Jiřího Buquoye (1781 – 1851)*, Dějiny vědy a techniky 40, 2007, s. 1 – 11.

- OLŠÁKOVÁ, Doubravka, *K diskusi o paměti v českém kontextu „druhého života“*, Dějiny – teorie – kritika, 1, 2004, s. 269 – 281.
- OTTLOVÁ, Marta – POSPÍŠIL, Milan – VLČEK, Tomáš (edd.), *Historické vědomí v českém umění 19. století*, Praha 1981.
- OTTOMEYER, Hans – SCHRÖDER, Albrecht – WINTERS[OVÁ], Laurie (Hrsg.), *Biedermeier. Erfindung der Einfachheit*, Ostfildern 2006.
- OUBRECHTOVÁ, Marcela, „*Kéž bych byl malířem.*“ *František Thun v době předbřeznové*, České Budějovice 2008 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav).
- OUBRECHTOVÁ, Marcela, *Dětská vyprávění tří bratří. Pokus o rekonstrukci dětství a výchovy šlechtice v první polovině 19. století na příkladu děčínských Thun-Hohensteinů*, Děčínské vlastivědné zprávy. Časopis pro vlastivědu Děčína a Šluknovska. 20, 2010, č. 2, s. 29 – 45.
- PALECZEK, Raimund, *Modernisierung des Großgrundbesitzes des Fürsten Johann Adolph II. zu Schwarzenberg*, Marburg 2009.
- PÁNEK, Jaroslav, *Dva typy českého šlechtického mecenátu v době Rudolfa II.*, Folia Historica Bohemica 13, 1990, s. 159 – 186.
- PANENKOVÁ, Duňa – FRÖHLICH, Jiří, *Jihočeské sklářství 19. až 20. století*, České Budějovice 1993.
- PANENKOVÁ, Duňa, *Sklo jihočeské šlechty*, Praha 1994.
- PANOFSKY, Erwin, *Význam ve výtvarném umění*, Praha 2001.
- Park Wilhelmshöhe*, München – Berlin 1962.
- PASÁKOVÁ, Jana, *Praha v díle Karla Postla a jeho žáků*, Praha 2001.
- PATOČKA, Jaromír, *Hospodářská situace majetkových komplexů šlechtických rodů Waldstein-Wartenberg, Lobkowitz, Fürstenberg a Schönborn na počátku 20. století*, Hospodářské dějiny 26, 2011, č. 2, s. 174 – 210.
- PAVEL, Jakub, *Dějiny památkové péče v českých zemích 19. století. Od osvícenství do první světové války*, Sborník archivních prací 25, 1975, s. 143 – 293.
- PAVELEC, Petr (ed.), *Hrady a zámky objeovované a opěvované*, České Budějovice 2014.
- PAVLÁTOVÁ, Marie – EHRLICH, Marek, *Zahrady a parky jižních Čech*, b.m. 2004.
- PAVLÁTOVÁ, Marie – EHRLICH, Marek, *Park Tereziino údolí a krajina buquoyského panství na Novohradsku*, in: *Komponované kulturní krajina a možnosti její obnovy a zachování*, Olomouc 2010, s. 5 – 16.

- PAVLÁTOVÁ, Marie – KAVANOVÁ MUŠKOVÁ, Klára, *Libějovicko-Lomecko*, Lhenice 2009.
- PAZAUREK, Gustav E. – PHILIPPOVICH, Eugen von, *Gläser der Empir- und Biedermeierszeit*, Leipzig 1923.
- PECKA, Emanuel, *Sociologická teorie elity*, in: Ivana Kaoutská – František Svátek (edd.), *Politické elity v Československu 1918 – 1948*, Praha 1994 (= Sešity Ústavu pro soudobé dějiny 20), s. 13 – 32.
- PENSLER, Rudolf, *Geschichte der Stadt Görkau und des Schlosses Rothenhaus*, Görkau 1928.
- PEROUTKOVÁ, Jana, *František Antonín Míča ve službách hraběte Questenberga a italská opera v Jaroměřicích*, Praha 2011.
- PETRÁŇ, Josef, *Dějiny hmotné kultury I/1 – 2*, Praha 1985.
- PETROVÁ, Eva, *František Tkadlík*, Praha 1960.
- PIJOAN, José, *Dějiny umění VII*, Praha 1999⁴.
- PIJOAN, José, *Dějiny umění VIII*, Praha 1990.
- PITUCHA, Václav, *Rodinný archiv Šporků 1664 – 1945*, Zámorsk 2004 (= inventář archivního fondu).
- PLEVA, Martin, *Kulturní mecenát boskovických Zástřizlovců. Jeho proměny mezi renesancí a barokem*, in: Sborník muzea Blansko, Blansko 2000, s. 9 – 26.
- POCHE, Emanuel, *Český porcelán*, Praha 1954.
- PODOLSKÝ, Jiří, *Hrabě Buquoy a jeho úlohy*, in: Aleš Trojánek – Jan Novotný (edd.), *Matematika, fyzika a školství. Sborník z XIII. semináře o filozofických otázkách matematiky a fyziky*, Velké Meziříčí 2008, s. 22 – 35.
- Pohledy do interiérů XIX. století ze sbírek UPM v Praze*, Praha 1993.
- POKORNÝ, Pavel R. – PREISS, Pavel, *Zámek Duchcov. Valdštejnská rodová galerie. Václav Vavřinec Reiner: Obrazy a fresky*, Praha 1992.
- POKORNÝ, Pavel, *Ušlechtilá zahálka. Hony a lovy na přelomu 19. a 20. století*, *Dějiny a současnost* 33, 2011, č. 1, s. 14 – 17.
- POLÁČEK, Vít, *Kouzelný svět. Prostor, čas a postavy příběhu dětství v rodině prince Schönburg-Hartensteina*, České Budějovice 2010 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav).
- POSPÍŠILOVÁ, Marie, *Historizující zámecký interiér 19. století v Čechách*, *Umění* 27, 1979, s. 296 – 321.
- POSPÍŠILOVÁ, Marie, *Romantické zámecké interiéry*, Ústí nad Labem 1985.
- POUZAR, Vladimír a kol., *Almanach českých šlechtických rodů*, Praha 1996.

- PRAHL, Roman, *Anfänge der Modernen Galerie in Prag*, Stifter Jahrbuch. Neue Folge 7, 1993, s. 115 – 125.
- PRAHL, Roman, *Umělecké historismy v 19. století mezi Vídní a Prahou*, Dějiny a současnost 19, 1997, č. 1, s. 48 – 52.
- PRAHL, Roman, *Posedlost kresbou. Počátky Akademie výtvarných umění v Praze 1800 – 1835*, Praha 1998.
- PRAHL, Roman (ed.), *Grafika v Praze 1800 – 1835 a Josef Bergler*, Praha 2000.
- PRAHL, Roman, *Josef Bergler a grafika v Praze 1800 – 1830*, Olomouc 2007.
- PRAHL, Roman (ed.), *Prag 1780 – 1830. Kunst und Kultur zwischen den Epochen und Völkern*, Prag 2000.
- PRAHL, Roman, *Umění náhrobku v českých zemích 1780 – 1830*, Praha 2004.
- PRAHL, Roman, *Osvojování „exotismů“ příležitostné architektury dlouhého 19. století*, in: Cizí, jiné, exotické v české kultuře 19. století, Praha 2008, s. 423 – 434.
- PREISS, Pavel, *František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách*, Praha – Litomyšl 2003².
- RAFFELSBERGER, E[rnst] F[riedrich], *Das Rästel des Hyalithglases*, Waldheimat 7, 1930, s. 132 – 133.
- RAFFELSBERGER, E[rnst] F[riedrich], *Zur Geschichte des Hyalithglases*, Waldheimat 8, 1931, s. 23 – 26.
- RAK, Jiří, *Bývali Čechové. Historické mýty a stereotypy*, Praha 1994.
- RÁKOSNÍK, Jakub, *Naše zlatá léta. Mýtus ekonomické vyspělosti první republiky*, Dějiny a současnost 30, 2008, č. 3, s. 14 – 16
- RAPPORT, Michael, *Evropa devatenáctého století*, Praha 2011.
- REIF, Heinz, *Adel im 19. und 20. Jahrhundert*, München 2012².
- REIF, Heinz (Hrsg.) *Adel und Bürgertum in Deutschland I. Entwicklungslinien und Wendepunkte im 19. Jahrhundert*, Berlin 2000.
- REIF, Heinz, *Westfälischer Adel 1770-1860. Vom Herrschaftsstand zur regionalen Elite*, Göttingen 1979.
- REIFOVÁ, Martina, *Portrétní práce Franze Schrotzberga pro českou šlechtu*, Brno 2006 (Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Seminář dějin umění).
- REITHAROVÁ, Eva, *Česká malba a grafika let 1780 – 1800*, Umění 39, 1991, č. 2, s. 141 – 153.
- REITHAROVÁ, Eva, *Josef Mánes. Odkaz malířů Mánesovy rodiny*, Praha 2005.

- RICHTER, Thomas, *Alexander von Humboldt*, Reinbeck bei Hamburg 2009.
- RILEYOVÁ, Noël (ed.) *Dějiny užitého umění. Vývoj užitého umění a stylistických prvků od renesance do postmoderní doby*, Praha 2004.
- ROTEKL, Jan, *Šlechtický mecenát v 2. polovině 19. století. Šlechta v Krasoumné jednotě a Společnosti vlasteneckých přátel umění*, České Budějovice 2007 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta – Filozofická fakulta, Historický ústav).
- ROUSOVÁ, Hana, *Antonín Pucherna*, Praha 1972.
- RUCKOVÁ, Iveta, *Das Adelshaus Lichnowsky. Eine kulturelle Kontinuität*, Ostrava 2007.
- RUDOVÁ, Hana, *Nejen hudba ... Buquovský salon v Nových Hradech*, Dějiny a současnost 33, 2011, č. 6, s. 38 – 40.
- RUPKE, Nicolaas A., *Alexander von Humboldt: A Metabiography*, Chicago 2008.
- RYNEŠ, Václav, *Výtvarní umělci v Krasoumné jednotě a Jednotě umělců výtvarných*, Praha 1970.
- ŘEZNÍČEK, Václav, *JUDr. Jan Podlipný, jeho život a působení*, Praha 1924.
- ŘEZNÍK, Miloš – VELEK, Luboš (Hrsg.), *Adelsgeschichte als Elitenforschung*, München 2012.
- SAINT MARTIN[OVÁ], Monique de, *Der Adel: Soziologie eines Standes*, Konstanz 2003.
- SAK, Robert – BEZECNÝ, Zdeněk, *Dáma z Rajskeho ostrova. Sidonie Nádherná a její svět*, Praha 2000.
- Sál předků na zámku ve Vranově nad Dyjí*, Brno 2003.
- Schloß Wilhelmshöhe*, München – Berlin 1962.
- SCHMIDT, Richard, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Jáchymovském*, Praha 1913.
- SCHRÖTTNER, Jan, *Harrachovská sklárna Nový svět v první polovině 19. století*, České Budějovice – Praha 2011.
- SCHULZ, Gerhard, *Romantika. Dějiny a pojem*, Praha – Litomyšl 1999.
- SCHULTZ, Günther – DENZEL Marcus A. (Hrsg.), *Deutsche Adel im 19. und 20. Jahrhundert*, St. Katharinen 2004.
- SCHWARZENBERG, Karl, *Geschichte des reichsständigen Hauses Schwarzenberg*, Neustadt an der Aisch 1963
- SCOTT[OVÁ], Joan W., *Gender: A Useful Category of Historical Analysis*, American Historical Review 91, 1986, č. 5, s. 1053 – 1075.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království českého III. Budějovsko*, Praha 1994³.

- SEDLÁŘOVÁ, Jitka, *Romantismus 19. století v evropském umění. Průvodce pro milovníka umění a historie*, Brno 2007.
- SEIBT, Ferdinand (Hrsg.), *Böhmen in 19. Jahrhundert. Von Klassizismus zur Moderne*, Frankfurt am Main 1995.
- SEKYRKA, Tomáš, *Studenti z českých zemí na Akademii výtvarných umění ve Vídni v letech 1797 – 1850*, in: Vít Vlnas – Tomáš Sekyrka (edd.), *Ars bakulum vitae*. Sborník studií z dějin umění a kultury k 70. narozeninám prof. PhDr. Pavla Preisse, DrSc., Praha 1996, s. 317 – 326.
- SEKYRKOVÁ, Milada – SEKYRKA, Tomáš, *Bratři Šternberkové na cestách*, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Ústí nad Labem 1997, s. 415 – 420
- SEKYRKOVÁ, Milada (ed.), *Paměť a vzpomínky jako historický pramen*, Praha 2006.
- SEKYROVÁ, Jana, *Eliška Šliková. Život neprovdané hraběnky v první polovině 19. století*, České Budějovice 2006 (Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav).
- SIEGERT, Heinz (Hrsg.), *Adel in Österreich*, Wien 1971.
- SLABÁKOVÁ, Radmila *"Il est 'Höchst Zeit' " aneb Jaký jazyk pro aristokracii v Čechách a na Moravě v 19. století?* in: Kateřina Bláhová (ed.), *Komunikace a izolace v české kultuře 19. století*. Sborník příspěvků z 21. ročníku symposia k problematice 19. století. Plzeň, 8. – 10. března 2001, Praha 2002 s. 102 – 115.
- SLABOVÁ, Markéta, *Lovecká dobrodružství v Africe. Adolf Schwarzenberg*, in: Lubica Obuchová (ed.), *Krajané ve starém Orientu*. Soubor studií, Praha 2008, s. 34 – 53.
- SLAVÍČEK, Lubomír (ed.), *Artis pictoriae amatores. Evropa v zrcadle barokního sběratelství*, Praha 1993.
- SLAVÍČEK, Lubomír, *Dvě podoby barokního šlechtického sběratelství 17. století v Čechách – sbírky Otty Nostice ml. (1608-1665) a Františka Antonína Berky z Dubé (1649-1706)*, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600 – 1750)*, České Budějovice 1996 (= Opera historica 5), s. 483 – 513.
- SLAVÍČEK, Lubomír, *Sběratel z vášně. Kníže Karl Eusebius z Liechtensteina a výtvarné umění*, *Dějiny a současnost* 24, 2002, č. 4, s. 31 – 34.
- SLAVÍČEK, Lubomír, *K počátkům Galerie žijících malířů (1796 – 1806)*, *Wenzel Peter, Dominik Kindermann, Josef Platzer, Franz Caucig, Heinrich Friedrich Füger, Hubert*

- Maurer a druzí v korespondenci pražské Společnosti vlasteneckých přátel umění*, Časopis Slezského zemského muzea – řada B 52, 2003, s. 263 – 280.
- SLAVÍČEK, Lubomír, *Obrazová sbírka Thunů kolem roku 1700*, Umění 54, 2006, s. 357 – 366.
- SLAVÍČEK, Lubomír, „*Sobě, umění, přátelům.*“ *Kapitoly z dějin sběratelství v Čechách a na Moravě 1650 – 1939*, Brno 2007.
- SLAVÍČEK, Lubomír, *Zámecká obrazárna ve Fryšavě (Břežanech) u Znojma – další místo lichtenštejnského sběratelství*, Časopis Matice moravské 131, 2012 (supplementum 3), s. 143 – 162.
- SMÍŠEK, Rostislav, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009.
- SMUTNÝ, Bohumír, *Liechtenštejnské hospodářské snahy od poloviny 17. do poloviny 20. století na území Moravy a Čech*, Časopis Matice moravské 132, 2005 (supplementum 5), s. 303 – 316.
- SPĚVÁČEK, Jiří, *Mentalita a dějiny mentalit v proměnách evropského myšlení*, Sborník Společnosti přátel starožitností 4, 1996, s. 59 – 70.
- Státní oblastní archiv v Třeboni. Průvodce po archivních fondech IV*, Praha 1959.
- STEKL, Hannes, *Österreichisches Aristokratie im Vormärz. Herrschaftsstill und Lebensformen der Fürstenhäuser Liechtenstein und Schwarzenberg*, Wien 1973.
- STEKL, Hannes – WAKOUNIG[OVÁ], Marija, *Windisch-Graetz. Ein Fürstenhaus im 19. und 20. Jahrhundert*, Wien-Köln 1992.
- STEKL, Hannes, *Adel und Bürgertum in der Habsburgermonarchie 18. bis 20. Jahrhundert*, Wien – München 2004.
- STIBRAL, Karel, *Proč je příroda krásná? Estetické vnímání přírody v novověku*, Praha 2005.
- STORCHOVÁ, Lucie (ed.), *Conditio humana či historická proměna? Koncepty historické antropologie a teoretická reflexe v současné historiografii*, Praha 2007.
- STÖRIG, Hans Joachim, *Malé dějiny filozofie*, Kostelní Vydří 2000⁷.
- STUHLÁ, Pavla (ed.), *300 let poutního kostela Jména Panny Marie na Lomci*, Vodňany 2005.
- ŠÁMAL, Petr, *Žena na cestě k umění. Ženské výtvarné vzdělávání v 19. století*, Umění 55, 2007, s.
- ŠÁMAL, Petr – TRNKOVÁ, Petra, *Krajina – sídlo – obraz. Romantický řád Jiřího Jana Buquoye*, Praha 2015.
- ŠEDIVÝ, Ivan, *T. G. Masaryk: zrozen k mýtu. Chudý chlapec, který se proslavil*, Dějiny a současnost 29, 2007, č. 1, s. 14 – 16.

- ŠIMŮNEK, Robert, *Reprezentace české středověké šlechty*, Praha 2013.
- ŠTAJNOCHR, Vítězslav, *Panna Maria Divotvůrkyně*, Uherské Hradiště 2000.
- ŠTREJN, Zdeněk, *Příspěvek k historii kláštera servitů v Nových Hradech*, Jihočeský sborník historický 62, 1993, s. 99 – 107.
- ŠTREJN, Zdeněk, *Nové Hrady v jižních Čechách. Kostel a klášter servitů*, Velehrad 1995.
- ŠTREJN, Zdeněk – HYHLÍK, Vladimír, *Dobrá Voda u Nových Hradů. Poutní chrám Panny Marie*, Velehrad 1995².
- ŠTIESS, Bedřich, *Kapitoly z dějin jihočeských skláren. Huť v Jiřikově Údolí-Georgenthalu*, Sklář a keramik 14, 1964, s. 254 – 255.
- ŠUBR, Jaroslav, *Jihočeské Nové Hrady a W. A. Mozart*, in: Historické zahrady Kroměříž 2006. Umění a společenská činnost v historických zahradách, Hrdějovice 2006, s. 7 – 12.
- ŠUBRT, Jiří (ed.), *Historická sociologie. Teorie dlouhodobých procesů*, Plzeň 2007.
- ŠUBRT, Jiří – BALON, Jan, *Soudobá sociologická teorie*, Praha 2010.
- ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila, *O paměti, historii, vědomí a nevědomí*, Dějiny – teorie – kritika 4, 2007, s. 232 – 255.
- ŠVAŘÍČKOVÁ-SLABÁKOVÁ, Radmila, *Rodinné strategie šlechty. Mensdorffové-Pouilly v 19. století*, Praha 2007.
- TAUCHMANOVÁ, Monika, *Ženy literárních salonů. Marie Anna ze Schwarzenbergu a Madame de Staël*, České Budějovice 2012. (Diplomová práce Filozofické fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích)
- TEICHL, Robert, *Goethe und Georg Graf von Buquoy*, Wien 1905.
- TERRASSE, Antoine, *Bonnard*, Paris 1988.
- TINKOVÁ, Daniela, *Hřích, zločin, šílenství v čase odkouzlování světa*, Praha 2004.
- THOMAS, Ernst, *Graf Georg von Buquoy. Ein Beitrag zur Geschichte der deutschen Nationalökonomie am Anfang des 19. Jahrhunderts*, München – Leipzig 1929.
- TOMAN, Rolf (ed.), *Neoclassicism and Romanticism. Architecture – Sculpture – Painting – Drawings 1750 – 1848*, Cologne 2000.
- TÖNSMEYER[OVÁ], Tatjana – VELEK, Luboš (Hrsg.), *Adel und Politik in der Habsburgermonarchie zwischen Absolutismus und Demokratie*, München 2011.
- TÖNSMEYER[OVÁ], Tatjana, *Adelige Moderne. Großgrundbesitz und ländliche Gesellschaft in England und Böhmen*, Wien – Köln – Weimar 2012.
- TOŠNEROVÁ, Marie, *Průvodce po rukopisných fondech v České republice I. Rukopisné fondy zámeckých, hradních a palácových knihoven*, Praha 1995.

- TRNKOVÁ, Petra, *Fotografové ve službách aristokracie. Vizuální reprezentace buquoyanského panství za Jiřího Jana Jindřicha Buquoye v polovině 19. století*, *Umění* 59, 2011, č. 2, s. 145 – 160.
- TRNKOVÁ, Petra (ed.), *Krajina – sídlo – obraz. Romantický řád Jiřího Jana Buquoye*, Praha 2015.
- TŘEŠTÍK, Dušan, *Mýty kmene Čechů (7. – 10. století). Tři studie ke „starým pověstem českým“*, Praha 2003.
- TŘEŠTÍK, Dušan, *O dějinách a paměti*, *Dějiny – Teorie – Kritika* 1, 2004, s. 107 – 113.
- TURKOVÁ, Helga, *Zapomenutý polyhistor hrabě Jiří Buquoy*, *Miscellanea* 7, 1990, s. 131 – 165.
- UHLÍŘ, Dušan, *Slezský šlechtic Felix Lichnovský. Poslední láska kněžny Zaháňské*, Praha – Litomyšl 2009.
- ÚLOVEC, Jiří, *Zaniklý zámek Žofín*, *Výběr* 42, 2005, č. 4, s. 245 – 254.
- URZIDIL, Johannes, *Goethe v Čechách*, Praha – Litomyšl 2009.
- VALENTA, Aleš, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice 2004.
- VALENTA Aleš, *Bankrot Karla Kajetána Buquoye: geneze, průběh, důsledky*, *Jihočeský sborník historický* 76, 2007, s. 58 – 96.
- VALENTA, Aleš, *Lesk a bída barokní aristokracie*, České Budějovice – Hradec Králové 2011.
- VALENTA, Aleš, *Rodinný archiv Černínů-Morzinů, Vrchlabí (1535) 1562 – 1944, Zámorsk 2012 (= inventář archivního fondu).*
- Velké dějiny země koruny české XI/a – b*, Praha – Litomyšl 2013.
- Velké dějiny země koruny české XII/a – b*, Praha – Litomyšl 2012 – 2013.
- VLAČIHOVÁ, Miroslava, *Jiří František Buquoy (1781 – 1851), novohradský vědec a vynálezce*, *Rodopisná revue*, 2008, č. 3, s. 15.
- VLČEK, Pavel, *Dějiny architektury (neo)klasicismu a 19. století*, Praha 2009.
- VLČEK, Tomáš (ed.), *Proudy české umělecké tvorby 19. století. Sen a ideál*, Praha 1990.
- VLČKOVÁ, Lucie, *Krajinomalba v Praze 1840 – 1890. Prezentace krajinomalby a její reflexe na výstavách Krasoumné jednoty*, Praha 2009.
- VLNAS, Vít (ed.), *Obrazárna v Čechách 1796 – 1918*, Praha 1996.
- VOLAVKA, Vojtěch, *Česká kresba 19. století*, Praha 1949.
- VOLAVKA, Vojtěch, *České malířství a sochařství 19. století*, Praha 1968.
- VOLKOVÁ, Jiřina, *České hrady a zámky v grafické tvorbě XIX. století*, Praha 1995.

- VONDRÁČEK, Radim (ed.), *Biedermeier. Umění a kultura v českých zemích 1814 – 1848*, Praha 2010².
- VOŘÍŠEK, Martin, *Kapela schwarzenberské gardy v Českém Krumlově*, Brno 2008 (Disertační práce. Masarykova univerzita v Brně, Filozofické fakulty, Ústav hudební vědy).
- VOTÝPKA, Vladimír, *Příběh české šlechty*, Praha 1995.
- VOTÝPKA, Vladimír, *Návrtý české šlechty*, Praha – Litomyšl 2000.
- VOTÝPKA, Vladimír, *Paradoxy české šlechty*, Praha – Litomyšl 2005.
- VYBÍRAL, Jindřich – SEKYRKOVÁ, Milada, *Britská cesta Jana Adolfa ze Schwarzenbergu roku 1825*, *Umění* 66, 1998, s. 129 – 145.
- VYBÍRAL, Jindřich *Česká architektura na prahu moderní doby. Devatenáct esejů o devatenáctém století*, Praha 2002.
- VYBÍRAL, Jindřich, *Století dědiců a zakladatelů. Architektura jižních Čech období historismu*, Praha 1999.
- WAGNER, Theodor, *Les forêts de la seigneurie de Gratzen en Bohême*, Vienne 1907.
- WAGNER[OVÁ]-RIEGER[OVÁ], Renate, *Wiens Architektur im 19. Jahrhundert*, Wien 1970.
- WAGNER[OVÁ]-RIEGER[OVÁ], Renate, *Das Haus der österreichischen Akademie der Wissenschaften*, Wien – Köln – Graz 1972.
- WAGNER[OVÁ]-RIEGER[OVÁ], Renate – KRAUSE, Walter, *Historismus und Schloßbau*, München 1975.
- WALTENBERGER, Hannes, *Ortkunde von Rosenberg*, Kaplitz 1908.
- WANNER Michal – HORA, Josef (edd.), *Soupis vedut vzniklých o roku 1850 I - III*, Praha 1999 – 2013.
- WEHLER, Hans-Ulrich (Hrsg.), *Europäischer Adel 1750-1850*, Göttingen 1990.
- WHITE, Hayden, *Metahistorie. Historická imaginace v Evropě devatenáctého století*, Brno 2011.
- WIENFORT[OVÁ], Monika, *Der Adel in der Moderne*, Göttingen 2006.
- WINKELHOFER[OVÁ], Martina, *Šlechtictví zavazuje. Osudy žen v c. k. monarchii*, Praha 2012.
- WIRTH, Zdeněk – MATĚJČEK, Antonín, *Česká architektura 1800 – 1900*, Praha 1922.
- WIRTH, Zdeněk, *Česká krajina v leptech Pavlíny kněžny ze Schwarzenbergu z let 1804 – 1806*, Praha 1939.
- WITTLICH, Petr, *Česká secese*, Praha 1982
- WITTLICHOVÁ, Jana, *Litografie – Kamenopis aneb počátky české litografie 1819 – 1850*, Praha 1996.

- YOUNG, G[eorge] M[alcolm], *Victorian England. A Portrait of an Age*, London 1953².
- ZAHRÁDKA, Pavel, *Vysoké versus populární umění*, Olomouc 2009.
- ZÁLOHA, Jiří, *Stručné dějiny rodu knížat ze Schwarzenberga*, Hluboká nad Vltavou b.d.
- ZÁLOHA, Jiří, *Eleonora ze Schwarzenberku*, *Obnovená Tradice* 4, 1994, č. 9, s. 6 -7.
- ZÁLOHA, Jiří, *Adolf Josef ze Schwarzenberku*, *Obnovená Tradice* 5, 1995, č. 11, s. 23.
- ZÁLOHA, Jiří, *Jan Adolf II. ze Schwarzenberku*, *Obnovená Tradice* 4, 1994, č. 9, s. 5 – 6.
- ZÁLOHA, Jiří, *Jan Nepomuk Schwarzenberg*, *Obnovená Tradice* 3, 1993, č. 8, s. 17 – 18.
- ZATLOUKAL, Pavel, *Příběhy z dlouhého století. Architektura let 1750 – 1918 na Moravě a ve Slezsku*, Olomouc 2002.
- ZEMAN, Lubomír, *Horní hrad Hauenštejn*, Plzeň 2003.
- ZEMANOVÁ-OUBRECHTOVÁ, Marcela, *Hrabě František Thun-Hohenstein a jeho reflexe rodinné cesty po západní Evropě v letech 1833 až 1835*, in: *Theatrum historiae* 12, Pardubice 2013, s. 47 – 68.
- ZIELIŃSKA, Janina, *Juliusz, Wojciech, Jerzy Kossakowie*, Warszawa 1988.
- ŽĎÁRSKÝ, Milan, *Obrazy na hradě Rožmberk*, *České památky* 2001, s. 2 – 4.
- ŽUPANIČ, Jan, *Nová šlechta rakouského císařství*, Praha 2006.
- ŽUPANIČ, Jan, *Židovská šlechta podunajské monarchie. Mezi Davidovou hvězdou a křížem*, Praha 2012.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

- <http://www.belvoircastle.com/>
- <http://www.bildarchivaustria.at/>
- <https://commons.wikimedia.org/>
- <http://www.europeana.eu/>
- <https://cz.pinterest.com/>
- <http://www.kohoutikriz.org/>
- <http://www.wedgwoodmuseum.org.uk/>

SUMMARY

The thesis *For God, King and the Fine Arts: The Counts of Buquoy and the Visual Arts in the “Long“ 19th Century* focuses on the count family of Longueval-Buquoy and the visual arts, or rather it expounds individual relationships of the members of this family to various sorts of art.

The base for understanding of the aforementioned relationship became sources from the Family Archive of Buquoys, which is placed in in the Regional Archive in Třeboň. These sources were supplemented with written, iconographical and material sources from other noble families' archives and from the archives and collections of different institutions (museums, galleries). In the close relation to the visual arts, there were expressed individual interests of noble men and women as well as the then aristocratic milieu. Therefore the so called new biography and cultural history became the methodological basis.

The submitted thesis is made by five parts and the main part is the fourth chapter which consists of five studies. They present seven personalities of the noble family, their lives and above all their roles in artistic and cultural life of Buquoys' domains and all Danube monarchy between 1803 and 1911. In the spotlight there were brothers Ludwig Ernest and Georg Franz Longueval-Buquoy – the first of them presented himself as brilliant graphic in the first third of the 19th century, the name of the second one is connected with a huge success of glass manufacture from the Novohradské Mountains. Georg Johann Buquoy and his sons Karl Bonaventura and Ferdinand were intensely interested in architecture and their building activities changed the look of their residences and dominions. Two ladies (Gabrielle, born Countess of Rottenhan, and Philippine, born Countess Czernin of Chudenice and Morzin) were talented artists and they drew and painted all their lives. The Counts and Countesses of Buquoy belonged to the supporters of the fine arts and the top of their sponsorship came in the last quarter of the 19th and in the first decade of the 20th century, when Karl Bonaventura became a president of the Patriotic Friends of Arts and also a man who influenced a lot of the cultural events in the Bohemian Kingdom. Concerning life stories the above mentioned personalities we discover much new:

Although Ludwig Ernest Longueval-Buquoy is considered to be one of the most important graphic artists of the first third of the 19th century, we are not able to call him a professional

artist. Count Ludwig Ernest was a member of Austrian-Bohemian *erste Gesellschaft*; he was an officer of the Austrian army and a man, whose lifelong passion were the fine arts.

Count Georg Franz Buquoy is well-known as an intellectual, as an expert on natural and social sciences and as a discoverer of the dark opaque glass (Hyalith). Even though it could seem that the products from the glassworks of the Novohradské Mountains were evidences of Georg Franz Buquoy's interest in the fine/applied arts, it shows that for this Count of Buquoy, his black or red opaque glass (Hyalith) was a proof of his chemical knowledge, successful commercial article and also a medium of his representation.

Georg Johann Buquoy and his younger son Ferdinand played important roles in the cultural history of the South and North-western Bohemia. Both of them were influenced by the ideas of the romantic historicism and they created the “places of memory” during rebuilding of their residences (Rosenberg, Hauenstein), or more precisely their residences were places where the famous and heroic history of Buquoy family was permanently mentioned.

Count Charles Bonaventura was the older son and the heir of Georg Johann Buquoy. Not only he took over management of family domains, but also he was a successor of his fathers' cultural ideals: As well as his father and younger brother he created Buquoy's memory (namely he founded a Neo-gothic chapel with a new family burial vault in Nové Hrady). But more important it was his role like a president of the Patriotic Friends of the Arts which he leaded in complicated times – on the one hand, the Gallery of the Patriotic Friends of the Arts had its good times and there was a anniversary of hundred years of the society in 1896, on the other hand the Prague Academy was nationalized.

In the 19th century, thirteen women belonged to the family of Longueval-Buquoy but only two of them were excellent in the visual arts. In the life of Gabrielle, born Countess of Rottenhan, the arts played an essential role. This lady was a talented drawer – she was even responsible for the aesthetic part of Buquoy's glass. At the same time she was involved in forming of picturesque garden in Rothenhaus and she also initiated two building projects in Hauenstein (the rebuilding of here standing residence, the founding of new chapel). Philippine, born Countess Czernin of Chudenice and Morzin, was a talented artist – she created beautiful still lives and she was probably an author of some impressionistic landscapes.

Despite the fact that the Counts of Longueval-Buquoy did not belong to the richest and the most powerful noble families in the Austrian Empire in the “long” 19th century, their

important role in the cultural and/or artistic history of the Bohemian Kingdom is indisputable and comparable with the most important noble families (for example Princes of Liechtenstein, Schwarzenberg or Thun-Hohenstein).

RESÜMEE

Diese Dissertationsarbeit *Für Gott, König und schöne Künste. Grafen von Buquoy und bildende Kunst in langem 19. Jahrhundert* konzentriert sich an die gräfliche Familie Longueval-Buquoy und bildende Kunst, besser gesagt sie bringt individuelle Beziehungen der einzelnen Familienmitglieder zu verschiedenen Formen der Kunst nahe.

Der Schwerpunkt für Erkenntnis der oben genannten Beziehung wurden Quellen aus dem Buquoy'schen Familienarchiv, das im Staatlichen Landesarchiv in Třeboň eingelagert ist. Diese Quellen wurden um schriftliche, ikonographische und materielle Quellen sowohl aus den anderen adeligen Archiven als auch aus Archiven und Sammlungen der verschiedenen Institutionen (Museen, Galerien) ergänzt. In die enge Beziehung zur bildenden Kunst übertrugen individuelle Interesse der Adelligen und das damalige Milieu, und deshalb die so genannte neue Biographie und die so genannte neue Kulturgeschichte wurden der methodische Schwerpunkt.

Fünf Teile bilden diese Dissertation, wobei ihren Hauptteil der vierte (aus fünf Studien bestehende) Absatz ist. Die Studien präsentieren sieben Persönlichkeiten der adeligen Familie, ihre Leben und vor allem ihre Rollen in Kunst- und Kulturleben der Buquoy'schen Herrschaften und der Habsburgischen Monarchie zwischen Jahren 1803 und 1911. Im Zentrum des Interesses standen Brüder Ludwig Ernest und Georg Franz von Buquoy – erster von ihnen präsentierte sich in dem ersten Drittel des 19. Jahrhunderts als tüchtiger Graphik, mit Namen des zweiten wurde außerordentlicher Erfolg der Glasproduktion aus Gratzener Gebirge verbanden. Georg Johann Buquoy und seine Söhne Karl Bonaventura und Ferdinand waren begeisterte Bauherren und ihre Aktivitäten prägten nicht nur das Aussehen der Familiensitze. Zwei Damen (Gabrielle, geborene Gräfin von Rottenhan, und Philippine, geborene Gräfin Czernin-Morzin) waren talentierte Künstlerinnen und sie widmeten sich der bildenden Kunst ganzes Leben lang. Grafen und Gräfinnen von Buquoy gehörten zu freigebigen Mäzen – der Höhepunkt ihres Mäzenatentums kam in dem letzten Viertel des 19. und der ersten Dekade des 20. Jahrhunderts als Karl Bonaventura Präsident der Gesellschaft der patriotischen Kunstfreunde in Böhmen und ein Mann wurde, der Kulturgesehen im Königreich Böhmen bedeutsam beeinflusste. Wenn wir uns ausführlicher auf Lebensgeschichten der oben genannten Persönlichkeiten konzentrieren, entdecken wir viel Neues:

Obwohl Ludwig Ernest Longueval-Buquoy für einen der bedeutendsten Graphiker des ersten Drittels des 19. Jahrhunderts erhalten ist, können wir ihn nicht als professionellen

Künstler bezeichnen. Graf Ludwig Ernest war Mitglied der böhmisch-österreichischen *ersten Gesellschaft*, Offizier der österreichischen Armee und Mann, dessen lebenslange Leidenschaft die bildende Kunst war.

Graf Georg Franz Buquoy tritt in Geschichte als Intellektueller, als Kenner sowohl Natur- als auch Sozialwissenschaft und als Erfinder des dunklen undurchsichtigen Glas (Hyalithglas) ein. Obgleich es scheinen könnte, dass die Glasware aus südböhmischen Glashütten einen Nachweis von Georg Franz Buquoy's Interesse für bildende/angewandte Kunst waren, zeigt es sich, dass für diesen Grafen von Buquoy das Hyalithglas einen Nachweis seiner chemischen Erkenntnisse, erfolgreichen Handelsartikel sowie Mittel und Wege von seiner (Selbst)Repräsentation war.

Georg Johann Buquoy und seiner jüngeren Sohn Ferdinand spielten eine wichtige Rolle in Kulturgeschichte Süd- und Nordwestenböhmens. Beide Grafen waren grundsätzlich von Ideen des romantischen Historismus beeinflusst und sie bildeten Erinnerungsorte bei Rekonstruktionen ihrer Schlösser (Rosenberg, Hauenstein), respektive in ihren Sitzen wurde beinahe immer Longueval-Buquoy'sche berühmte und heroische Vergangenheit wachgerufen.

Karl Bonaventura von Buquoy war älter Sohn und Erbe des Grafen Georg Johann. In achtziger Jahren des 19. Jahrhunderts unternahm er nicht nur die Verwaltung den Buquoy'schen Herrschaften, sondern auch wurde er Nachfolger den kulturellen Idealen von seinem Vater. Wie sein Vater und jüngerer Bruder trug er zu dem Aufbau der Familienerinnerungen bei (nämlich ließ er Neugotische Kapelle mit neuer Familiengruft in Gratzen bauen), aber noch wichtiger war seine Position des Präsidenten von der Gesellschaft der patriotischen Kunstfreunde in Böhmen, die er in schweren Zeiten führte – einerseits entwickelte sich gut Galerie der Gesellschaft und gab es auch hundertjähriges Jubiläum im Jahre 1896, andererseits wurde Prager Akademie verstaatlicht.

Im 19. Jahrhundert gehörten dreizehn Frauen zur Familie von Longueval-Buquoy, aber nur zwei von ihnen hatten ein außergewöhnliches Verhältnis zur bildenden Kunst. Gabrielle, geborene Gräfin von Rottenhan, war talentierte Zeichnerin und sie war auch verantwortlich für Aussehen und Dekorationen des Buquoy'schen Glases. Gleichzeitig engagierte sie sich bei der Verbreitung des sentimental Parks in Rothenhaus und sie initiierte zwei Bauprojekte in Hauenstein (Umbau des dortigen Sitzes, Aufbau der neuen Kapelle). Philippine, geborene Gräfin Czernin-Morzin könnte fast professionelle Malerin genannt sein – sie bildete schöne Stillleben und ist wahrscheinlich Autorin einigen impressionistischen Landschaftsbildern.

Ungeachtet der Tatsache, dass Grafen von Longueval-Buquoy im „langen“ 19. Jahrhundert nicht zum reichsten und mächtigsten Adel des österreichischen Kaisertums gehörten, ist ihre Rolle in Kultur- und/oder Kunstgeschichte des böhmischen Königreichs unstrittig und vergleichbar mit den bedeutendsten Adelsfamilien (zum Beispiel Fürsten von Liechtenstein, von Schwarzenberg oder von Thun-Hohenstein).